

Uplatnění absolventů škol na trhu práce 2012

Uplatnění absolventů škol na trhu práce – 2012

Jeny Burdová
Petra Drahoňovská
Ivana Eliášková
Daniela Chamoutová
Jan Koucký
Martin Lepič
Pavčina Šťastnová
Jana Trhlíková
Helena Úlovcová
Jiří Vojtěch

Uspořádal Jiří Tillner

Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení
a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků

Praha
2013

Úvodní slovo

Vážení kolegové,

Národní ústav pro vzdělávání připravil v rámci individuálního projektu národního **VIP Kariéra II – Kariérové poradenství v podmínkách kurikulární reformy** soubornou publikaci, která přináší nejpodstatnější poznatky získané v průběhu minulého roku týkající se obecně vývoje vzdělávací a profesní struktury ekonomicky aktivních obyvatel či přechodu absolventů ze školy na trh práce, popř. z nižšího stupně vzdělání do vyššího. Všechny zjištěné výsledky jsou tradičně zpracované do podoby komplexní publikace, a mohou tak být využívány v kariérovém poradenství ve školách, v informačních a poradenských střediscích krajských poboček a kontaktních pracovišť Úřadu práce ČR i v dalších poradenských subjektech. Rovněž mají sloužit pracovníkům ministerstev (zejména MŠMT a MPSV), odborů školství krajských úřadů, Úřadu práce ČR, zástupcům zaměstnavatelů a dalším sociálním partnerům jako informace o dané problematice i jako podklad pro rozhodování. Všechny podkladové analytické publikace jsou ke stažení na www.infoabsolvent.cz, kde můžete nalézt i další podrobné informace.

Souhrnná publikace **Uplatnění absolventů škol na trhu práce – 2012** Vám poskytne přehled rozmanitých informací od oborové struktury žáků přijatých do středních a vyšších odborných škol až po informace o nezaměstnanosti absolventů škol a analýzy kvalifikačních potřeb trhu práce v ČR i v EU. Velký prostor je tentokrát věnován také otázce volby budoucí vzdělávací a profesní dráhy u žáků základních a středních škol, problematice předčasného odchodu ze vzdělávání z pohledu odborníků a práci kariérových poradců jak na školách, tak na Úřadu práce.

Rádi bychom Vám také doporučili **Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce (ISA+)**, který je dostupný na www.infoabsolvent.cz. Systém obsahuje komplexní informace potřebné pro kariérové poradenství (údaje a rady k volbě školy a oboru vzdělání, informace o absolventech škol a trhu práce), poskytuje pomoc žákům, kteří mají problémy ve studiu nebo mají nějaké zdravotní znevýhodnění apod. Díky projektu VIP Kariéra II – KP udržujeme informace uveřejněné v informačním systému ISA+ stále aktuální a vytvořili jsme také řadu inovací, které ocení jak kariéroví poradci na školách, tak i samotní žáci a jejich rodiče. Proto v systému najdete nově i filmového průvodce volbou povolání, který představuje především technické obory odborného vzdělávání, nebo profesní test pro žáky základních škol. Věříme, že tato publikace bude pro Vás i Vaše spolupracovníky přínosem a že uvedené informace efektivně využijete ve své práci.

Za řešitelský tým systémového projektu VIP Kariéra II – KP

Helena Úlovcová
Náměstkyně ředitele
Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení
a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků

Publikace vznikla v rámci systémového projektu VIP Kariéra II – Kariérové poradenství v podmínkách kurikulární reformy. Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a rozpočtem České republiky.

ISBN 978-80-87652-99-2

© Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků,
2013

Obsah

1. ÚVOD	4
2. KVALIFIKAČNÍ POTŘEBY TRHU PRÁCE	5
2.1 Vývoj makroekonomických faktorů v ČR a EU	5
2.2 Vývoj odvětvové struktury zaměstnanosti v ČR	8
2.3 Vývoj profesní struktury zaměstnanosti v ČR a v EU	11
2.4 Vývoj vzdělanostní struktury zaměstnanosti v ČR a EU	12
2.5 Projekce změn struktury a kvalifikační náročnosti pracovních míst v ČR pro období 2010–2020	13
2.6 Souhrn hlavních trendů ve změnách struktury pracovních míst v ČR a EU	16
3. NEZAMĚSTNANOST ABSOLVENTŮ ŠKOL SE STŘEDNÍM A VYŠŠÍM ODBORNÝM VZDĚLÁNÍM	18
3.1 Počty a míra nezaměstnanosti absolventů škol a vliv hospodářské krize	18
3.2 Struktura nezaměstnaných absolventů z hlediska úrovně vzdělání a profesní skladby	21
3.3 Nezaměstnanost mladých ekonomicky aktivních lidí z hlediska vzdělání	25
4. VÝVOJ VZDĚLANOSTNÍ A OBOROVÉ STRUKTURY ŽÁKŮ	27
4.1 Vývoj vzdělanostní struktury žáků přijímaných do středního a vyššího odborného vzdělávání	27
4.2 Vývoj oborové struktury žáků ve středním a vyšším odborném vzdělávání	33
4.3 Postavení mladých na trhu práce v ČR a EU	36
4.4 Výhled do budoucnosti	41
5. PŘEDČASNÉ ODCHODY ZE VZDĚLÁVÁNÍ	41
5.1 Předčasné odchody ze vzdělávání – širší společenský kontext	41
5.2 Předčasné odchody v kontextu širších souvislostí	43
5.2.1 Předčasné odchody v rámci zemí EU	43
5.2.2 Předčasné odchody – mapování situace v ČR	43
5.3 Teoretický koncept přístupu k předčasným odchodům ze vzdělávání	44
5.4 Analýza rozhovorů	44
5.4.1 Vymezení rizikových faktorů	44
5.4.2 Důvody předčasných odchodů	45
5.4.3 Zkušenosti ze spolupráce s rodiči ohrožených žáků	46
5.4.4 Obecné možnosti motivace a podpory žáků v setrvání ve vzdělávání	46
5.4.5 Možnosti identifikace žáků ohrožených předčasným odchodem	47
5.4.6 Mechanismus předčasných odchodů ze vzdělávání	47
5.4.7 Možnosti intervence v případě ohrožení žáka předčasným odchodem	48
5.5 Závěry a doporučení	49
6. JAK ŽÁCI ZÁKLADNÍCH A STŘEDNÍCH ŠKOL VYBÍRAJÍ SVOU DALŠÍ VZDĚLÁVACÍ NEBO PRACOVNÍ KARIÉRU	50
6.1 Vliv rodiny a další faktory vstupující do procesu výběru vzdělávací a profesní dráhy	50
6.2 Informační zdroje využívané při rozhodování o vzdělávací/profesionální dráze	59
6.3 Názory žáků základních a středních škol na volbu školy a povolání	63
6.4 Hlavní poznatky	64
7. ANALÝZA PRÁCE A POTŘEB PORADCŮ V OBLASTI KARIÉROVÉHO PORADENSTVÍ NA ŠKOLÁCH A NA ÚŘADU PRÁCE ČR	66
7.1 Profil kariérových poradců	66
7.2 Práce výchovných a kariérových poradců v oblasti kariérového poradenství na školách a na úřadu práce	66
7.2.1 Využívání webových stránek a veřejných informačních zdrojů	67
7.2.2 Spolupráce s ostatními institucemi	68
7.3 Klienti výchovných-kariérových poradců	72
7.4 Téma, která poradci řeší nejčastěji	72
7.5 Podpora výchovných a kariérových poradců na školách a na úřadu práce	75
8. ZÁVĚR	77
9. PŘÍLOHA: PODROBNÉ SEZNÁMENÍ S MOŽNOSTMI VYHLEDÁVÁNÍ V ISA+	80

1. Úvod

Mezi důležité mezníky v životě každého žáka patří dokončení základní školy a rozhodování o dalším vzdělání a jeho zaměření. Tato volba je předmětem nejvyššího zájmu bezesporu v každé moderní rodině, protože směřuje člověka k jeho budoucímu pracovnímu uplatnění. Neméně zásadní je však pro žáky také etapa zakončení studia na střední škole a vstup do života pracovního. V obou případech je pro úspěch žáků či absolventů rozhodující, zda mají dostatek informací a zda ovládají dovednosti potřebné k tomu, aby se správně rozhodli a aby se dokázali na trhu práce uplatnit.

Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV) se otázkami přechodu žáků na střední školy a absolventů škol na trh práce intenzivně zabývá již mnoho let a výzkum v této oblasti řadí mezi své priority. Každoročně je zpracováváno několik analytických materiálů a šetření, tato publikace shrnuje ty, které byly zpracovány v roce 2012. Vzniká tak ucelená mozaika výsledků složená z jednotlivých kamínek představujících různá zjištění v oblasti kariérového poradenství a uplatnění absolventů škol na trhu práce. Publikace tedy nabízí kompaktní přehled informací, které jsou považovány za důležité pro volbu kariéry, povolání nebo další studijní dráhy.

Jednotlivé kapitoly vás provedou konkrétními fázemi této volby, od zjišťování potřeb trhu práce a perspektivy oborů a profesí až po osobní zájmy a schopnosti, které mohou žáka ovlivnit v jeho kariérovém rozhodování. Publikace poukazuje na úskalí a rizika, se kterými se žáci i absolventi škol setkávají, a naznačuje dostupné formy pomoci. Obsah publikace je rozdělen do samostatných tematicky zaměřených kapitol.

Po tomto úvodu kapitola druhá, **Kvalifikační potřeby trhu práce**, zachycuje vývoj struktury zaměstnanosti v ČR a EU za posledních patnáct let a nabízí projekci budoucích změn struktury pracovních míst v ČR pro období let 2010–2020. Na otázky zaměstnanosti navazuje kapitola třetí, věnovaná **nezaměstnanosti absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním**. Společně obě kapitoly nabízejí zajímavý obrázek trhu práce, kde je nabídka reálných pracovních možností a příležitostí konfrontována s poptávkou absolventů hledajících práci. Existuje zde soulad a nacházejí absolventi pracovní uplatnění snadno, anebo se obě strany míjejí?

Kapitola čtvrtá, **Vývoj vzdělanostní a oborové struktury žáků**, doplňuje informace o současném rozdělení nově přijatých žáků podle jednotlivých úrovní vzdělání i odborného zaměření. Sleduje pokles populace a nabízí další pohled na

otázky souladu mezi budoucí nabídkou pracovní síly a poptávkou po nových pracovnících.

Kapitola pátá, o **předčasných odchodech ze vzdělávání**, seznamuje čtenáře se širokou škálou důvodů tohoto závažného jevu. Zároveň poskytuje popis mechanismů, které se na středních školách a úřadech práce žákům v „ohrožení“ nabízejí. Příklady dobré praxe pak mohou pedagogickým pracovníkům sloužit k prohloubení preventivních opatření.

Obsah kapitoly šesté – **Jak žáci základních a středních škol vybírají svou další vzdělávací nebo pracovní** – nese z hlediska vstupu do vyššího typu vzdělávání nebo zaměstnání poměrně zajímavé poznatky. Výběr školy a nastavení kariéry je jedno z prvních významných rozhodnutí v životě každého žáka. Výsledky šetření mohou sloužit k zacílení a zlepšení práce výchovných a kariérových poradců v sektoru regionálního školství.

Analýzou práce a potřeb poradců v oblasti kariérového poradenství na školách a na Úřadu práce ČR se zabývá kapitola sedmá. Shrnuje informace o charakteru práce a potřebách poradců na základních a středních školách a také na úřadech práce. Přináší dva pohledy do problematiky kariérového poradenství – očima školského rezortu a očima rezortu práce a sociálních věcí. Jaký je typický profil současného školního poradce a poradce na úřadu práce? Jaké služby nabízejí? Výsledky šetření přibližují žákům i rodičům možnosti, které jim mohou pomoci při rozhodování o dalším vzdělávání, volbě zaměstnání a celkovém kariérovém směřování.

Přílohu publikace tvoří názorný návod, jak pracovat v **informačním systému o uplatnění absolventů škol (ISA+)**, dostupném na stránkách www.infoabsolvent.cz. Návod vám může pomoci zorientovat se v rozmanitých možnostech vyhledávání jak ve vzdělávací nabídce škol, tak potřebných informací, rad a doporučení.

Upozorňujeme, že tato publikace nedokáže pojmout všechny relevantní informace, zejména zde nejsou informace o zdrojích dat a použitých metodách. Zájemce o podrobnější seznámení odkazujeme na výchozí studie a dílčí analytické materiály uvedené na konci publikace.

Tato souhrnná publikace tvoří každoroční výstup projektu VIP Kariéra II – KP, který je řízen Ministerstvem školství, tělovýchovy a mládeže České republiky a je financován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky. Je určena pedagogům, kariérovým poradcům a ostatním pracovníkům ve školství, také pracovníkům Úřadu práce ČR a školských odborů na krajských úřadech, v neposlední řadě zde mohou čerpat informace také žáci a jejich rodiče.

2. Kvalifikační potřeby trhu práce

Kapitola je zaměřena na strukturální vývoj trhu práce v ČR a v EU v letech 2000–2010, konkrétněji na vývoj veličin, které ho ovlivňují. Obsahuje také projekci vývoje pracovního trhu v ČR do roku 2020. Hlavním datovým zdrojem je Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS) a jeho mezinárodní obdoba, Labour Force Survey (LFS). Hlavním cílem VŠPS je získávání pravidelných informací o situaci na trhu práce umožňujících její analýzu z různých hledisek, zejména ekonomických, sociálních a demografických.

Pro analýzu makroekonomických ukazatelů jsou využita data ze Structural Analysis Database (STAN), kterou sestavuje OECD. Pro vytváření projekcí byla použita projekce makroekonomických veličin a také předpoklady o možném budoucím vývoji (scénáře), které vznikly v rámci projektu Forecasting Skill Supply and Demand in Europe, který je realizován Evropským střediskem pro rozvoj odborného vzdělávání (CEDEFOP).

V této kapitole je také použit syntetický ukazatel zaměřující se na vyjádření kvalifikačních požadavků pracovních míst. Tento ukazatel již od roku 2007 vyvíjí Středisko vzdělávací politiky Pedagogické fakulty UK. Jedná se o koncept kvalifikačních profilů, které představují ucelený a standardizovaný způsob, jak popsat požadavky na konkrétní povolání (či skupinu povolání, odvětví nebo i celou ekonomiku). Takovýto ukazatel (resp. soubor ukazatelů) má zahrnovat požadavky nejen na úroveň a obor vzdělání, ale kvalifikaci a osobní znalosti, dovednosti a kvality osoby, která by měla obsadit dané pracovní místo.

Ukazatel **Kvalifikační profil pracovních míst** může nabývat hodnot ze škály 1–8, přitom vyšší hodnota ukazatele představuje také vyšší nároky na kvalifikaci, dovednosti a vzdělání pro dané pracovní místo. Tento ukazatel byl vytvořen, aby umožnil analýzu a projekci kvalifikačních požadavků, pro stanovení a měření souladů a nesouladů vzdělanostních a kvalifikačních struktur v různých zemích, profesích a odvětvích a také pro možnost sledování změn, které nastávají v čase, a pro identifikaci minulých a očekávaných budoucích trendů. Pro výpočet kvalifikačních profilů pracovních míst bylo využito několika datových zdrojů:

- průzkumy mezi zaměstnanými osobami
- expertní analýzy, v nichž skupina pověřených expertů definuje požadavky pro každé pracovní místo v dané oblasti ekonomiky
- průzkumy mezi zaměstnavateli nebo analýza inzerátů volných pracovních míst.

Šetření názorů pracovníků obsahovalo např. otázky: Pokud by se nyní někdo ucházel o práci, kterou děláte, potřeboval by mít nějaké vzdělání nebo profesní přípravu po ukončení povinné školní docházky? Kolik let vzdělávání nebo profesní přípravy nad rámec povinné školní docházky by přibližně potřeboval? Kdyby Vás někdo se stejným vzděláním a kvalifikací nahradil ve Vaší práci, jak dlouho by mu trvalo, než by se naučil vykonávat tuto práci celkem dobře?

Zjišťování požadavků zaměstnavatelů se příkládá stále větší význam. Například na celoevropské úrovni jsou pro-

jevem důrazu na tuto skupinu přístupů dvě rozsáhlé aktivity. První z nich je projekt Evropské komise „Sektorová analýza nových kompetencí a ekonomických činností“, druhou zahájil v roce 2007 z pověření Evropské komise CEDEFOP. Rovněž v České republice je prováděna celá řada šetření kvalifikačních požadavků zaměstnavatelů. Jedna z posledních u nás realizoval například Národní ústav pro vzdělávání (NÚV). Předmětem zkoumání byly především požadované znalosti, schopnosti a dovednosti pracovníků a nároky vůči nově přijímaným zaměstnancům, přičemž důraz byl kladen na popsání situace absolventů škol. Pozornost výzkumu se zaměřila i na potřebné a problematické profese, respektive obory vzdělání, formy spolupráce mezi podniky a školami a v neposlední řadě i představy a očekávání zaměstnavatelů týkající se dalšího vývoje odborného vzdělávání.

Podrobnější informace o použité metodologii, zdrojích dat a klasifikacích najdete ve zdrojové publikaci Kvalifikační potřeby trhu práce¹.

Vytváření projekcí vývoje na trhu práce stále ještě není bráno v některých zemích jako samozřejmá potřeba. Nutnost vytváření projekcí počtu zaměstnaných a jejich vzdělání si ovšem uvědomuje Evropská komise. Ta proto v rámci Plánu evropské hospodářské obnovy, navrženého Komisí s cílem pomoci Evropě zmírnit okamžité účinky krize a připravit ji na opětovný hospodářský růst, přišla v roce 2008 se širokou evropskou iniciativou na podporu zaměstnanosti nazvanou New Skills for New Jobs. Jejím cílem je podporovat zaměstnanost a profesní znovuzačlenění propuštěných pracovníků na trh práce prostřednictvím aktivačních projektů, rekvalifikace a opatření ke zvyšování kvalifikace. Nejvýznamnějším projektem, který se zabývá projekcí trhu práce ve všech zemích EU + Chorvatska, Islandu, Makedonie, Norska, Švýcarska a Turecka, je mezinárodní projekt Forecasting skill supply and demand in Europe, vypsaný Evropským střediskem pro rozvoj odborného vzdělávání (CEDEFOP) pro období 2009–2012.

2.1 Vývoj makroekonomických faktorů v ČR a EU

Pro lepší pochopení změn na trhu práce v letech minulých a pro přesnější předvídání jeho budoucího vývoje je nejprve potřeba poznat a analyzovat některé makroekonomické faktory, které změny na trhu práce většinou přímo zapříčiňují. V minulých letech výrazně vzrostl jak objem vývozu, tak i dovozu zboží a služeb. Za posledních 10 let se objem vývozu zvýšil o více než 240 %. Objem dovozu zboží a služeb do ČR rovněž výrazně vzrostl. Oproti roku 2000 se zvýšil o více než 228 %. Nejvíce, téměř jedna třetina celého vývozu, míří do Německa. I když si Německo stále drží pozici největšího odběratele ČR, jeho podíl se za posledních 10 let snížil téměř o 10 procentních bodů. Na druhém místě se stále drží Slovensko, kam putuje necelých 9 % exportu z ČR. Podíl kolem 6 % si udržuje Polsko. Za posledních 10 let se zvýšil

¹) Lepič, M. – Koucký J.: Kvalifikační potřeby trhu práce. Praha: NÚV, 2012. 80 stran.

Dostupné na: www.infoabsolvent.cz/Temata/Publikace/9-0-72

2. Kvalifikační potřeby trhu práce

objem vývozu ČR do Francie, kam se v roce 2010 vyvezlo více než 5,5 % českého vývozu. Francie tak na čtvrtém místě nahradila Rakousko, které se propadlo až na šesté místo za Spojené království. Za posledních 10 let se znovu zvýšil podíl Ruska na odběru zboží a služeb z ČR. Zatímco v roce 2000 tam z ČR mířilo pouze 1,3 % českého exportu, v roce 2010 to byl již dvojnásobek. V roce 2000 proudilo do ČR 75 % veškerého dovozu ze zemí EU27, v roce 2010 tvořil tento podíl již jen 67 %. Za tímto poklesem stojí především výrazný nárůst dovozu z Číny. Zatímco v roce 2000 se na celkovém dovozu zboží a služeb do ČR Čína podílela jen 2,1 %, v roce 2010 to bylo již více než 12 %. Čína se tak stala druhým nejvýznamnějším dovozcem do ČR. První místo si stále drží Německo. Z něj do ČR proudí více než jedna čtvrtina celého českého importu.

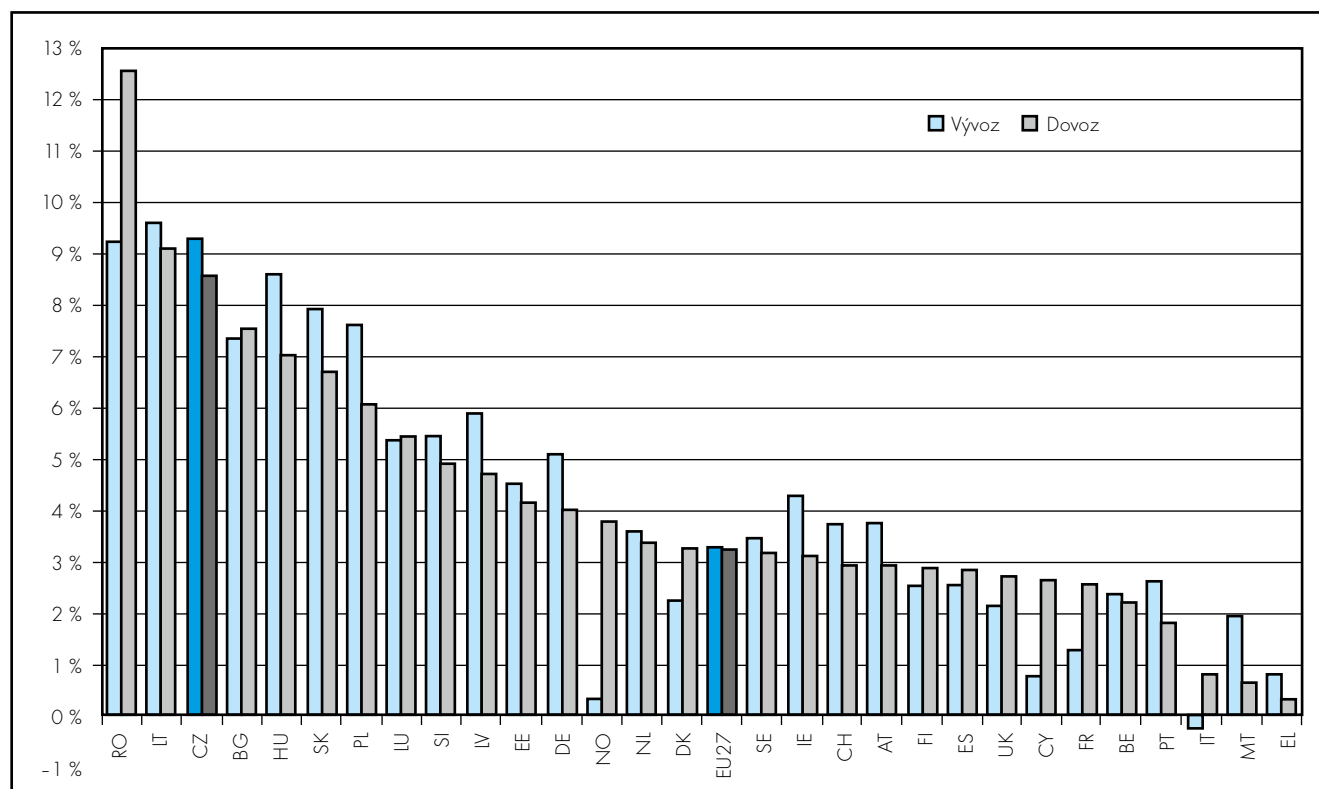
Z pohledu **odvětvového členění** je v ČR export tvořen především dvěma odvětvími – největší podíl, více než 25 %, tvoří **Výroba elektrických a optických přístrojů** a dalších více než 18 % z celkového vývozu ČR pochází z **Výroby dopravních prostředků**. Necelých 10 % exportu ČR pochází z **Výroby a opravy strojů a zařízení** a také z odvětví **Výroba kovů a kovodělných výrobků**.

V roce 2010 činila **hrubá přidaná hodnota** vyprodukovaná celou ekonomikou ČR téměř 2 biliony Kč (měřeno ve stálých cenách roku 2000), což je téměř o 500 miliard Kč více než v roce 2000. Zároveň to je však o téměř 120 miliard Kč méně, než byla celková přidaná hodnota ČR v roce 2008, než naplno zasáhl ekonomiku ČR dopad finanční krize. Mezi roky 2000–2010 tedy rostla přidaná hodnota ČR v průmě-

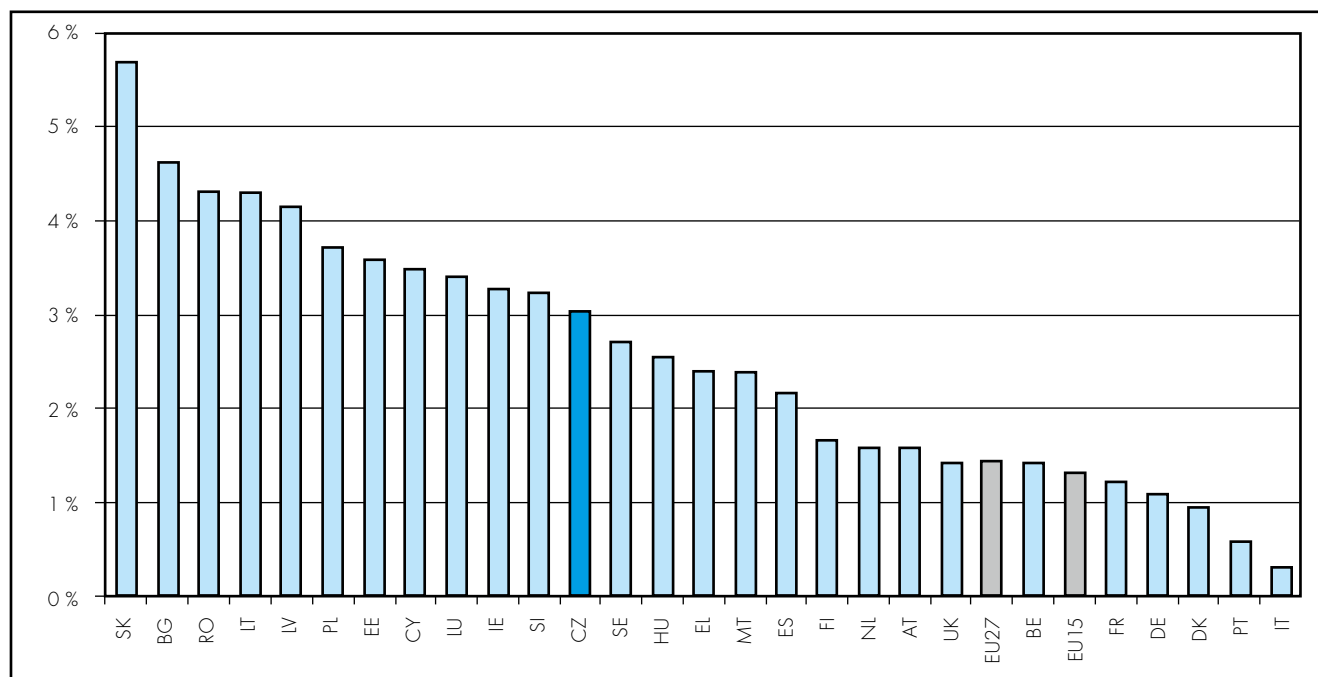
ru zhruba o 3 % ročně. Největší podíl na celkové přidané hodnotě v ČR tvořilo v roce 2010, stejně jako v roce 2000, odvětví **Velkoobchod, maloobchod a opravy**. Téměř jedna šestina celé přidané hodnoty ČR je vyprodukována v tomto odvětví. Další osminu tvoří přidaná hodnota vytvořená v odvětví **Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu a výzkum a vývoj**. Více než jedna desetina přidané hodnoty ČR pochází z odvětví **Doprava a komunikace**. Podíl 5 % přesahují dále již pouze dvě odvětví – Výroba dopravních prostředků a Stavebnictví. Naopak Textilní, oděvní a kožedělný průmysl a také Těžební průmysl mají podíl na celkové přidané hodnotě ČR nižší než 1 %. Největší průměrný roční nárůst přidané hodnoty nastal v letech 2000–2010 v ČR v **terciárním sektoru** (více než 4,2 % ročně), dále pak následoval **sekundér** s růstem přidané hodnoty přibližně o 3,4 % ročně. V tržním kvartéru to bylo o 3,0 % ročně a ve **veřejném kvartéru** byl její průměrný roční nárůst 1,0 %. V **priméru** to byl naopak pokles v průměru o 0,3 % ročně. Na čele pořadí (bráno jak podle podílu na celkové přidané hodnotě ČR, tak i podle dynamiky nárůstu za posledních 10 let) se objevují odvětví, ve kterých jsou **nejvyšší investice do vývoje a výzkumu** – nejvíce v odvětví Výroba dopravních prostředků. Průměrný roční nárůst přidané hodnoty byl v ČR v letech 2000–2010 nejvyšší v odvětvích Výroba pryžových a plastových výrobků a Výroba dopravních prostředků. V obou těchto odvětvích rostla přidaná hodnota o více než 11 % ročně.

V zemích **EU27** tvoří nejvyšší podíl na celkové přidané hodnotě ekonomiky odvětví **Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu a výzkum a vývoj**. Toto odvětví produkuje

Obrázek 2.1: Změna objemu vývozu a dovozu 2000–2010; země EU27, Norsko a Švýcarsko; průměrná roční změna

Obrázek 2.2: Změna přidané hodnoty 2000–2010; země EU27; průměrná roční změna

téměř jednu čtvrtinu celé přidané hodnoty evropské ekonomiky. Podíl téměř 12 % má odvětví **Velkoobchod, maloobchod a opravy**. V letech 2000–2010 se v EU27 nejvíce zvýšil objem přidané hodnoty vyprodukované v **Peněžnictví a pojišřovníctví** (a to i přesto, že jde o jedno z odvětví, která výrazně postihla proběhlá finanční krize) a v **Chemickém, farmaceutickém a rafinářském průmyslu**. Nejvýraznější pokles naopak zaznamenala 3 odvětví zpracovatelského průmyslu, a to Výroba kovů a kovodělných výrobků, dále Výroba dopravních prostředků (tedy odvětví, ve kterém je v ČR naopak nejrychlejší nárůst přidané hodnoty) a také Textilní, oděvní a kožedělný průmysl. Vůbec nejprudší pokles objemu přidané hodnoty nastal v EU27 v Těžebním průmyslu.

Změna přidané hodnoty ekonomiky přímo ovlivňuje **počet pracovních míst**. Její růst vede, při jinak neměnných podmínkách, k růstu počtu pracovních míst. V **ČR i v EU15** došlo v letech 2000–2010 ke zvýšení přidané hodnoty téměř ve všech odvětvích. To znamená, že vlivem těchto změn by se v posledních 10 letech jak v ČR, tak i v EU15 počet pracovních míst zvýšil (nebýt jiných vlivů). Zatímco v EU15 by se tímto vlivem zvýšil počet pracovních míst o 14 %, tedy o téměř 24 milionů, v ČR by došlo k nárůstu dokonce o 35 %, tedy o téměř 1,8 milionu

nových pracovních míst. **Počet zaměstnaných osob** v jednotlivých odvětvových či profesních skupinách v ekonomice je dán podílem celkové produkce vytvořené v dané skupině a produktivitou práce tamtéž.

Produktivita práce je tedy další ze složek přímo ovlivňujících celkový počet zaměstnaných osob. Ačkoliv se v ČR produktivita práce od roku 2000 zvyšuje mnohem rychleji, než je tomu v zemích původní EU15, oproti některým dalším přistupivším zemím v růstu produktivity práce přesto zaostáváme. Procentuálně má podíl investic na HDP mnohem větší vliv na růst v chudších než v bohatých zemích. Velice zajímavé je porovnání, které země EU15 zaznamenaly **nejrychlejší růst produktivity práce** ve své ekonomice – na jedné straně to je **Řecko**, tedy země, jejíž průměrná délka vzdělávání zaměstnaných osob patří mezi nejvyšší, i země s nízkým stupněm kvalifikační náročnosti, kde vysoký podíl na celkové zaměstnanosti

Tabulka 2.1: Produktivita práce v jednotlivých zemích v porovnání s produktivitou práce v EU27 (EU27=100)

		2000	2010			2000	2010
LU	Lucembursko	245	271	CY	Kypr	88	99
NL	Nizozemsko	134	133	EL	Řecko	84	90
IE	Irsko	132	128	SI	Slovinsko	80	85
DK	Dánsko	132	127	MT	Malta	85	83
AT	Rakousko	132	126	PT	Portugalsko	81	80
SE	Švédsko	128	123	CZ	Česká republika	71	80
BE	Belgie	126	119	SK	Slovensko	50	74
DE	Německo	118	118	HU	Maďarsko	54	65
FI	Finsko	117	115	EE	Estonsko	45	64
UK	Spojené království	119	112	PL	Polsko	48	63
EU15		115	110	LT	Litva	40	57
FR	Francie	115	108	LV	Lotyšsko	36	51
IT	Itálie	118	101	RO	Rumunsko	26	46
ES	Španělsko	97	100	BG	Bulharsko	28	44

2. Kvalifikační potřeby trhu práce

Tabulka 2.2: Produktivita práce v jednotlivých odvětvích v ČR v porovnání s produktivitou práce v celé ekonomice ČR (ČR=100)

	2000	2010
06+07 Chemický, farmaceutický a rafinérský průmysl	224	298
15 Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	229	250
13 Výroba dopravních prostředků	133	229
20 Peněžnictví a pojišťovnictví	161	201
08 Výroba pryžových a plastových výrobků	113	179
19 Doprava a komunikace	136	153
11 Výroba a opravy strojů a zařízení	81	151
09 Výroba ostatních nekovových minerálních výrobků	120	130
05 Dřevozpracující, papírenský a polygrafický průmysl	97	128
17 Velkoobchod, maloobchod a opravy	94	115
21 Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu a výzkum a vývoj	155	103
03 Potravinářský a tabákový průmysl	113	93
01 Zemědělství, lesnictví a rybolov	81	90
14 Zpracovatelský průmysl jinde neuvedený	67	88
12 Výroba elektrických a optických přístrojů	94	81
02 Těžební průmysl	113	74
22 Veřejná správa a obrana	93	73
23 Školství	71	68
04 Textilní, oděvní a kožedělný průmysl	53	67
10 Výroba kovů a kovodělných výrobků	85	64
16 Stavebnictví	74	61
25 Ostatní služby	89	59
24 Zdravotní a sociální péče a veterinární činnosti	65	41
18 Ubytování a stravování	62	28

v ekonomice tvoří Zemědělství, lesnictví a rybolov. Avšak velmi blízko Řecka se objevuje **Irsko a Finsko**, tedy naopak země s nejvyšší průměrnou délkou vzdělávání i s jednou z nejvyšších kvalifikačních náročností, kde je naopak ekonomika výrazně orientována na odvětví kvartéru.

V případě **produktivity práce podle odvětví** lze konstatovat, že v ČR je produktivita práce nejvyšší v odvětví **Chemický, farmaceutický a rafinérský průmysl**. V něm dosahuje téměř trojnásobku celkové produktivity práce v ČR. V dalších dvou odvětvích, patřících rovněž do sekundárního sektoru, je produktivita práce velmi vysoká a pohybuje se kolem dvouapůlnásobku celorepublikového průměru. Jde o **Výrobu a rozvod elektřiny, plynu a vody** a také o **Výrobu dopravních prostředků**. Naopak nejnižší, pouze na úrovni dvou pětín celkové produktivity práce, je v České republice produktivita práce ve Zdravotnictví a sociálních službách a pouze kolem jedné čtvrtiny celorepublikového průměru je produktivita práce v posledních letech v Ubytování a stravování.

Změna produktivity práce nepřímou úměrou ovlivňuje **počet pracovních míst**. Zvyšující se produktivita znamená, při jinak neměnných podmínkách, ubývání pracovních míst. Na výrobu stejného produktu je při vyšší produktivitě práce potřeba méně osob. Naopak snižující se produktivita práce znamená potřebu nových zaměstnaných osob. V ČR došlo v letech 2000–2010 téměř ve všech odvětvích ke zvýšení produktivity práce, obdobně tomu bylo také v průměru v zemích EU15. To znamená, že vlivem těchto změn by se v posledních 10 letech jak v ČR, tak i v EU15 snížil počet pracovních míst (za neexistence jiných vlivů). Zatímco změna produktivity práce v EU15 by způsobila pokles o 7 % (tedy o více než 10 milionů) pracovních míst, v ČR by došlo k poklesu dokon-

ce o více než 23 %. To by představovalo pokles o více než 1,1 milionu zaměstnaných. Protože však na trhu práce působí i další vlivy, nedošlo k takto dramatickému poklesu pracovních míst i přes poměrně velký nárůst produktivity práce.

2.2 Vývoj odvětvové struktury zaměstnanosti v ČR

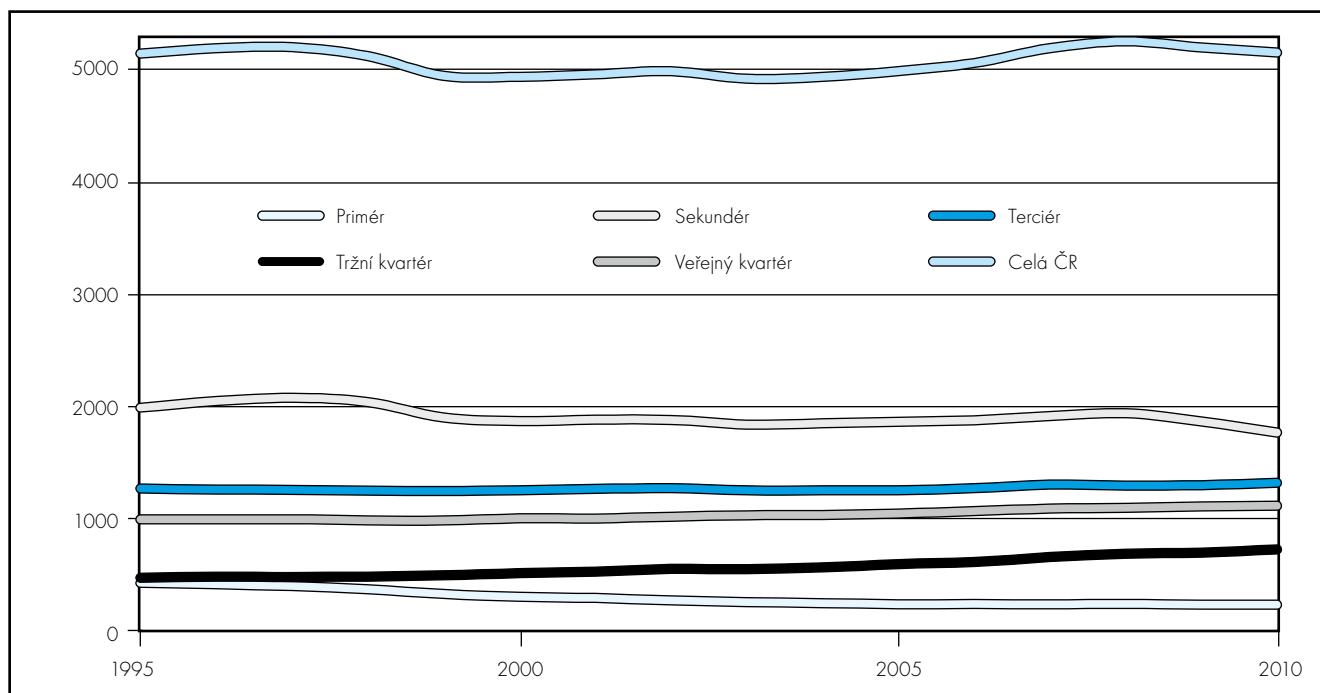
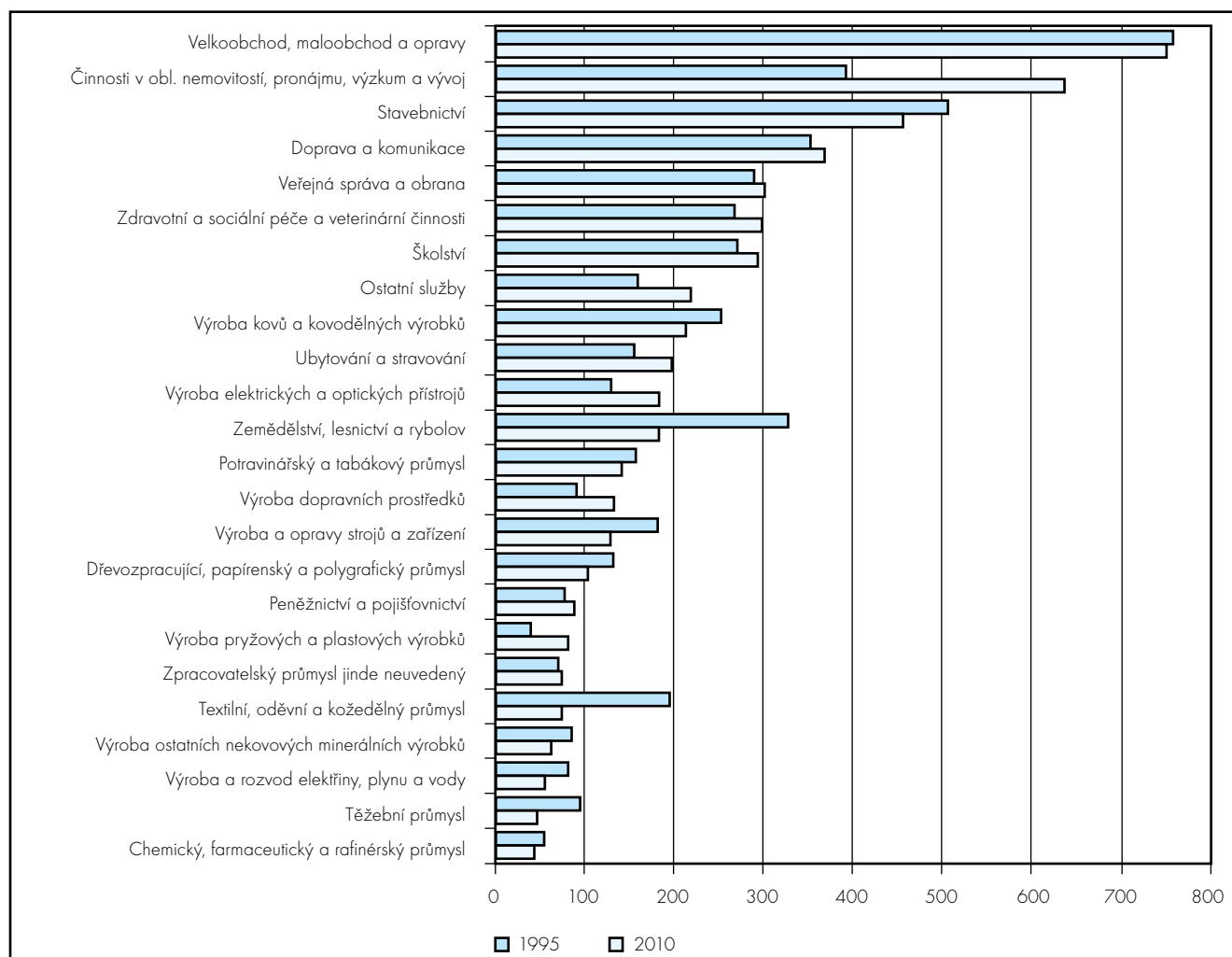
Počet zaměstnaných osob v ČR se v posledních 15 letech pohybuje kolem 5 milionů. Svého maxima dosáhl těsně před vypuknutím krize, tedy v roce 2008, kdy se počet zaměstnaných osob dostal téměř na úroveň 5,3 milionu. Naopak nejméně zaměstnaných bylo v ČR v roce 2003, kdy jejich počet činil jen 4,9 milionu osob.

Ekonomická krize z podzimu 2008 velmi silně ovlivnila vývoj ekonomik všech zemí Evropy a nevyhnula se ani ČR. To se následně projevilo i na trhu práce. Ten na změny HDP reaguje s mírným zpožděním, a proto k poklesu počtu zaměstnaných došlo až v roce 2009, a nikoliv v závěru roku 2008.

Česká republika je v porovnání s ostatními zeměmi EU stále velice industriálně orientovaná. Není proto překvapením, že nejvíce zaměstnaných osob pracuje v ČR v **sekundárním sektoru**. Za posledních 15 let se však počet zaměstnaných v tomto sektoru snížil o více než 220 tisíc. Druhým největším sektorem české ekonomiky je terciér, ve kterém bylo v roce 2010 zaměstnáno více než 1,3 milionu osob. Přibližně stejně osob jako v terciárním sektoru je zaměstnáno v ČR také ve veřejném kvartéru. V roce 2010 v něm bylo necelých 1,2 milionu zaměstnaných osob. Nejrychleji rostoucím sektorem v ČR je tržní kvartér. Jeho podíl na celkové zaměstnanosti vzrostl od roku 1995 o téměř 5 p.b. a v roce 2010 bylo v tomto sektoru zaměstnáno téměř tři čtvrtě milionu osob, což je 14 % všech zaměstnaných.

Největším odvětvím je Velkoobchod, maloobchod a opravy, ve kterém bylo v roce 2010 zaměstnáno 751 tisíc osob, tedy téměř 15 % všech zaměstnaných. Druhým největším odvětvím jsou Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu a výzkum a vývoj, kde je zaměstnáno 637 tisíc osob, tedy více než 12 % všech zaměstnaných. Třetí největší odvětví, Stavebnictví, zaměstnávalo v roce 2010 téměř 460 tisíc osob, tedy necelých 9 % všech zaměstnaných. Alespoň 5 % podíl na celkové zaměstnanosti měla v roce 2010 v ČR ještě 4 další odvětví. Byla to odvětví Doprava a komunikace (podíl 7,2 %), Veřejná správa a obrana (5,9 %), Zdravotní a sociální péče a veterinární činnosti (5,8 %) a také Školství s 5,7 %.

Struktura organizací přechází z pyramidálních struktur na síťové uspořádání, jež umožňuje vyšší flexibilitu. Ve firmě zůstává malá skupinka stabilních zaměstnanců a zbývající pracovní činnosti vykonávají periferní zaměstnanci na krátkodobé pracovní kontrakty, které jsou vztaženy k realizaci konkrétních úkolů nebo jsou zadávány dalším firmám. Externím firmám jsou zadávány nejen části výrobního procesu, ale i servisní akce (oprava a údržba strojů, právní či ekonomický servis, úklid, zajištění stravování apod.). Pokud měl dříve velký strojírenský podnik jako své zaměstnance např. kuchaře, kteří mu vařili v závodní jídelně, byly tyto osoby ve statistických výkazech klasifikovány jako zaměstnanci strojírenského sektoru. Ve chvíli, kdy si je podnik najímá jako externí firmu, však již ve statistickém výkaznictví budou figurovat jako osoby zaměst-

Obrázek 2.3: Počet zaměstnaných osob v ČR 1995–2010 (v tisících)**Obrázek 2.4: Počet zaměstnaných osob v ČR podle odvětví v letech 1995 a 2010 (v tisících)**

2. Kvalifikační potřeby trhu práce

nané v pohostinství a stravování, ačkoliv vykonávají fyzicky stále stejnou činnost. Tento v podstatě jen statistický přesun umocňuje posilování sektoru služeb na úkor jiných, především průmyslových odvětví.

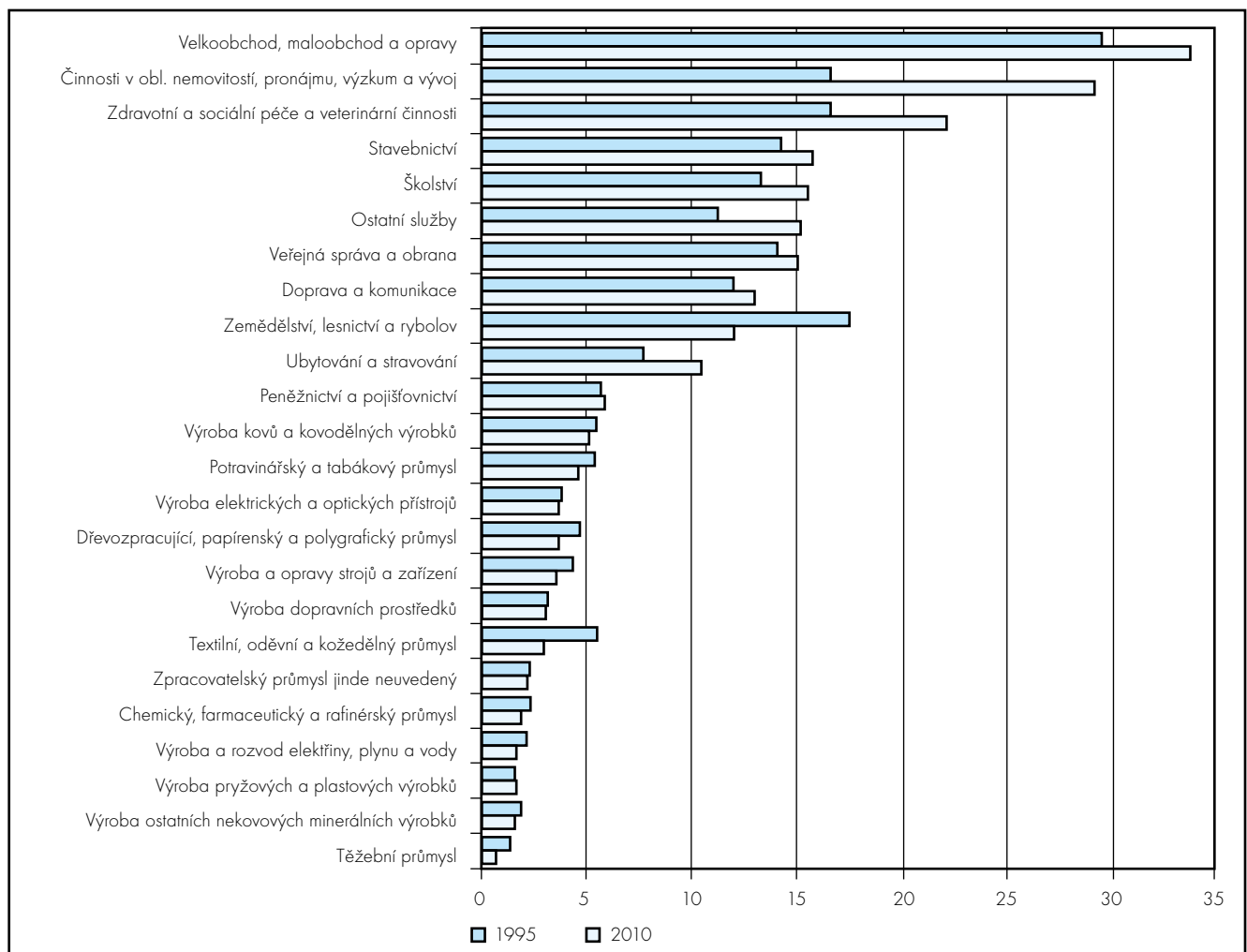
Druhým nejvíce rostoucím odvětvím (z hlediska absolutního zvýšení počtu zaměstnaných) bylo v ČR odvětví Ostatní služby (z nich to jsou především rekreační, kulturní a sportovní činnosti). V tomto odvětví se v letech 1995–2010 zvýšil počet obsazených pracovních míst o 57 tisíc, tedy 35 %. Růst přesahující 50 tisíc zaměstnaných nastal v tomto období také v odvětví Výroba elektrických a optických přístrojů (nárůst o 54 tisíc osob, tedy 41 %). Mezi významně rostoucí odvětví dále patří i odvětví Výroba pryžových a plastových výrobků (růst o 43 tisíc osob, tedy o více než 106 %), Výroba dopravních prostředků (růst o 41 tisíc osob, tedy téměř 45 %), Ubytování a stravování (růst o 41 tisíc osob, tedy téměř 26 %) Zdravotní a sociální péče a veterinární činnosti (růst o 29 tisíc osob, tedy o necelých 11 %) a také Školství (růst o 24 tisíc osob, tedy o necelých 9 %).

Nejvíce se **zaměstnanost** v ČR od roku 1995 **snížila** v odvětví **Zemědělství, lesnictví a rybolov**. V tomto odvětví se snížil počet zaměstnaných o 144 tisíc a v roce 2010 tak

v tomto odvětví pracovalo již méně než 60 % osob v porovnání s rokem 1995. Obrovský **propad** v počtu zaměstnaných postihl také **Textilní, oděvní a kožedělný průmysl**. Počet zaměstnaných v tomto odvětví klesl o 120 tisíc, což je oproti roku 1995 pokles o 60 %. Dále se jedná o pokles v odvětví **Výroba a opravy strojů a zařízení**, kde došlo ke snížení počtu zaměstnaných o více než 51 tisíc osob, tedy o 29 %, a dále pak Těžební průmysl a Stavebnictví (pokles o 50 tisíc osob, tj. o 50 %, resp. o 10 %) a Výroba kovů a kovodělných výrobků. V něm se počet zaměstnaných snížil téměř o 40 tisíc osob, tedy o 15 %. K poklesu o 30 tisíc, tedy o 21 % zaměstnaných, došlo v odvětví Dřevozpracující, papírenský a polygrafický průmysl a kolem 20 tisíc, tedy 31 %, v odvětví Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody a také Výroba ostatních nekovových minerálních výrobků (o 25 %).

V zemích EU27 se od roku 1995 zvýšil celkový **počet zaměstnaných** téměř o 22 milionů osob, tedy necelých 11 %. Jejich počet byl v roce 2010 necelých 225 milionů. Stejně jako v ČR také v EU27 nastal v letech 1995–2010 pokles zaměstnaných ve dvou sektorech, a to v primárním a sekundárním. V primárním sektoru se za uvedené období snížil počet zaměstnaných o více než 6 milionů, tedy o téměř jednu

Obrázek 2.5: Počet zaměstnaných osob v EU27 podle odvětví v roce 1995 a 2010 (v milionech)

třetinu. V sekundárním sektoru poklesl počet zaměstnaných o necelých 5,5 milionu, tedy o necelých 10 %. To jsou méně razantní poklesy, než ke kterým došlo v těchto sektorech za stejné období v ČR. V dalších třech sektorech došlo v EU27, stejně jako v ČR, ke zvýšení počtu zaměstnaných. Nárůst byl ve všech třech sektorech v EU27 rychlejší než v ČR. V terciéru se v letech 1995–2010 zvýšil počet zaměstnaných v EU27 o necelých 8 milionů, tedy 16 %. Nárůst počtu zaměstnaných v tržním kvartéru dosáhl téměř 13 milionů, což znamená zvýšení o 57 %, a ve veřejném kvartéru byl o více než 12 milionů osob, tedy 22 %.

V Portugalsku, Řecku, Polsku, Bulharsku a Rumunsku je oproti ostatním zemím výrazně vyšší podíl **primárního sektoru**, tedy především Zemědělství, lesnictví a rybolovu. Zatímco v prvních třech jmenovaných zemích je jeho podíl na celkové zaměstnanosti kolem 12 %, tak v Bulharsku to je 21 % a v Rumunsku dokonce 27 %. Další skupina zemí, do které patří Česká republika, Slovensko, Slovinsko, Maďarsko, Polsko a také Rumunsko, se vyznačuje vysokým podílem **sekundárního sektoru** – tj. celý Zpracovatelský průmysl, dále Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody a Stavebnictví. V České republice a na Slovensku je v sekundárním sektoru zaměstnána více než jedna třetina všech zaměstnaných, v dalších jmenovaných zemích je podíl tohoto sektoru na celkové zaměstnanosti kolem 30 %. **Terciér** má nejvyšší podíl na zaměstnanosti na Kypru, v Řecku, Lotyšsku, Maltě a Španělsku – ve všech těchto zemích je v tomto sektoru zaměstnáno více než 30 % osob. V další skupině zemí je pak silně zastoupen **kvar-tér**. V Lucembursku, Dánsku, Švédsku, Francii, Spojeném království, Nizozemí a Belgii zahrnuje tržní a veřejný kvartér-ní sektor dohromady více než polovinu všech zaměstnaných.

Na úrovni EU27 jako celku se **počet zaměstnaných** osob od roku 2000 **nejvíce zvýšil** v odvětví Činnosti v oblasti nemo-vitostí a pronájmu a výzkum a vývoj, kde jejich počet vzrostl o více než 30 %. Nárůst téměř o čtvrtinu nastal v počtu zaměstna-ných osob také v odvětví Zdravotní a so-ciální péče a veterinární činnosti. Přibližně o jednu pětinu zaměstnaných se zvýšil po-čet osob v Ostatních službách a Ubytování a stravování. Růst vyšší než 10 % nastal také ve Školství. Naopak **největší pokles počtu zaměstnaných** nastal v Textilním,

oděvním a kožedělném průmyslu, ve kterém se v EU27 od roku 2000 snížil počet zaměstnaných téměř o třetinu. Pokles kolem 25 % nastal v Zemědělství, lesnictví a rybolovu a také v Těžebním průmyslu. Téměř jedna pětina zaměstnaných ubyla za posledních 10 let v EU27 v odvětví Dřevozpracující, papí-renský a polygrafický průmysl a přibližně o 16 % poklesl počet zaměstnaných ve Výrobě a opravách strojů a zařízení a také v Chemickém, farmaceutickém a rafinérském průmyslu.

2.3 Vývoj profesní struktury zaměstnanosti v ČR a v EU

Odvětvová struktura zaměstnaných osob má silný vztah i s **profesní strukturou** zaměstnaných. Tabulka 2.3 ukazuje 10 profesních skupin, které byly v ČR v roce 2010 nejpočet-

Tabulka 2.3: Profesní skupiny s největším počtem zaměstnaných osob v ČR a EU27 v roce 2010

Profesní skupina	Počet zaměstnaných (v tis.)		Podíl na profesní skupině	
	ČR	EU27	ČR	EU27
Odborní administrativní a celní a daňoví pracovníci	319	7 907	6,2%	3,6%
Zprostředkovatelé a agenti v obchodě, financích a přepravě	269	8 358	5,2%	3,8%
Technici ve fyzikálních, technických a příbuzných oborech	249	5 144	4,8%	2,3%
Obsluha průmyslových strojů a zařízení	237	5 841	4,6%	2,7%
Prodáváci a předváděči zboží	228	10 901	4,4%	5,0%
Řidiči motorových vozidel	210	6 897	4,1%	3,1%
Kvalifikovaní strojírenští dělníci, výrobci a opraváři přesných přístrojů a nástrojů z kovů	205	4 446	4,0%	2,0%
Kvalifikovaní dělníci hlavní stavební výroby a horníci	188	5 789	3,7%	2,6%
Vedoucí a ředitelé malých podniků a organizací	178	8 001	3,5%	3,6%
Montážní dělníci	173	2 372	3,4%	1,1%

Tabulka 2.4: Profesní skupiny s nejvýraznějšími změnami zaměstnanosti v ČR mezi lety 2000 a 2010

		ČR		
		počet zaměstnaných (v tis.)		změna
		2000	2010	
Nejvíce rostoucí profesní skupiny	Zprostředkovatelé a agenti v obchodě, financích a přepravě	140	269	129
	Odborní administrativní a celní a daňoví pracovníci	227	319	92
	Technici ve fyzikálních, technických a příbuzných oborech	191	249	58
	Vědci a odborníci v ekonomické oblasti a společenských vědách	130	165	35
	Pečovatelé a pomocní ošetřovatelé	23	57	34
Nejvíce klesající profesní skupiny	Výrobci textilií, oděvů a výrobků z kůží, kožesin a zprac. kůží, kožesin a obuvníci	71	32	-39
	Úředníci zpracovávající číselné údaje	85	43	-43
	Vedoucí a ředitelé malých podniků a organizací	224	178	-46
	Prodáváci a předváděči zboží	299	228	-71
Nejrychleji rostoucí profesní skupiny	Pomocní a nequalifikovaní pracovníci v průmyslu, stavebnictví a dopravě	140	64	-76
	Pečovatelé a pomocní ošetřovatelé	23	57	149,6%
	Sociální pracovníci	7	14	101,2%
	Zprostředkovatelé a agenti v obchodě, financích a přepravě	140	269	92,1%
	Vedoucí pracovníci univerzálních dílčích celků	34	59	71,3%
Nejrychleji klesající profesní skupiny	Techničtí pracovníci v oblasti výpočetní techniky	39	62	58,7%
	Hrnčíři, skláři a umělečtí řemeslníci	26	16	-39,6%
	Ostatní nižší úředníci jinde neuvedení	39	22	-44,2%
	Úředníci zpracovávající číselné údaje	85	43	-49,8%
	Pomocní a nequalifikovaní pracovníci v průmyslu, stavebnictví a dopravě	140	64	-54,5%
	Výrobci textilií, oděvů a výrobků z kůží, kožesin a zprac. kůží, kožesin a obuvníci	71	32	-54,7%

2. Kvalifikační potřeby trhu práce

Tabulka 2.5: Profesní skupiny s nejvýraznějšími změnami zaměstnanosti v EU27 mezi lety 2000 a 2010

		EU27		
		počet zaměstnaných (v tis.)		změna
		2000	2010	2000–2010
Nejvíce rostoucí profesní skupiny	Pomocníci, uklízeči, vrátní, poslíčci apod.	10 733	12 782	2 049
	Vědci a odborníci v ekonomické oblasti a společenských vědách	4 261	6 222	1 961
	Pečovatelé a pomocní ošetrovatelé	5 876	7 512	1 635
	Zprostředkovatelé a agenti v obchodě, financích a přepravě	6 726	8 358	1 631
	Projektanti, konstruktéři, architekti a techničtí vědci a inženýři	4 321	5 391	1 070
Nejvíce klesající profesní skupiny	Výrobci textilií, oděvů a výrobků z kůže, kožené a zprac. kůže, kožené a obuvníci	2 321	1 478	-843
	Obsluha průmyslových strojů a zařízení	6 772	5 841	-931
	Úředníci zpracovávající číselné údaje	3 887	2 826	-1 061
	Kancelářští a manipulační pracovníci, sekretárky a písařky	5 157	3 712	-1 445
	Kvalifikovaní dělníci v zemědělství, lesnictví aj.	12 939	9 426	-3 513
Nejrychleji rostoucí profesní skupiny	Zdravotní asistenti, optici a rehabilitační pracovníci	1 576	2 606	65,4%
	Vědci a odborníci v ekonomické oblasti a společenských vědách	4 261	6 222	46,0%
	Profesionální sportovci a pracovníci umění a zábavy	1 224	1 774	44,9%
	Pracovníci poskytující různé informace	1 681	2 283	35,8%
	Policejní inspektoři a detektivové	255	341	33,5%
Nejrychleji klesající profesní skupiny	Úředníci zpracovávající číselné údaje	3 887	2 826	-27,3%
	Hrnčíři, skláři a umělečtí řemeslníci	426	307	-28,0%
	Kancelářští a manipulační pracovníci, sekretárky a písařky	5 157	3 712	-28,0%
	Výrobci textilií, oděvů a výrobků z kůže, kožené a zprac. kůže, kožené a obuvníci	2 321	1 478	-36,3%
	Polygrafové a knihvazači	736	419	-43,1%

nější. Zároveň ukazuje, kolik osob s danou profesní skupinou bylo v roce 2010 zaměstnáno v EU27.

Tabulky 2.4 a 2.5 ukazují, jaké profesní skupiny rostly v ČR a v EU27 nejvíce, nejrychleji a naopak nejméně či nejpo-
maleji.

2.4 Vývoj vzdělanostní struktury zaměstnanosti v ČR a EU

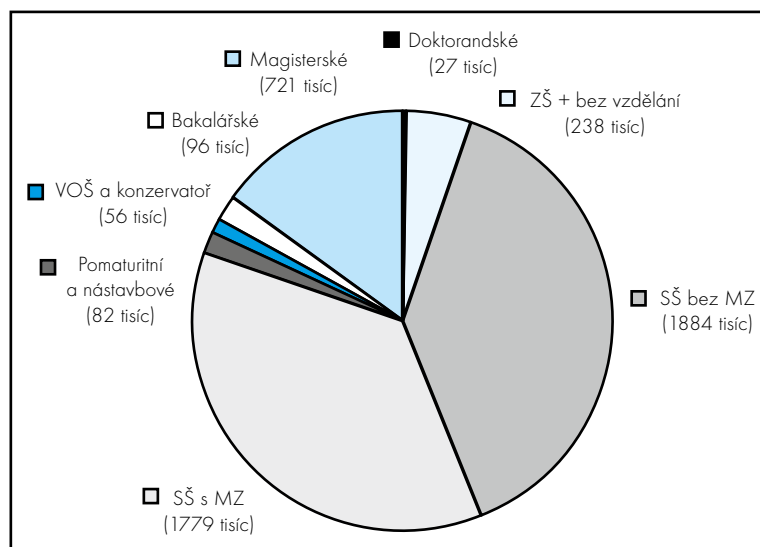
Vzdělanostní struktura zaměstnaných v České republice se od roku 1995 výrazně pozměnila (vývoj viz i kap. 4). Zatímco v roce 1995 bylo mezi zaměstnanými v ČR více než 2,2 milionu (tedy téměř 46 %) osob se středním vzděláním bez maturity, v roce 2010 jich bylo o 390 tisíc méně, a jejich podíl tak poklesl na necelých 39 %. O 350 tisíc se od roku 1995 snížil také počet zaměstnaných osob se základním vzděláním a bez vzdělání. V roce 2010 jich bylo v ČR zaměstnáno již pouze necelých 240 tisíc, a tyto osoby tak tvořily jen necelých pět procent ze všech zaměstnaných. To je o 7 procentních bodů méně než v roce 1995. Mezi zaměstnanými se naopak zvýšil podíl i počet více vzdělaných osob. Těch se středním maturitním vzděláním bylo v roce 2010 mezi zaměstnanými téměř 1,9 milionu (tedy téměř stejně jako osob s nematuritním středním vzděláním) a jejich podíl na celkové zaměstnanosti činil 38 %.

Osob s terciárním vzděláním bylo v roce 2010 zaměstnáno 900 tisíc, tedy více než 18 % zaměstnaných.

Na tom, zda je pokles počtu zaměstnaných osob se středoškolským nematuritním vzděláním dostatečný, či nikoliv, se nemůže stále mnoho odborníků shodnout. Tuzemské podniky podle průzkumů Hospodářské komory stále více trápí nedostatek absolventů učilišť a pracovníků s technickým vzděláním. Vzhledem k předpokládanému demografickému vývoji bude tento trend dále pokračovat. Toto tvrzení podniků je však v rozporu s výsledky prezentované studie firmy Scio. Podle ní naopak nenajdou v budoucnu absolventi učilišť, jejichž počet chce ministerstvo školství zvyšovat, práci a budoucnost mají hlavně gymnázia a střední školy. Autoři studie Scio tvrdí, že v souvislosti s rychlým rozvojem ve všech odvětvích nebudou v příštích letech tak důležité znalosti nabyté ve škole, ale spíš schopnost rychle se učit novým věcem, znalost jazyků, počítačové dovednosti a širší všeobecný základ. Takové znalosti přitom poskytují hlavně gymnázia a střední školy, na učilištích se učí hlavně odborné věci. Předpokládá se, že do budoucna se bude manuální výroba přesouvat do méně rozvinutých

zemí a dobré uplatnění najde ten, kdo se dokáže rychle učit novým věcem. Proti závěrům zveřejněné studie firmy Scio se však postavil také Svaz průmyslu a dopravy, který naopak tvrdí, že učňovské školství kolabuje a je třeba ho oživit. Pokud se tak nestane, hrozí podle něj řadě firem existenční problémy z důvodu nedostatku odborně vzdělaných zaměstnanců.

Obrázek 2.6: Vzdělanostní struktura zaměstnaných osob v ČR v roce 2010

Poznámka: MZ znamená maturitní zkouška.

Odkazuje přitom na šetření mezi 1 600 členskými firmami a závěry řady kulatých stolů, které pořádal.

V jednotlivých zemích EU jsou ve vzdělanostní struktuře zaměstnaných osob výrazné rozdíly. Ty korespondují s rozdílnou odvětvovou i profesní strukturou zaměstnaných. Ve Španělsku, Itálii a Řecku tvoří lidé se základním vzděláním více než třetinu zaměstnaných osob. V Portugalsku je to více než dvě pětiny a na Maltě dokonce více než polovina všech zaměstnaných. Další skupinu tvoří země, ve kterých mají vysoký podíl osoby se středním vzděláním. Do této skupiny patří země střední Evropy. V České republice a na Slovensku tvoří osoby se středním vzděláním téměř tři čtvrtiny zaměstnaných. Přibližně tři pětiny tvoří mezi zaměstnanými v Maďarsku, Polsku, Rakousku, Německu, Slovinsku a také v balkánských (Rumunsko a Bulharsko) a pobaltských (Litva a Lotyšsko) zemích. Poslední skupinou jsou země, ve kterých je vysoký podíl osob s terciárním vzděláním. Tyto osoby tvoří více než 40 % všech zaměstnaných v Estonsku, Belgii, Irsku a Finsku. Podíl kolem 37 % ze všech zaměstnaných mají osoby s terciárním vzděláním také na Kypru, v Lotyšsku, Španělsku, Francii a Spojeném království.

Podle oboru vzdělání bylo mezi zaměstnanými osobami v ČR v roce 2010 nejvíce těch, kteří v minulosti absolvovali některý z technických oborů vzdělání. Tyto osoby tvoří více než 46 % všech zaměstnaných. Oproti roku 2000 se však jejich podíl snížil o 2,5 procentního bodu. Druhou nejvíce zastoupenou oborovou skupinou jsou osoby s ekonomickými obory. Ty představují mezi zaměstnanými podíl téměř 15 %. Necelých 9 % tvoří mezi zaměstnanými v ČR osoby se všeobecným vzděláním a 6 % osoby s obory v oblasti osobních služeb. Jejich podíl se od roku 2000 zvýšil o více než 2 procentní body a šlo o nejvyšší nárůst mezi všemi oborovými skupinami.

2.5 Projekce změn struktury a kvalifikační náročnosti pracovních míst v ČR pro období 2010–2020

V tuto chvíli se dá sestavit velké množství budoucích scénářů vývoje evropského (a jím ovlivněného i českého) trhu práce od těch nejvíce optimistických (rychlá obnova ekonomik a silný ekonomický růst) až po ty nejvíce pesimistické (rozpad eurozóny, krach některých evropských ekonomik, přesun globálních trendů v poptávce a produkci na východ). Dále uváděné údaje o možném vývoji vycházejí spíše z mírně optimistických předpokladů.

Do roku 2020 se v ČR očekává mírné zvýšení počtu pracovních míst. V porovnání s rokem 2010 bude zvýšení činit asi 3 %, tedy přibližně 160 tisíc pracovních míst. Kromě

Tabulka 2.6: Odvětví s nejvýraznějšími změnami zaměstnanosti v ČR mezi lety 2000 a 2010, včetně predikce do roku 2020

		počet zaměstnaných (v tis.)			změna
		2000	2010	2020	2010–2020
Nejvíce rostoucí odvětví	Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu a výzkum a vývoj (NACE 70–74)	426	637	738	101
	Školství (NACE 80)	275	295	339	44
	Velkoobchod, maloobchod a opravy (NACE 50–52)	722	751	791	41
	Zdravotní a sociální péče a veterinární činnosti (NACE 85)	268	299	331	32
	Ostatní služby (NACE 90–99)	172	219	236	17
Nejvíce klesající odvětví	Potravinářský a tabákový průmysl (NACE 15–16)	153	143	135	-8
	Doprava a komunikace (NACE 60–64)	356	369	360	-9
	Veřejná správa a obrana (NACE 75)	287	301	285	-16
	Zemědělství, lesnictví a rybolov (NACE 01–05)	238	183	165	-19
	Výroba kovů a kovodělných výrobků (NACE 27–28)	232	215	196	-20
Nejrychleji rostoucí odvětví	Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu a výzkum a vývoj (NACE 70–74)	426	637	738	15,9%
	Školství (NACE 80)	275	295	339	14,9%
	Zdravotní a sociální péče a veterinární činnosti (NACE 85)	268	299	331	10,7%
	Ostatní služby (NACE 90–99)	172	219	236	7,8%
	Výroba a opravy strojů a zařízení (NACE 29)	156	130	137	5,5%
Nejrychleji klesající odvětví	Textilní, oděvní a kožedělný průmysl (NACE 17–19)	150	77	72	-6,6%
	Dřevozpracující, papírenský a polygrafický průmysl (NACE 20–22)	124	105	97	-7,4%
	Peněžnictví a pojišťovnictví (NACE 65–67)	87	89	82	-7,7%
	Výroba kovů a kovodělných výrobků (NACE 27–28)	232	215	196	-9,1%
	Zemědělství, lesnictví a rybolov (NACE 01–05)	238	183	165	-10,1%

samotného pohybu (mobility) pracovníků (pracovní síly) mezi jednotlivými pracovními místy na pracovním trhu (včetně přechodu do a z nezaměstnanosti) bude potřeba obsadit i pracovní místa uvolněná osobami, které odejdou z trhu práce, například do důchodu, či pracovní místa uvolněná z jiných důvodů (např. péče o rodinného příslušníka a další důvody ekonomické neaktivity, odchod za prací do zahraničí, úmrtí).

V letech 2010–2020 by se proto na trhu práce v ČR mohlo uvolnit až 1,25 milionu pracovních míst, která bude potenciálně rovněž třeba znovu obsadit, především absolventy vzdělávací soustavy. Skutečný počet uvolněných míst však bude v realu nižší. Některá zaniknou díky technologickému pokroku, a tudíž i zvyšující se produktivitě práce. Dalším vlivem může být zvýšení věku odchodu do důchodu nebo počtu osob odcházejících do předčasného důchodu. Následující tabulka ukazuje ta odvětví, ve kterých jsou v ČR očekávány do roku 2020 největší (v tisících) či nejrychlejší (v procentech) změny.

Tabulka 2.7 ukazuje profesní skupiny, ve kterých je v ČR do roku 2020 očekávána největší, nejrychlejší a naopak nejmenší či nejpomalejší změna.

Změny v odvětvové a profesní struktuře pracovních míst přirozeně ovlivňují kvalifikační požadavky. Dokládá to následující obrázek, který znázorňuje strukturu kvalifikačních požadavků (stupně kvalifikační náročnosti 1–8 – čím vyšší stupeň,

2. Kvalifikační potřeby trhu práce

Tabulka 2.7: Profesní skupiny, kde se očekávají mezi lety 2010 a 2020 nejvýraznější změny v zaměstnanosti v ČR

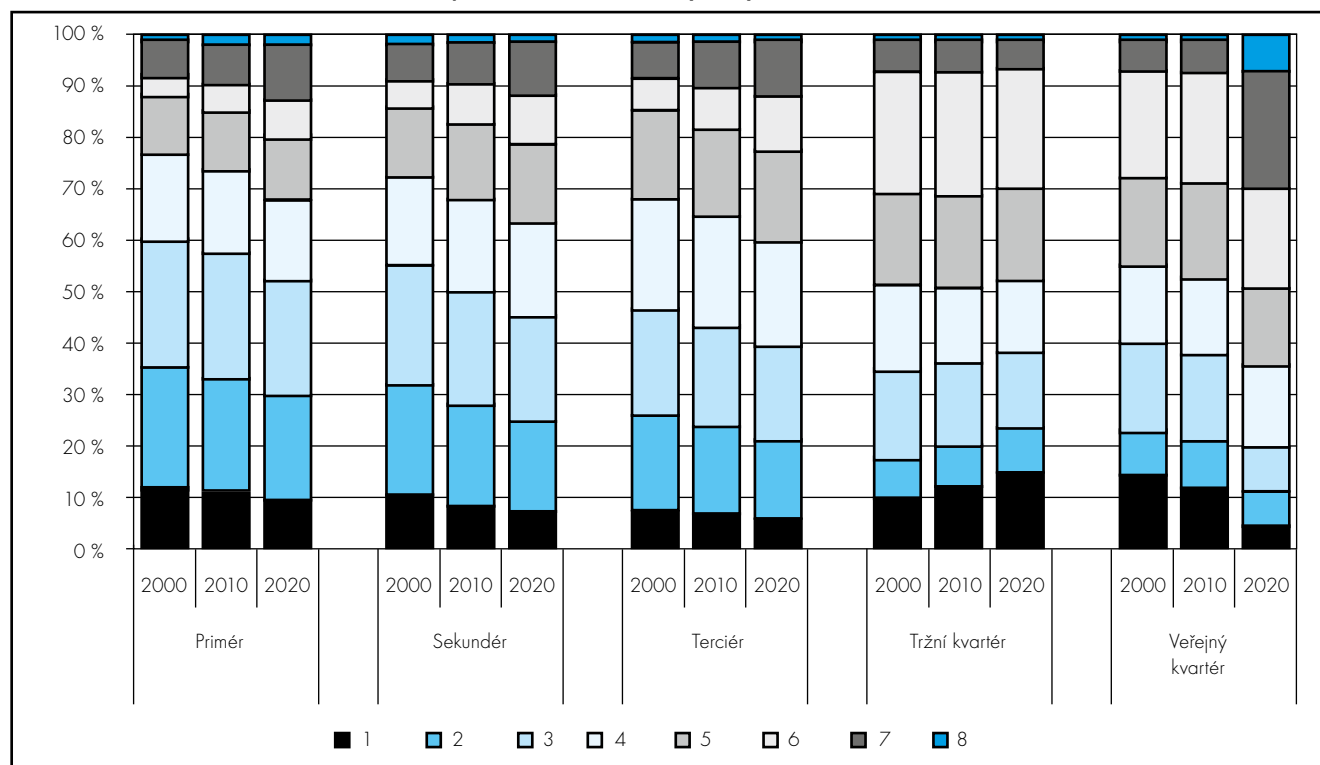
		ČR		
		počet zaměstnaných (v tis.)		změna
		2010	2020	
Nejvíce rostoucí profesní skupiny	Zprostředkovatelé a agenti v obchodě, financích a přepravě	269	361	92
	Odborní administrativní a celní a daňoví pracovníci	319	401	83
	Technici ve fyzikálních, technických a příbuzných oborech	249	305	57
	Pečovatelé a pomocní ošetřovatelé	57	98	41
	Ředitelé a vedoucí velkých organizací, podniků a společností	89	123	34
Nejvíce klesající profesní skupiny	Zdravotní sestry a odborní ošetřovatelé	86	66	-19
	Pomocní a nequalifikovaní pracovníci v průmyslu, stavebnictví a dopravě	64	44	-19
	Kvalifikovaní stroj. dělníci, výrobci a opr. přesných přístrojů a nástrojů z kovů	205	177	-28
	Vedoucí a ředitelé malých podniků a organizací	178	137	-41
	Prodávací a předváděči zboží	228	164	-64
Nejrychleji rostoucí profesní skupiny	Pečovatelé a pomocní ošetřovatelé	57	98	71,7%
	Pokladníci a pracovníci v příbuzných oborech	64	92	42,6%
	Ředitelé a vedoucí velkých organizací, podniků a společností	89	123	37,7%
	Pracovníci poskytující různé informace	30	41	37,6%
	Vedoucí pracovníci univerzálních dílčích celků	59	79	34,5%
Nejrychleji klesající profesní skupiny	Kvalifikovaní zpracovatelé dřeva a truhláři	25	18	-30,3%
	Pomocní a nequalifikovaní pracovníci v průmyslu, stavebnictví a dopravě	64	44	-30,4%
	Kancelářští a manipulační pracovníci, sekretářky a písařky	52	36	-31,0%
	Výrobci textilií, oděvů a výrobků z kůže, kožšin a zprac. kůže, kožšin a obuvníci	32	21	-34,7%
	Obsluhující pracovníci v dopravě a při cestování (průvodci)	12	7	-38,2%

tím vyšší kvalifikační nároky) v pěti hlavních sektorech české ekonomiky v letech 2000, 2010 a předpokládanou v roce 2020.

Kvalifikační náročnost roste ve všech pěti sektorech kromě tržního kvartéru. Zde je pokles způsoben poklesem kvalifikační náročnosti pracovních míst v odvětví Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu, služby pro podniky a výzkum a vývoj. Změny kvalifikační náročnosti lze vyjádřit váženým průměrem změn průměrné kvalifikační náročnosti pracovních míst v jednotlivých odvětvích. Mezi roky 2010 a 2020 se kvalifikační náročnost zvýší téměř ve všech 24 odvětvích vymezených pro českou projekci, avšak dosti rozdílným tempem. Zatímco například v případě Chemického, farmaceutického a rafinérského průmyslu nebo Výroby pryžových a plastových výrobků bude tempo růstu kvalifikační náročnosti poměrně vysoké, u odvětví, jako je Ubytování a stravování nebo Stavebnictví, bude jen průměrné.

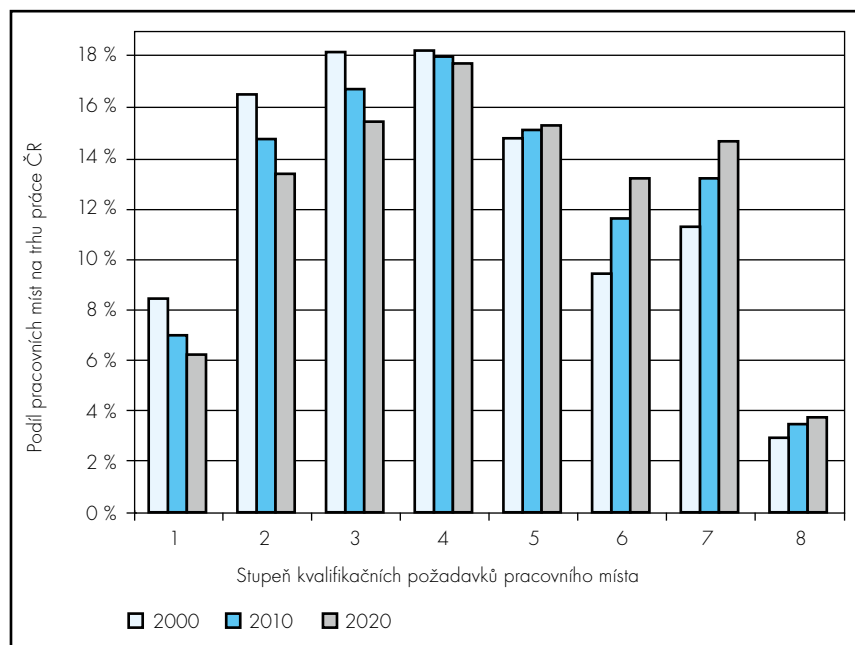
Všeobecný růst kvalifikační náročnosti v odvětvích má však **dvě výjimky**. První z těchto výjimek, tedy odvětvím, kde dojde k poklesu kvalifikační náročnosti, je **Zdravotní a sociální péče a veterinární činnosti**. V něm je pokles způsoben pře-

Obrázek 2.7: Rozdělení pracovních míst podle stupňů kvalifikačních požadavků v ČR podle sektorů ekonomiky; roky 2000, 2010, 2020

Tabulka 2.8: Profesní skupiny s nejvyšší a nejnižší kvalifikační náročností pracovních míst v ČR a EU27

		Kvalifikační náročnost pracovních míst	
		ČR	EU27
Profesní skupiny s nejvyšší kvalifikační náročností pracovních míst	Odborní pracovníci v právní oblasti	6,99	6,98
	VŠ pedagogové a vědecko-pedagogičtí pracovníci	6,94	7,01
	Vědci a odborníci v lékařských a biologických oborech	6,82	6,79
	Učitelé středních škol	6,61	6,61
	Projektanti, konstruktéři, architekti a techničtí vědci a inženýři	6,43	6,41
	Vědci a odborníci v přírodních vědách	6,41	6,37
	Učitelé předškolního, základního a speciálního školství	6,28	6,27
	Vedoucí pracovníci univerzálních dílčích celků	6,17	6,19
	Vědci a odborníci v oblasti výpočetní techniky	6,16	6,15
Profesní skupiny s nejnižší kvalifikační náročností pracovních míst	Výrobci textilií, oděvů a výrobků z kůže, kožehin, zprac. kůže, kožehin a obuvníci	2,85	2,86
	Řidiči motorových vozidel	2,79	2,79
	Obsluha průmyslových strojů a zařízení	2,77	2,77
	Montážní dělníci	2,76	2,82
	Obsluha zemědělských, lesních, zemních, zdvihacích a podobných pojezdových zařízení	2,65	2,66
	Pouliční prodáváci a domovníci a školníci	1,96	1,93
	Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci v průmyslu, stavebnictví a dopravě	1,89	1,87
	Pomocníci, uklízeči, vrátní, poslíčci apod.	1,85	1,84
	Pomocní a nekvalifikovaní dělníci v zemědělství, lesnictví a rybářství	1,74	1,76

Obrázek 2.8: Rozdělení pracovních míst podle jejich kvalifikačních požadavků v ČR v letech 2000, 2010 a 2020

devším stále rostoucím podílem pracovních míst spjatých se sociální péčí, jako jsou rehabilitační pracovníci, ošetrovatelé či pečovatelé. Souvisí to především se stále se zvyšujícím průměrným věkem celé populace a s tím souvisejícím vyšším podílem starších lidí; je přitom zřejmé, že stárnutí populace bude v tomto směru i v příštích desetiletích určujícím faktorem. Vliv na to však mají také šířeji chápáné změny v hodnotových orientacích lidí,

jejich životní úrovně a životním stylu. Souhrn těchto faktorů následně vyvolává poptávku právě po zmiňovaných pracovních místech a kvalifikacích. Jejich kvalifikační náročnost však není tak vysoká, jako je tomu u tradičního povolání lékaře. **Druhým** odvětvím, v němž dojde k mírnému snížení kvalifikační náročnosti pracovních míst, bude právě odvětví **Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu, služby pro podniky a výzkum a vývoj**. Vzhledem k tomu, že jde o odvětví, jež tvoří podstatnou část kvartérního tržního sektoru, jsou i důvody poklesu kvalifikační náročnosti obdobné jako u celého sektoru, tedy změna struktury povolání v odvětví.

Tabulka 2.8 ukazuje profesní skupiny s nejvyšší a naopak nejnižší kvalifikační náročností pracovních míst v ČR i v EU27.

Výsledky analýz kvalifikační náročnosti pracovních míst v České republice a jejich projekce do roku 2020 ukazuje obrázek 2.8.

Je zřejmé, že v České republice stále **roste podíl kvalifikačně náročnějších pracovních míst** a tento trend zůstane zachován i v příštích letech. V letech 2010–2020 se průměrná kvalifikační náročnost pracovních míst v ČR zvýší o 0,15 bodu. Patrný je především vysoký nárůst podílu pracovních míst se stupněm kvalifikační náročnosti 6 a více, což zhruba odpovídá pracovním místům požadujícím terciární vzdělání v jeho současném především západoevropském (tedy ne českém!) pojetí. Zatímco pracovní místa, na která byla požadováno terciární vzdělání, tvořila v roce 2000 na pracovním trhu ČR 24 %, v roce 2010 to již bylo více než 28 % a v roce 2020 to bude o něco méně než třetina všech pracovních míst. Další jednu pětinu budou tvořit pracovní místa, na která bude požadováno jen základní vzdělání (stupeň kvalifikačních požadavků 1 a 2). Zbýlá pracovní místa, tedy přibližně 47 %, budou v roce 2020 v ČR požadovat středoškolské vzdělání různé úrovně.

Požadavky pracovních míst tak stále převyšují skutečnou kvalifikaci, kterou jejich držitelé v ČR mají. I přes zvýšený počet zaměstnaných osob s terciárním vzděláním v ČR v roce 2020 bude těchto osob na trhu práce stále ještě nedostatek. Počet osob s terciárním vzděláním je totiž nižší než počet pracovních míst ve stupních 6–8 (dnes je často zastává starší generace „průmyslováků“, která však brzy odejde do důchodu).

2.6 Souhrn hlavních trendů ve změnách struktury pracovních míst v ČR a EU

Celkově lze konstatovat, že v budoucích letech nelze očekávat nějak dramaticky odlišný vývoj trendů v počtu zaměstnaných v porovnání s lety minulými. Nepředpokládá se, že by nějaká odvětví či profesní skupiny, které v minulých letech výrazně rostly (ve smyslu počtu zaměstnaných), měly začít nyní náhle významně klesat. Nelze předpokládat ani opačný trend, tedy že by odvětví či profesní skupiny, ve kterých se v minulých letech zaměstnanost snižovala, měly náhle naopak začít ve velké míře vytvářet nová pracovní místa. Kolik pracovních míst se do roku 2020 v ekonomice ČR uvolní, je velice těžké odhadnout, ale předpoklad je přes 600 tisíc.

Pokud se zaměříme pouze na **celkovou změnu pracovních míst**, je patrné, že v ČR, stejně jako v EU, dochází ke stálému poklesu počtu zaměstnaných v primárním i sekundárním sektoru. Tento pokles byl evidentní již v minulých letech a lze ho očekávat také v letech budoucích.

Ačkoliv se počet zaměstnaných v sekundárním sektoru celkově snížil, v některých z jeho dílčích odvětví došlo přeci jenom k nárůstu počtu zaměstnaných. Jedná se o odvětví *Výroba elektrických a optických přístrojů, Výroba pryžových a plastových výrobků a Výroba dopravních prostředků*. V letech 1995–2010 se rovněž výrazněji zvýšil v ČR počet zaměstnaných i v odvětvích z dalších sektorů, a to zejména v odvětví *Ubytování a stravování, Zdravotní a sociální péče a veterinární činnosti a také ve Školství*.

Vývoj profesních skupin je úzce spjat s vývojem zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích. Největší nárůst počtu zaměstnaných (měřeno v absolutních číslech) nastal **v letech 2000–2010 v ČR** v profesní skupině *Zprostředkovatelé a agenti v obchodě, financích a přepravě* a také v profesní skupině *Odborní administrativní a celní a daňoví pracovníci*. Profesní skupina *Pečovatelé a pomocní ošetřovatelé* je spolu s profesí *Sociální pracovníci* nejrychleji rostoucí profesní skupinou v ČR v minulých letech. **V EU** se v letech 2000–2010 nejvíce zvýšil počet zaměstnaných v profesních skupinách *Pomocníci, uklízeči, vrátní a poslíčci, Vědci a odborníci v ekonomické oblasti a společenských vědách, Pečovatelé a pomocní ošetřovatelé a také Zprostředkovatelé a agenti v obchodě, financích a přepravě*.

V letech 2010–2020 se očekává pokračující nárůst počtu zaměstnaných především v odvětví *Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu a výzkum a vývoj*. Dalším poměrně výrazně rostoucím odvětvím bude *Velkoobchod, maloobchod a opravy*. Růst tohoto odvětví bude souviset se stále větší otevřeností české ekonomiky. Předpokládaný růst počtu zaměstnaných v dalších dvou odvětvích, ve *Školství* a ve *Zdravotní a sociální péči a veterinárních činnostech*, úzce souvisí s pokračujícím stárnutím populace. Ve školství půjde především o zvýšení počtu zaměstnaných v oblasti kurzů pro dospělé. Lze očekávat vyšší zájem o různé rekvalifikační kurzy, které budou zvyšovat šanci na uplatnění na trhu práce, ale s růstem počtu lidí v důchodovém věku lze především očekávat další rozvoj různých forem celoživotního vzdělá-

vání určených právě pro tyto občany, jako jsou například univerzity třetího věku. Stárnutí populace rovněž znamená samozřejmě větší zátěž pro celou oblast zdravotnictví. Proto i v této oblasti lze předpokládat zvyšování počtu zaměstnaných. V této oblasti půjde nejen o řešení akutních zdravotních problémů, ale také o rostoucí zájem v oblasti prevence a rehabilitace, stejně tak jako o zvýšený zájem o různé činnosti v sociální oblasti. S rozvojem důrazu na využití volného času (a to nejen od seniorů, ale i od ostatní populace), lze také v příštích letech předpokládat zvýšení počtu zaměstnaných v odvětví *Ostatní služby*. Do tohoto odvětví patří například rekreační, kulturní a sportovní činnosti, dále činnosti v oblasti filmů a videozáznamů, rozhlasové a televizní činnosti nebo také třeba kadeřnické, kosmetické a podobné služby.

Podrobnější výsledky a výstupy pro jednotlivá odvětví ekonomiky nebo pro seskupení profesí jsou k dispozici na stránkách www.infoabsolvent.cz. V části **Absolventi a trh práce – Zaměstnanost** se můžete podívat, jak se v letech 1995–2010 v rámci 24 odvětví a 60 profesních skupin vyvíjela struktura zaměstnanosti a jaké změny lze očekávat do roku 2020.

Charakteristiky a perspektivy odvětví ekonomiky v ČR a v EU – na této stránce je umístěn seznam 24 odvětví ekonomiky, který odpovídá odvětvové klasifikaci používané v této publikaci. Pro každé odvětví zde najdete analytické informace o vývoji některých makroekonomických ukazatelů, o změnách v počtech zaměstnaných a jejich profesní, kvalifikační a vzdělanostní struktuře, a to pro Českou republiku a pro Evropskou unii. Pro ČR zde najdete i nástin vývoje zaměstnanosti v odvětví až do roku 2020.

Charakteristiky a perspektivy profesních skupin v ČR a v EU – pod tímto odkazem je zveřejněn přehled 60 profesních skupin, které také odpovídají klasifikaci stanovené v této publikaci. Kromě vymezení této skupiny zde můžete najít informace o změnách počtu zaměstnaných osob v profesní skupině, a to včetně projekce budoucího vývoje do roku 2020, nebo informace o zastoupení těchto profesí v jednotlivých odvětvích ekonomiky. V závěru nechybějí ani stručné informace o vzdělanostní a oborové struktuře zaměstnaných osob a o kvalifikačních požadavcích na tyto profese.

Vývojové trendy ve struktuře zaměstnanosti v ČR i v jednotlivých zemích EU si můžete prohlédnout také prostřednictvím **dynamických grafů a tabulek** na www.infoabsolvent.cz. Ty obsahují informace o podílu zaměstnaných osob ve zvoleném odvětví, v profesní skupině nebo s danou úrovní vzdělání pro všechny země EU, a to pro roky 1995, 2000, 2005 a 2010. Na příslušné stránce si stačí zadat jedno konkrétní odvětví (popř. profesní skupinu či stupeň vzdělání) a v grafu i v tabulce se příslušná data zobrazí. Jedná se o stránky:

Podíly zaměstnaných podle odvětví ve státech EU

Podíly zaměstnaných podle profesních skupin ve státech EU

Podíly zaměstnaných podle stupně vzdělání ve státech EU

Podíly zaměstnaných ve vybrané zemi EU

Profesní skupiny, pro které jsou na www.infoabsolvent.cz zpracovány analýzy vývoje zaměstnanosti a její struktury: **Zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci**

- Zákonodárci a vyšší úředníci (1a)
- Ředitelé a vedoucí velkých organizací, podniků a společností (1b)
- Vedoucí pracovníci univerzálních dílčích celků (1c)
- Vedoucí a ředitelé malých podniků a organizací (1d)

Vědečtí a odborní duševní pracovníci

- Vědci a odborníci v přírodních vědách (2a)
- Vědci a odborníci v oblasti výpočetní techniky (2b)
- Projektanti, konstruktéři, architekti a techničtí vědci a inženýři (2c)
- Vědci a odborníci v lékařských a biologických oborech (2d)
- VŠ pedagogové a vědecko-pedagogičtí pracovníci (2e)
- Učitelé středních škol (2f)
- Učitelé předškolního, základního a speciálního školství (2g)
- Vědci a odborníci v ekonomické oblasti a společenských vědách (2h)
- Odborní pracovníci v právní oblasti (2i)
- Umělečtí pracovníci, novináři a redaktori, archiváři a knihovníci (2j)
- Odborní administrativní pracovníci (2k)

Techničtí, zdravotničtí a pedagogičtí pracovníci a pracovníci v příbuzných oborech

- Technici ve fyzikálních, technických a příbuzných oborech (3a)
- Techničtí pracovníci v oblasti výpočetní techniky (3b)
- Obsluha elektronických zařízení, letecký, lodní a železniční personál (3c)
- Techničtí pracovníci v biologii, zemědělství a lesnictví (3d)
- Zdravotničtí asistenti, optici a rehabilitační pracovníci (3e)
- Zdravotní sestry a odborní ošetrovatelé (3f)
- Pedagogičtí pracovníci, vychovatelé mimo učitelů (3g)
- Zprostředkovatelé a agenti v obchodě, financích a dopravě (3h)
- Odborní administrativní a celní a daňoví pracovníci (3i)
- Policejní inspektoři a detektivové (3j)
- Sociální pracovníci (3k)
- Profesionální sportovci a pracovníci umění a zábavy (3l)

Nižší administrativní pracovníci (úředníci)

- Kancelářští a manipulační pracovníci, sekretářky a písařky (4a)
- Úředníci zpracovávající číselné údaje (4b)
- Úředníci ve skladech, v dopravě a v přepravě (4c)

- Úředníci v knihovnách, na poštách a v příbuzných oborech (4d)
- Ostatní nižší úředníci jinde neuvedení (4e)
- Pokladníci a pracovníci v příbuzných oborech (4f)
- Pracovníci poskytující různé informace (4g)

Provozní pracovníci ve službách a obchodě

- Obsluhující pracovníci v dopravě a při cestování (5a)
- Provozní pracovníci stravování a pracovníci v příbuzných oborech (5b)
- Pečovatelé a pomocní ošetrovatelé (5c)
- Kadeřníci, kosmetici, maséři apod. (5d)
- Pracovníci ochrany a ostrahy (5e)
- Prodavači a předváděči zboží (5f)

Kvalifikovaní dělníci v zemědělství a lesnictví

- Kvalifikovaní dělníci v zemědělství a lesnictví (6a)

Řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé a opraváři

- Kvalifikovaní dělníci hlavní stavební výroby a horníci (7a)
- Kvalifikovaní dělníci dokončovacích stavebních prací (7b)
- Kvalifikovaní strojírenští dělníci, výrobci a opraváři přesných přístrojů a nástrojů z kovů (7c)
- Mechanici a opraváři neelektrických strojů a zařízení (7d)
- Mechanici a opraváři elektrických strojů a zařízení (7e)
- Hrnčíři, skláři a umělečtí řemeslníci (7f)
- Polygrafové a knihvazači (7g)
- Kvalifikovaní zpracovatelé a výrobci potravinářských výrobků (7h)
- Kvalifikovaní zpracovatelé dřeva a truhláři (7i)
- Výrobci textilií, oděvů a výrobků z kůže, kožešin a zpracovatelé kůže, kožešin a obuvníci (7j)

Obsluha strojů a zařízení

- Obsluha průmyslových strojů a zařízení (8a)
- Montážní dělníci (8b)
- Řidiči železničních kolejových vozidel a dělníci v příbuzných oborech (8c)
- Řidiči motorových vozidel (8d)
- Obsluha zemědělských, lesních, zemních, zdvihacích a podobných pojízdných zařízení (8e)

Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci

- Pouliční prodavači a domovníci a školníci (9a)
- Pomocníci, uklízeči, vrátní a poslíčci (9b)
- Pomocní a nekvalifikovaní dělníci v zemědělství, lesnictví a rybářství (9c)
- Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci v průmyslu, stavebnictví a dopravě a v dolech a lomech (9d)

3. Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním

Nezaměstnanost absolventů škol je výrazně ovlivněna celkovou ekonomickou situací v zemi, celkovou nezaměstnaností, stavem nabídky volných pracovních míst a vztahem mezi poptávkou a nabídkou po pracovních silách. Důležitou roli rovněž sehrává vzdělanostní a oborová struktura absolventů škol.

3.1 Počty a míra nezaměstnanosti absolventů škol a vliv hospodářské krize

V dubnu 2012 celková míra registrované nezaměstnanosti v České republice dosahovala 8,4 % a na úřadech práce bylo registrováno celkem 497,3 tis. nezaměstnaných. Celkový počet evidovaných nezaměstnaných absolventů a mladistvých v dubnu 2012 činil 26,6 tis. a podíl nezaměstnaných absolventů na celkové nezaměstnanosti dosahoval 5,3 %. V meziročním porovnání se celkový počet nezaměstnaných snížil o 5 386 absolventů, počet všech nezaměstnaných o 16,5 tisíce. Podíl nezaměstnaných absolventů a mladistvých na celkové nezaměstnanosti poklesl o 0,9 procentního bodu.

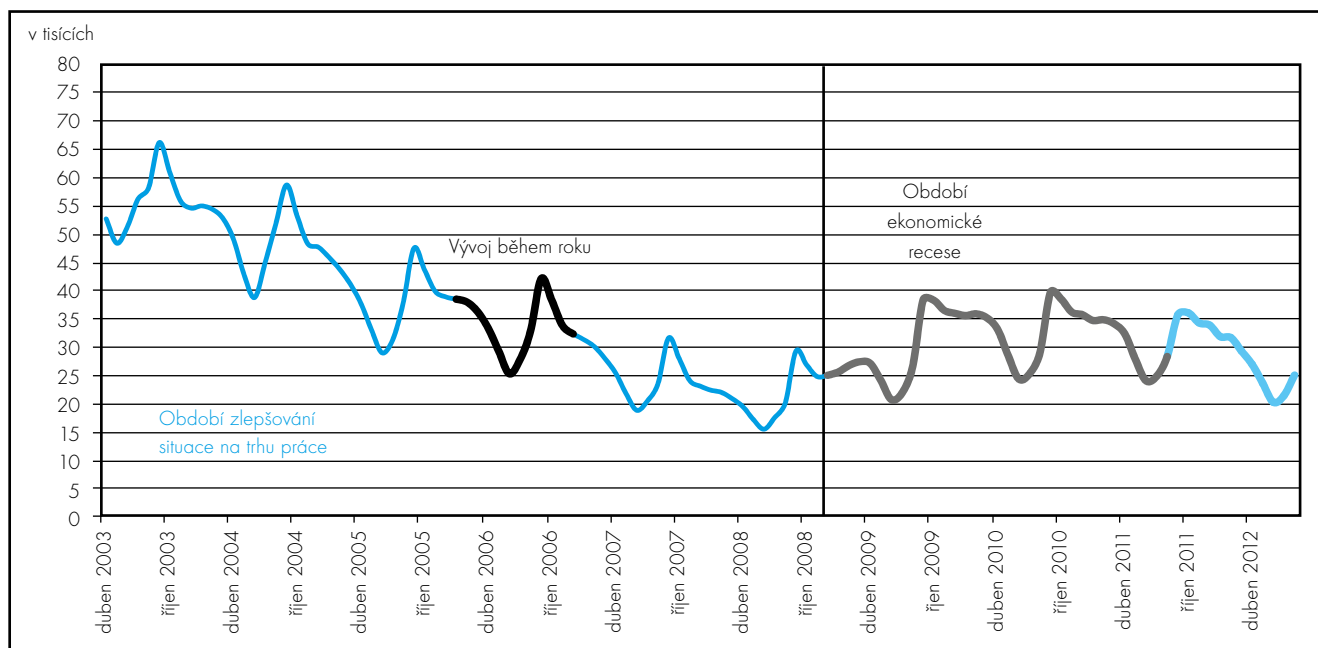
Na snižování nezaměstnanosti absolventů v letech 2003–2008 měla vliv především zlepšující se ekonomická situace ČR. Tempo růstu HDP České republiky bylo stabilní a v porovnání s vyspělými členskými státy Evropské unie i velmi rychlé (zhruba dvojnásobné oproti průměru EU15). Vznikaly desetitisíce nových pracovních míst, především ve zpracovatelském průmyslu, díky přílivu zahraničních investic. Značný podíl na statistickém snižování počtu nezaměstnaných absolventů měly rovněž: změna metodiky jejich sledování

(změna definice absolventa – uchazeče o zaměstnání) a legislativní změna v nároku na podporu v nezaměstnanosti u absolventa, vliv mělo i zrušení základní vojenské služby. Dalším příznivým jevem bylo rozšíření nabídky terciárního vzdělávání, díky němuž absolventi mají v posledních letech více možností pokračovat ve studiu.

Tento příznivý vývoj se však náhle změnil s nástupem ekonomické krize, která měla za následek prudký pokles tempa hospodářského růstu. To se během zimy 2008/9 zpomalilo natolik, že řada firem musela přejít k propouštění zaměstnanců, aby udržela svou pozici na trhu v době počínající ekonomické krize. Příchod ekonomické krize potvrdil, že nelze přizpůsobovat vzdělávací nabídku a směřovat žáky základních škol do konkrétních oborů podle aktuálních potřeb trhu práce a dle ekonomické situace. Důležité je umožnit žákům studovat obory, o které se sami zajímají a pro něž mají nejlepší předpoklady. V případě přílišné snahy o ovlivnění vzdělanostní struktury z pozice státu striktními omezení by hrozil problém větší míry neshody mezi vystudovaným oborem vzdělání a skutečně vykonávaným zaměstnáním, který by se projevil nárůstem požadavků na rekvalifikace, a tím i vyšší potřebou prostředků ze státního rozpočtu.

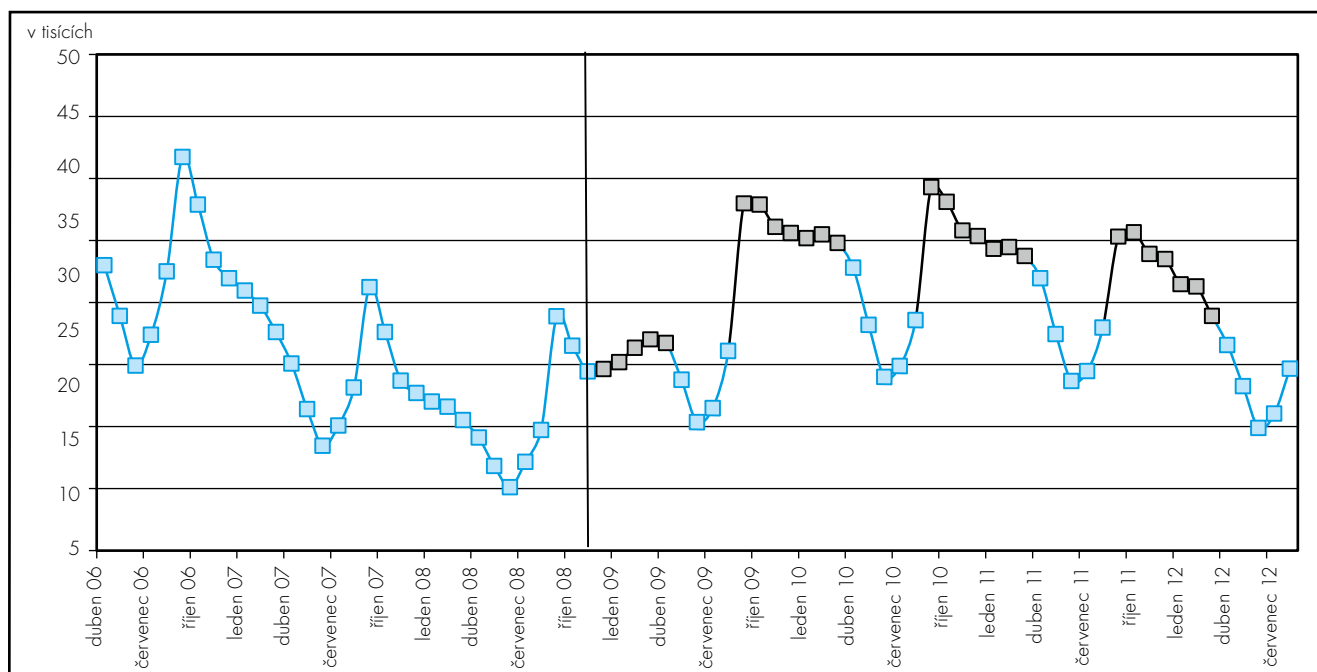
Z porovnání zářijových hodnot za roky 2010 a 2011 by se mohlo zdát, že se situace zlepšuje, avšak přílišný optimismus není zcela na místě. Zdánlivý úspěch je spíše odrazem kombinace několika faktorů, a to zejména demografického vývoje (pokles celkového počtu absolventů), rozšiřujícího se přístupu k terciárnímu vzdělávání, který vede ke zvyšování

Obrázek 3.1: Vývoj počtu nezaměstnaných absolventů škol a mladistvých (duben 2003–srpen 2012)

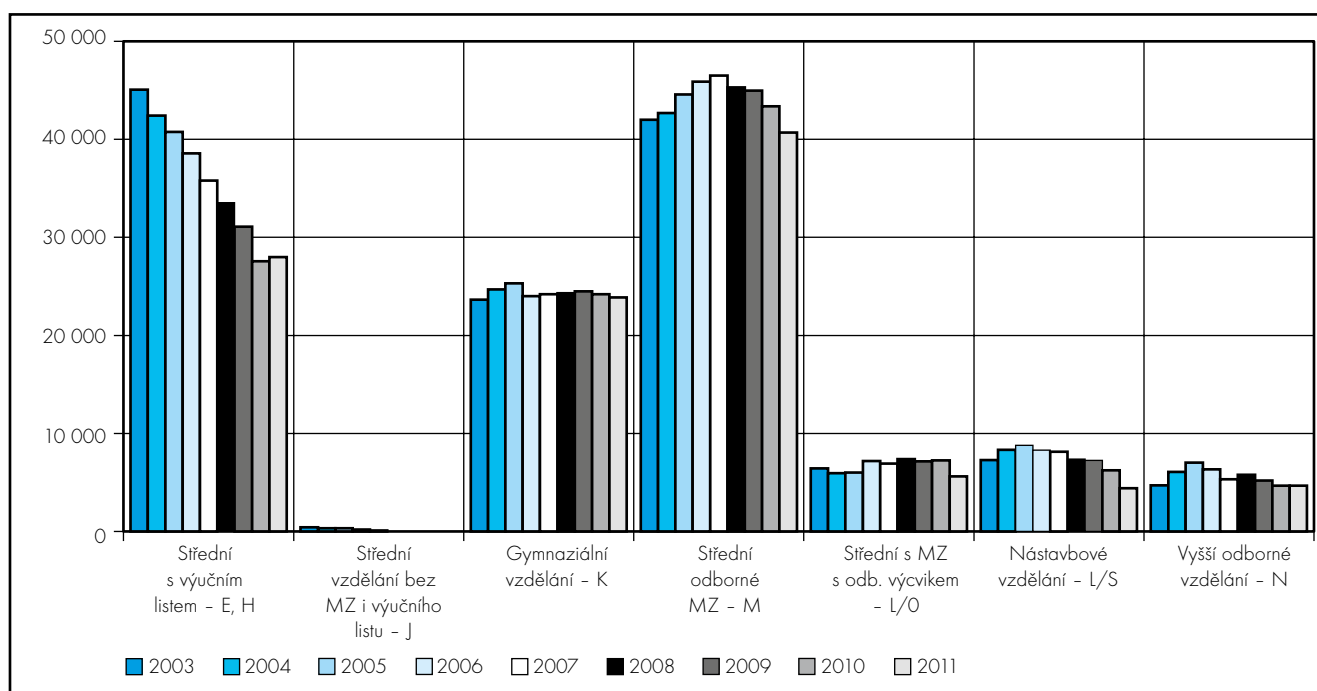

3. Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním

Obrázek 3.2: Vývoj počtu nezaměstnaných absolventů škol a mladistvých (duben 2006–srpen 2012)

Obrázek 3.3: Přehled o počtech absolventů středních a vyšších odborných škol

podílu absolventů pokračujících ve studiu, a zavedení státní maturitní zkoušky na jaře 2011. Ti maturanti, kteří úspěšně nedokončili maturitní zkoušku, nezískali statut absolventa. Pokud se zaregistrovali na úřadech práce, nejsou vykazováni ani jako nezaměstnaní absolventi. Tento jev se projevil zejména na nezaměstnanosti absolventů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem (kategorie L/O) a nástavbového vzdělání (kategorie L/S). Nejméně se nová maturita dotkla absolventů gymnaziálního vzdělávání (kategorie K). Vliv zavedení státní maturitní zkoušky na míru

nezaměstnanosti absolventů je obtížně kvantifikovatelný. Lze předpokládat, že pokud by státní maturitní zkouška nebyla zavedena, byla by letošní míra nezaměstnanosti čerstvých absolventů poněkud vyšší.

Při porovnávání počtu nezaměstnaných absolventů v roce 2011 s předchozím rokem je nutné si uvědomit, že zavedení státní maturitní zkoušky na jaře 2011 mělo vliv na data týkající se počtu absolventů a počtu nezaměstnaných absolventů – „maturantů“ všech kategorií vzdělání (K, M, L/O, L/S). Mladí lidé, kterým se nepodařilo studium úspěšně ukončit složením

3. Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním

Tabulka 3.1: Počty absolventů škol 2003–2011

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Střední s výučním listem – E, H	45 048	42 421	40 752	38 559	35 802	33 547	31 082	27 558	27 972
Střední vzdělání bez MZ i výučního listu – J	429	322	340	205	112	63	57	46	59
Gymnaziální vzdělání – K	23 659	24 694	25 309	24 001	24 193	24 284	24 499	24 198	23 862
Střední odborné s MZ – M	41 987	42 687	44 581	45 872	46 511	45 298	44 980	43 372	40 679
Střední s MZ a odb.výcvikem – L/O	6 420	5 962	6 008	7 200	6 933	7 367	7 161	7 241	5 607
CELKEM	117 543	116 086	116 990	115 837	113 551	110 559	107 779	102 415	98 179
Nástavbové vzdělání – L/5	7 272	8 332	8 790	8 306	8 142	7 369	7 266	6 253	4 422
Vyšší odborné vzdělání – N	4 701	6 075	7 025	6 338	5 310	5 774	5 186	4 663	4 657

N – bez konzervatoří

státní maturitní zkoušky, začali mít značné potíže s nalezením pracovního uplatnění. Někteří setrvali ve školském systému (opakováním ročníku, přestupem do méně náročného oboru), mnozí se stali nezaměstnanými pracovníky. Ti, kteří se přihlásili k evidenci na úřadech práce, nejsou vykazováni mezi nezaměstnanými absolventy, neboť je za absolventy střední školy nebylo možné považovat. Status absolventa získají jen ti, kteří studia střední školy úspěšně dokončili a jsou maximálně 2 roky po úspěšném ukončení studia. Podle údajů MŠMT z celkového počtu žáků maturitních ročníků v roce 2011 neuspělo i po opravných zkouškách nebo zkoušky vůbec nekonalo celkem 14,4 %, což představuje asi 13 000 žáků.

Do roku 2003 byly nejvyšší počty absolventů zaznamenávány u absolventů oborů středního vzdělání s výučním listem. V následujících letech snižující se počet těchto absolventů a naopak zvyšující se počet absolventů oborů středního odborného vzdělání s maturitou vedl postupně ke změně ve struktuře absolventů středních škol. Od roku 2004 jsou až do současnosti vykazovány nejvyšší počty absolventů u oborů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou.

Celkový počet absolventů (žáků) středních škol se vlivem demografického vývoje populace neustále snižuje (viz tabulka 3.1). Z dlouhodobého hlediska je pokles počtu absolventů patrný u většiny kategorií vzdělání. Výjimkou jsou pouze absolventi gymnaziálního vzdělávání, kteří jsou systematicky připravováni pro studium na vyšších odborných a vysokých školách.

Celkový počet absolventů středních škol byl v roce 2011 zhruba o šest tisíc nižší než v roce předchozím (pokles o 5,6 %). Snížení počtu absolventů nastalo u absolventů středního vzdělání s maturitní zkouškou. Významným faktorem této situace bylo zavedení státní maturitní zkoušky na jaře 2011, která vedla k nižší úspěšnosti maturantů u závěrečných zkoušek.

Celkový počet nezaměstnaných absolventů (a rovněž i podíl počtu nezaměstnaných na celkové nezaměstnanosti) a jeho vývoj je ovlivněn řadou faktorů:

- **Úroveň celkové nezaměstnanosti**, kdy absolventi škol jsou nepříznivým vývojem na trhu práce ohrožováni nezaměstnaností více než ostatní pracovníci a kdy rostoucí celková nezaměstnanost vede k rostoucí nezaměstnanosti absolventů, přičemž její úroveň je vždy vyšší než průměrná míra nezaměstnanosti.

- **Cyklem školního roku**, kdy se počet absolventů hledajících práci každoročně začne zvyšovat v červnu s koncem školního roku. Svého maxima dosahuje v září, od října se postupně opět snižuje a minimální hodnoty dosahuje v dubnu a květnu.
- **Požadavkem několikaleté praxe** ze strany zaměstnavatelů. Na rozdíl od ostatních absolventů škol na trhu práce nedisponují dostatečnými praktickými zkušenostmi.
- V některých případech **nesprávnou volbou další vzdělávací cesty absolventů základních škol způsobenou nesprávným odhadem budoucí situace na trhu práce nebo náhlým obratem v hospodářském vývoji zvoleného odvětví nebo oboru činnosti**.
- **Rozšířením nabídky terciárního vzdělávání**, díky němuž absolventi mají v posledních letech více možností pokračovat ve studiu.
- **Demografickým vývojem**, který znamená snižování počtu žáků a absolventů ve vzdělávací sféře.
- **Zavedením státní maturitní zkoušky, která způsobila pokles počtu absolventů s maturitní zkouškou**.

Vývoj počtu nezaměstnaných absolventů v podstatě kopíruje ekonomický vývoj v ČR. Do roku 2008 se počet nezaměstnaných absolventů (stejně jako celkový počet nezaměstnaných) zřetelně snižoval. Poslední dva roky data naznačují pokles počtu nezaměstnaných absolventů. Avšak tento fakt nelze bohužel jednoznačně vykládat jako zlepšení situace na trhu práce. V současné době MPSV monitoruje tři

Tabulka 3.2: Počet nezaměstnaných „čerstvých“ absolventů

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Střední s výučním listem – E, H	6 402	4 049	2 487	4 512	6 030	5 162	4 678
Střední s MZ a odb.výcvikem – L/O	2 069	1 726	523	776	1 214	1 161	695
Nástavbové vzdělání – L/5			652	965	1 577	1 291	780
Střední odborné s MZ – M	4 905	3 575	2 637	3 554	4 779	4 965	3 680
Gymnaziální vzdělání – K	1 118	768	615	587	735	781	739
Vyšší odborné vzdělání – N	678	443	316	392	462	438	367

Tabulka 3.3: Míra nezaměstnanosti „čerstvých“ absolventů

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Střední s výučním listem – E, H	15,7%	10,5%	6,9%	13,4%	19,4%	18,7%	16,7%
Střední s MZ a odb.výcvikem – L/O	14,0%	11,1%	7,5%	10,5%	17,0%	16,0%	12,4%
Nástavbové vzdělání – L/5			8,0%	13,1%	21,7%	20,6%	17,6%
Střední odborné s MZ – M	11,0%	7,8%	5,7%	7,8%	10,6%	11,4%	9,0%
Gymnaziální vzdělání – K	4,4%	3,2%	2,5%	2,4%	3,0%	3,2%	3,1%
Vyšší odborné vzdělání – N	9,1%	6,6%	6,0%	6,8%	8,9%	9,4%	7,9%

3. Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním

ukazatele počtu nezaměstnaných absolventů. Jsou to „všichni evidovaní absolventi – uchazeči o zaměstnání“, „disponibilní“ nezaměstnaní absolventi a **nezaměstnaní „čerství“ absolventi**. Nutnost korektnějšího porovnání míry nezaměstnanosti absolventů vedla k používání údajů zahrnujících **nezaměstnané „čerstvé“ absolventy**, mezi něž patří pouze ti, kteří úspěšně ukončili školu v období od 1. května předcházejícího roku do 30. dubna roku zjišťování (tj. ti, kteří ukončili studium v uplynulých dvanácti měsících před okamžikem zjišťování a byli evidováni u úřadu práce k 30. dubnu 2012). Dále uváděné údaje vycházejí z dubnových hodnot roku 2012, které nejlépe popisují, do jaké míry se podařilo absolventům, kteří ukončili studium v roce 2011, nalézt uplatnění na trhu práce. Vypočtené míry nezaměstnanosti jsou analyzovány nejen v členění podle kategorií vzdělání, ale i podle skupin oborů vzdělání.

3.2 Struktura nezaměstnaných absolventů z hlediska úrovně vzdělání a profesní skladby

Struktura nezaměstnaných absolventů z hlediska úrovně vzdělání

Z porovnání dubnových hodnot míry nezaměstnanosti čerstvých absolventů za poslední tři roky je patrné, že se situace absolventů po odeznění nejhorších krizových let již nadále výrazně nezhoršuje. Mohlo by se zdát, že se situace na trhu práce stabilizuje nebo dokonce zlepšuje, avšak přílišný optimismus bohužel není zcela na místě. Toto může jednoznačně platit pouze pro vyučené, kde nezaměstnanost poklesla, přestože počet absolventů vzrostl. U maturantů je tento zdánlivý úspěch spíše než potvrzením příznivého obratu situace na trhu práce odrazem kombinace jiných faktorů: demografického vývoje (pokles celkového počtu absolventů), rozšiřujícího se přístupu k terciárnímu vzdělávání, který vede ke zvyšování podílu absolventů pokračujících ve studiu.

Celkový mírný pokles míry nezaměstnanosti vyučených absolventů nebyl rozložen rovnoměrně. Ve většině významných skupin učebních oborů míra nezaměstnanosti čerstvých absolventů oproti loňskému dubnu poklesla. Výjimkou jsou často skupiny oborů s nižším počtem absolventů. Uplatnění „nejsnáze“ nalézali absolventi technických oborů (polygrafických, elektrotechnických a strojírenských). Vysoká míra nezaměstnanosti absolventů přetrvává ve stavebních oborech. Stavebnictví všeobecně sice patří i navzdory krizi k odvětvím, v nichž zkušení řemeslníci nalézají uplatnění relativně snadno, ale čerstvé absolventy znevýhodňuje nedostatek praxe a skutečnost, že firmy raději využívají zahraniční pracovníky.

Po ukončení **základní školy** pokračuje v České republice převážná část populace ve **středním vzdělávání**. Odborným vzděláváním prochází téměř 80 % žáků. V roce 2011 vystudovalo téměř 37,5 % absolventů odborného vzdělávání v učebních oborech, 7,5 % v maturitních oborech s odborným výcvikem a 55 % v oborech středního odborného vzdělávání kategorie M (dříve středních odborných škol).

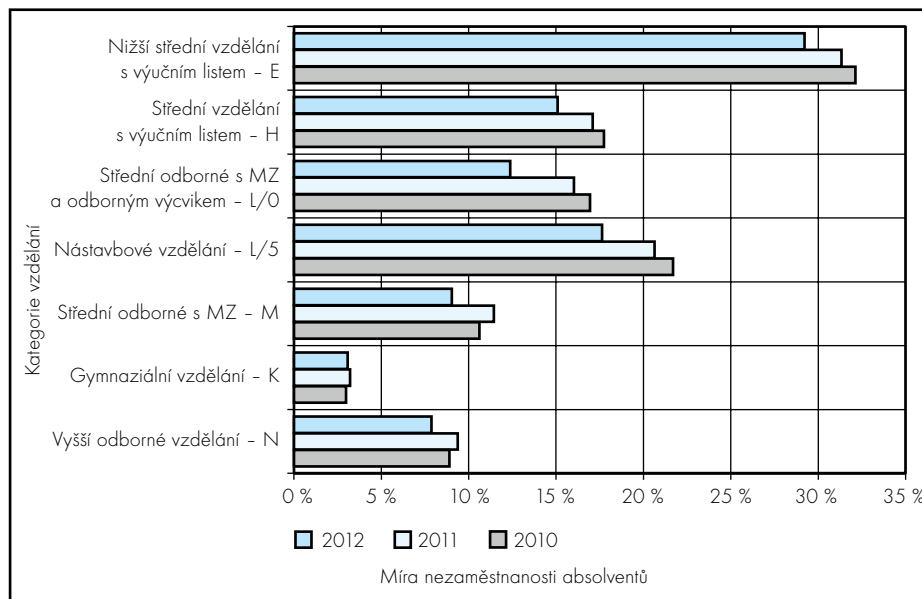
Míra nezaměstnanosti absolventů **nižšího středního vzdělání s výučním listem kategorie E** je tradičně nejvyšší (29,2 %) a za stávajících ekonomických podmínek je jejich uplatňování na trhu práce velmi obtížné. V porovnání s předchozím rokem byl u těchto absolventů zaznamenán mírný pokles nezaměstnanosti (o 2,1 p.b.). Mírně poklesla i míra nezaměstnanosti absolventů **středního vzdělání s výučním listem v kategorii H** (na 15,1 %; o 2 p.b.). Významný pokles byl patrný u absolventů **středního odborného vzdělání s maturitou a odborným výcvikem** kategorie L/O (na 12,4 %; o 3,6 p. b.) a u absolventů **nástavbového vzdělání** kategorie L/5 (na 17,6 %; o 3 p.b.).

Absolventi **středního vzdělání s výučním listem kategorie H** mají výrazně nižší míru nezaměstnanosti než absolventi nižšího středního vzdělání s výučním listem v kategorii E. Počet absolventů vyučených v kategorii H však mnohonásobně převyšuje počet absolventů v kategorii E. Vliv vyšší nezaměstnanosti absolventů kategorie E na míru nezaměstnanosti všech absolventů středního vzdělání s výučním listem (kategorie E+H) tedy není výrazný, tyto hodnoty se příliš neliší od míry nezaměstnanosti absolventů kategorie H.

Míra nezaměstnanosti absolventů **středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou** (kategorie M) se meziročně mírně snížila o 2,4 procentního bodu na 9,0 %. Celkový mírný meziroční pokles nebyl rozložen rovnoměrně. U všech významných skupin oborů vzdělání míra nezaměstnanosti čerstvých absolventů oproti loňskému dubnu poklesla.

Míra nezaměstnanosti absolventů **gymnaziálního vzdělání**

Obrázek 3.4: Míra nezaměstnanosti absolventů v ČR podle kategorií vzdělání, duben 2010, 2011 a 2012

3. Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním

Tabulka 3.4: Míra nezaměstnanosti čerstvých absolventů podle kategorií vzdělání, duben 2012

Kategorie vzdělání	Počet absolventů (2011)	Počet nezaměstnaných absolventů (duben 2012)	Míra nezaměstnanosti absolventů v % (duben 2012)	Srovnání s dubnem 2011
Střední odborné s výučním listem – E, H	27972	4678	16,7%	-2,0 p.b.
Nižší střední odborné vzdělání – E	3206	937	29,2%	-2,1 p.b.
Střední odborné s výučním listem – H	24766	3741	15,1%	-2,0 p.b.
Střední odborné s MZ a odborným výcvikem – L/0	5607	695	12,4%	-3,6 p.b.
Nástavbové vzdělání – L/5	4422	780	17,6%	-3,0 p.b.
Střední odborné s MZ – M	40679	3680	9,0%	-2,4 p.b.
Gymnaziální vzdělání – K	23862	739	3,1%	-0,1 p.b.
Vyšší odborné vzdělání – N	4657	367	7,9%	-1,5 p.b.

Srovnání s dubnem 2011 – absolutní rozdíl míry nezaměstnanosti absolventů v dubnu 2012 oproti míře nezam. abs. v dubnu 2011.

kategorie K se ve srovnání s předchozím rokem v podstatě nezměnila a je tradičně velice nízká. Meziročně se ukazatel snížil o 0,1 p.b. na 3,1 %. Téměř všichni gymnazisté pokračují ve studiu na vysoké škole nebo na VOŠ, což odpovídá i charakteru a cílům všeobecné přípravy během středoškolského studia. Počty absolventů středních škol, kteří úspěšně pokračují ve studiu na terciární úrovni, však nejsou pravidelně statisticky sledovány. Pokud by bylo možné počty nezaměstnaných gymnazistů vztáhnout pouze k těm absolventům, kteří přecházejí na trh práce, míra nezaměstnanosti by pro tuto kategorii vzdělání vycházela výrazně vyšší. Porovnání umožňují údaje z VŠPS (kap. 3.3), kde je zřejmé, že míra nezaměstnanosti gymnazistů je srovnatelná s mírou nezaměstnanosti vyučených kategorie H.

Stejně jako v dubnu 2011 byla nejvyšší míra nezaměst-

nanosti zaznamenána u absolventů s nižší úrovní vzdělání a u absolventů nástavbového vzdělání (17,6 %; což je dáno především tím, že studenti nástavbového vzdělání mají vyšší očekávání o svém pracovním uplatnění a platovém ohodnocení po získání maturitní úrovně vzdělání).

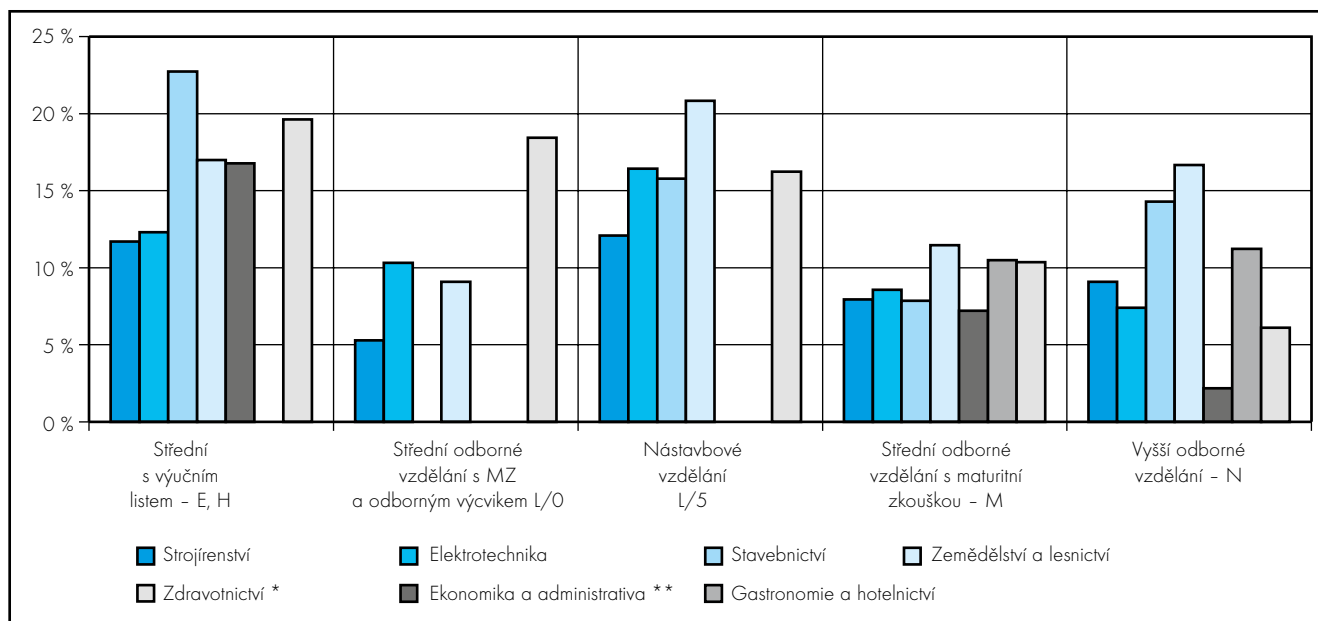
Míra nezaměstnanosti čerstvých absolventů **nástavbového vzdělání (kategorie L/5)** v dubnu 2012 činila 17,6 %, meziročně se tím snížila o 3 procentní body. Stejně jako v případě absolventů se středním vzděláním s výučním listem byl každý šestý absol-

vent této kategorie vzdělání v dubnu 2012 bez pracovního uplatnění. Míra nezaměstnanosti absolventů **vyšších odborných škol** (7,9 %; pokles o 1,5 p.b.) a maturitních oborů kategorie M (9,0 %; pokles o 2,4 p.b.) se mírně snížila.

Struktura nezaměstnaných absolventů z hlediska profesní skladby

V oborové struktuře připravovaných absolventů vykazují jedny z nejnižších hodnot míry nezaměstnanosti **zdravotnické obory**. V meziročním porovnání dubnových hodnot se zdá, že těchto absolventů se krize dotkla nejméně a stále je po nich velmi vysoká poptávka, mimo jiné také proto, že těch, kteří nepokračují v dalším vzdělávání a přecházejí ihned po absolvování na trh práce, je malá část. Trvale nejnižší míry

Obrázek 3.5: Hodnoty míry nezaměstnanosti „čerstvých“ absolventů hlavních skupin oborů (s počtem absolventů převyšujícím 3 700) v dubnu 2012

Poznámky:

* Ve skupině oborů 53 Zdravotnictví nejsou žádné obory kategorie L/0 a L/5, poskytující střední odborné vzdělání s MZ a odborným výcvikem.

** Ve skupině oborů 63 Ekonomika a administrativa nejsou žádné obory kategorie E a H, poskytující střední vzdělání s výučním listem. A dále potom L/0 a L/5.

3. Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním

nezaměstnanosti zůstávají u absolventů středního odborného vzdělání s maturitou a VOŠ. Nízké míry nezaměstnanosti již několik let poukazují na potřebu zvýšení počtu absolventů těchto oborů – zejména s přihlédnutím k demografickému vývoji populace u nás i v ostatních evropských zemích. Skutečný vývoj počtů absolventů maturitních zdravotnických oborů je však v posledních letech opačný, počty absolventů klesají. Důvodem může být (vedle vysoké náročnosti studia, náročné práce s nepříliš vysokými výdělky a demografického poklesu v počtech žáků vstupujících v současnosti do středního vzdělávání) i nutnost získání terciárního vzdělání pro výkon práce zdravotní sestry, ačkoli dříve postačovalo střední vzdělání s maturitní zkouškou.

Velmi dobré postavení na trhu práce mají absolventi **elektrotechnických oborů** středních škol. Relativně nízké míry nezaměstnanosti jsou patrné zejména u absolventů středního vzdělání s výučním listem, středního odborného vzdělání s maturitou a odborným výcvikem a nástavbového vzdělávání. Průměrných hodnot dosahují absolventi maturitních oborů a vyšších odborných škol.

Také míra nezaměstnanosti absolventů **strojírenských oborů** patří k nejnižším. Evidentně se zde projevuje ubývajícím počtem pracovníků s touto kvalifikací ve vyšších věkových kategoriích (jak vlivem odchodů do důchodu, tak změny kvalifikace). Ukazuje se zájem firem zejména o strojaře maturanty, ať z oborů s odborným výcvikem, či z klasických maturitních oborů. Významný zájem je i o vyučené a absolventy vyšších odborných škol.

S nástupem ekonomické recese došlo s určitým zpožděním k propadu stavební výroby, a tím i k výraznému útlumu ve **stavebních oborech**, což se odrazilo zejména na nezaměstnanosti absolventů středního vzdělání s výučním listem, kteří nadále dosahují vysoce nadprůměrné míry nezaměstnanosti. Odvětví stavebnictví je charakteristické zaměstnáváním levné pracovní síly ze zahraničí a zaměstnáváním pracovníků „načerno“, kde někteří z nich mohou být zároveň evidováni na úřadech práce jako nezaměstnaní. V současné době se bohužel neočekává příliš brzké znovuoživení.

Vysokou mírou nezaměstnanosti jsou tradičně postiženi absolventi **zemědělských oborů**. Relativně dobré postavení měli absolventi středního vzdělání s výučním listem (jejich postavení bylo srovnatelné s průměrem) a středního odborného vzdělání s maturitou a odborným výcvikem (kde bylo dosaženo podprůměrné hodnoty). V případě ostatních kategorií se již jednalo o vyšší nadprůměrné hodnoty. Absolventi VOŠ více

Tabulka 3.5: Přehled o nezaměstnanosti absolventů: nižší střední vzdělání s výučním listem, duben 2012, skupiny oborů kategorie E

Skupina oborů vzdělání	Počet absolventů (2011)	Počet nezaměstnaných absolventů (duben 2012)	Míra nezaměstnanosti absolventů v % (duben 2012)	Srovnání s dubnem 2011
26 Elektrotech., telekom. a výpočet. technika	40	17	42,5%	0,8 p.b.
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	532	189	35,5%	-0,0 p.b.
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	244	76	31,1%	x
41 Zemědělství a lesnictví	438	131	29,9%	0,8 p.b.
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	954	283	29,7%	-6,9 p.b.
Celkem E	3206	937	29,2%	-2,1 p.b.
66 Obchod	145	41	28,3%	-2,7 p.b.
29 Potravinářství a potravinářská chemie	223	60	26,9%	2,2 p.b.
31 Textilní výroba a oděvnictví	54	14	25,9%	-5,6 p.b.
69 Osobní a provozní služby	89	23	25,8%	-0,5 p.b.
23 Strojírenství a strojírenská výroba	255	63	24,7%	3,5 p.b.
33 Zprac. dřeva a výroba hudeb. nástrojů	171	35	20,5%	-11,7 p.b.
28 Technická chemie a chemie silikátů	37	4	10,8%	-3,5 p.b.
34 Polygrafie, zpr. papíru, filmu, fotografie	23	1	4,3%	-30,9 p.b.

Srovnání s dubnem 2011 – kladná hodnota = o tolik je v roce 2012 míra nezaměstnanosti vyšší.

Tabulka 3.6: Přehled o nezaměstnanosti absolventů: střední vzdělání s výučním listem, duben 2012, skupiny oborů kategorie H

Skupina oborů vzdělání	Počet absolventů (2011)	Počet nezaměstnaných absolventů (duben 2012)	Míra nezaměstnanosti absolventů v % (duben 2012)	Srovnání s dubnem 2011
32 Kožed. a obuv. výroba a zprac. plastů	16	6	37,5%	6,7 p.b.
31 Textilní výroba a oděvnictví	113	27	23,9%	4,5 p.b.
39 Speciální a interdisciplinár. tech. obory	80	18	22,5%	x
28 Technická chemie a chemie silikátů	79	16	20,3%	-0,0 p.b.
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	2000	387	19,4%	-2,6 p.b.
29 Potravinářství a potravinářská chemie	1025	194	18,9%	-2,4 p.b.
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	5214	928	17,8%	-2,2 p.b.
66 Obchod	1540	269	17,5%	-0,8 p.b.
37 Doprava a spoje	63	11	17,5%	2,9 p.b.
53 Zdravotnictví	149	25	16,8%	-6,5 p.b.
69 Osobní a provozní služby	2293	375	16,4%	0,1 p.b.
33 Zprac. dřeva a výroba hudeb. nástrojů	1447	227	15,7%	-5,8 p.b.
Celkem H	24766	3741	15,1%	-2,0 p.b.
41 Zemědělství a lesnictví	1709	234	13,7%	-1,4 p.b.
82 Umění a užité umění	230	31	13,5%	1,0 p.b.
26 Elektrotech., telekom. a výpočet. technika	2057	241	11,7%	-1,0 p.b.
23 Strojírenství a strojírenská výroba	6386	714	11,2%	-2,4 p.b.
34 Polygrafie, zpr. papíru, filmu, fotografie	319	34	10,7%	-0,3 p.b.
21 Hornictví, hutnictví a slévárenství	46	4	8,7%	4,8 p.b.

než dvojnásobně převyšovali celkovou průměrnou hodnotu (za kategorii N).

V minulých letech bylo upozorňováno na neopodstatněnou (z pohledu poptávky na trhu práce) nadprodukcí absolventů **ekonomických maturitních studijních oborů** kategorie M. Hodnoty míry nezaměstnanosti této kategorie vzdělání vykazovaly řadu let podprůměrnou míru nezaměstnanosti, ačkoli je zde připravován vysoký počet absolventů. V posledních letech sice dochází k přesunu z podprůměrných hodnot k mírnému nadprůměru, přesto však lze nadále postavení těchto absolventů považovat za poměrně příznivé.

U oborů skupiny **Gastronomie, hotelnictví a turismus** je míra nezaměstnanosti téměř pro všechny kategorie středního vzdělání nadprůměrná. Nejvyšší je u absolventů středního

3. Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním

**Tabulka 3.7: Přehled o nezaměstnanosti čerstvých absolventů:
střední odborné vzdělání s maturitou a odborným výcvikem, duben 2012,
skupiny oborů kategorie L/0**

Skupina oborů vzdělání	Počet absolventů (2011)	Počet nezaměstnaných absolventů (duben 2012)	Míra nezaměstnanosti absolventů v % (duben 2012)	Srovnání s dubnem 2011
31 Textilní výroba a oděvnictví	46	10	21,7%	4,5 p.b.
82 Umění a užité umění	184	36	19,6%	0,3 p.b.
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	336	62	18,5%	-0,7 p.b.
69 Osobní a provozní služby	562	103	18,3%	-3,7 p.b.
33 Zprac. dřeva a výroba hudeb. nástrojů	93	15	16,1%	-9,2 p.b.
66 Obchod	703	112	15,9%	-5,0 p.b.
39 Speciální a interdisciplinár. tech. obory	822	115	14,0%	0,2 p.b.
34 Polygrafie, zpr. papíru, filmu, fotografie	227	31	13,7%	-2,3 p.b.
Celkem L0	5607	695	12,4%	-3,6 p.b.
28 Technická chemie a chemie silikátů	45	5	11,1%	-10,0 p.b.
26 Elektrotech., telekom. a výpočet. technika	1386	143	10,3%	-4,7 p.b.
41 Zemědělství a lesnictví	22	2	9,1%	-33,0 p.b.
23 Strojírenství a strojírenská výroba	1155	61	5,3%	-3,7 p.b.
21 Hornictví, hutnictví a slévárnictví	26	0	0,0%	-5,7 p.b.

**Tabulka 3.8: Přehled o nezaměstnanosti čerstvých absolventů:
střední odborné vzdělání s maturitou – nástavbové vzdělání, duben 2012,
skupiny oborů kategorie L/5**

Skupina oborů vzdělání	Počet absolventů (2011)	Počet nezaměstnaných absolventů (duben 2012)	Míra nezaměstnanosti absolventů v % (duben 2012)	Srovnání s dubnem 2011
29 Potravinářství a potravinářská chemie	14	4	28,6%	-2,2 p.b.
69 Osobní a provozní služby	67	17	25,4%	3,4 p.b.
41 Zemědělství a lesnictví	48	10	20,8%	3,3 p.b.
64 Podnikání v oborech, v odvětvích	2754	516	18,7%	-3,2 p.b.
37 Doprava a spoje	106	19	17,9%	2,9 p.b.
Celkem L5	4422	780	17,6%	-3,0 p.b.
66 Obchod	75	13	17,3%	-5,6 p.b.
26 Elektrotech., telekom. a výpočet. technika	280	46	16,4%	3,6 p.b.
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	314	51	16,2%	-3,2 p.b.
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	95	15	15,8%	0,0 p.b.
33 Zprac. dřeva a výroba hudeb. nástrojů	170	22	12,9%	-18,5 p.b.
82 Umění a užité umění	16	2	12,5%	1,4 p.b.
39 Speciální a interdisciplinár. tech. obory	41	5	12,2%	x
23 Strojírenství a strojírenská výroba	430	52	12,1%	-3,7 p.b.
34 Polygrafie, zpr. papíru, filmu, fotografie	12	1	8,3%	-4,7 p.b.

vzdělání s výučním listem a středního odborného vzdělání s maturitou a odborným výcvikem. Absolventi VOŠ se na trhu práce uplatňují naopak velice dobře, jejich míra nezaměstnanosti patří v této kategorii mezi podprůměrné.

Příznivá je situace absolventů SOŠ s maturitou skupiny 18 **Informační technologie**. Na trhu práce se dobře uplatňují rovněž absolventi skupiny 21 **Hornictví, hutnictví a slévárnictví**, kde je patrná spolupráce zaměstnavatelské sféry se školami. Míra nezaměstnanosti této skupiny oborů vzdělání patří mezi nejnižší, a to ve všech kategoriích vzdělání. Jedná se o profese, které byly velmi poznamenány restrukturalizací průmyslu a propouštěním. Počty absolventů v nich výrazně klesly. Mnoho pracovníků tento obor opustilo, a proto se dnes absolventi uplatňují relativně snadněji než v devadesátých letech.

Vyšší míru nezaměstnanosti vykazují absolventi skupiny oborů 29 **Potravinářství a potravinářská chemie**, a to ve všech

kategoriích vzdělání. V posledních několika letech se jako problematická jeví skupina oborů 31 **Textilní výroba a oděvnictví**, kde zejména absolventi učebních oborů hledají obtížně uplatnění na trhu práce, a to v důsledku omezení textilní výroby, která není schopná konkurovat dovozům levného textilu (především z Číny). Problémy s uplatněním mají také absolventi skupiny oborů 66 **Obchod v nižších úrovních vzdělání**, a to zejména absolventi maturitních oborů s odborným výcvikem (obor 6641L/01 Obchodník). Důvodem není nedostatek pracovních míst, ale spíše jejich charakter, tj. platové a pracovní podmínky.

Vysoká míra nezaměstnanosti přetrvává u skupiny oborů vzdělání 69 **Osobní a provozní služby**, a to zejména u absolventů maturitních oborů s odborným výcvikem (obor 6941L/01 Kosmetické služby) a nástavbového vzdělání (obor 6941L/51 Vlasová kosmetika). Vysoká je i míra nezaměstnanosti u absolventů maturitních oborů s odborným výcvikem a VOŠ skupiny 82 **Umění a užité umění**. Problémy s uplatněním na trhu práce měli také absolventi skupin oborů 32 **Kožené výrobky a obuvnická výroba a zpracování plastů**, 75 **Pedagogika, učitelství a sociální péče** a 39 **Speciální a interdisciplinární technické obory**.

Podrobný přehled o počtech absolventů, počtu nezaměstnaných a míře nezaměstnanosti v jednotlivých skupinách oborů je uveden v následujících tabulkách. Je zde rovněž uvedena změna míry nezaměstnanosti proti předchozímu roku. Skupiny oborů jsou seřazeny podle hodnot míry nezaměstnanosti.

Velké množství údajů o nezaměstnanosti absolventů je uvedeno v informačním systému o uplatnění absolventů škol na trhu práce na www.infoabsolvent.cz v sekci Absolventi škol a trh práce, podsekcce Nezaměstnanost, kde jsou k dispozici:

Nezaměstnanost absolventů škol

- Nezaměstnanost absolventů
- Nezaměstnanost absolventů – skupiny oborů vzdělání
- Nezaměstnanost absolventů – profesní zaměření
- Nezaměstnanost absolventů podle kategorií vzdělání
- Nezaměstnanost absolventů podle oborů vzdělání

Dlouhodobá nezaměstnanost absolventů škol

- Dlouhodobá nezaměstnanost absolventů
- Dlouhodobá nezaměstnanost podle kategorií vzdělání

Nezaměstnanost mladých v ČR a EU

- Nezaměstnanost mladých v ČR a evropských zemích

3. Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním

Tabulka 3.9: Přehled o nezaměstnanosti absolventů: střední odborné vzdělání s maturitní zkouškou, duben 2012, skupiny oborů kategorie M

Skupina oborů vzdělání	Počet absolventů (2011)	Počet nezaměstnaných absolventů (duben 2012)	Míra nezaměstnanosti absolventů v % (duben 2012)	Srovnání s dubnem 2011
32 Kožed. a obuv. výroba a zprac. plastů	42	7	16,7%	-10,6 p.b.
34 Polygrafie, zpr. papíru, filmu, fotografie	134	20	14,9%	-3,3 p.b.
37 Doprava a spoje	867	125	14,4%	0,6 p.b.
66 Obchod	52	7	13,5%	2,6 p.b.
33 Zprac. dřeva a výroba hudeb. nástrojů	223	29	13,0%	-6,4 p.b.
29 Potravinářství a potravinářská chemie	198	25	12,6%	-3,1 p.b.
39 Speciální a interdisciplinár. tech. obory	96	12	12,5%	4,5 p.b.
41 Zemědělství a lesnictví	1439	165	11,5%	-4,1 p.b.
31 Textilní výroba a oděvnictví	230	25	10,9%	-7,3 p.b.
63 Ekonomika a administrativa	9479	994	10,5%	-1,1 p.b.
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	1514	157	10,4%	-3,3 p.b.
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	3491	362	10,4%	-3,1 p.b.
43 Veterinářství a veterinární prevence	335	34	10,1%	-0,6 p.b.
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	1845	180	9,8%	-1,7 p.b.
18 Informační technologie	2756	257	9,3%	x
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	161	15	9,3%	-3,8 p.b.
Celkem M	40679	3680	9,0%	-2,4 p.b.
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	408	36	8,8%	-8,1 p.b.
82 Umění a užití umění	1387	121	8,7%	-4,7 p.b.
26 Elektrotech., telekom. a výpočet. technika	2453	210	8,6%	-2,0 p.b.
23 Strojírenství a strojírenská výroba	2758	219	7,9%	-2,3 p.b.
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	2473	194	7,8%	-4,9 p.b.
53 Zdravotnictví	2278	164	7,2%	-1,0 p.b.
78 Obecně odborná příprava	5639	304	5,4%	-2,1 p.b.
28 Technická chemie a chemie silikátů	331	16	4,8%	-4,2 p.b.
69 Osobní a provozní služby	46	2	4,3%	-3,8 p.b.
21 Hornictví, hutnictví a slévárenství	44	0	0,0%	-13,6 p.b.

Tabulka 3.10: Přehled o nezaměstnanosti absolventů: vyšší odborné vzdělání, duben 2012, skupiny oborů kategorie N

Skupina oborů vzdělání	Počet absolventů (2011)	Počet nezaměstnaných absolventů (duben 2012)	Míra nezaměstnanosti absolventů v % (duben 2012)	Srovnání s dubnem 2011
82 Umění a užití umění	241	41	17,0%	4,1 p.b.
41 Zemědělství a lesnictví	126	21	16,7%	-5,6 p.b.
61 Filozofie, teologie	18	3	16,7%	9,5 p.b.
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	77	12	15,6%	3,2 p.b.
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	49	7	14,3%	8,4 p.b.
33 Zprac. dřeva a výroba hudeb. nástrojů	31	4	12,9%	0,9 p.b.
63 Ekonomika a administrativa	624	70	11,2%	0,2 p.b.
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	28	3	10,7%	-10,0 p.b.
39 Speciální a interdisciplinár. tech. obory	57	6	10,5%	-3,8 p.b.
66 Obchod	38	4	10,5%	4,8 p.b.
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	352	36	10,2%	-2,3 p.b.
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	647	60	9,3%	0,5 p.b.
23 Strojírenství a strojírenská výroba	99	9	9,1%	2,5 p.b.
29 Potravinářství a potravinářská chemie	11	1	9,1%	-7,0 p.b.
Celkem N	4657	367	7,9%	-1,5 p.b.
64 Podnikání v oborech, v odvětvích	210	16	7,6%	0,6 p.b.
26 Elektrotech., telekom. a výpočet. technika	216	16	7,4%	-1,9 p.b.
28 Technická chemie a chemie silikátů	14	1	7,1%	-9,5 p.b.
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	377	23	6,1%	-2,8 p.b.
37 Doprava a spoje	55	3	5,5%	3,2 p.b.
53 Zdravotnictví	1378	30	2,2%	-2,7 p.b.

3.3 Nezaměstnanost mladých ekonomicky aktivních lidí z hlediska vzdělání

Nezaměstnanost čerstvých absolventů **vysokoškolského vzdělání** v publikaci není prezentována kvůli aktuální nedostupnosti dat, která by věrohodně zachycovala současnou situaci těchto absolventů na trhu práce. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli využít dalšího zdroje informací o nezaměstnanosti, kterým je **Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS)** z roku 2011. V souvislosti s ním jsme si rovněž položili doplňující otázku týkající se nezaměstnanosti ekonomicky aktivního obyvatelstva (EAO) podle vystudovaného oboru vzdělání.

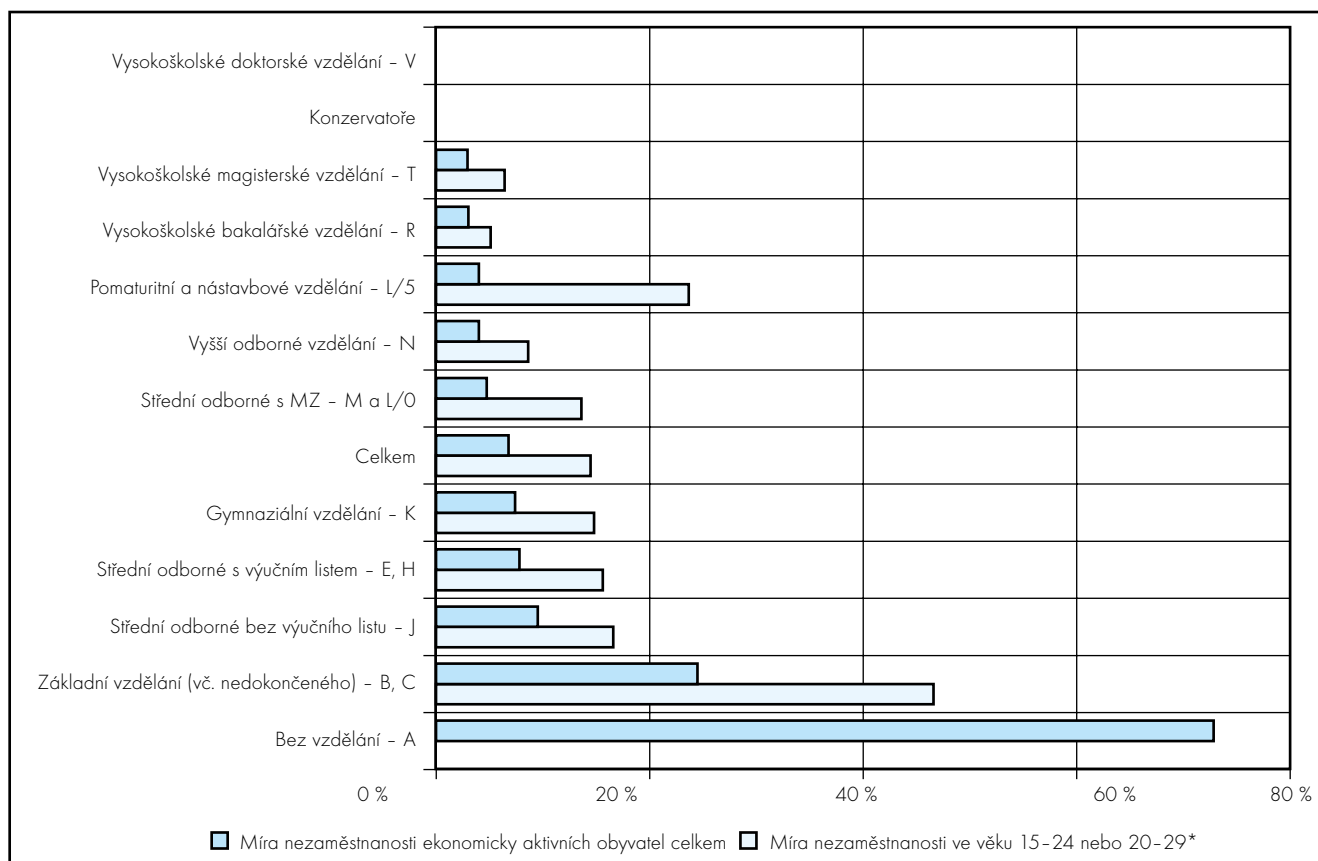
V tabulce a grafu na straně 26 jsou prezentovány údaje týkající se mladých lidí ve **věku 15–24 let**. Jedná se o ekonomicky aktivní mladé lidi na trhu práce, kteří absolvovali **základní, střední (příp. vyšší odbornou) úroveň vzdělání**. Dále uvádíme údaje o skupině mladých lidí ve věku 20–29 let, kteří dosáhli **terciární úrovně vzdělání**. Vedle míry nezaměstnanosti mladých lidí je zde pro doplnění prezentována míra nezaměstnanosti ekonomicky aktivního obyvatelstva.

Míra nezaměstnanosti mladých lidí (do 24 let) **středního odborného vzdělání s maturitou** (kategorie M) a s odborným výcvikem (kategorie L/O) v roce 2011 podle VŠPS dosahovala 13,6 %, **po-maturitního a nástavbového** vzdělávání 23,6 % a **gymnaziálního** vzdělávání 14,8 %. Míra nezaměstnanosti mladých lidí (do 29 let) **vysokoškolského baka-lářského** vzdělání činila 5,1 %, **magis-terského** vzdělání 6,4 % a **doktorského** vzdělání 0 %.

Vezmemeli v úvahu pouze větší **sku-piny oborů** vzdělání s počtem zaměstnaných nad 20 tisíc, pak nejnižší míru nezaměstnanosti mají lidé, kteří vystudovali zdravotnické, pedagogické a elektrotech-nické obory. Velmi nízká nezaměstnanost je patrná v ošetřovatelství, sociální péči a poradenství, v právnických a filozofických oborech, v lesnictví, rostlinné a živočišné výrobě. Podprůměrná je míra nezaměstna-nosti EAO s ekonomickým, počítačovým a strojírenským zaměřením. Nejvyšší míru nezaměstnanosti má podle VŠPS EAO, které vystudovalo obory spíše nižší úrovně vzdělání se zaměřením na umělecko-ře-meslné dovednosti, sekretářské a kance-

3. Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním

Obrázek 3.6: Míra nezaměstnanosti mladých lidí a EAO v roce 2011 podle VŠPS

Poznámka: * U ekonomicky aktivních s VŠ vzděláním je míra nezaměstnanosti počítána pro věkovou skupinu 20-29 let; u ekonomicky aktivních s nižším než VŠ vzděláním je míra nezaměstnanosti počítána pro věkovou skupinu 15-24 let.

Tabulka 3.11: Míra nezaměstnanosti mladých lidí v roce 2011 podle VŠPS

lářské práce, textilní obory, velkoobchod a maloobchod, hornictví a těžbu. Vyšší nezaměstnanost mají lidé s obory v oblasti hotelnictví a zahradnictví.

Tyto a další informace k problematice nezaměstnanosti žáků ve středním a vyšším odborném vzdělávání v ČR jsou dostupné v elektronické podobě na webových stránkách www.nuv.cz v části **Vzdělávání a trh práce** nebo na portálu www.infoabsolvent.cz v sekci **Absolventi škol a trh práce** (v části **Nezaměstnanost** nebo mezi **Publikacemi**).

	Zam	Nezam	Celkem	MN (15-24)	MN [EAO]
Bez vzdělání - A	0	0	0	0,0%	72,8%
Základní vzdělání (vč. nedokončeného) - B, C	22561	19665	42226	46,6%	24,4%
Střední odborné s výučním listem - E, H	109968	20260	130229	15,6%	7,7%
Střední odborné bez výučního listu - J	864	171	1035	16,5%	9,5%
Střední odborné s MZ - M a L/O	129812	20381	150192	13,6%	4,7%
Gymnaziální vzdělání - K	16116	2789	18905	14,8%	7,3%
Pomaturitní a nástavbové vzdělání - L/5	4483	1385	5868	23,6%	3,9%
Vyšší odborné vzdělání - N	4792	448	5240	8,5%	4,0%
	Zam	Nezam	Celkem	MN (20-29)	MN [EAO]
Konzervatoře	1441	0	1441	0,0%	0,0%
Vysokoškolské bakalářské vzdělání - R	52482	2792	55273	5,1%	2,9%
Vysokoškolské magisterské vzdělání - T	101139	6880	108020	6,4%	2,9%
Vysokoškolské doktorské vzdělání - V	858	0	858	0,0%	0,0%
Celkem	444517	74771	519288	14,4%	6,7%

4. Vývoj vzdělanostní a oborové struktury žáků

Již od roku 1989 je v podstatě trvalým jevem pokles počtu žáků přicházejících do středních škol. Po určité stabilizaci v letech 1998 až 2009 dochází k dalšímu výraznému poklesu v současné době. Jeho výrazný dopad na střední školství se projeví až v dalších letech, s postupným přechodem nízkých počtů žáků do vyšších ročníků. Je zřejmé, že současná optimalizace soustavy škol a oborů je nutná, protože ani v dlouhodobém výhledu není zřejmé výrazné zlepšení.

Školní rok 2011/12 je druhým rokem, ve kterém se v počtu nově přijatých opět výrazně odráží pokles populace. Pokles nově přijatých na úrovni prvních ročníků středních škol je menší než v loňském roce, kdy činil 14 700 žáků, představuje však téměř 5 000 žáků, což je 6,3 % nově přijatých. Pokles počtu přijímaných bude pokračovat minimálně ještě v příštím roce. Vzhledem k celkovému poklesu populace je skutečný počet přijatých do učebních oborů o více než 1 200 (3,5 %) žáků menší, přitom celkový pokles počtu nově přijatých je 5,3 %.

V oborovém pohledu vykazují největší nárůst podíly žáků vstupujících do strojírenských a potravinářských učebních oborů, v obou případech to dokonce znamená nárůst počtu žáků. Výrazný meziroční pokles se projevil ve stavebních oborech, i když v pětiletém období je v těchto oborech největší nárůst (1,9 p.b.). Další výrazné meziroční poklesy lze zaznamenat v oborech osobních služeb (1,1 p.b.) a oborech gastronomických (0,8 p.b.). Podíl žáků vstupujících do 1. ročníků gymnázií (u víceletých gymnázií do vyššího stupně) meziročně narostl o 0,7 p.b. a blíží se hranici 21% podílu (20,88 %). V důsledku uvedených změn došlo k poklesu v ostatních kategoriích vzdělání poskytujících maturitu a celkový podíl žáků přijatých do maturitních oborů je menší o 0,66 p.b.

V roce 2012 také v podstatě skončily kurikulární změny, tedy zahájení běžné výuky podle rámcových a školních vzdělávacích programů a s tím související zahájení výuky v oborech vzdělání nové soustavy. Podle školních vzdělávacích programů vzniklých na základě rámcových vzdělávacích programů se ve školním roce 2011/12 vzdělává v prvním ročníku 97 % žáků.

Tento jev sice neovlivňuje volbu žáků, a tedy ani vzdělanostní ani oborovou strukturu, změny v soustavě oborů však způsobují některé výrazné rozdíly v časových řadách. Nejvýraznější změnou, která se projevuje vymizením počtu žáků přijatých do skupiny 64 Podnikání v oborech, odvětví v maturitní úrovni, je začlenění všech dřívějších oborů skupiny 64 do oboru 63-41-M/01 Ekonomika a podnikání. Další výraznou změnou je převedení oborů připravujících IT odborníky do skupiny 18 Informatické obory, což se odráží i ve výrazném snížení počtu žáků přijímaných do skupiny 26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika.

4.1 Vývoj vzdělanostní struktury žáků přijímaných do středního a vyššího odborného vzdělávání

V posledních letech dochází vlivem populačního vývoje k výraznému poklesu počtu žáků přijímaných do 1. ročníků středoškolského vzdělávání – v roce 2009 to bylo o téměř 4 000

žáků, v roce 2010 téměř o 15 000 žáků méně, což představuje 11,5 %, v roce 2011 o 6 000 žáků, což je 5,3 %. Tento pokles postihuje všechny kategorie vzdělání, i když poněkud rozdílně.

Počet žáků vstupujících do oborů poskytujících **výuční list** poklesl v posledním roce o 1 214 žáků, což představuje nárůst jejich podílu o 0,61 p.b. Ukazuje se tedy, že pozornost, která je věnována propagaci učňovského vzdělávání, je efektivní – v roce 2009 poprvé došlo k nárůstu podílu žáků vstupujících do této kategorie vzdělání, v dalším roce se toto navýšení prakticky udrželo a v tomto roce se podíl žáků přijímaných v této kategorii zvýšil a činí 31,64 % z nově přijímaných do středních škol.

Zde je nutno upozornit i na žáky, kteří jsou přijímáni do **maturitních oborů zahrnujících odborný výcvik** a kteří jsou tedy připravováni pro náročná dělnická či službová povolání. Jejich počet sice poklesl asi o 800 žáků (což je procentuálně druhý nejvyšší pokles – 10,2 %), ovšem stále představují nezanedbatelný podíl téměř 7 % populačního ročníku. Žáci v rámci této přípravy absolvují i odborný výcvik, prakticky ve stejném rozsahu jako ve tříletých oborech poskytujících výuční list, a jsou připraveni jako vysoce kvalifikovaní dělníci pro náročná povolání. Rostoucí náročnost mnoha dělnických profesí i povolání ve službách často vyžaduje vzdělání ukončené maturitou, o tuto úroveň vzdělání se i žáci více zajímají.

Nejvyšší pokles zaznamenaly počty žáků maturitních oborů odborného vzdělání bez odborného výcviku – téměř 3 000 žáků, což je 7,1 % a v poměrovém vyjádření jde o 0,67 p.b.

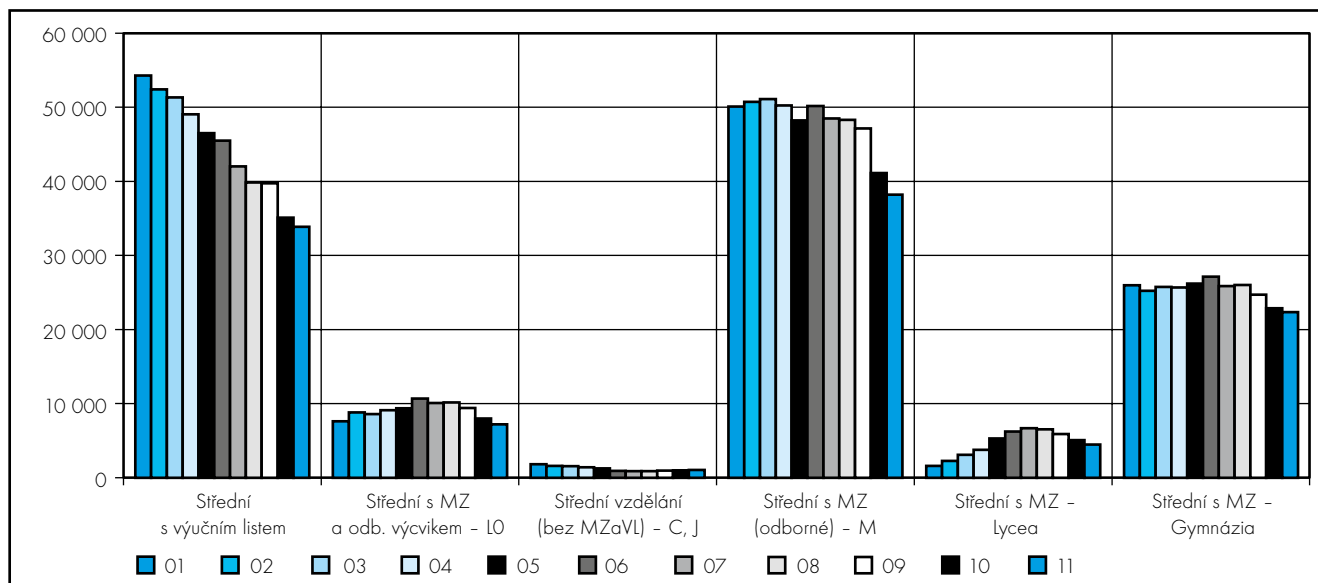
Naopak k **nejmenšímu poklesu** došlo v počtech žáků vstupujících do gymnaziálního vzdělávání – šlo o 500 žáků, v poměrovém vyjádření to však znamená nárůst podílu o 0,67 p.b., a tím se podíl žáků vstupujících do 1. ročníků čtyřletých gymnázií a vyššího stupně víceletých gymnázií již druhý rok drží nad dvacetiprocentní hranici (20,88 %). Tento nárůst je poněkud kompenzován poklesem počtu (o 600) a podílu (o 0,30 p.b.) žáků přijímaných do oborů lyceí.

Názorný pohled na vývoj počtů a podílů žáků vstupujících či přesněji nově přijatých do jednotlivých kategorií vzdělávání v denní formě přibližují obrázky 4.1 a 4.2. První obrázek znázorňuje **vývoj počtů žáků** vstupujících do středního vzdělávání (jsou zde zahrnuti žáci 1. ročníků středních škol a věkově odpovídajících ročníků víceletých gymnázií v absolutních počtech). Protože počet žáků se v těchto letech výrazně mění vlivem poklesu populace, je na druhém obrázku uveden **vývoj podílů žáků** v uvedených kategoriích vzdělávání. Jsou zde zřejmě proporce počtu žáků procházejících uvedenými druhy vzdělávání.

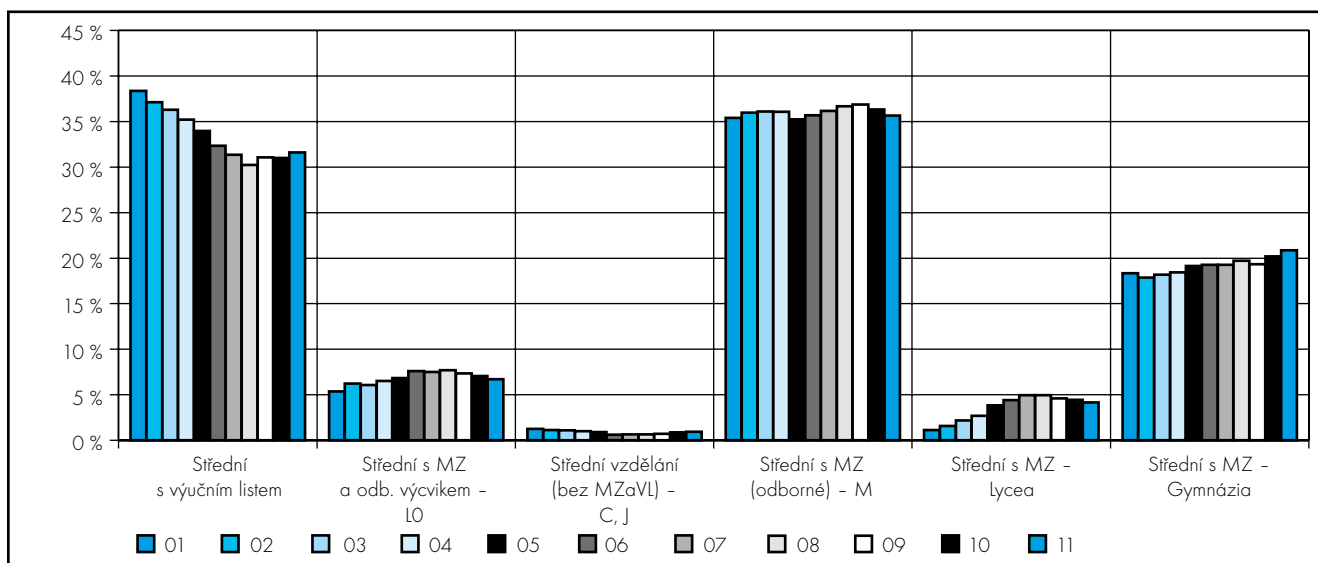
Do počtu žáků jsou zahrnuti i žáci se zdravotním postižením, a to jak žáci škol zřízených pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (tzv. speciálních škol), tak žáci se zdravotním postižením integrovaní skupinově (speciální třídy) nebo individuálně na běžných školách. Podíl žáků se zdravotním postižením představuje necelých 5 % žáků vstupujících do středního vzdělávání po základní škole (tj. v roce

4. Vývoj vzdělanostní a oborové struktury žáků

Obrázek 4.1: Vývoj počtů žáků vstupujících do 1. ročníků středního vzdělávání (u víceletých gymnázií do vyššího stupně), vč. žáků neveřejných škol a žáků se zdravotním postižením – denní forma

Obrázek 4.2: Vývoj podílů žáků vstupujících do 1. ročníků středního vzdělávání (u víceletých gymnázií do vyššího stupně), vč. žáků neveřejných škol a žáků se zdravotním postižením – denní forma

2011/12 4 862 žáků); z nich 3 447 vstupuje do oborů kategorie E a 228 do oborů kategorie H, umožňujících dosáhnout výučního listu (hlavně do oborů gastronomických, stavebních a zemědělských), 836 do přípravy v praktické škole a 297 do oborů poskytujících střední vzdělání s maturitní zkouškou.

Ve všech údajích a propočtech jsou zahrnuti i žáci a studenti přijímaní ke studiu v neveřejných školách. Jejich počet v denní formě v oborech pro žáky po základním vzdělání je 11 036, což představuje 10,2 % přijímaných. V oborech odborného vzdělávání je 10 889 nově přijatých, v oborech poskytujících výuční list to je 3 066 žáků (9,1 %), v maturitních oborech zahrnujících odborný výcvik 989 žáků (13,7 %) a ve studijních oborech poskytujících střední vzdělání s maturitní zkouškou odborného charakteru 6 483 nových žáků (12,8 %)

- procenta jsou určována z počtu nově přijatých v dané kategorii vzdělání.

Není uveden přehled o jiných formách vzdělávání (studiu při zaměstnání), počet žáků v nich byl poměrně stabilní s mírným nárůstem - o desetiny procent - do roku 2004/05. Od roku 2005/06 dochází k poklesu počtu přijímaných do jiných forem vzdělávání mírně narostl (ovšem spíše jako důsledek poklesu počtu žáků v denní formě), v oborech poskytujících výuční list (H) činí 1,5 %, v maturitních oborech odborného vzdělávání (M) 5,1 %, v maturitních oborech s odborným výcvikem (LO) 1,0 % počtu žáků denního vzdělávání. Podíl gymnazistů studujících v jiné než denní formě činí 0,1 %.

Postupně roste počet dospělých vstupujících do zkráceného studia, skutečné počty jsou však stále minimální. Počty žáků

**Tabulka 4.1: Vývoj počtů a podílů žáků vstupujících do 1. ročníků středního vzdělávání (u víceletých gymnázií do vyššího stupně)
vč. žáků neveřejných škol a žáků se zdravotním postižením**

30. 9.	Gymnázium	Obory vzdělání kategorie M, J a C (SOŠ)				Obory vzdělání kat. H+E a L0			Celkem	z toho s matur.
		s maturit.	lycea	bez mat.	Celkem	s výuč. list.	s matur.	Celkem		
2000	26 093	48 365	1 000	2 120	51 485	56 369	7 605	63 974	141 552	83 063
2001	25 975	50 080	1 611	1 813	53 504	54 278	7 628	61 906	141 385	85 294
2002	25 226	50 740	2 263	1 603	54 606	52 400	8 817	61 217	141 049	87 046
2003	25 736	51 086	3 092	1 559	55 737	51 338	8 600	59 938	141 411	88 514
2004	25 683	50 254	3 767	1 411	55 432	49 030	9 117	58 147	139 262	88 821
2005	26 187	48 216	5 288	1 243	54 747	46 504	9 367	55 871	136 805	89 058
2006	27 112	50 171	6 217	905	57 293	45 472	10 687	56 159	140 564	94 187
2007	25 845	48 496	6 662	881	56 039	42 010	10 096	52 106	133 990	91 099
2008	25 994	48 308	6 527	883	55 718	39 858	10 155	50 013	131 725	90 984
2009	24 707	47 131	5 883	943	53 957	39 729	9 413	49 142	127 806	87 134
2010	22 859	41 097	5 059	1 010	47 166	35 090	8 002	43 092	113 117	77 017
2011	22 361	38 187	4 464	1 007	43 658	33 876	7 186	41 062	107 081	72 198
rozdíl 11 - 10	-498	-2 910	-595	-3	-3 508	-1 214	-816	-2 030	-6 036	-4 819
%	-2,2%	-7,1%	-11,8%	-0,3%	-7,4%	-3,5%	-10,2%	-4,7%	-5,3%	-6,3%

Vše v % 30. 9.	Gymnázium	Obory vzdělání kategorie M, J a C (SOŠ)				Obory vzdělání kat. H+E a L0			Celkem %	z toho s matur.
		s maturit.	lycea	bez mat.	Celkem	s výuč. list.	s matur.	Celkem		
2000	18,47	34,14	0,71	1,51	36,36	39,79	5,37	45,16	100	58,70
2001	18,37	35,42	1,14	1,28	37,84	38,39	5,40	43,79	100	60,30
2002	17,88	35,98	1,60	1,14	38,71	37,15	6,25	43,40	100	61,71
2003	18,20	36,12	2,19	1,10	39,41	36,30	6,08	42,39	100	62,59
2004	18,44	36,09	2,70	1,01	39,80	35,21	6,55	41,75	100	63,78
2005	19,14	35,24	3,87	0,91	40,02	33,99	6,85	40,84	100	65,10
2006	19,29	35,69	4,42	0,64	40,76	32,35	7,60	39,95	100	67,01
2007	19,29	36,19	4,97	0,66	41,82	31,35	7,53	38,89	100	67,99
2008	19,73	36,67	4,96	0,67	42,30	30,26	7,71	37,97	100	69,07
2009	19,33	36,88	4,60	0,74	42,22	31,09	7,37	38,45	100	68,18
2010	20,21	36,33	4,47	0,89	41,70	31,02	7,07	38,10	100	68,09
2011	20,88	35,66	4,17	0,94	40,77	31,64	6,71	38,35	100	67,42
rozdíl 11 - 10	0,67	-0,67	-0,30	0,05	-0,93	0,61	-0,36	0,25	-	-0,66

zkráceného studia pro získání středního vzdělání s výučním listem či pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou uvádí tabulka 4.2.

K výraznějšímu vývoji dochází i ve struktuře žáků, kteří se připravují v oborech navazujících, tj. v nástavbovém a vyšším odborném vzdělávání. V roce 2011/12 bylo do **nástavbového studia** nově přijato asi 9,2 tisíce žáků, což představuje asi třetinu všech vyučených v daném roce. Skutečností ovšem je, že asi třetina přijatých žáků toto studium nedokončí. Do nástavbového studia je přijímán v jiných formách studia velký počet žáků, téměř stejný jako počty přijímaných v denním studiu. Jde převážně o dálkovou formu, počet neúspěšných je více než 50 %. V zájmu společnosti je i rozvoj podnika-

telských dovedností vyučených, k němuž dochází především v nástavbovém oboru Podnikání, do kterého vstupuje asi 60 % přijatých do nástavbových oborů. Tento vysoký podíl je však dán i tím, že v mnoha školách není v jednotlivých učebních oborech dostatek vyučených absolventů, aby bylo možné sestavit třídu v profesně navazujícím nástavbovém oboru.

Ve **vyšším odborném vzdělávání** počet přijímaných v denním studiu od roku 2004 postupně klesal, i když jiné formy

Tabulka 4.3: Vývoj počtu žáků nově přijatých do nástavbového a vyššího vzdělávání

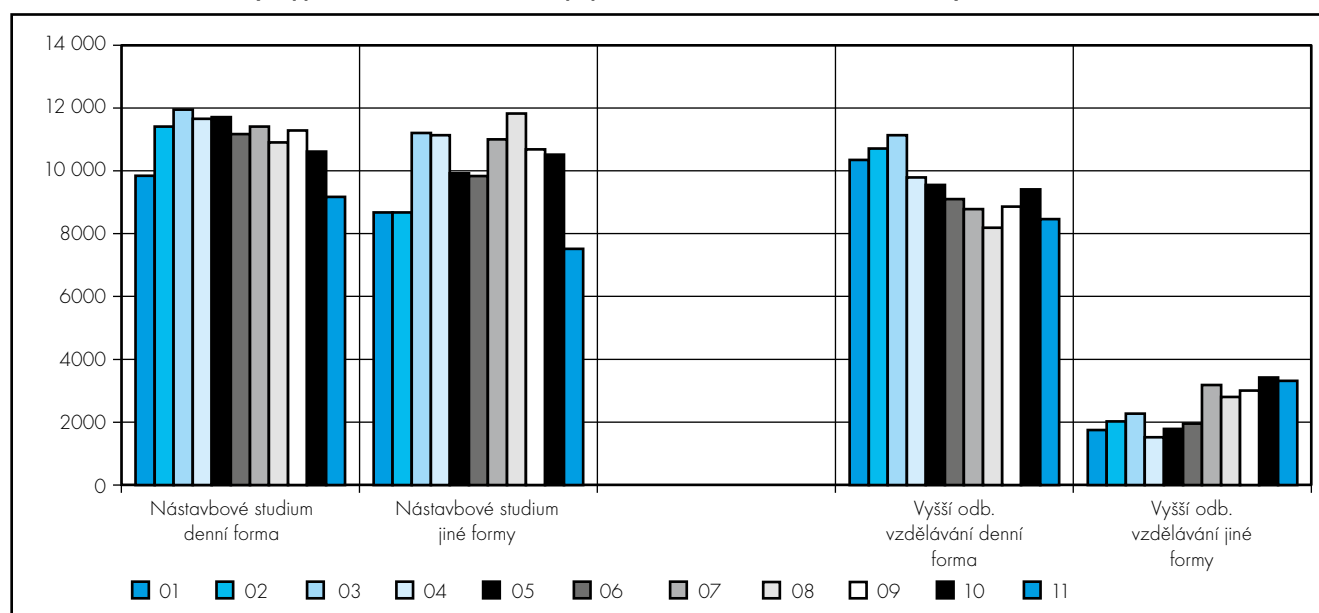
30. 9.	Nástavbové studium pro absolventy 3l. UO		Vyšší studium (bez konzervatoří)	
	denní	jiné formy	denní	jiné formy
2000	9 039	8 529	6 949	1 938
2001	9 841	8 673	10 343	1 754
2002	11 412	8 673	10 709	2 024
2003	11 944	11 201	11 135	2 273
2004	11 657	11 132	9 786	1 518
2005	11 708	9 923	9 555	1 786
2006	11 174	9 836	9 103	1 949
2007	11 406	11 005	8 786	3 182
2008	10 908	11 821	8 191	2 805
2009	11 287	10 686	8 864	3 006
2010	10 609	10 519	9 414	3 424
2011	9 174	7 514	8 464	3 316

Tabulka 4.2: Vývoj počtu žáků nově přijatých do zkráceného studia

30. 9.	Zkrácené studium pro získání			
	středního vzdělání s výučním listem		středního vzdělání s maturitní zkouškou	
	denní	jiné formy	denní	jiné formy
2005	3	97	0	0
2006	16	101	27	244
2007	83	55	41	118
2008	57	57	9	243
2009	177	44	22	171
2010	344	63	21	353
2011	428	120	65	480

4. Vývoj vzdělanostní a oborové struktury žáků

Obrázek 4.3: Vývoj počtu žáků a studentů vstupujících do 1. ročníků nástavbového a vyššího odborného vzdělávání

Tabulka 4.4: Počty žáků vstupujících do 1. ročníků středního vzdělávání (u víceletých gymnázií do vyššího stupně) – Kraje ČR – Denní studium – šk. r.: 07/08 až 11/12

Kraj	Šk. r.	Gymnázium	Obory vzděl. kat. M, J a C (SOŠ)			Obory vzděl. kat. H+E a L0			Celkem	z toho s matur.
			s matur.	bez mat.	celk.	s výu. list	s matur.	Celkem		
Hl. m. Praha	07/08	4176	7485	180	7665	3346	1224	4570	16411	12885
	08/09	4162	7371	153	7524	3226	1259	4485	16171	12792
	09/10	4167	7219	155	7374	3201	1028	4229	15770	12414
	10/11	3820	6593	177	6770	2686	997	3683	14273	11410
	11/12	3846	5991	165	6156	2638	886	3524	13526	10723
Středočeský kraj	07/08	2255	4832	59	4891	4039	688	4727	11873	7775
	08/09	2294	4838	71	4909	3949	659	4608	11811	7791
	09/10	2183	4505	79	4584	3876	617	4493	11260	7305
	10/11	2027	4029	91	4120	3466	556	4022	10169	6612
	11/12	1962	3670	102	3772	3265	507	3772	9506	6139
Jihočeský kraj	07/08	1596	3414	36	3450	2789	474	3263	8309	5484
	08/09	1646	3408	36	3444	2709	585	3294	8384	5639
	09/10	1550	3472	52	3524	2675	504	3179	8253	5526
	10/11	1426	2960	49	3009	2332	461	2793	7228	4847
	11/12	1357	2771	37	2808	2295	386	2681	6846	4514
Plzeňský kraj	07/08	1075	2678	59	2737	2351	414	2765	6577	4167
	08/09	1116	2684	49	2733	2159	574	2733	6582	4374
	09/10	1029	2769	49	2818	2212	532	2744	6591	4330
	10/11	976	2358	50	2408	1845	455	2300	5684	3789
	11/12	991	2257	41	2298	1802	371	2173	5462	3619
Karlovarský kraj	07/08	632	1552	16	1568	1514	259	1773	3973	2443
	08/09	618	1572	14	1586	1462	201	1663	3867	2391
	09/10	561	1514	20	1534	1468	239	1707	3802	2314
	10/11	553	1355	14	1369	1380	168	1548	3470	2076
	11/12	507	1071	16	1087	1261	185	1446	3040	1763
Ústecký kraj	07/08	1577	4647	99	4746	4185	790	4975	11298	7014
	08/09	1647	4635	73	4708	4149	734	4883	11238	7016
	09/10	1548	4600	131	4731	3872	658	4530	10809	6806
	10/11	1484	4060	126	4186	3483	587	4070	9740	6131
	11/12	1369	3827	110	3937	3359	528	3887	9193	5724
Liberecký kraj	07/08	826	2172	34	2206	2112	263	2375	5407	3261
	08/09	886	2109	30	2139	1995	268	2263	5288	3263
	09/10	824	1932	30	1962	1927	271	2198	4984	3027
	10/11	766	1822	28	1850	1642	230	1872	4488	2818
	11/12	743	1722	38	1760	1629	203	1832	4335	2668

4. Vývoj vzdělanostní a oborové struktury žáků

Kraj	Šk. r.	Gymnázium	Obory vzděl. kat. M, J a C (SOŠ)			Obory vzděl. kat. H+E a L0			Celkem	z toho s matur.
			s matur.	bez mat.	celk.	s výu. list	s matur.	Celkem		
Královéhradecký k.	07/08	1337	3465	57	3522	2353	482	2835	7694	5284
	08/09	1340	3361	52	3413	2199	489	2688	7441	5190
	09/10	1319	3219	75	3294	2283	462	2745	7358	5000
	10/11	1230	2685	77	2762	2038	361	2399	6391	4276
	11/12	1214	2726	60	2786	1959	337	2296	6296	4277
Pardubický kraj	07/08	1274	2799	29	2828	2118	532	2650	6752	4605
	08/09	1297	2766	42	2808	2020	527	2547	6652	4590
	09/10	1148	2694	41	2735	1979	555	2534	6417	4397
	10/11	1081	2351	32	2383	1834	426	2260	5724	3858
	11/12	1009	2021	39	2060	1860	353	2213	5282	3383
Kraj Vysočina	07/08	1248	2732	55	2787	2142	509	2651	6686	4489
	08/09	1243	2792	43	2835	2074	527	2601	6679	4562
	09/10	1159	2669	42	2711	2119	477	2596	6466	4305
	10/11	1043	2283	59	2342	1793	369	2162	5547	3695
	11/12	1110	2145	59	2204	1817	352	2169	5483	3607
Jihomoravský kraj	07/08	3221	6114	112	6226	4710	1301	6011	15458	10636
	08/09	3213	6008	145	6153	4450	1280	5730	15096	10501
	09/10	3001	5886	109	5995	4501	1170	5671	14667	10057
	10/11	2811	4988	114	5102	3928	931	4859	12772	8730
	11/12	2729	4506	112	4618	3676	871	4547	11894	8106
Olomoucký kraj	07/08	1781	3199	50	3249	2761	653	3414	8444	5633
	08/09	1753	3096	69	3165	2602	711	3313	8231	5560
	09/10	1608	3010	57	3067	2614	643	3257	7932	5261
	10/11	1526	2658	46	2704	2326	599	2925	7155	4783
	11/12	1437	2439	72	2511	2230	528	2758	6706	4404
Zlínský kraj	07/08	1577	3286	24	3310	2284	990	3274	8161	5853
	08/09	1582	3214	20	3234	2090	940	3030	7846	5736
	09/10	1535	3111	19	3130	2097	868	2965	7630	5514
	10/11	1436	2586	23	2609	1927	600	2527	6572	4622
	11/12	1444	2378	32	2410	1807	548	2355	6209	4370
Moravskoslezský k.	07/08	3270	6783	71	6854	5306	1517	6823	16947	11570
	08/09	3197	7081	86	7167	4774	1401	6175	16539	11679
	09/10	3075	6414	84	6498	4905	1389	6294	15867	10878
	10/11	2680	5428	124	5552	4410	1262	5672	13904	9370
	11/12	2643	5127	124	5251	4278	1131	5409	13303	8901
Česká republika	07/08	25845	55158	881	56039	42010	10096	52106	133990	91099
	08/09	25994	54935	883	55818	39858	10155	50013	131825	91084
	09/10	24707	53014	943	53957	39729	9413	49142	127806	87134
	10/11	22859	46156	1010	47166	35090	8002	43092	113117	77017
	11/12	22361	42651	1007	43658	33876	7186	41062	107081	72198

Tabulka 4.5: Podíly žáků vstupujících do 1. ročníků středního vzdělávání (u víceletých gymnázií do vyššího stupně) – Kraje ČR – Denní studium – šk. r.: 07/08 až 11/12

Kraj	Šk. r.	Gymnázium	Obory vzděl. kat. M, J a C (SOŠ)			Obory vzděl. kat. H+E a L0			Celkem	z toho s matur.
			s matur.	bez mat.	celk.	s výu. list	s matur.	Celkem		
Hl. m. Praha	07/08	25,4%	45,6%	1,1%	46,7%	20,4%	7,5%	27,8%	100%	78,5%
	08/09	25,7%	45,6%	0,9%	46,5%	19,9%	7,8%	27,7%	100%	79,1%
	09/10	26,4%	45,8%	1,0%	46,8%	20,3%	6,5%	26,8%	100%	78,7%
	10/11	26,8%	46,2%	1,2%	47,4%	18,8%	7,0%	25,8%	100%	79,9%
	11/12	28,4%	44,3%	1,2%	45,5%	19,5%	6,6%	26,1%	100%	79,3%
Středočeský kraj	07/08	19,0%	40,7%	0,5%	41,2%	34,0%	5,8%	39,8%	100%	65,5%
	08/09	19,4%	41,0%	0,6%	41,6%	33,4%	5,6%	39,0%	100%	66,0%
	09/10	19,4%	40,0%	0,7%	40,7%	34,4%	5,5%	39,9%	100%	64,9%
	10/11	19,9%	39,6%	0,9%	40,5%	34,1%	5,5%	39,6%	100%	65,0%
	11/12	20,6%	38,6%	1,1%	39,7%	34,3%	5,3%	39,7%	100%	64,6%
Jihočeský kraj	07/08	19,2%	41,1%	0,4%	41,5%	33,6%	5,7%	39,3%	100%	66,0%
	08/09	19,6%	40,6%	0,4%	41,1%	32,3%	7,0%	39,3%	100%	67,3%
	09/10	18,8%	42,1%	0,6%	42,7%	32,4%	6,1%	38,5%	100%	67,0%
	10/11	19,7%	41,0%	0,7%	41,6%	32,3%	6,4%	38,6%	100%	67,1%
	11/12	19,8%	40,5%	0,5%	41,0%	33,5%	5,6%	39,2%	100%	65,9%

4. Vývoj vzdělanostní a oborové struktury žáků

Kraj	Šk. r.	Gymnázium	Obory vzděl. kat. M, J a C (SOŠ)			Obory vzděl. kat. H+E a LO			Celkem	z toho s matur.
			s matur.	bez mat.	celk.	s výu. list	s matur.	Celkem		
Plzeňský kraj	07/08	16,3%	40,7%	0,9%	41,6%	35,7%	6,3%	42,0%	100%	63,4%
	08/09	17,0%	40,8%	0,7%	41,5%	32,8%	8,7%	41,5%	100%	66,5%
	09/10	15,6%	42,0%	0,7%	42,8%	33,6%	8,1%	41,6%	100%	65,7%
	10/11	17,2%	41,5%	0,9%	42,4%	32,5%	8,0%	40,5%	100%	66,7%
	11/12	18,1%	41,3%	0,8%	42,1%	33,0%	6,8%	39,8%	100%	66,3%
Karlovarský kraj	07/08	15,9%	39,1%	0,4%	39,5%	38,1%	6,5%	44,6%	100%	61,5%
	08/09	16,0%	40,7%	0,4%	41,0%	37,8%	5,2%	43,0%	100%	61,8%
	09/10	14,8%	39,8%	0,5%	40,3%	38,6%	6,3%	44,9%	100%	60,9%
	10/11	15,9%	39,0%	0,4%	39,5%	39,8%	4,8%	44,6%	100%	59,8%
	11/12	16,7%	35,2%	0,5%	35,8%	41,5%	6,1%	47,6%	100%	58,0%
Ústecký kraj	07/08	14,0%	41,1%	0,9%	42,0%	37,0%	7,0%	44,0%	100%	62,1%
	08/09	14,7%	41,2%	0,6%	41,9%	36,9%	6,5%	43,5%	100%	62,4%
	09/10	14,3%	42,6%	1,2%	43,8%	35,8%	6,1%	41,9%	100%	63,0%
	10/11	15,2%	41,7%	1,3%	43,0%	35,8%	6,0%	41,8%	100%	62,9%
	11/12	14,9%	41,6%	1,2%	42,8%	36,5%	5,7%	42,3%	100%	62,3%
Liberecký kraj	07/08	15,3%	40,2%	0,6%	40,8%	39,1%	4,9%	43,9%	100%	60,3%
	08/09	16,8%	39,9%	0,6%	40,5%	37,7%	5,1%	42,8%	100%	61,7%
	09/10	16,5%	38,8%	0,6%	39,4%	38,7%	5,4%	44,1%	100%	60,7%
	10/11	17,1%	40,6%	0,6%	41,2%	36,6%	5,1%	41,7%	100%	62,8%
	11/12	17,1%	39,7%	0,9%	40,6%	37,6%	4,7%	42,3%	100%	61,5%
Královéhradecký k.	07/08	17,4%	45,0%	0,7%	45,8%	30,6%	6,3%	36,8%	100%	68,7%
	08/09	18,0%	45,2%	0,7%	45,9%	29,6%	6,6%	36,1%	100%	69,7%
	09/10	17,9%	43,7%	1,0%	44,8%	31,0%	6,3%	37,3%	100%	68,0%
	10/11	19,2%	42,0%	1,2%	43,2%	31,9%	5,6%	37,5%	100%	66,9%
	11/12	19,3%	43,3%	1,0%	44,3%	31,1%	5,4%	36,5%	100%	67,9%
Pardubický kraj	07/08	18,9%	41,5%	0,4%	41,9%	31,4%	7,9%	39,2%	100%	68,2%
	08/09	19,5%	41,6%	0,6%	42,2%	30,4%	7,9%	38,3%	100%	69,0%
	09/10	17,9%	42,0%	0,6%	42,6%	30,8%	8,6%	39,5%	100%	68,5%
	10/11	18,9%	41,1%	0,6%	41,6%	32,0%	7,4%	39,5%	100%	67,4%
	11/12	19,1%	38,3%	0,7%	39,0%	35,2%	6,7%	41,9%	100%	64,0%
Kraj Vysočina	07/08	18,7%	40,9%	0,8%	41,7%	32,0%	7,6%	39,7%	100%	67,1%
	08/09	18,6%	41,8%	0,6%	42,4%	31,1%	7,9%	38,9%	100%	68,3%
	09/10	17,9%	41,3%	0,6%	41,9%	32,8%	7,4%	40,1%	100%	66,6%
	10/11	18,8%	41,2%	1,1%	42,2%	32,3%	6,7%	39,0%	100%	66,6%
	11/12	20,2%	39,1%	1,1%	40,2%	33,1%	6,4%	39,6%	100%	65,8%
Jihomoravský kraj	07/08	20,8%	39,6%	0,7%	40,3%	30,5%	8,4%	38,9%	100%	68,8%
	08/09	21,3%	39,8%	1,0%	40,8%	29,5%	8,5%	38,0%	100%	69,6%
	09/10	20,5%	40,1%	0,7%	40,9%	30,7%	8,0%	38,7%	100%	68,6%
	10/11	22,0%	39,1%	0,9%	39,9%	30,8%	7,3%	38,0%	100%	68,4%
	11/12	22,9%	37,9%	0,9%	38,8%	30,9%	7,3%	38,2%	100%	68,2%
Olomoucký kraj	07/08	21,1%	37,9%	0,6%	38,5%	32,7%	7,7%	40,4%	100%	66,7%
	08/09	21,3%	37,6%	0,8%	38,5%	31,6%	8,6%	40,3%	100%	67,5%
	09/10	20,3%	37,9%	0,7%	38,7%	33,0%	8,1%	41,1%	100%	66,3%
	10/11	21,3%	37,1%	0,6%	37,8%	32,5%	8,4%	40,9%	100%	66,8%
	11/12	21,4%	36,4%	1,1%	37,4%	33,3%	7,9%	41,1%	100%	65,7%
Zlínský kraj	07/08	19,3%	40,3%	0,3%	40,6%	28,0%	12,1%	40,1%	100%	71,7%
	08/09	20,2%	41,0%	0,3%	41,2%	26,6%	12,0%	38,6%	100%	73,1%
	09/10	20,1%	40,8%	0,2%	41,0%	27,5%	11,4%	38,9%	100%	72,3%
	10/11	21,9%	39,3%	0,3%	39,7%	29,3%	9,1%	38,5%	100%	70,3%
	11/12	23,3%	38,3%	0,5%	38,8%	29,1%	8,8%	37,9%	100%	70,4%
Moravskoslezský k.	07/08	19,3%	40,0%	0,4%	40,4%	31,3%	9,0%	40,3%	100%	68,3%
	08/09	19,3%	42,8%	0,5%	43,3%	28,9%	8,5%	37,3%	100%	70,6%
	09/10	19,4%	40,4%	0,5%	41,0%	30,9%	8,8%	39,7%	100%	68,6%
	10/11	19,3%	39,0%	0,9%	39,9%	31,7%	9,1%	40,8%	100%	67,4%
	11/12	19,9%	38,5%	0,9%	39,5%	32,2%	8,5%	40,7%	100%	66,9%
Česká republika	07/08	19,3%	41,2%	0,7%	41,8%	31,4%	7,5%	38,9%	100%	68,0%
	08/09	19,7%	41,7%	0,7%	42,3%	30,2%	7,7%	37,9%	100%	69,1%
	09/10	19,3%	41,5%	0,7%	42,2%	31,1%	7,4%	38,5%	100%	68,2%
	10/11	20,2%	40,8%	0,9%	41,7%	31,0%	7,1%	38,1%	100%	68,1%
	11/12	20,9%	39,8%	0,9%	40,8%	31,6%	6,7%	38,3%	100%	67,4%

studia vykazovaly růstový trend. Ve školním roce 2008/09 bylo do denního studia přijato minimum asi 8 200 studentů (10,6 % maturantů), do jiných forem bylo přijato asi 2 800 studentů. V dalších dvou letech dochází k nárůstu počtu přijatých – v roce 2010 bylo v denní formě přijato téměř 9,5 tisíce studentů, v jiných formách téměř 3 500 studentů. Rok 2011 však znamená opět pokles počtu nově přijatých, a to na druhou nejnižší hodnotu od roku 2001 a vzhledem k snadnému přístupu maturantů k bakalářskému studiu lze předpokládat pokles i v dalších letech.

Údaje o vývoji struktury nově přijímaných žáků a studentů ve středním a vyšším vzdělávání v pohledu **krajského členění** ukazují rozdíly ve vývoji v jednotlivých krajích způsobené rozdílnými náhledy na potřebu jednotlivých druhů vzdělávání. Při porovnávání nezahrnujeme údaje z kraje Hl. m. Praha, protože tam jsou ve vzdělávací struktuře výrazné odlišnosti.

Do oborů poskytujících střední **vzdělání s výučním listem** byl přijat největší podíl žáků v Karlovarském (41,5 %) a s výrazným odstupem v Libereckém kraji (37,6 %), nejmenší potom v kraji Zlínském (29,1 %). Ve šk. r. 2011/12 se v ČR podíl žáků v oborech poskytujících výuční list zvýšil o 0,6 p.b., a největší nárůst byl zaznamenán v kraji Karlovarském, největší snížení v kraji Královéhradeckém.

Do **oborů kategorie L0** (vyučení s maturitou) byl přijat největší podíl žáků ve Zlínském (8,8 %) a v Moravskoslezském kraji (8,5 %), nejmenší podíl v kraji Libereckém (4,7 %). Trvale výrazně vyšší podíl byl a je v moravských krajích, v posledních letech i v Plzeňském kraji. Nárůst vykazuje pouze Karlovarský kraj, v ostatních došlo k poklesu, k největšímu v Pardubickém kraji.

Podíl nově přijatých do 4letých **gymnázíí** (a pokračujících ve víceletých gymnáziích v ročníku odpovídajícím 1. ročníku 4letých gymnázíí) v tomto roce opět mírně vzrostl a přesáhl o 0,9 % 20% hranici. Největší podíl je ve Zlínském (23,3 %) a Jihomoravském (22,9 %) kraji, nejmenší v kraji Ústeckém (14,9 %). Pokles v posledním roce vykazuje pouze Ústecký kraj, nejvyšší nárůst pak kraje Zlínský a Vysočina.

V **maturitních oborech kategorie M** byl největší podíl nově přijatých žáků v krajích Královéhradeckém (43,3 %) a Ústeckém (41,6 %), nejmenší v Karlovarském kraji (35,2 %). Podíl nově přijatých v této kategorii vykazuje již čtyři roky pokles, největší je v krajích Karlovarském a Pardubickém, jediným krajem, kde došlo k nárůstu, je kraj Královéhradecký.

Lycea mají největší rozšíření v krajích Středočeském a Moravskoslezském,

nejmenší pak v Pardubickém a Karlovarském kraji. I při celkovém poklesu podílu lyceí došlo k nárůstu počtu žáků ve Středočeském kraji.

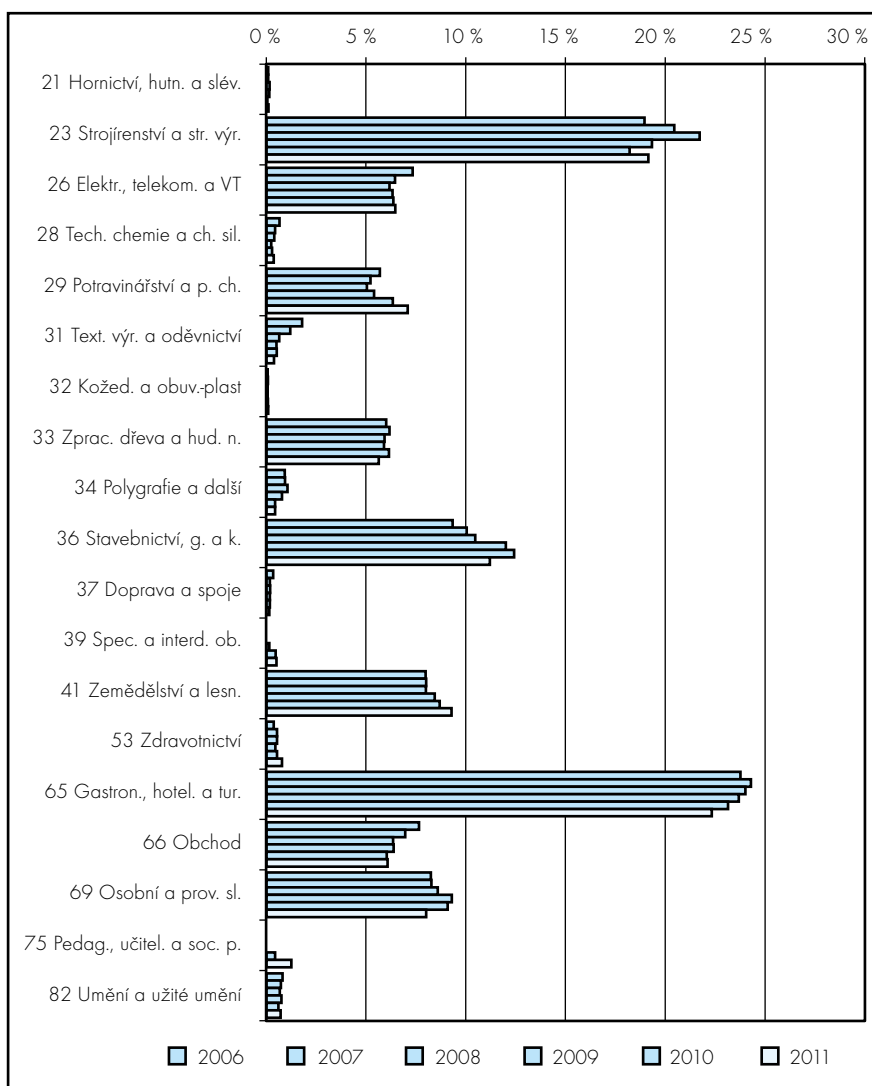
Do denního studia **nástaveb** v průměru přechází 33,0 % vyučených, což představuje výrazný pokles proti minulému roku (38,6 %). Největší podíl vykazuje kraj Olomoucký, dokonce je vyšší než v Praze. Nízký podíl přecházejících do nástaveb je zřejmý v Karlovarském (25,5 %) a Pardubickém (26,4 %) kraji.

V **oborech VOŠ** dochází po dvou letech nárůstu nově přijatých k poklesu počtu přijatých. Podíl maturantů vstupujících do oborů VOŠ činí 12,1 %. Nejvyšší je tento podíl v Praze, Jihočeském a Ústeckém kraji, nejnižší v Libereckém a Zlínském kraji.

4.2 Vývoj oborové struktury žáků ve středním a vyšším odborném vzdělávání

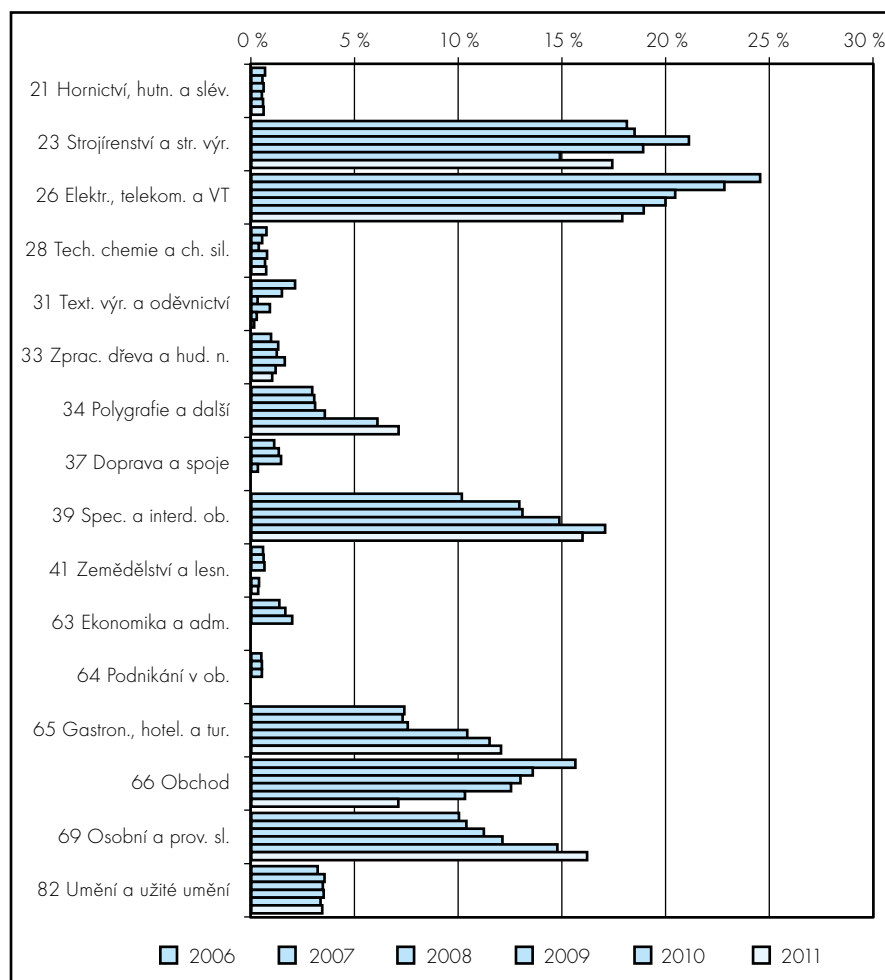
Výrazně upozorňujeme na skutečnost, že s náběhem kurikulární reformy došlo k některým změnám v soustavě oborů, které způsobují **výrazné rozdíly v časových řadách**.

Obrázek 4.4: Podíly žáků nově přijatých do 1. roč. oborů poskytujících střední vzdělání s výučním listem – H a E

4. Vývoj vzdělanostní a oborové struktury žáků

Obrázek 4.5: Podíly žáků nově přijatých do 1. roč. oborů poskytujících střední vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem – L0

Nejvýraznější změnou, která se projevuje zdánlivě nárůstem počtu žáků přijatých do skupiny 63 Ekonomika a administrativa v maturitní úrovni, je sloučení všech dřívějších oborů skupiny 64 Podnikání v oborech, odvětví a jejich začlenění do oboru 63-41-M/01 Ekonomika a podnikání, došlo tedy k jejich převedení do skupiny 63. Dále došlo k převedení oborů připravujících IT odborníky do skupiny 18 Informatické obory, což se odráží i ve výrazném snížení počtu žáků přijímaných do skupiny 26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika, kde byla tato příprava zařazena dříve.

V oborech středního vzdělávání s výučním listem po mnoha letech mírného poklesu počtů i podílů žáků došlo v roce 2008/09 k obratu ve vývoji podílu a ten mírně narůstá. V roce 2011/12 došlo k **nárůstu podílu** nově přijatých na hodnotu 31,64 % (tj. o 0,61 p.b.). K výrazným nárůstům došlo ve skupinách oborů Strojírenství (0,9 p.b.), Potravinářství (0,7 p.b.) a Zemědělství a lesnictví (0,6 p.b.). Ve všech těchto případech to dokonce představuje i nárůst počtu přijatých. Největší **poklesy v podílech** nově přijatých žáků byly zaznamenány ve skupinách Stavebnictví (1,2 p.b.), Osobní služby (1,1 p.b.) a Gastronomie, hotelnictví, turismus (0,8 p.b.).

V dlouhodobém porovnání od roku 2006 však Stavebnictví vykazuje největší nárůst (1,9 p.b.), dále jsou vysoké hodnoty

nárůstu u skupin oborů Potravinářství (1,4 p.b.) a Zemědělství a lesnictví (1,3 p.b.). Velké snížení je pak zřejmé ve skupinách Gastronomie, hotelnictví, turismus a Obchod (obě 1,5 p.b.), dále i ve skupině Textilní výroba a oděvnictví (1,4 p.b.).

V maturitních oborech kategorie M (vč. oborů lyceí) nastává v roce 2011/12 výrazný pokles počtu přijatých, a to o 3 500 žáků, což představuje pokles o 8 % (tedy o 1 p.b.) a celkový podíl této kategorie v přijatých do středního vzdělávání po 6 letech **poklesl pod 40 %**. Nejpočetnější v této kategorii je stále skupina Ekonomika a administrativa, která si udržovala podíl přijímaných žáků kolem 20 % v průběhu sledovaných let, i přes začlenění žáků ze skupiny 64 Podnikání v oborech, odvětví, však došlo k poklesu o 2,1 p.b. (tj. o téměř 1 000 žáků). Další významné poklesy jsou u skupin Zdravotnictví a u oborů lyceí (v obou případech o 1,6 p.b.). Ve šk. roce 2011/12 vykazuje **nejvýraznější nárůst** počet přijatých do skupiny Informatické obory (1,0 p.b.), zde to však již není ovlivněno přesunem, nýbrž je to dáno vyjádřením zájmu o tyto obory. Výrazný nárůst vykazuje i skupina Umění, užité umění (0,8 p.b.).

V dlouhodobém pohledu je největší nárůst ve skupině Umění, užité umění (2,3 p.b.), což z hlediska uplatnění na trhu práce není příliš dobré. K výraznému nárůstu dochází rovněž u skupin Právní a veřejnosprávní činnost a Pedagogika, učitelství a sociální péče (obě o 1,4 p.b.), u druhé uvedené skupiny jde o potřebný nárůst pracovníků pro oblast sociálních činností.

V maturitních oborech kategorie L0 došlo v posledním roce k poklesu počtu přijatých o 816 žáků a ke snížení podílu na 6,71 %. Také v této skupině se projevil vývoj změn v soustavě oborů, jde zejména o dlouhodobější postupný přesun žáků do oboru Autotronik (skupina Speciální a interdisciplinární obory). Zde v průběhu pěti let došlo k výraznému řádovému nárůstu počtu žáků, stejný pokles pak vykazuje skupina Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika, odkud se přesun udál. K **nejvýraznějším nárůstům** došlo ve skupinách Strojírenství a strojírenská výroba (2,5 p.b.), Osobní služby (1,4 p.b.) a Polygrafie, kde jde o zvýšení podílu o 1,0 p.b. **Největší meziroční pokles** v tomto roce vykazují skupiny oborů Obchod (3,2 p.b.), Speciální a interdisciplinární obory (1,1 p.b.) a Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika (1,0 p.b.).

V pětiletém pohledu, ponecháme-li stranou změny vzniklé přechodem oboru Autotronik ze skupiny Elektrotechnika,

telekomunikační a výpočetní technika do skupiny Speciální a interdisciplinární technické obory, zaznamenala největší nárůst skupina oborů Osobní služby (6,2 p.b.), Gastronomie, hotelnictví a turismus (4,7 p.b.) a Polygrafie (4,2 p.b.). Největší pokles pak vykazují skupiny Obchod (8,6 p.b.), Textilní výroba a oděvnictví (2,0 p.b.) a Ekonomika a administrativa (1,3 p.b.), kde došlo k ukončení výuky.

Pohled na **vývoj celkového počtu a podílů žáků přijatých ve všech kategoriích**, do kterých vstupují žáci ze základního vzdělávání (**E+H+LO+M**), ukazuje, že poklesy a nárůsty v různých kategoriích se vyrovnávají a nejsou tak výrazné.

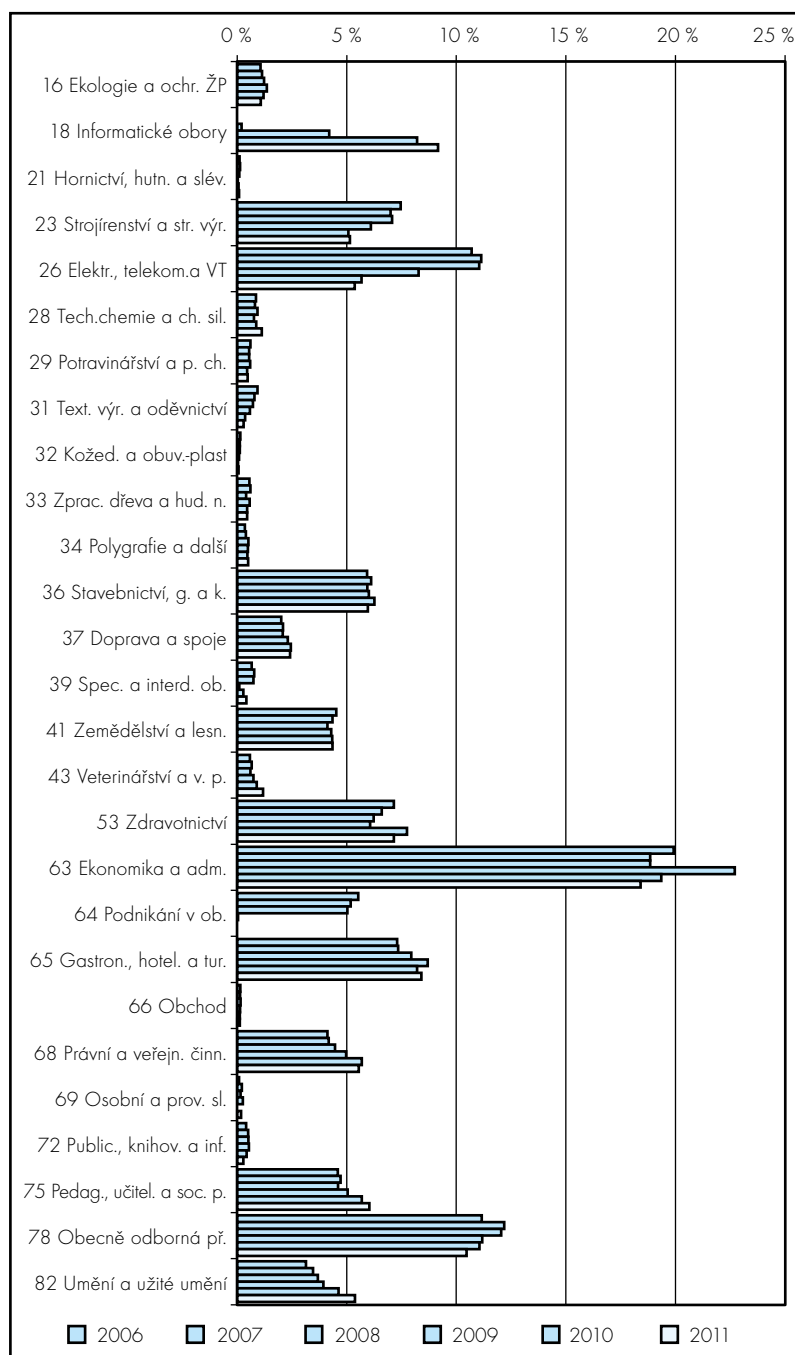
V meziročním srovnání je významný pouze nárůst podílů žáků připravovaných ve skupinách oborů Strojírenství (0,7 p.b.), Pedagogika, učitelství a sociální péče (0,5 p.b.), Potravinářství a Umění, užité umění (obě o 0,4 p.b.). K poklesu podílu dochází zejména u skupin oborů Ekonomika a administrativa (0,6 p.b.), Stavebnictví, geodézie a kartografie (0,5 p.b.) a Obecně odborná příprava – lycea (0,4 p.b.). Všechny dlouhodobé změny se vztahují k rozdílu mezi roky 2006/07 a 2011/12. V absolutních počtech došlo v tomto období k poklesu nově přijatých ze základní školy do odborného vzdělávání o téměř 28,7 tisíce žáků (z 113 452 na 84 720 žáků). Z toho v gymnaziální přípravě pak došlo ke snížení počtu přijatých a přecházejících do 2. stupně o 4,7 tisíce žáků (z 27 112 na 22 361).

V nástavbovém vzdělávání dochází v celku k meziročnímu poklesu téměř o 1 450 nově přijatých. I při poklesu asi o 870 žáků (0,6 p.b.) vykazuje velký nárůst podílu skupina Podnikání v oborech, odvětví. Významný pokles podílu přijatých je pouze u skupiny Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika (1,4 p.b.). Podíváme-li se na vývoj z dlouhodobého pohledu, je zřejmý výrazný nárůst skupiny Podnikání v oborech, odvětví (12,6 p.b. – z 52 % v roce 2006 na 65 % v roce 2011). Významný nárůst vykazuje i skupina Strojírenství (2,1 p.b.).

Největší pokles v tomto období vykazují skupiny Ekonomika a administrativa (4,1 p.b.), Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika (3,9 p.b.) a Obchod (2,3 p.b.).

Ve **vyšším odborném vzdělávání** po několika letech poklesu a dvou letech nárůstu počtu přijatých dochází opět k poklesu, a to téměř o 1 000 žáků (10 %). K poklesu došlo zejména u skupin Ekonomika a administrativa (1,6 p.b.), Gastronomie, hotelnictví a turismus a Speciální a interdisciplinární obory (v obou o 0,8 p.b.). Největší nárůst v dlouhodobém pohledu je u skupin Zdravotnictví (3,7 p.b.), Pedagogika,

Obrázek 4.6: Podíly žáků nově přijatých do 1. roč. oborů poskytujících střední vzdělání s maturitní zkouškou (odborné) – M

učitelství a sociální péče (2,6 p.b.), Umění a užité umění a Podnikání v oborech, odvětví (u obou o 0,9 p.b.), k největšímu poklesu došlo u skupin Ekonomika a administrativa (5,8 p.b.), Zemědělství a lesnictví a Gastronomie, hotelnictví, turismus (u obou o 1,3 p.b.).

Vývoj podílů žáků nově přijatých do 1. roč. v jednotlivých kategoriích vzdělání v uplynulých šesti letech ukazují obrázky 4.4 až 4.8. Počty a podíly žáků v jednotlivých kategoriích a skupinách oborů vzdělání jsou uvedeny pro školní rok 2011/12 v tabulce 4.6.

Další údaje o počtech a podílech nejen nově přijímaných, ale i absolventů jsou uvedeny v informačním systému o uplat-

4. Vývoj vzdělanostní a oborové struktury žáků

nění absolventů škol na trhu práce na www.infoabsolvent.cz v sekci Absolventi škol a trh práce, podsektce Vzdělávání a volba oboru, kde jsou k dispozici:

Počty žáků a absolventů

- Počty a podíly nově přijatých žáků
- Oborová struktura žáků v SŠ a VOŠ
- Počet absolventů SŠ a VOŠ

4.3 Postavení mladých na trhu práce v ČR a EU

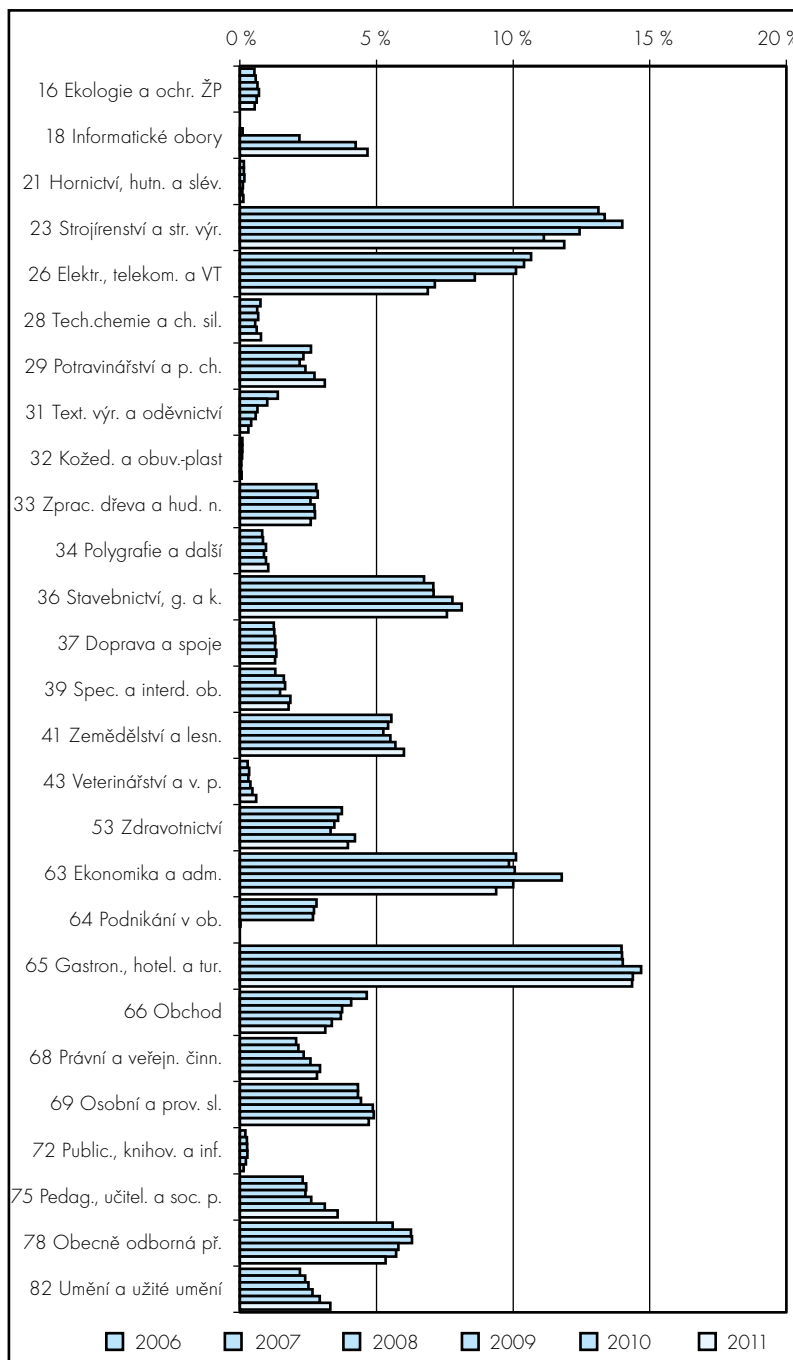
Pozornost Evropské komise je již delší dobu upřena na situaci mladých lidí a v důsledku dopadu ekonomické krize na trh práce se uplatnitelnost absolventů dostává i do popředí zájmu médií a široké veřejnosti. Spolupráce expertů se soustředí na zkvalitnění monitoringu a vydefinování ukazatelů, které by měly být pravidelně sledovány. V rámci strategie zaměřené na mladé (EU Youth Strategy 2010–2018) a v rámci všeobecné **strategie Evropy 2020** byly definovány následující cíle, týkající se zaměstnanosti a vzdělávání mladých (klíčovým termínem pro jejich dosažení je rok 2020):

- **Podíl předčasných odchodů ze vzdělávání by měl být nižší než 10 %**
- **Alespoň 40 % lidí ve věku 30–34 let by mělo mít úplné terciární vzdělání**
- **75 % populace ve věku 20–64 let by měla být zaměstnána**

Podíl těch, kteří dosáhli alespoň **středoškolského vzdělání s výučním listem** nebo **maturitní zkouškou**, v populaci 20–24letých v průměru za **vyspělé země EU15** postupně narůstá. Přesto v řadě členských států nedosahuje úrovně běžné v postkomunistických zemích střední Evropy. Obrázek 4.8 ukazuje, ve kterých státech je středoškolské vzdělání jakožto minimální dosažená úroveň považováno v podstatě za běžné a ve kterých státech je potřebné mladé lidi ke vzdělávání více motivovat. Vyspělé evropské státy, jako například Německo, Itálie, Španělsko a Portugalsko, které se pohybují pod průměrem EU27, často vysvětlují tyto výsledky vysokým podílem imigrantů ze států mimo EU, popřípadě vysokým podílem potomků původních imigrantů, žijících v uzavřených komunitách.

V **České republice** má 92 % lidí mladších 25 let ukončené alespoň **středoškolské vzdělání** (ISCED 3 nebo vyšší). Jinými slovy to znamená, že 92 % mladých získalo určitou odbornou kvalifikaci, případně mají všeobecné vzdělání a k získání odbornosti mohou pokračovat ve studiu na terciární úrovni. V porovnání s ostatními **členskými státy EU** je to velmi vysoký podíl. V **EU27** je mezi mladými lidmi v průměru pouze 79,0 % těch, kteří dosáhli přinejmenším středoškolského vzdělání.

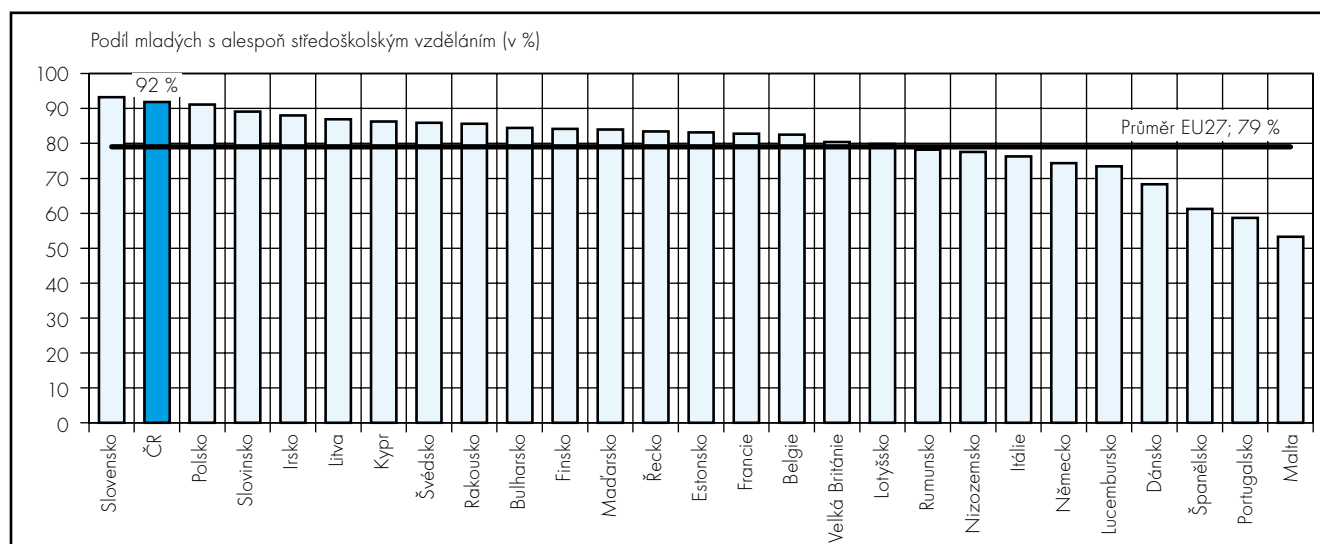
Obrázek 4.7: Podíly žáků nově přijatých do 1. roč. oborů poskytujících střední vzdělání s výučním listem nebo maturitní zkouškou – E + H + M + LO (mimo nástavbové a zkrácené studium)

Přesto však nelze na základě těchto výsledků tvrdit, že by vzdělanostní úroveň mladých lidí v ČR byla oproti ostatním členským státům EU vysoká. V porovnání s průměrem za vyspělé státy EU totiž zaostáváme v **podílu vysokoškolsky vzdělaných**, a to i přesto, že podíl mladých vysokoškoláků v posledních několika letech rychle narůstá. Podíl mladých lidí, kteří mají vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělání, v ČR roste. V roce 2010 mírně překročil dvacetiprocentní hranici (20,4 % terciárně vzdělaných) v populaci 30–34letých. V roce 2007 to bylo jen 13 %. I přesto, že se podíl

Tabulka 4.6: Počty a podíly žáků nově přijatých do 1. roč. oborů poskytujících střední vzdělání – podle kategorií vzdělání a skupin oborů – ve školním roce 2011/12 – denní studium

Skupiny oborů	E+H		M		L0		E+H+M+L0		L5		N	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
16 Ekologie a ochr. ŽP	0	0,0%	459	1,1%	0	0,0%	459	0,5%	0	0,0%	37	0,4%
18 Informatické obory	0	0,0%	3911	9,2%	0	0,0%	3911	4,7%	0	0,0%	0	0,0%
21 Hornictví, hutn.a slév.	36	0,1%	34	0,1%	42	0,6%	112	0,1%	0	0,0%	0	0,0%
23 Strojírenství a str. výr.	6490	19,2%	2194	5,1%	1253	17,4%	9937	11,9%	896	9,8%	263	2,9%
26 Elektr., telekom. a VT	2188	6,5%	2285	5,4%	1287	17,9%	5760	6,9%	446	4,9%	470	5,2%
28 Tech.chemie a ch. sil.	122	0,4%	480	1,1%	51	0,7%	653	0,8%	0	0,0%	33	0,4%
29 Potravinářství a p. ch.	2399	7,1%	201	0,5%	0	0,0%	2600	3,1%	18	0,2%	53	0,6%
31 Text.výr. a oděvnictví	127	0,4%	127	0,3%	10	0,1%	264	0,3%	0	0,0%	0	0,0%
32 Kožed. a obuv.-plast	28	0,1%	25	0,1%	0	0,0%	53	0,1%	0	0,0%	0	0,0%
33 Zprac.dřeva a hud. n.	1908	5,6%	193	0,5%	72	1,0%	2173	2,6%	290	3,2%	51	0,6%
34 Polygrafie a další	149	0,4%	211	0,5%	511	7,1%	871	1,0%	21	0,2%	0	0,0%
36 Stavebnictví, g. a k.	3798	11,2%	2543	6,0%	0	0,0%	6341	7,6%	267	2,9%	114	1,3%
37 Doprava a spoje	48	0,1%	1031	2,4%	0	0,0%	1079	1,3%	162	1,8%	95	1,0%
39 Spec.a interd.ob.	172	0,5%	177	0,4%	1149	16,0%	1498	1,8%	32	0,3%	95	1,0%
41 Zemědělství a lesn.	3147	9,3%	1854	4,3%	24	0,3%	5025	6,0%	106	1,2%	213	2,4%
43 Veterinářství a v.p.	0	0,0%	501	1,2%	0	0,0%	501	0,6%	0	0,0%	0	0,0%
53 Zdravotnictví	265	0,8%	3047	7,1%	0	0,0%	3312	4,0%	42	0,5%	1934	21,4%
61 Filozofie, teologie	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	14	0,2%
63 Ekonomika a adm.	0	0,0%	7852	18,4%	0	0,0%	7852	9,4%	0	0,0%	1133	12,5%
64 Podnikání v ob.	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	5930	64,6%	467	5,2%
65 Gastron.,hotel.a tur.	7565	22,3%	3587	8,4%	866	12,1%	12018	14,4%	706	7,7%	602	6,7%
66 Obchod	2057	6,1%	53	0,1%	510	7,1%	2620	3,1%	130	1,4%	85	0,9%
68 Právní a veřejn. činn.	0	0,0%	2364	5,5%	0	0,0%	2364	2,8%	0	0,0%	710	7,8%
69 Osobní a prov. sl.	2713	8,0%	76	0,2%	1165	16,2%	3954	4,7%	102	1,1%	0	0,0%
72 Public., knihov. a inf.	0	0,0%	121	0,3%	0	0,0%	121	0,1%	0	0,0%	265	2,9%
75 Pedagog., učitel. a soc. p.	425	1,3%	2570	6,0%	0	0,0%	2995	3,6%	0	0,0%	1378	15,2%
78 Obecně odborná př.	0	0,0%	4464	10,5%	0	0,0%	4464	5,3%	0	0,0%	0	0,0%
82 Umění a užité umění	239	0,7%	2291	5,4%	246	3,4%	2776	3,3%	26	0,3%	1037	11,5%
Celkový součet	33876	100%	42651	100%	7186	100%	83713	100%	9174	100%	9049	100%

Obrázek 4.8: Populace 20–24letých z pohledu minimální úrovně vzdělání, členské státy EU, v roce 2010

Pramen: Eurostat, údaje za rok 2010.

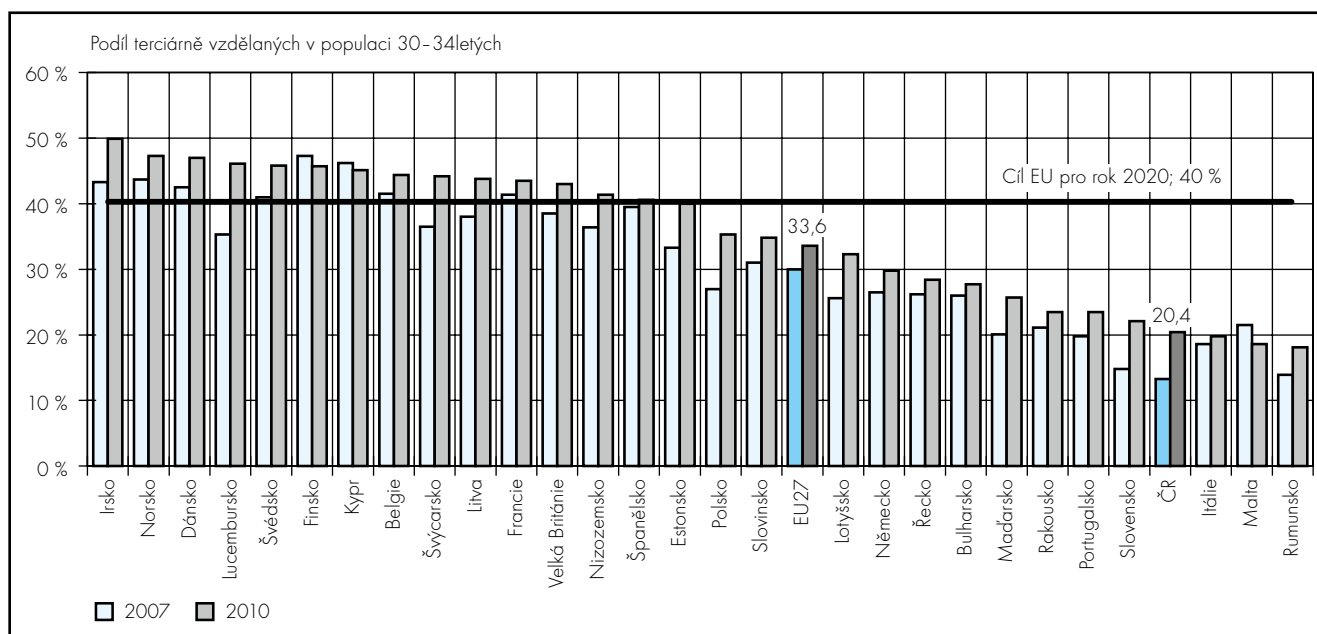
terciárně vzdělaných mladých lidí u nás zvyšuje, odhaduje se, že v roce 2020 jejich podíl v celé populaci dosáhne pouze přibližně 32 %.

Investice do vzdělávání mají pozitivní vliv nejen na společnost (v podobě pozitivní externality, kdy vzdělaný člověk

působí na své okolí a šíří své znalosti), ale i na ekonomiku (v podobě vyšší přidané hodnoty vynaložené práce, ale také v podobě úspor veřejných výdajů na zdravotní péči a sociální transfery díky zdravějšímu životnímu stylu a vyšší finanční gramotnosti). V případě České republiky navíc mohou významně

4. Vývoj vzdělanostní a oborové struktury žáků

Obrázek 4.9: Vysokoškolské nebo obdobné vzdělání v populaci mladých lidí v členských státech EU (ISCED 5, 6)

Pramen: Eurostat, únor 2012. (Mladí s úrovní vzdělání ISCED 5, 6 ve státech EU a v Norsku a Švýcarsku.)

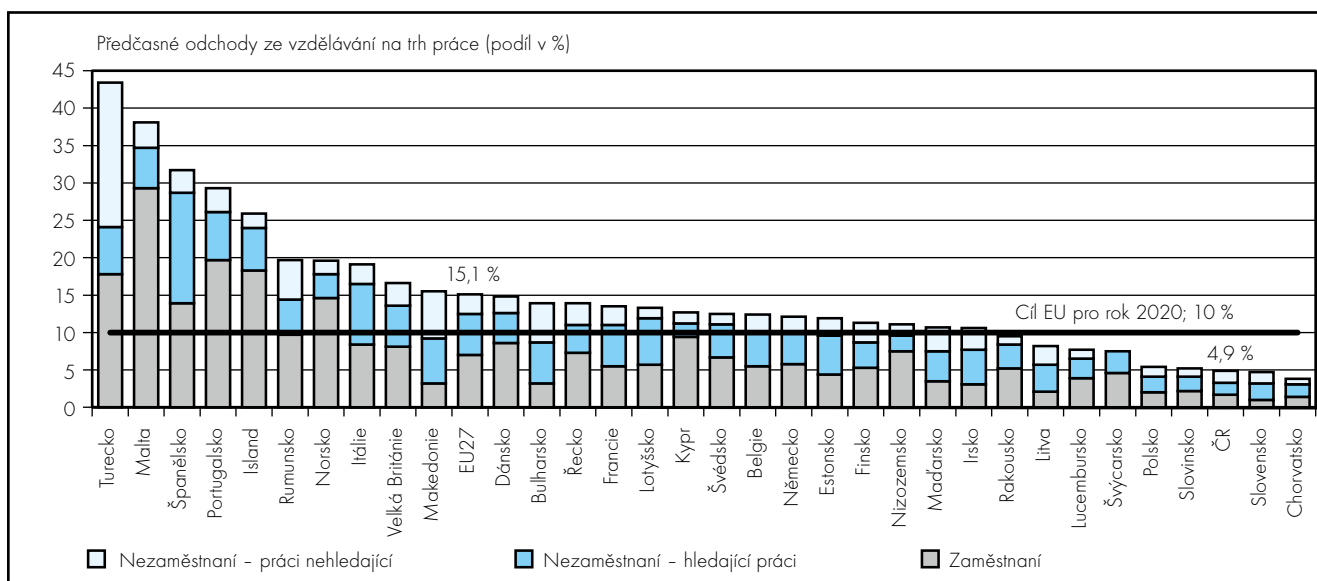
příspěvek k udržení konkurenceschopnosti české pracovní síly na evropském trhu.

Průměr za EU27 je již nyní 33,6 % terciárně vzdělaných v populaci 30–34letých a kýžený cíl pro rok 2020 je stanoven na 40 %. Díky vyššímu vzdělání by absolventi měli mít širší spektrum kompetencí umožňující snadněji se adaptovat na aktuální změny, jejich práce by měla být efektivnější a přinášet vyšší přidanou hodnotu. Ve prospěch podpory terciárního vzdělávání u nás hovoří i fakt, že v porovnání s ostatními členskými zeměmi (kdy průměr je 33,6 %) je hodnota za **Českou republiku** čtvrtá nejnižší v EU. Nižší podíl vysokoškoláků v populaci mladých má pouze Itálie, Malta a Rumunsko.

Naopak nejvyšší podíly (více než 45 procent) vysokoškolsky vzdělaných mezi mladými lidmi najdeme v Irsku, skandinávských zemích a Lucembursku.

Jak již bylo zmíněno v úvodu, mezi cíle Evropské komise patří i **snížení předčasných odchodů ze vzdělávání**, a to pod hranici 10 procent do roku 2020. Za podíl předčasných odchodů ze vzdělávání se považuje podíl mladých lidí, kteří se již neúčastní formálního vzdělávání a jejichž nejvyšší dosažené vzdělání je základní nebo nižší sekundární (ISCED 0–2 čili bez výučního listu nebo maturitní zkoušky), na celkové populaci 20–24letých. Tito lidé opustili vzdělávací systém před získáním kvalifikace. Někteří přešli na trh práce a našli

Obrázek 4.10: Mladí (20–24 let) se základním, nižším sekundárním vzděláním, nebo bez vzdělání (ISCED 0,1,2), kteří se již neúčastní formálního vzdělávání

Pramen: Eurostat, Education and Training. Údaje za rok 2010, Evropská unie a další evropské státy.

nebo si hledají zaměstnání, někteří jsou v tomto směru pasivní. Obrázek 4.10 ukazuje evropské státy uspořádané podle celkového podílu předčasných odchodů ze vzdělávání, přičemž skládané sloupcové uspořádání vyjadřuje, jaká část z nich je zaměstnaná a jaký podíl tvoří nezaměstnaní (aktivně hledající i pasivní – práci nehledající).

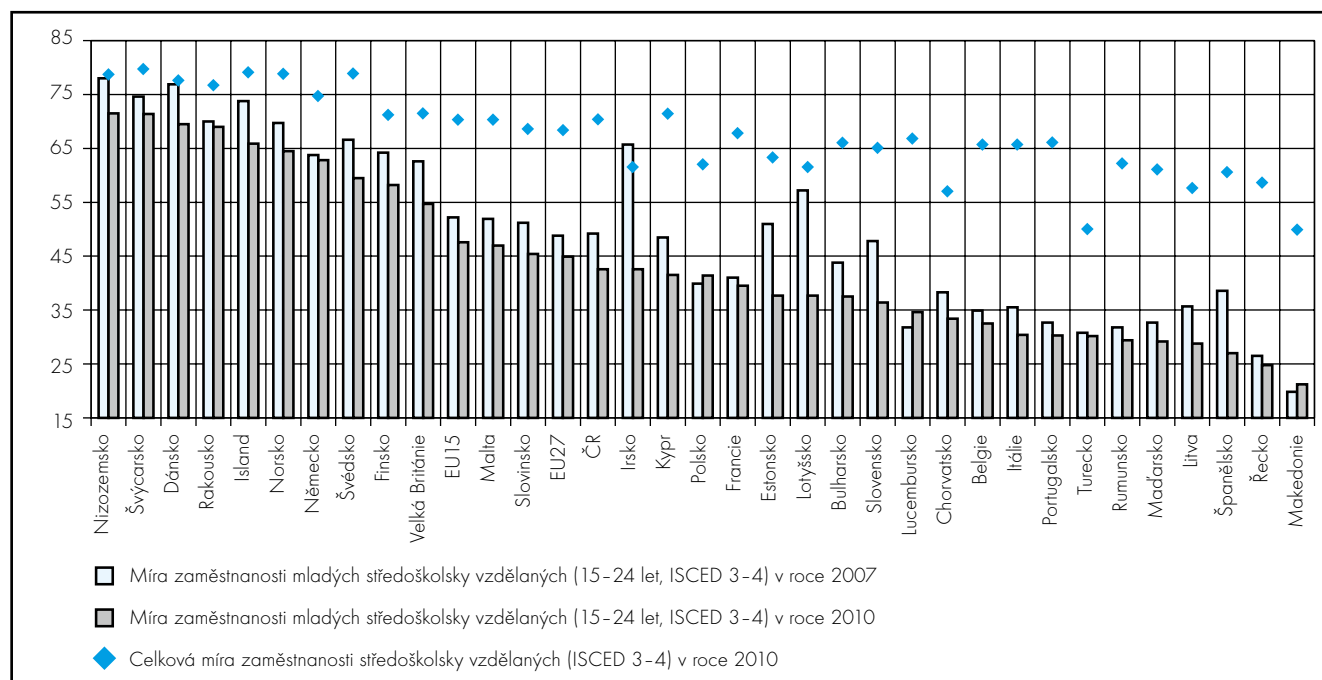
Obrázek umožňuje podívat se podrobněji na **začlenění nekvalifikovaných mladých lidí na trh práce**. Největší podíl nekvalifikovaných je mezi mladými Turky. Tento problém je prohlouben i tím, že převážná část z nich nemá a ani si nehledá zaměstnání, což v budoucnu ještě více ztíží jejich případné začlenění na trh práce. Seřadíme-li evropské státy podle podílu těch, kteří jsou bez kvalifikace a zaměstnání si nehledají, zřetelně vidíme, že nejvyšších podílů dosahují méně rozvinuté země (Turecko, Makedonie, Rumunsko, Bulharsko). Tyto země vykazují i vysoké podíly nekvalifikovaných mladých nezaměstnaných aktivně hledajících zaměstnání. Trochu odlišná je situace ve státech **původní EU15**. Nadprůměrný podíl předčasných odchodů vykazuje Španělsko, Portugalsko, Itálie a Velká Británie. V těchto zemích ale mladí lidé, kteří předčasně ukončili studium, zaměstnání buď mají, nebo je aktivně hledají. Podíly pasivních jsou zde nižší než ve výše zmínovaných méně rozvinutých zemích. Z výše uvedených jsou nejvíce problematické Španělsko a Itálie, které mají **vysoký podíl předčasných odchodů** (jak již bylo zmíněno) a velká část těchto mladých nekvalifikovaných lidí zaměstnání nemá, přestože má zájem pracovat. Obě země trpí vysokou mírou nezaměstnanosti mladých lidí všech vzdělanostních úrovní, Španělsko má navíc i **nejvyšší celkovou míru nezaměstnanosti** ekonomicky aktivních osob v EU. Vzhledem k tomu, že podíl středoškolsky vzdělaných mladých je v těchto zemích v porovnání s průměrem EU velmi nízký, nečelí zdejší nekva-

lifikovaní tak silné konkurenci kvalifikovanějších středoškolsky vzdělaných, jako by tomu bylo například v **České republice** nebo ostatních postkomunistických státech střední Evropy.

V důsledku **ekonomické krize** stoupla **míra nezaměstnanosti** ve všech **členských státech Evropské unie**. Již v předkrizovém období platilo, že mladí lidé jsou riziku nezaměstnanosti vystaveni více než ostatní věkové skupiny (další ohroženou skupinou jsou lidé nad 55 let). Míra nezaměstnanosti mladých téměř vždy převyšovala průměrnou. V důsledku ekonomické krize výrazně stoupla nejprve míra nezaměstnanosti mladých lidí, hledání zaměstnání se pro ně stalo obtížnějším, neboť počet volných pracovních míst se výrazně snížil. Následně se jejich situace ještě zhoršila v důsledku propouštění. Konkurence zkušenějších čerstvě propuštěných pracovníků znevýhodnila především nejmladší uchazeče o zaměstnání.

Míra nezaměstnanosti mladých lidí v **České republice** zůstává i nadále poměrně nízká (v porovnání s hodnotami za ostatní členské státy EU). Z členských států původní EU15 se nejvíce potýká s nezaměstnaností mladých lidí i celkovou Španělsko, Řecko a Irsko. Vysoká míra nezaměstnanosti mladých je také v Itálii, přestože celková míra nezaměstnanosti je v Itálii relativně nízká. Problémy mají i pobaltské republiky (Litva, Lotyšsko, Estonsko) a naše sousední státy Slovensko, Maďarsko a Polsko. V České republice se **dlouhodobá nezaměstnanost** mladých lidí stala poměrně závažným problémem. Více než polovina mladých nezaměstnaných (do 24 let včetně) marně hledá pracovní uplatnění již více než půl roku, přičemž převažují ti, kteří hledají již rok a déle. Odborníci se shodují, že zejména na počátku profesní kariéry je dlouhodobá nezaměstnanost nejnebezpečnější. Vyvolává v mladých lidech pocit osobního selhání a může mít dlouhodobější důsledky i na pozdější kariérní rozhodování.

Obrázek 4.11: Míra zaměstnanosti mladých lidí se středoškolským vzděláním v EU a dalších evropských státech (v %)

Pramen: Eurostat, IFS.

4. Vývoj vzdělanostní a oborové struktury žáků

V **České republice** vzrostla míra nezaměstnanosti **mladých nekvalifikovaných** méně výrazně než v průměru EU (jen na 1,35násobek hodnoty z roku 2007), podíl předčasných odchodů ze vzdělávání se snížil také jen mírně. Na tomto místě je vhodné uvést, že podíl předčasných odchodů za rok 2010 v České republice ještě není ovlivněn zavedením státní maturitní zkoušky. V roce 2011, který byl prvním rokem oficiálního spuštění státní maturitní zkoušky, zhruba 30 % studentů posledních ročníků maturitních oborů zkoušku nesložilo, tudíž nezískali středoškolské vzdělání ISCED 3, resp. 4. Toto se může v budoucnu projevit nárůstem statisticky vykazovaných předčasných odchodů ze vzdělávání ve skupině 20–24letých (ISCED 0–2), protože pravděpodobně ne všichni z těchto neúspěšných budou schopni opakovaným pokusem dosáhnout vyššího než základního stupně vzdělání. Vyhledy pro mladé nekvalifikované ve většině zemí nejsou moc uspokojivé. Nelze předpokládat, že by chybějící úroveň vzdělání (maturitu nebo vyučení) mohli s úspěchem substituovat získanou praxí. Nejhorší předpoklady pro nalezení uplatnění mají ti mladí lidé v Litvě, Lotyšsku, na Slovensku, v České republice a v Maďarsku.

Dalším významným ukazatelem postavení mladých lidí na trhu práce je jejich **zaměstnanost**. Obrázek 4.11 popisuje míru zaměstnanosti mladých lidí v letech 2010 a 2007 (sloupce), pro porovnání je doplněna celková míra zaměstnanosti středoškolsky vzdělaných v roce 2010 (bodově). V **průměru EU27** je téměř 45 % mladých lidí (ve věku do 24 let včetně) se středoškolským vzděláním zaměstnáno. Míra zaměstnanosti v České republice je na úrovni průměru EU, a to i když v roce 2010 došlo v pozici vůči průměru k mírnému snížení zaměstnanosti mladých. V zemích, které čelí vysoké nezaměstnanosti především mladých lidí (například Španělsko a Řecko), je míra zaměstnanosti (čili podíl těch obyvatel, kteří jsou zaměstnáni) nejnižší v rámci EU.

Obrázek 4.12 ukazuje **míru zaměstnanosti v členských státech EU** a pro informaci i v dalších evropských zemích

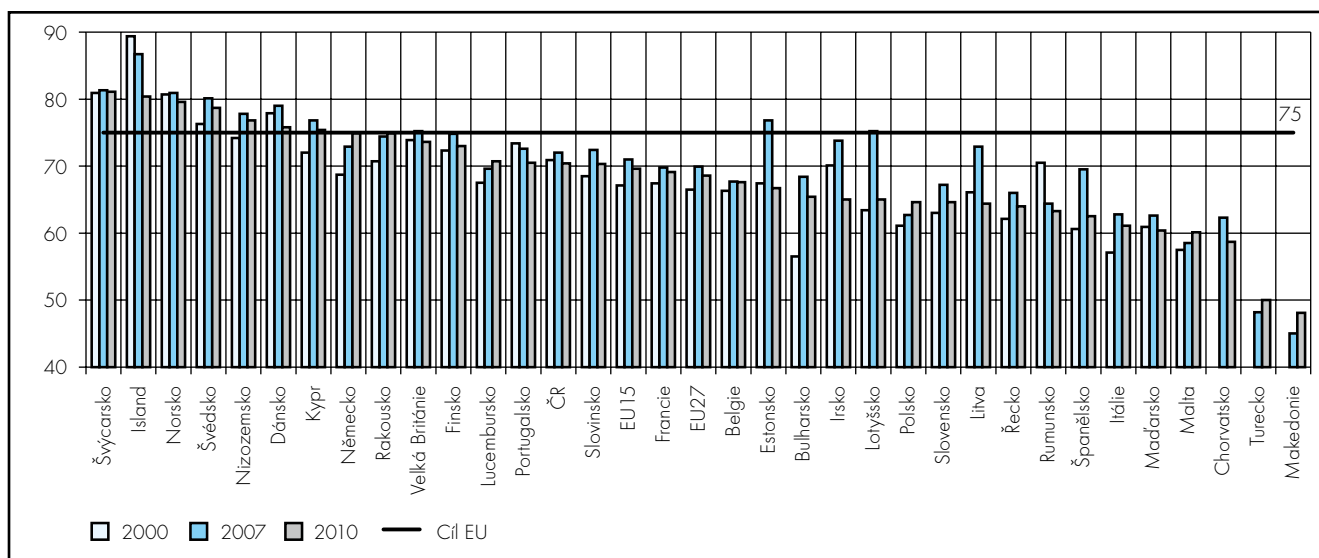
v roce 2010 (včetně hodnot) a její přiblížení se cíli Evropské komise.

V evropském porovnání si **Česká republika** stojí poměrně dobře. Jako jediná z nových členských států se ocitá nad průměrem evropské sedmadvacítky a spolu se Slovinskem předstihuje i průměr EU15. Odborníci na kariérové poradenství v České republice i v dalších zemích se stále častěji setkávají s tím, že mladí lidé ze strachu z případné nezaměstnanosti raději volí možnost pokračování ve studiu. Vyučení v tříletých učebních oborech u nás mají možnost pokračovat v nástavbovém studiu k získání maturitního vzdělání a potom mohou, stejně jako všichni ostatní středoškolsky vzdělaní s maturitní úrovní vzdělání, vstoupit do terciárního vzdělávání na vyšších odborných nebo vysokých školách.

V odborných kruzích se na mezinárodní úrovni spekuluje o tom, že **hrozba nezaměstnanosti** a dlouhého hledání prvního zaměstnání nejen že odrazuje absolventy od vstupu na trh práce a **více je motivuje k pokračování ve studiu**, ale pomáhá také eliminovat předčasné odchody ze vzdělávání. V zemích s duálním systémem středoškolského vzdělávání je míra ekonomické aktivity 15–24letých s ISCED 0–2 vyšší (okolo 50 %), čili to do jisté míry zkresluje i číselné hodnoty celkové míry ekonomické aktivity za tyto země a mírně i průměr za EU. Nicméně trendy zkrsleny nejsou. Vývoj hodnot (míry participace) v období během tří let před nástupem a tří let po nástupu ekonomické krize ukazuje, že zatímco před krizí míra participace mladých lidí mírně rostla nebo stagnovala, s nástupem ekonomické krize se začala postupně snižovat (míra participace 20–64letých bez vyučení nebo maturity byla v průměru EU v posledních třech letech téměř konstantní). Zejména patrné jsou tyto trendy právě v zemích, kde jsou předčasné odchody ze vzdělávání dlouhodobě vysoké (Portugalsko, Španělsko, Norsko). Po nástupu ekonomické krize tedy zájem mladých lidí bez kvalifikace o uplatnění na trhu práce mírně klesá. Je ale otázkou, do jaké míry vede

Obrázek 4.12: Míra zaměstnanosti 20–64letých v zemích EU v letech 2000, 2007 a 2010

(cílem Evropské komise je, aby 75 % populace ve věku 20–64 let bylo zaměstnáno)

Pramen: Eurostat, LFS. (Údaje za kandidátské země Chorvatsko, Turecko a Makedonie v roce 2000 nejsou k dispozici.)

k pasivitě a do jaké míry pomáhá motivovat ohroženou mládež k setrvání ve vzdělávání.

Z pohledu **České republiky**, která zatím nemá výrazné problémy s předčasnými odchody mladých lidí ze vzdělávání, je zajímavější vývoj míry participace těch, kteří již dosáhli středoškolského vzdělání s výučním listem nebo maturitní zkouškou (ISCED 3 nebo 4). V rámci středoškolsky vzdělaných (ISCED 3, 4) mladých lidí (15–24 let) docházelo v České republice k postupnému poklesu míry ekonomické aktivity již v období před nástupem ekonomické krize a z dostupných údajů nelze říci, že by se pokles v důsledku krize urychlil. V rámci průměru za EU 27 byl vývoj podobný jako u nás, i když pokles po nástupu krize byl trochu výraznější než v období ekonomického růstu. Ke zřetelnějšímu obratu ve vývoji však došlo v průměru za EU 15, kdy před krizí míra participace mladých středoškoláků mírně rostla a nyní v posledních letech klesá.

4.4 Výhled do budoucnosti

Podle predikcí Cedefopu bude **v roce 2020**, za předpokladu mírného znovuoživení ekonomiky, počet pracovních míst v Evropě zpět na úrovni roku 2008. Struktura profesí a požadavky zaměstnavatelů se však promění. Z větší části sice bude poptávka vyvolána potřebou nahradit pracovníky odcházející do důchodu, ale zcela nově vznikající pracovní místa budou většinou kvalifikačně a dovednostně náročná.

Požadavky zaměstnavatelů na úroveň dosaženého vzdělání pracovníků nadále porostou. Nekvalifikovaní budou jen velmi obtížně nalézat uplatnění. S tím souvisí posun v obsazování pracovních míst, a to tak, že činnosti, které v současnosti mohou vykonávat pracovníci bez úplného středoškolského vzdělání, se budou stávat náročnějšími, a proto zaměstnavatelé budou i na tyto pozice najímat pracovníky s vyšší úrovní dosaženého vzdělání. Očekává se, že tento trend postihne bohužel hlavně mladé lidi, což může být především na počátku kariéry silně demotivující (zejména v těch profesích, u nichž nedojde k tak výraznému zvýšení technologické náročnosti činností). Úkolem zaměstnavatelů pak bude potenciál těchto zdánlivě překvalifikovaných mladých lidí dostatečně využít a rozvinout.

Dojde k větší polarizaci pracovních míst – předpokládá se úbytek středně náročných pozic ve prospěch vysoce náročných a méně náročných s tím, že do roku 2020 podíl pracovníků s vyšší kvalifikací vzroste na 35 % (z 29 % v roce 2010), podíl pracovníků se středním vzděláním bude stabilní (50 %) a klesne podíl pracovníků s nižším vzděláním a bez vzdělání (ze současných zhruba 20 % přibližně na 15 %).

Předpokládá se výrazné snížení poptávky po kvalifikovaných manuálně pracujících, protože lidská pracovní síla bude v řadě rutinních činností nahrazena pokročilou technologií. U profesí, které řadíme mezi kvalifikované nemanuální, pravděpodobně dojde k přesunu z administrativně úřednických pozic směrem k poskytování služeb.

Z pohledu budoucího počtu pracovních míst budou mít horší perspektivu sektory primární (hlavně zemědělství) a výrobní, zatímco doprava a logistika, spolu s obchodem a dalšími službami, by měly mít potenciál pro nárůst počtu pracovních míst. Ve veřejném sektoru budou vznikat příležitosti ve zdravotnickém a vzdělávacím sektoru na úkor veřejné správy, kterou bude snaha zredukovat v důsledku rozpočtových omezení.

Stále platí, že nejvyšší šanci na nalezení pracovního uplatnění budou mít vysoce kvalifikovaní lidé, a to především v technických oborech. Potenciál pro budoucí uplatnění budou mít mladí lidé s vyšším sekundárním a terciárním vzděláním. Lidé bez kvalifikace budou v budoucnosti hledat uplatnění pravděpodobně ještě obtížněji než nyní v době ekonomické krize. I z tohoto důvodu je nutné věnovat zvýšenou pozornost opatřením na snížení předčasných odchodů ze vzdělávání.

Tyto a další informace k problematice struktury žáků ve středním a vyšším odborném vzdělávání v ČR a postavení mladých lidí na trhu práce jsou dostupné v elektronické podobě na webových stránkách **www.nuv.cz** v části **Vzdělávání a trh práce** nebo na portálu **www.infoabsolvent.cz** v sekci **Absolventi škol a trh práce** (v části **Vzdělávání a volba oboru** nebo mezi **Publikacemi**).

5. Předčasné odchody ze vzdělávání

5.1 Předčasné odchody ze vzdělávání – širší společenský kontext

Předčasné odchody ze vzdělávání jsou problémem, který je třeba vnímat v širokém kontextu sociálních a ekonomických vztahů i existujícího školského systému. Dosažení dostatečné úrovně vzdělání má dva důležité aspekty. Prvním je rovina individuální, kdy je získané vzdělání úzce spjato se sociálně-ekonomickým statutem a představuje jednu z klíčových proměnných, které určují životní úroveň, možnost získat zaměstnání, míru sociálního začlenění i zdravého způsobu života. Opuštění vzdělávání bez dostatečné kvalifikace je v tomto smyslu nepříznivým jevem zejména z hlediska vyššího rizika

nezaměstnanosti mladistvých, kteří se namísto vstupu na trh práce a zahájení pracovní aktivity stávají příjemci sociálních dávek. To ve svých důsledcích může vést až k sociálnímu vyloučení a růstu společenského napětí. Na společenské úrovni je vzdělání spojeno s produktivitou, inovací, hospodářským růstem i sociální soudržností. V kontextu nižšího ekonomického růstu a konkurenceschopnosti proto předčasné opouštění vzdělání představuje nevyužití pracovního potenciálu mladých lidí i větší tlak na růst sociálních výdajů.

Evropská unie věnuje problému předčasného opouštění vzdělávacího systému významnou pozornost. V únoru 2011 předložila Evropská komise plán na snížení počtu žáků před-

časně opouštějících školu a snížení předčasných odchodů ze vzdělávání ze současných 15 % na 10 %. Tento plán byl zařazen mezi pět hlavních cílů strategie Evropa 2020 pro oživení hospodářského růstu a tvorbu nových pracovních míst.

V České republice je podíl žáků předčasně opouštějících vzdělávání ve srovnání se zeměmi EU relativně nízký, a to zejména v důsledku rozvinutého učňovského školství a široké nabídky lehčích vzdělávacích programů. Na druhou stranu v situaci ekonomické stagnace, kdy úsporné programy i zvyšující se konkurence na trhu práce vedou k růstu nezaměstnanosti a sociálního napětí, se předčasné odchody ze vzdělávání stávají vysoce rizikovým faktorem rozvoje sociálně-patologických jevů i vzniku sociální exkluze. Z tohoto pohledu je třeba věnovat předčasným odchodům ze vzdělávání zvýšenou pozornost, včetně zmapování existujících preventivních i intervenčních opatření a rozšiřování jejich využití v praxi škol i poradenských institucí.

Šetření, jehož první kvalitativní analýza je prezentována v této kapitole, bylo realizováno v rámci projektu Kariérové poradenství v podmínkách kurikulární reformy – VIP Kariéra II – KP v roce 2011 a v roce 2012 bylo doplněno sběrem tzv. příkladů dobrých praxí, které mohou být inspirací pro školy i další subjekty působící na tomto poli. Jedním z cílů projektu je rozšíření a modernizace informačního systému www.infoabsolvent.cz, zaměřeného na komplexní podporu kariérové volby. Na webových stránkách tohoto systému je v rámci realizace projektu nově vytvářena i sekce zaměřená na pomoc žákům se sociálním znevýhodněním a prevenci předčasných odchodů ze vzdělávání, ve které jsou postupně uváděny výsledky jednotlivých šetření i příklady dobrých praxí z této oblasti.

Předmětem této analýzy je problém předčasných odchodů ze středního vzdělávání včetně důvodů a příčin nepokračování ve vzdělávání po ukončení základního vzdělání. Tento problém je závažný zejména v situaci, kdy žák po odchodu ze střední školy nepřechází na jinou školu nebo do jiného oboru a nezíská žádnou odbornou kvalifikaci, která je podstatnou podmínkou pro uplatnění na trhu práce. Z tohoto důvodu se realizované rozhovory soustředily především na odchody ze vzdělávání na nižších úrovních vzdělání (kategorie C, J, E a H), kde je riziko, že s odchodem ze školy dojde k úplnému opuštění vzdělávání, zatímco v maturitních oborech, kde je poměrně široká možnost přechodu do méně náročných forem studia, jsou problémy s nezvládnutím studia snadněji řešitelné.

Předčasné odchody ze vzdělávání představují velmi komplexní problém, který se dotýká celé řady různých institucí. Odlišnou pozici mají základní školy, jejichž hlavním úkolem je podpora vhodné vzdělávací volby, jinou střední školy, které řeší vlastní problémy spojené s odchodem ze školy, a odlišnou roli hrají úřady práce, jejichž úkolem je především podpora návratu těchto uchazečů o zaměstnání s nedostatečnou úrovní vzdělání do vzdělávacího systému. V případě žáků se sociálním znevýhodněním se na řešení situace žáků mohou podílet například i neziskové organizace nebo orgány zajišťující sociálně-právní ochranu dětí.

Školy

Pro realizaci rozhovorů byly vybrány školy různého oborového zaměření a poskytující různé úrovně vzdělání. Vzhledem k tomu, že předčasné odchody ze vzdělávání jsou rizikovější zejména v kategoriích nižší úrovně vzdělání, kde žáci nemají tak snadnou možnost přestupu do jednoduššího studia a zároveň zde hrozí úplný odchod ze vzdělávání, byly rozhovory realizovány především na školách, které vyučují učební obory kategorie E, H a C (praktická škola). Kromě vedení škol byli osloveni vždy i školní psychologové nebo metodici prevence. Cílem bylo získat jak celkový pohled na problematiku z hlediska managementu škol, tak i podrobnější informace o konkrétních používaných metodách prevence, vyhledávání žáků ohrožených předčasným odchodem a způsobu řešení problému z pohledu školního psychologa.

Úřad práce

Úřad práce je instituce, která se s problémem předčasného odchodu ze vzdělávání setkává zpravidla v období, kdy žák z procesu vzdělávání již odešel a registroval se jako uchazeč o zaměstnání. Hlavním úkolem je tedy podpora jeho návratu do vzdělávacího procesu nebo získání vzdělání, např. formou rekvalifikačního kurzu nebo profesní kvalifikace.

Neziskové organizace

Neziskové organizace se setkávají se žáky ohroženými předčasným odchodem ze vzdělávání zejména v oblasti prevence patologických jevů, které ve svém důsledku mohou vést k předčasnému odchodu ze vzdělávání (nízkoprahová zařízení), nebo v souvislosti s potřebou podpory sociálně znevýhodněných žáků a jejich vzdělávání (např. formou doučování, realizace exkurzí, mentoringu). V rámci tohoto šetření byl proveden rozhovor s pracovnící organizace zaměřené na doučování žáků romského původu ze sociálně vyloučených lokalit.

Klíčové tematické okruhy rozhovorů:

- *Role organizace, instituce (experta) ve vztahu k řešení předčasných odchodů ze vzdělávání*
- *Vnímání problému předčasných odchodů ze vzdělávání*
- *Hlavní rizikové faktory předčasných odchodů ze vzdělávání*
- *Vymezení ohrožených skupin z hlediska předčasných odchodů ze vzdělávání a základních typů problémů*
- *Hlavní důvody předčasných odchodů ze vzdělávání*
- *Vliv rodinného prostředí a zkušenosti z oblasti spolupráce s rodinou*
- *Způsoby identifikace žáků ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání*
- *Možnosti prevence předčasných odchodů ze vzdělávání*
- *Možnosti motivace žáků k setrvání, resp. návratu do vzdělávání*
- *Spolupráce institucí v této oblasti*
- *Širší sociální a ekonomické souvislosti*
- *Osvědčené způsoby práce, doporučené postupy a příklady dobrých praxí*

5.2 Předčasné odchody v kontextu širších souvislostí

5.2.1 Předčasné odchody v rámci zemí EU

Snížit počet mladých lidí, kteří předčasně odcházejí ze vzdělávacího procesu, je jeden z pěti hlavních cílů strategie Evropa 2020 pro oživení hospodářského růstu a tvorbu nových pracovních míst. Plán Evropské unie na řešení předčasného zanechávání školní docházky si klade za úkol do roku 2020 snížit podíl těchto mladých lidí pod 10 %. Členské státy proto musejí navrhnout školské politiky, které obsahují opatření pro všechny stupně vzdělávacího cyklu: odstraňují důvody, jež vedou k nedokončení školní docházky, eliminují nové problémy již v zárodku a poskytují druhou šanci mladým lidem, kteří svého rozhodnutí opustit školu později litují. Komplexní politická opatření zaměřená proti předčasnému ukončování školní docházky by se na základě doporučení měla soustředit na **prevenci, intervenci a kompenzaci**.

Preventivní opatření

Při prevenci je třeba především zabránit vzniku podmínek, jež mohou vést k předčasnému ukončování školní docházky. Za jeden z neúčinnějších prostředků je možno považovat kvalitní vzdělávání a péči již v raném dětství. Dostupnost kvalitního předškolního vzdělávání je proto potřeba zvýšit. Další preventivní opatření se mají zaměřit zejména na otázky, jako je systematická jazyková podpora pro děti z rodin migrantů, posílení integrace nebo cílená podpora znevýhodněných žáků.

Intervenční opatření

Intervence řeší objevující se obtíže v rané fázi a snaží se zabránit tomu, aby vedly k předčasnému ukončení školní docházky. Intervenční zásahy mohou být zaměřeny na školu či instituci jako celek nebo na řešení problémů jednotlivých žáků, kteří jsou předčasným odchodem ohroženi. Opatření týkající se škol jako celku mají za cíl zlepšit školní klima a vytvořit motivující výukové prostředí. Účinnou formou pomoci ohroženým žákům mohou být systémy včasného varování a lepší spolupráce s rodici. Vysoce účinným prostředkem poskytnutí relevantní podpory bývá i vytváření sítí kontaktů s aktéry mimo školu a přístup k sítím místní podpory. Opatření zaměřená na studenty zahrnují pedagogické vedení a doučování žáků, individuální výukové přístupy a finanční podporu, jako např. příspěvky na vzdělávání.

Kompenzační opatření

Kompenzační opatření skýtají příležitosti ke vzdělávání a odborné přípravě těm, kteří již školní docházku předčasně ukončili. Jde o to, podpořit mladé lidi, aby se znovu zapojili do systému řádného vzdělávání, nebo jim nabídnout tzv. „druhou šanci“. Studenti, kteří školu opustili, by měli mít šanci si doplnit své vzdělávání v pozdějším věku. I když procento předčasných odchodů v ČR je relativně nízké, častá vazba na sociální znevýhodnění, dlouhodobou nezaměstnanost a nízkou úroveň vzdělání rodičů je vysoce rizikovým aspektem, který zvyšuje výskyt sociálně patologických jevů, reprodukci neúspěšných vzorů chování, závislost na sociálních dávkách, případně i sociální exkluzi, zejména v určitých lokalitách.

5.2.2 Předčasné odchody – mapování situace v ČR

Projekt Moderní společnost

Problematikou předčasných odchodů žáků ze středního vzdělávání, rozbořem příčin a sociálními dopady se zabýval projekt MPSV „Moderní společnost – nerovnosti v šancích na vzdělávání“, který probíhal v letech 2004–2006. Součástí projektu bylo šetření realizované v NÚOV, které se zaměřilo především na kvantifikaci rozsahu předčasných odchodů ze středního vzdělávání v České republice s ohledem na kategorii vzdělání a ročník studia, identifikaci nejvýznamnějších příčin odchodů a získání návrhů na možnosti preventivního působení a řešení problémů v této oblasti.

Z průzkumu, v jehož rámci bylo dotázáno více než 700 středních škol, vyplynulo, že ve školním roce 2004/2005 ve sledovaném vzorku předčasně ukončilo studium 11 502 českých žáků, tj. **5,8 %** z celkového počtu studujících. V mezinárodním srovnání tak Česká republika splnila závěry Lisabonského procesu.

Výsledky šetření ukázaly výrazné rozdíly v rozsahu předčasných ukončení studia jak v jednotlivých **kategoriích vzdělání**, tak v **postupových ročnících**. Na gymnáziích a v maturitních oborech vzdělání středních odborných škol nebyl problém předčasných odchodů žáků nijak významný, kromě toho 42 % odcházejících přestoupilo do jiného (obvykle nižšího) typu vzdělávání a bez přerušení pokračovalo ve vzdělávání. Varovné však byly údaje u dvou- a tříletých oborů odborných učilišť, které byly určeny především pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Podíl těchto žáků, kteří opustili studium v 1. ročníku, dosahoval téměř **31 %**. Vzhledem k typu vzdělávání jsou možnosti změny studia v této kategorii omezené a jen asi třetina žáků se podařilo přestoupit jinam. Neméně zneklidňující byl podíl žáků, kteří opustili 1. ročník středních odborných učilišť. Z těchto škol s vysokým počtem studujících předčasně odešlo 16,4 % žáků ze tříletých učebních oborů a 16 % žáků z oborů středního vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem.

Pokud jde o předčasné odchody v **jednotlivých postupových ročnících** školního roku 2004/2005, nejčastěji žáci zanechali studia **v prvním ročníku (55,4 %** všech žáků, kteří v daném roce ze škol odešli). V dalších ročnících se již počty odcházejících žáků snižovaly – ve 2. ročníku 26,5 %, ve 3. ročníku odcházelo 13,8 % a ve 4. ročníku 4,3 % žáků.

Projekt PROPOS – Prevence odchodů a podpora středoškolského studia pro socio-kulturně znevýhodněné žáky a studenty

Odlíšné zaměření měl projekt PROPOS, který byl realizován v letech 2006–2009. Tento projekt se soustředil především na prevenci předčasných odchodů ze vzdělávání a podporu dokončení středoškolského studia pro žáky ze socio-kulturně znevýhodňujícího prostředí. Podpora měla charakter pedagogicko-psychologické pomoci, včetně vytipování specifíků ve vzdělávání jednotlivých žáků, realizace podpůrných programů, přípravy na přijímací řízení, doplňkových a adaptačních kurzů. Dále byla žákům poskytnuta i přímá sociální pomoc za účelem z kvalitnějších podmínek pro studium.

5.3 Teoretický koncept přístupu k předčasným odchodům ze vzdělávání

Předčasné odchody ze vzdělávání představují velmi komplexní problém jak z hlediska vzniku, kdy zahrnují rovinu sociální, ekonomickou i psychologickou, tak i průběhu, kdy na ně můžeme nahlížet podle jednotlivých časových fází, tedy od počátečních problémů přes odchod ze vzdělávání až po situaci, kdy se žáci ocitnou mimo vzdělávací systém, zpravidla v evidenci Úřadu práce. V zásadě je možné vymezit **dva základní přístupy**. První je přístup multidimenzionální. Ten reflektuje skutečnost, že předčasné odchody ze vzdělávání jsou zpravidla blízce svázány jak s rodinou, případně komunitou, ve které se mladistvý pohybuje, tak na druhé straně i se způsobem, jakým je poskytováno a organizováno vzdělávání. Proměnné, které ovlivňují účast ve vzdělávacím procesu a předčasné odchody ze vzdělávání, je pak možno rozdělit do pěti kategorií.

Tabulka 5.1: Systémový přístup k předčasným odchodům ze vzdělávání

Kategorie	Proměnné
Individuální úroveň	Problémy se zvládnutím školních požadavků, poruchy chování nebo učení, problémy se sebehodnocením a další.
Rodina	Násilí v rodině, alkohol, drogová závislost, důvěra v rodině, spolehnout se na rodiče, úroveň vzdělání rodičů, finanční zdroje, nezaměstnanost rodičů.
Škola	Školní etos, klima, disciplína, management, účast žáků na školním plánování, zapojení rodičů.
Společnost (komunita)	Podpora (mimoškolní), zázemí, lokální situace, infrastruktura, skutečnost, zda se jedná o město, vesnici, zda se jedná o tzv. vyloučenou lokalitu.
Další vzdělávání	Možnost dalšího vzdělávání a situace na trhu práce – míra nezaměstnanosti, proces přechodu na trh práce, příležitosti dalšího vzdělávání, možnosti zaměstnání.

Odlisný přístup, zdůrazňující skutečnost, že odchod žáků ze vzdělávání není jednorázovým aktem, ale procesem, který má svůj začátek, průběh i konec, uvádí např. studie projektu PROPOS. Pojetí fenoménu předčasného odchodu nikoli jako jednorázového aktu, ale procesu, dává možnost podívat se blíže na stadia, která samotnému odchodu předcházejí, a pracovat s rizikem odchodu dříve, než skutečně nastane. Autoři na základě analýz identifikovali sedm fází procesu odchodu ze vzdělávání, počínaje existencí rizikových faktorů přes jejich eskalaci, kdy chronicky se opakující problém v životě žáka nabírá rozměrů ohrožujících jeho fungování ve škole a vede k úvahám o předčasném odchodu ze školy. Následně může tato situace vyústit v rozhodnutí ze školy odejít a ke skutečnému odchodu. Autoři pak rozlišují i následné fáze odchodu ze vzdělávání – nesení důsledků a reflexi.

5.4 Analýza rozhovorů

V rámci analýzy byla v první fázi v prepisech rozhovorů nejprve identifikována základní relevantní témata. Seznam témat identifikovaných v rozhovorech je následující:

- Rizikové faktory předčasných odchodů
- Skupiny ohrožené předčasným odchodem ze vzdělávání
- Rodinné zázemí
- Finanční situace rodin
- Negativní postoje ke škole
- Psychologické charakteristiky žáka

- Chybně zvolený obor nebo úroveň vzdělání
- Důvody předčasných odchodů
- Možnosti identifikace rizikových žáků
- Možnosti a problémy spolupráce s rodiči
- Možnosti intervence – obecná a specifická podpora
- Mechanismus odchodů ze vzdělávání a jeho řešení
- Návraty po přerušení školy nebo přestupy na jinou školu
- Možnosti motivace žáků v setrvání ve vzdělávání

5.4.1 Vymezení rizikových faktorů

K vymezení rizikových faktorů můžeme přistupovat v kontextu systémového přístupu jednak jako k problému, který zahrnuje především socio-ekonomickou úroveň rodiny, jednak z pohledu individuální úrovně žáka (např. chybně zvolený obor nebo úroveň vzdělání, špatný zdravotní stav, specifické poruchy učení nebo chování). Kromě dlouhodobě působících rizikových faktorů může v předčasný odchod ze vzdělávání vyústit i akutně vzniklá riziková situace, kterou není možné předvídat (např. osiření žáka, závažná nemoc, finanční tíseň rodiny a podobně). Toto rozlišení je podstatné i z hlediska odlišných možností, jak rizikového žáka identifikovat a problémovou situaci zvládnout.

Skupiny ohrožené předčasným odchodem ze vzdělávání

Jedním z důležitých témat rozhovoru byla identifikace skupin ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání z hlediska etnického původu a sociálně-ekonomické úrovně rodiny. Z výpovědí dotázaných expertů vyplývá, že skupiny žáků ohrožených předčasnými odchody ze vzdělávání nelze vymezit etnicky, podstatný je spíše charakter rodinného zázemí, skutečnost, zda má rodina o vzdělání dítěte zájem, resp. zda je rodina žáka schopná vykonávat nad žákem a plněním povinností dostatečný dohled a motivovat ho. Větší problémy podle výpovědí expertů nejsou ani s dětmi z dětských domovů.

Rodinné zázemí

Rodinné zázemí podle názoru expertů a poradenských pracovníků škol představuje faktor, který zásadním způsobem ovlivňuje riziko předčasného opuštění vzdělání. Experti v této souvislosti upozorňují na vzájemné souvislosti a provázanost jednotlivých rizikových aspektů. Rodiče, kteří dosáhli sami jen nízké úrovně vzdělání, jsou častěji dlouhodobě nezaměstnaní, což následně negativně ovlivňuje i životní standard rodiny a vede k finančním problémům. Pokud v této situaci rodiče nejsou motivovaní, aby dítě vzdělání dokončilo, je riziko odchodu značné. **Nízké vzdělání rodičů** je zároveň často spojeno s nižšími vzdělanostními ambicemi vůči dítěti a rezervovaným postojem ke škole. Tito rodiče nepovažují vzdělání za podstatné a dítě v docházce do školy nepodporují. Pokud mají rodiče zájem, aby dítě bylo ve škole úspěšné, ale jsou sami bez vzdělání nebo pocházejí z romského etnika nebo jsou cizinci, nejsou často schopni žáka dostatečně podpořit a pomoci mu s učením a plněním školních povinností. Významným rizikovým faktorem, který rovněž souvisí s rodinnými poměry, je i **nesoulad rodičů při výchově, neschopnost dítě zvládnout**, kdy rodiče nejsou schopni žáka

přimět, aby do školy docházel. Podstatné riziko představuje i **špatná finanční situace rodiny**, která často vede k tlaku na mladistvého, aby se na řešení finanční situace rodiny začal aktivně podílet. V důsledku toho žák tráví stále více času na brigádách, množí se absence a studijní neúspěchy a vztah ke škole se celkově rozvolňuje. Na závěr můžeme shrnout, že v rámci rozhovorů byly identifikovány následující rizikové aspekty rodinného zázemí:

- *Nízké vzdělání rodičů*
- *Nezaměstnanost rodičů*
- *Socio-ekonomicky slabší rodiny*
- *Sociálně vyloučené lokality a romské etnikum*
- *Dysfunkční rodiny, nesoulad rodičů při výchově, rodiče dítě nezvládají*
- *Násilí nebo drogy v rodině*
- *Dlouhodobé nemoci rodičů, osiřené dítě*
- *Individuální charakteristiky a postoje žáka*

Na individuální úrovni patří podle expertů k rizikovým faktorům především psychologická charakteristika žáka a jeho mentální úroveň. Odborníci upozorňují zejména na celkově problematický vztah žáků ke škole, neschopnost systematické práce, která je pro školní úspěšnost nezbytná. Dále jsou jako podstatný dlouhodobě působící rizikový faktor uváděny specifické poruchy učení nebo chování, závislost na drogách nebo alkoholu.

Chybně zvolený obor nebo úroveň vzdělání

Podstatným rizikovým faktorem, který není spojen s rodinou ani psychologickými charakteristikami žáka, ale významně ovlivňuje zájem žáka o dokončení studia, je chybná volba oboru nebo školy, tedy situace, kdy žák ztratí o obor zájem nebo jeho schopnosti zvolené úrovni vzdělání neodpovídají. Tato situace vede často k opakovaným studijním neúspěchům, a pokud se problém neřeší, může vyústit až k odchodu ze vzdělávání. V tomto případě je třeba žáka co nejdříve přesměrovat na školu nebo obor, které jeho zájmům a možnostem lépe odpovídají.

5.4.2 Důvody předčasných odchodů

Důvody předčasných odchodů ze vzdělávání jsou často vyústěním dlouhodobě nepříznivé a potenciálně rizikové situace, a mohou se tedy do určité míry prolínat s výše uvedenými rizikovými faktory. Problém zjišťování a identifikace konkrétních důvodů předčasných odchodů ze vzdělávání na školách spočívá v tom, že viditelné příčiny odchodu jsou často jen vyústěním celé řady skrytých důvodů, o kterých školy nemají a často ani nemohou mít dostatek informací. V následující části textu je seznam důvodů, které experti ve svých vyjádřeních uvedli, rozdělení na skryté a zjevné příčiny odchodů ze vzdělávání je třeba vnímat pouze jako orientační.

Viditelné důvody předčasných odchodů ze vzdělávání:

Nezájem o školu

Nezájem o školu, resp. obor je obecným a často zmiňovaným důvodem předčasného odchodu ze školy, může být podmíněn řadou jiných, méně zřejmých příčin.

Chybná volba oboru nebo školy

Chybná volba oboru nebo školy je zpravidla důvodem přechodu na jiný obor, případně školu, ale může vyústit i do předčasného odchodu ze vzdělávání. Dotázaní experti v této souvislosti upozorňují na časté rozpory mezi představami žáků o budoucím povolání a reálnými možnostmi danými jak mentálními, tak i fyzickými možnostmi. Zdůrazňují, že při výběru školy a oboru je nutné vzít v úvahu jak zájmy žáka, tak i jeho možnosti, a zmiňují potřebu „zdravého realismu“ při volbě vzdělávací cesty.

Nezájem o vzdělání (hledání snadné cesty)

Někteří žáci neprojevují zájem o vzdělání, případně nejsou ochotni vynaložit na absolvování školy dostatečné úsilí. Respondenti v rozhovorech často upozorňují, že pokud žák jednou školu opustí, je větší pravděpodobnost, že v případě, že se ke studiu vrátí nebo přejde na jinou školu, budou se problémy opakovat. Riziko je větší zejména v případech, kdy si žák mezi studiem začne vydělávat nebo pokud je pauza mezi odchodem ze školy a návratem do vzdělávání delší (např. když žák odejde v pololeti a do školy se vrací až další školní rok). Dále častěji ztrácí zájem o dokončení studia žáci, kteří již jeden obor vystudovali nebo studují v nástavbovém studiu. Zde je ale třeba připomenout, že u těchto žáků se nejedná o předčasné ukončení studia, které by vedlo k odchodu na trh práce bez získané kvalifikace, protože žáci nástavbového studia jsou již vyučeni.

Časná snaha se osamostatnit

Řada žáků zejména ze sociálně znevýhodněného prostředí nebo rodin s problematickými vztahy má snahu se co nejdříve osamostatnit a začnou si přivydělávat nebo bydlet samostatně. Tato situace vede ke změně životního stylu a postojů a rovněž je důvodem odchodu ze vzdělávání, ke kterému v tomto případě může docházet postupně, často s nezdařenými návraty do vzdělávání.

Špatný prospěch žáka

Špatný prospěch je rovněž často uváděnou zřejmou příčinou přestupu na jinou školu nebo obor a může být rovněž příčinou úplného odchodu ze vzdělávání. Příčiny špatného prospěchu mohou být ovšem velmi různorodé, počínaje nižší inteligencí přes specifické poruchy učení, špatné rodinné zázemí, které není vhodné pro přípravu do školy, osobní problémy žáka, nevhodný styl učení, případně i nezjištěné zdravotní postižení a další. Jako důvod neprospěchu na střední škole je uváděna i kumulace nedostatků v učivu.

Absence, neplnění školních povinností

Absence představují nejviditelnější důvod odchodu ze vzdělávání. I tento důvod je ovšem často provázán s dalšími příčinami, např. nezájemem o školu nebo obor, potřebou začít vydělávat nebo specifickým rodinným zázemím. V případech, kdy jsou rodiče nezaměstnaní a v rodině chybí běžné vzory docházky do zaměstnání a plnění povinností, je pro žáka velmi obtížné dodržovat školní řád a plnit povinnosti, které ze školní docházky vyplývají. Často jsou absence spojeny s tím, že žák zahájí ekonomickou aktivitu a začne chodit na brigády.

5. Předčasné odchody ze vzdělávání

Odchod těchto žáků pak probíhá zpravidla postupně, někdy i s řadou neúspěšných návratů do vzdělávání.

Výchovné problémy, problémy s chováním, agrese

K důvodům odchodu ze vzdělávání patří i výchovné problémy, přestupky (krádeže) nebo agresivní chování.

Drogové nebo jiné závislosti

Drogová závislost není příliš frekventovaným důvodem odchodu ze vzdělávání, ale je důvodem závažným, který návrat do vzdělávání významně ztěžuje.

Zdravotní problémy nebo těhotenství

Zdravotní problémy mohou být rovněž příčinou odchodu ze školy nebo vzdělávání. V těchto případech je často řešením individuální vzdělávací plán, který žákovi pomůže překlenout obtížné období. Podobně je to v případě těhotenství nebo porodu před dokončením studia, kdy školy více než dříve umožňují studium dokončit a vycházejí žákyním vstříc nabídkou individuálního vzdělávacího plánu.

Skryté důvody předčasných odchodů ze vzdělávání:

Skryté důvody ze vzdělávání působí často dlouhodobě a samotný odchod ze vzdělávání je vyústěním těchto latentních problémů.

Nezájem rodiny, chybí kontrola docházky ze strany rodiny nebo rodiče dítě nezvládají

K základním důvodům předčasného odchodu ze vzdělávání patří, jak již bylo uvedeno, i rodinné poměry. V rozhovorech bylo jako příčina odchodu ze vzdělávání často uváděno to, že rodiče dítě nezvládají. Pokud je žák plnoletý a není motivovaný k dokončení školy, rodina často nemá možnosti, jak ho k docházce do školy a plnění povinností přimět. V těchto případech rodiče podle vyjádření poradenských pracovníků mají tendenci přenášet odpovědnost za dokončení vzdělání na školu nebo samotného žáka.

Sociální podmínky, finanční problémy rodiny a náklady na vzdělání

Finanční důvody a nezaměstnanost rodičů jsou důležitým aspektem rodinného zázemí a představují významný rizikový prvek. Problém nastává zejména v situacích, kdy rodina předpokládá, že se mladistvý bude podílet na finančním zajištění rodiny, případně není schopna finanční tíseň řešit. Experti v této souvislosti poukazují i na nízkou finanční gramotnost sociálně znevýhodněných rodin, problémy se získáváním sociálních dávek a další.

Psychologické charakteristiky žáka

Podstatnou příčinou, na kterou odborníci upozorňují, jsou i psychologické charakteristiky žáků. Neschopnost systematické práce, špatná zkušenost se školou, malá úspěšnost, někdo chodí raději do práce než do školy, protože se tam cítí špatně, mají negativní postoj ke škole, trpí školní nebo sociální fobií a úzkostí. Někteří žáci jsou velmi šikovní a byli by úspěšní, ale nebyli schopni překonat nechuť ke škole.

5.4.3 Zkušenosti ze spolupráce s rodiči ohrožených žáků

Špatné rodinné zázemí představuje obecně významný rizikový faktor předčasného odchodu ze vzdělávání a v případě vzniku problémů je spolupráce s rodinou jednou z možností, jak situaci řešit. Skutečností ovšem je, že největší problémy jsou právě u těch žáků, kde je rodina nefunkční a spolupráce školy s rodinou je obtížná. V tomto případě jsou, jak upozorňují dotázaní experti, možnosti školy ovlivnit docházku a studijní výsledky žáka podstatně nižší. Experti ovšem upozorňují i na skutečnost, že neblahý vliv na docházku do školy má i **snaha rodičů problémy a absence žáka zakrývat a omlouvat**. Tento přístup rodičů ovšem problémy nevyřeší. Dále byla v rozhovorech opakovaně zmiňována situace, kdy **rodiče mají zájem, aby dítě školu dokončilo, ale nejsou schopni ho k tomu přimět**. V případech, kdy je žák plnoletý a začne si vydělávat nebo se od rodiny odstěhuje, rodina ztrácí vliv. Negativní a závažná je podle expertů situace, kdy **rodiče nejednají v zájmu dítěte, resp. jednají proti jeho zájmům**. Problém spolupráce rodičů a školy může být spojen i s **komunikační bariérou a vzájemnou nedůvěrou**, zejména v případě žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí nebo vyloučených lokalit. Jedním z nástrojů používaných při řešení problémů hrozících předčasným odchodem ze vzdělávání, které experti v rozhovorech uvádějí, je **rodinná terapie**.

V zásadě bylo na základě rozhovorů identifikováno několik odlišných situací a přístupů rodičů ke škole a vzdělávání žáka:

- *Rodiče nemají zájem o vzdělávání dítěte a v zásadě působí proti jeho pokračování ve škole (ekonomické důvody, rozpadlé vztahy, náboženské nebo kulturní důvody).*
- *Rodiče neprojevují o školu zájem a aktivitu přenechávají na škole a samotném žákovi.*
- *Rodiče mají zájem, aby dítě školu dokončilo, nejsou ale schopni je k docházce do školy donutit (např. z důvodu drogové závislosti, odchodu z domova).*
- *Rodiče mají zájem, ale nejsou dostatečně vzdělání, aby dítěti dokázali účinně pomáhat a podpořit ho.*
- *Rodiče by chtěli, aby žák školu dokončil, nemají ale vhodné finanční nebo bytové, případně jiné podmínky.*

Tyto odlišné situace přitom podle respondentů vyžadují i různé přístupy a metody řešení.

5.4.4 Obecné možnosti motivace a podpory žáků v setrvání ve vzdělávání

Možnosti motivace a podpory žáků dokončit studium mohou mít více rovin, od obecné až po individuální podporu věnovanou přímo žákovi ohroženému odchodem ze vzdělávání. V následujícím textu se zaměříme na metody obecné podpory žáků v pokračování ve studiu na střední škole a získání dostatečné úrovně vzdělání, která by jim umožnila uplatnění na trhu práce. K těmto nástrojům na základě vyjádření odborníků patří zejména:

Podpora vhodné volby střední školy i oboru, případně zájmu pokračovat ve vzdělávání po ukončení základní docházky

V rámci volby školy a oboru je rovněž zmiňována potřeba

obeznání budoucích žáků s prostředím školy, případně s internátem, aby nedocházelo ke zbytečnému rozčarování.

Podpora zájmu o pokračování ve vzdělávání

Někteří žáci nemají zájem o studium a školu, ale jsou šikovní a schopní se vyučit a je třeba je motivovat tak, aby viděli cíl vzdělávání v dosažení kvalifikace a možnosti vykonávat profesi, která by je zajímala. Některé základní školy navazují spolupráci se středními školami nebo zaměstnavateli, kteří umožní žákům kontakt s profesí, s konkrétní prací v prostředí dílen a podobně.

Zlepšení kvality a přitažlivosti výuky

V obecné rovině odborníci jako vhodnou metodu motivace ke studiu uvádějí, že je třeba výuku přizpůsobit žákům, aby pro ně byla přitažlivější a zajímavější.

Podpora zájmu žáků o budoucí profesi

Zde jsou vhodnými prostředky např. účast žáků v soutěžích, exkurze v reálných firmách či besedy s absolventy školy. Motivací pro setrvání ve škole může být například i zprostředkování kontaktu mezi současnými žáky a úspěšnými absolventy.

Podpora dobrého klimatu a vztahu žáků ke škole

V možnostech školy je podpora volnočasových aktivit – kroužky, sportovní aktivity, kurzy společenských tanců.

5.4.5 Možnosti identifikace žáků ohrožených předčasným odchodem

Podstatnou je možnost identifikace žáků ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání, která je zásadní podmínkou prevence předčasných odchodů ze vzdělávání. V této oblasti byly zmiňovány dva základní odlišné přístupy – **celoplošný screening a individuální vyhledávání ohrožených žáků**. Metody identifikace žáků ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání se zaměřují především na vyhledávání žáků se sociálním znevýhodněním, žáků, jejichž postavení ve třídě je nepříznivé, žáků ohrožených drogovou závislostí, šikanou a podobně. Jako nejdůležitější je označováno vyhledávání žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí a žáků s nefunkčním rodinným zázemím. Jednou z možností plošného screeningu žáků při vstupu na střední školu uváděných pracovníky škol je například **adaptační kurz**, v jehož rámci školy mohou problémové žáky vytipovat. Další zmiňovanou metodou je **plošné dotazování žáků prvních ročníků**. Školy dále realizují **mapování vztahů ve třídě a využívají nástroje sociometrie pro zjištění sociálních rolí a vztahů ve třídě**. Jejich cílem je popsat žádoucí i nežádoucí prvky klimatu třídy a míru výskytu nežádoucího chování.

Kromě uvedených plošných metod vyhledávání ohrožených žáků uvádějí školy i individuálně zaměřené postupy, např. **rozhovory školního psychologa nebo výchovného poradce se žáky prvních ročníků**. Během těchto rozhovorů je možno odhalit potenciální problémy žáků a zároveň **navázat vztah důvěry** tak, aby žák byl ochoten školního psy-

chologa nebo výchovného poradce v obtížné životní situaci vyhledat. Důvěra žáků i rodičů a otevřená komunikace školy s nimi je velmi důležitou podmínkou úspěšného vyhledávání ohrožených žáků. V této souvislosti experti upozorňují, že rodiny o svých problémech školu často neinformují nebo obtížnou situaci tají. Další možností, jak získat informace, jsou tzv. **schránky důvěry**. I zde je ale podstatné předchozí navázání vztahu s psychologem nebo poradcem.

Obtížná je podle expertů i včasná identifikace žáků ohrožených drogovou závislostí, která rovněž může být důvodem předčasného odchodu ze vzdělávání. Expert z oblasti adiktologie upozornil na to, že školní preventivní programy často nejsou dostatečně účinné a užívání drog (zejména měkkých) je v komunitě žáků středních škol poměrně široce tolerované. Až v případě vzniku drogové závislosti je žák vrstevníky odmítán, vyloučen z kolektivu a ocitá se na okraji třídy. V tomto stadiu je ale řešení již poměrně obtížné. Žáci, kteří užívání drog „zvládají“, problémy s akceptováním v rámci kolektivu zpravidla nemají, někdy jsou naopak oblíbení. I to je důvodem, proč užívání drog může zůstat dlouhodobě neodhaleno.

Dalším důvodem důsledného utajování, a tedy i obtížného odhalení problému s drogami je skutečnost, že se získávají nelegální cestou. **Častou metodou zjišťování výskytu drog na školách je dotazníkové šetření**. V této souvislosti odborník na adiktologii v rámci rozhovoru upozornil na to, že pracovníci primární prevence na školách dotazníky často vytvářejí sami, což vede k jejich rozdílné úrovni. Zejména upozornil na to, že není vhodné, aby dotazníky byly adresné. Dále upozorňuje na problémy s efektivitou preventivních opatření zaměřených na užívání drog, kdy jednorázové přednášky, nátlakové intervence a „strašení drogou“ nejsou dostatečně účinné. Primární prevence proto musí být co nejširší, kromě informační složky by měla zahrnovat i složku postojeovou.

Zatímco uvedené metody byly zaměřeny především na identifikaci žáků potenciálně problematických, viditelné potíže konkrétního žáka zpravidla identifikuje učitel. Jedná se nejčastěji o absence, prospěchové nebo kázeňské problémy.

5.4.6 Mechanismus předčasných odchodů ze vzdělávání

Jednou z oblastí bylo zmapování mechanismu odchodů ze vzdělávání a způsobů intervence, kterými školy i další subjekty mohou do tohoto procesu vstoupit a ovlivnit jej. Bylo zjištěno, že v dotazovaných školách zcela převažovaly **odchody na vlastní žádost, vyloučení ze školy** bylo málo časté a docházelo k němu zpravidla v případě závažných kázeňských důvodů (krádeže apod.). Tato situace je ovšem podle vyjádření pracovníků škol ovlivněna skutečností, že **většina žáků, kterým hrozí vyloučení ze školy, odchází raději dobrovolně**.

Z hlediska mechanismu odchodů ze školy experti upozorňují na skutečnost, že se jedná zpravidla o postupný proces, kdy problémový žák přestává docházet do školy, ztrácí kontakt se třídou i probíranou látkou, množí se absence a studijní neúspěchy. Zpočátku reaguje na sankce nebo domluvy

5. Předčasné odchody ze vzdělávání

a pokouší se o nápravu, ale řada žáků nakonec odejde ze školy úplně. Možnosti školy na žáka působit a motivovat ho k setrvání ve vzdělávání jsou podle názoru dotazovaných pracovníků škol v této fázi poměrně omezené. Zpravidla jsou kontaktováni rodiče, dále jsou realizovány pohovory s psychologem nebo výchovným poradcem, jsou udělovány sankce až po případné vyloučení ze školy.

5.4.7 Možnosti intervence v případě ohrožení žáka předčasným odchodem

Základní doporučení pro intervenci

V případě, že se objeví závažné problémy signalizující hrozbu odchodu žáka ze vzdělávání (absence, žák neprospívá, má vážné kázeňské problémy apod.), je podle názoru expertů základní podmínkou možné intervence školy **zjistit příčinu**. Zjištění důvodů a příčin problémů žáka je klíčové i z toho důvodu, že různé příčiny odchodu vyžadují odlišné nástroje intervence. Na druhou stranu odborníci upozorňují i na skutečnost, že zjištění příčin problémů žáků není snadné, žáci i rodiče skutečné příčiny problémů, zejména sociální a vztahové problémy v rodině, závislosti na drogách, alkoholu, domácí násilí, tají a stydí se za ně.

Kromě potřeby odhalení skutečné příčiny experti upozorňují **na potřebu včasného řešení a okamžité reakce na absence žáka a vznikající problémy**. Dalším principem je **důsledně individuální přístup**, kdy experti upozorňují na to, že při řešení problémů, které mohou vyústit v odchod žáka ze vzdělávání, není vhodné se řídit jen formálně stanovenými pravidly, např. počty zameškaných hodin, ale posuzovat žáka individuálně v kontextu jeho životní situace, dlouhodobých postojů a studijních výsledků. Zajímavým principem je **kombinace systematického tlaku na žáky a důsledného vyžadování pravidelného plnění studijních povinností**. **Pokud žák skutečně selhává, je třeba mu nabídnout druhou šanci**, ať už na původní škole, nebo i v jiné škole a jiném kolektivu, a to i v případě kázeňských přestupků.

Nástroje používané v případě ohrožení žáka předčasným odchodem ze vzdělávání

V případě, že se objeví problémy jako absence, nezvládnutí učiva nebo rodinné problémy, využívají školy řadu konkrétních nástrojů, kterými se snaží situaci vyřešit a podpořit setrvání žáka ve škole. V rámci rozhovorů byly identifikovány následující opatření a přístupy:

Motivace k setrvání ve studiu – podpora psychologa nebo školního poradenského pracovníka

Školy se snaží vést žáka ke splnění studijních povinností a setrvání ve studiu, vysvětlují důležitost dosažení vzdělání pro uplatnění na trhu práce, pokoušejí se spolupracovat s rodiči. Motivace k dokončení studia na individuální úrovni zahrnuje celou škálu postupů, například řešení absencí, neprospěchu, kázeňských problémů, šikany, drogové závislosti, a zahrnuje jak případné sankce, tak i nabídku možných cest řešení, včetně přestupů na jinou školu nebo jiný obor, individuální konzultace nebo doučování.

Doučování nebo individuální konzultace

Možným nástrojem podpory setrvání ve vzdělávání je nabídka doučování nebo konzultací. Dotázaní pracovníci ovšem upozorňují na skutečnost, že řada žáků se snaží školou proplout a tyto možnosti často nevyužívá. Naopak pozitivní zkušenosti s doučováním uváděla nezisková organizace Romodrom o. s., která se věnuje doučování žáků základních škol v romských komunitách na severní Moravě. Bylo rovněž zdůrazněno, že **doučování by mělo mít jinou formu než běžná výuka, mělo by individuálně reagovat na potřeby a možnosti žáka**.

Přestup do snadnějších oborů studia nebo jiné kategorie vzdělání

V případě, kdy žák nezvládá učivo na dané úrovni vzdělání, je často využívanou možností přestup do snadnějšího oboru nebo jiné kategorie vzdělávání. V této souvislosti odborníci upozorňují na to, že **je třeba situaci posoudit co nejdříve a umožnit přechod do jiné školy nebo oboru tak, aby situace, kdy žák učivo nezvládá a ztrácí se školou kontakt nebo se ocitá zcela mimo školu, byla co nejkratší**. I když přestupy jsou v zásadě vhodným způsobem řešení studijních problémů, upozorňují odborníci i na negativní stránku, kdy přestupy na jednodušší školu mohou být důsledkem neochoty žáka věnovat studiu větší úsilí. Ten pak hledá školu, která ho bude co nejméně „zatěžovat“. Podstatné je v této souvislosti i podrobné informování rodičů a dětí o možnostech vzdělávání, přechodech na jinou školu a v případě odchodu ze vzdělávání o možnostech návratu do školy, případně absolvování rekvalifikačního kurzu.

Přerušení studia

Pokud žák ze studia skutečně odchází, a to z důvodů, které nejsou kázeňského charakteru a mohou pominout, dávají školy přednost přerušení studia a zachování možnosti návratu do vzdělávání a dokončení studia, případně žáky i po uplynutí doby přerušení studia kontaktují a vyzývají k nástupu do studia. Na druhou stranu dotázaní odborníci v rozhovorech upozornili i na určitá úskalí přerušení studia. Přerušení studia podle jejich názoru s sebou přináší významné riziko, že se žák již ke studiu nevrátí, případně se budou jeho problémy s absencemi a plněním školních povinností opakovat.

Individuální vzdělávací plán

Další možností řešení některých obtíží žáků ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání, zejména v případě těhotenství, péče o dítě nebo zdravotních a psychických poruch, je individuální studijní plán, který těmto žákům může pomoci obtížné období překlenout.

Pomoc při řešení krizových sociálních situací žáků ve spolupráci s příslušnými orgány

Důvodem předčasného ukončení studia, zejména u žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí, mohou být i vážné životní situace a existenční problémy, úmrtí v rodině, nemoci a další, kdy podpora žáků v setrvání ve škole a vzdělávání zahrnuje nejen pedagogickou nebo psychologickou pomoc,

ale i řešení vážné finanční situace, bydlení nebo pomoc právního charakteru. V této oblasti ale na základě vyjádření poradenských pracovníků chybí dostatek informací, zejména pociťují potřebu konzultací v oblasti právních a sociálních předpisů a kontaktů, kam by mohli rodiče a žáky, kteří se potýkají s existenčně náročnými situacemi, odeslat.

5.5 Závěry a doporučení

- Ze šetření vyplynulo, že **důležitou součástí prevence je včasné vytipování ohrožených žáků**. Při vymezení ohrožených žáků přitom byly uváděny 3 kategorie. První kategorii představují žáci ohrožení z důvodu **nevhodného sociálně-ekonomického zázemí**. K hlavním rizikovým faktorům podle názorů a zkušeností respondentů z hlediska rodinného zázemí patří: nízké vzdělání rodičů a nezaměstnanost rodičů, socio-ekonomicky slabší postavení rodiny, sociálně vyloučené lokality, romské etnikum, dysfunkční rodiny, nesoulad rodičů při výchově, situace, kdy rodiče dítě nezvládají, násilí nebo drogy v rodině, dlouhodobé nemoci rodičů, osiřené dítě. Druhou kategorií tvoří **žáci ohrožení v souvislosti s individuálními charakteristikami, postojí ke škole a vzdělání nebo s individuálními problémy** (drogy, alkohol, časné těhotenství, snaha se osamostatnit, nezáměr o vzdělávání...). **Třetí kategorií tvoří žáci, kteří si vybrali nevhodný obor nebo kategorii vzdělání a obor je nezajímá nebo studium nezvládají.**
- Podstatnou otázkou, na kterou se šetření soustředilo, byla **možnost identifikace žáků ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání**. Dotázaní experti uváděli potřebu seznámit se se žáky a jejich sociálním zázemím, zejména nutnost vyhledávání žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí, žáků, jejichž postavení ve třídě je nepříznivé, žáků ohrožených drogovou závislostí, šikanou a podobně. Jako možnost plošného screeningu žáků při vstupu na střední školu dotazovaní experti uváděli například **adaptací kurz**, v jehož rámci školy mohou problémové žáky vytipovat. Další zmiňovanou metodou je **plošné dotazování žáků nebo rodičů v prvních ročnících**. Školy dále realizují **mapování vztahů ve třídě a využívají nástroje sociometrie** pro zjištění sociálních rolí a vztahů ve třídě. Jejich cílem je popsat žádoucí i nežádoucí prvky klimatu třídy a míru výskytu nežádoucího chování. Dále školy uvádějí využití **individuálně zaměřených postupů, např. rozhovory školního psychologa nebo výchovného poradce se žáky prvních ročníků**. Během těchto rozhovorů je možno odhalit potenciální problémy žáků a zároveň navázat vztah důvěry, tak aby žák byl ochoten školního psychologa nebo výchovného poradce v obtížné životní situaci vyhledat. Na druhou stranu školy upozorňují na to, že odhalit potenciální ohrožení je někdy obtížné, protože žáci i rodiče problémy spíše zakrývají. Důležitá je proto především důvěra a široká komunikace. Další možností, jak získat informace, které mohou pomoci řešit vznikající obtížnou situaci žáka, jsou tzv. **schránky důvěry**. I zde je ale podstatné předchozí navázání vztahu s psychologem nebo poradcem. Z hlediska identifikace žáků ohrožených drogovou nebo alkoholovou závislostí expert na adiktolo-

gii zdůraznil především potřebu využívat profesionálně sestavený dotazník a vyhnout se lacinému nátlaku a „strašení drogou“, které není dostatečně účinné. V protidrogové prevenci je třeba vždy poskytovat pravdivé informace a klást důraz nejen na informační, ale i postojovou složku.

- Z hlediska možnosti **motivovat žáky k dokončení studia** byla zmiňována jak obecná podpora zájmu o studium a jeho dokončení, tak i konkrétní intervence v případě individuálních selhávání žáků. V souvislosti s obecnou motivací dotázaní experti uváděli především tyto nástroje:
 - Podpora vhodné volby střední školy i oboru, případně zájmu pokračovat ve vzdělávání po ukončení základní docházky, dobrá informovanost o nárocích i prostředí školy
 - Zlepšení kvality a přitažlivosti výuky
 - Podpora zájmu žáků o budoucí profesi
 - Účast žáků v soutěžích
 - Exkurze v reálných firmách
 - Besedy s absolventy školy
 - Podpora dobrého klimatu a vztahu žáků ke škole a volnočasové aktivity – kroužky, sportovní aktivity, kurzy...
- Z pohledu vhodných intervenčních nástrojů zaměřených na podporu dokončení studia jednotlivých žáků dotazovaní experti zdůrazňovali potřebu včasné reakce při prvních obtížích, brzké upozornění rodičů na absence a dále potřebu individuálního přístupu a posuzování žáků v kontextu jejich životní situace. Jako nástroje intervence byly v případě, kdy se objeví problémy se zvládáním učiva, absence, kázeňské prohřešky, rodinné problémy a podobně, v rozhovorech uváděny následující opatření a přístupy:
 - Motivace k setrvání ve studiu – podpora psychologa nebo školního poradenského pracovníka
 - Doučování nebo individuální konzultace
 - Přestup do snadnějších oborů studia nebo jiné kategorie vzdělání
 - Přerušování studia
 - Individuální vzdělávací plán
 - Pomoc při řešení krizových sociálních situací žáků ve spolupráci s příslušnými orgány

Jedním z důležitých principů je potřeba komunikace a spolupráce všech zúčastněných subjektů jak v rámci školy (třídní učitel, učitel odborného výcviku, poradce nebo školní psycholog, vedení školy), tak i mimo školu (pedagogicko-psychologické poradny, OSPOD, rodina...), která je spolu se včasným řešením problémů důležitým předpokladem úspěchu.

Významným pomocníkem při řešení problémů předčasných odchodů na vaší škole jsou příklady dobré praxe z jiných pracovišť. V souvislosti s uváděným šetřením, ze kterého vychází text této kapitoly, byly zpracovány příklady dobrých praxí a zkušeností škol:

- Doučování dětí v rodinách – Člověk v tísni, o. p. s.
- Školní poradenské pracoviště na střední škole – úloha speciálního pedagoga – etopeda
- Prevence předčasných odchodů ze vzdělávání na ISS HPOS Příbram
- Jak bráníme předčasným odchodům ze vzdělávání na SSOU Industria II s. r. o.

Tyto příklady jsou zpracovány v publikaci Ing. Jana Trhlíková: Předčasné odchody ze vzdělávání na středních školách – Kvalitativní analýza rozhovorů s experty a příklady dobrých praxí, NÚV, Praha 2012, která je k dosažení na

www.infoabsolvent.cz, v sekci Absolventi škol a trh práce, v podsekcí Publikace. Dále jsou této problematice věnovány samostatné stránky v sekci Bez bariér na trh práce, v podsekcí Předčasné odchody ze vzdělávání.

6. Jak žáci základních a středních škol vybírají svou další vzdělávací nebo pracovní kariéru

Kapitola nabízí interpretaci výsledků získaných v rámci dotazníkového šetření, které proběhlo v roce 2011 na vybraných základních a středních školách. Toto šetření se uskutečnilo v rámci **projektu Kariérové poradenství v podmínkách kurikulární reformy VIP Kariéra II – KP**. Jak již samotný název projektu napovídá, jeho hlavním tématem je kariérové poradenství, zejména kariérové poradenství poskytované v rámci regionálního školství.

Šetření proběhlo na 40 základních školách a 20 středních školách v Praze, Plzeňském, Ústeckém a Moravskoslezském kraji. Celkem se šetření zúčastnilo 1 655 žáků 9. ročníků základních škol a 935 žáků 3. a 4. ročníků středních škol. Analýza tedy vychází z empirických dat a je orientována na problematiku volby další vzdělávací či pracovní dráhy žáků 9. ročníků základních škol a 3. a 4. ročníků středních škol. Jde o kvantitativní šetření s cílem shromáždit kvalitní a relevantní informace o způsobech volby školy či výběru pracovní dráhy.

Hlavním cílem provedeného šetření bylo zjistit, kdo a do jaké míry žáky základních a středních škol při jejich volbě další vzdělávací či pracovní dráhy ovlivňuje, kde žáci hledají informace a jak s informacemi, které naleznou, pracují. Současně jsme chtěli získat odpověď na otázku, zda kariérové poradenství poskytované žákům základních a středních škol plní očekávanou funkci a jak sami žáci tuto službu vnímají.

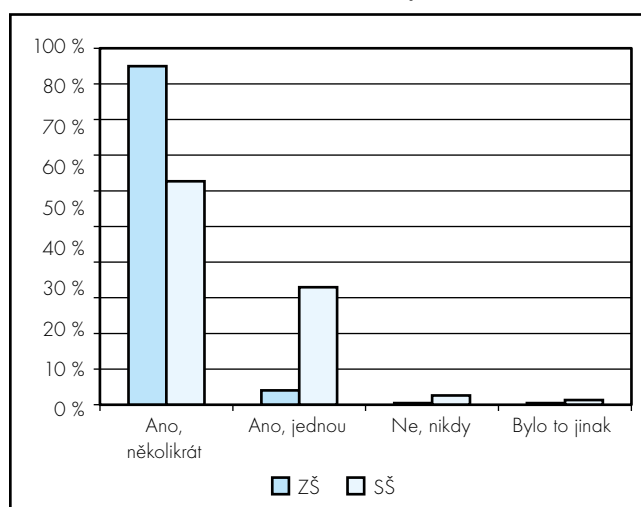
6.1 Vliv rodiny a další faktory vstupující do procesu výběru vzdělávací a profesní dráhy

Cílem dotazníkového šetření na vybraných základních a středních školách bylo zjistit způsob volby školy či výběr pracovní dráhy. Hovory žáků základních a středních škol s rodiči o budoucí vzdělávací a profesní kariéře byly předmětem úvodní sady otázek.

Na základní škole si o tom, co budou po jejím dokončení dělat, povídalo s rodiči 99 % žáků, přitom 95 % opakovaně. Téma budoucí vzdělávací dráhy, tedy, co po základní škole, probírali doma podobně chlapci jako dívky a v odpovědích podle kraje nebyly zjištěny žádné zásadní rozdíly.

Na střední škole řešilo otázku co po škole s rodiči již výrazně méně žáků – minimálně jednou toto téma doma probíralo 95,6 % žáků, přičemž několikrát svou další kariéru řešilo s rodiči jen 62,7 % žáků. O něco častěji řešily opakovaně svou budoucnost s rodiči dívky (64,6 % dívek a 61,5 % chlapců). Ani na úrovni střední školy se neprojevil výraznější rozdíl mezi zastoupenými kraji, výrazněji se odlišoval pouze

Obrázek 6.1: Jak často žáci základních a středních škol řeší s rodiči svou budoucí vzdělávací či profesní dráhu (v %)

Moravskoslezský kraj. V tomto kraji si opakovaně povídalo se svými rodiči o budoucnosti pouze 58,6 % žáků.

Z výsledků je zřejmé, že jedině, co má **výrazný vliv** na to, zda se žáci o své budoucí kariéře radí s rodiči, je jejich **věk**. Zatímco žáci na základní škole se téměř všichni s rodiči radí, na střední škole jde o výrazně nižší podíl – pouze zhruba 63 % žáků středních škol si s rodiči povídá o své další kariéře. Vliv zde zřejmě hraje to, že na střední škole v okamžiku rozhodování jsou žáci již plnoletí a mají konkrétnější představu o svém životě, kdežto žáci na základní škole se o své budoucnosti s rodiči baví relativně velmi často.

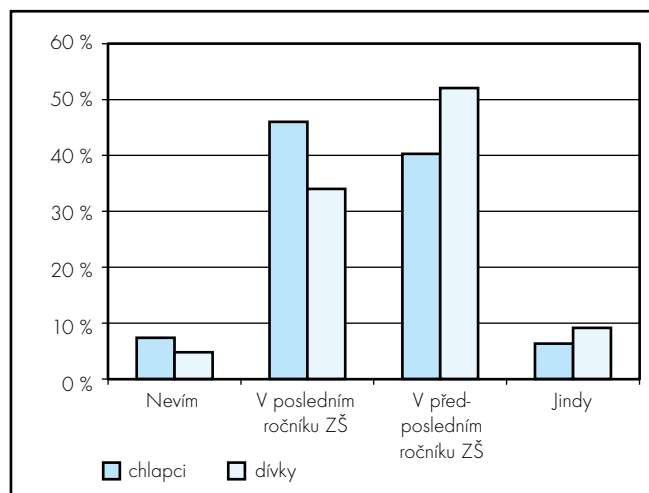
Období počátku řešení budoucí vzdělávací/profesní dráhy

Svou budoucností se nejvíce žáků základní školy začíná zabývat **v osmém ročníku** (45,7 %) a také v posledním ročníku (40,4 %). Přes 7 % dotázaných (7,7 %) žáků uvedlo nějaké jiné období, kdy nejčastěji šlo o sedmý ročník základní školy, ale objevovaly se i odpovědi řadící první závažnější úvahy o budoucnosti do 5. třídy, což zřejmě koresponduje s případnými úvahami o přechodu na víceleté gymnázium.

Z výsledků je zřejmé, že **dívky řeší otázky své budoucnosti výrazně dříve než chlapci**. Je tak zřejmé, že dívky přistupují k volbě budoucí vzdělávací dráhy s předstihem, kdežto u chlapců převládá odklad rozhodnutí. Pokud jde o rozdíly

6. Jak žáci základních a středních škol vybírají svou další vzdělávací nebo pracovní kariéru

Obrázek 6.2: Kdy žáci základních škol začali řešit svou budoucí vzdělávací dráhu podle pohlaví (v %)

v jednotlivých krajích, pak zejména žáci z Plzeňského kraje řeší své další vzdělávání s předstihem – 49,9 % žáků základních škol začalo uvažovat nad otázkou „co po základní škole“ již v předposledním ročníku.

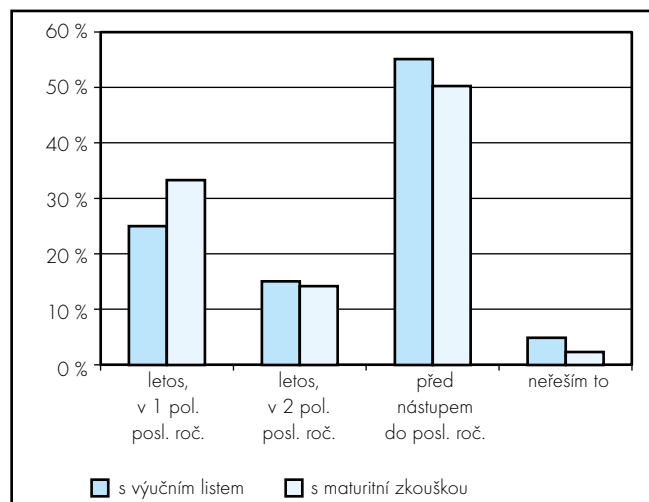
Žáci středních škol řeší otázku budoucnosti nejčastěji **ještě před nástupem** do posledního ročníku (52,3 %) a v první polovině posledního ročníku (29,4 %). Jen 3,6 % žáků střední školy neřeší, co budou dělat po skončení střední školy. Až ve druhém pololetí posledního ročníku začalo nad svou budoucností přemýšlet 14,5 % žáků střední školy. Pokud jde o rozdíly mezi žáky podle typu vzdělání, pak se od sebe liší relativně málo.

Ve všech sledovaných krajích, s výjimkou Moravskoslezského, řeší svoji budoucnost více než polovina žáků středních škol již v předposledním ročníku školy.

Využití rad rodičů při rozhodování o budoucí vzdělávací/profesionální dráze

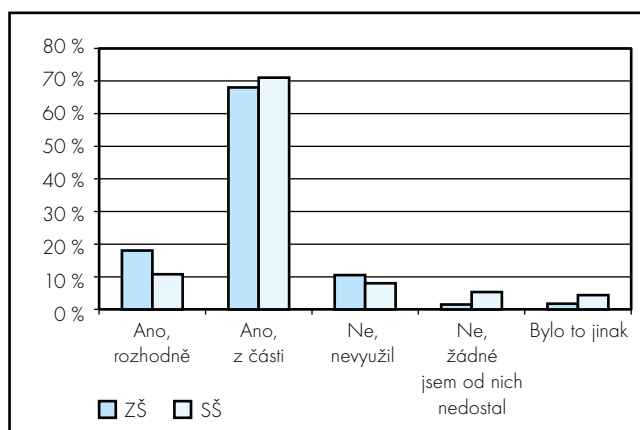
Žáci základních i středních škol vnímají, že využívají rady svých rodičů ohledně budoucí kariéry poměrně často. **Žáci základních škol** využili rady svých rodičů v 86,1 %, přičemž

Obrázek 6.3: Kdy žáci středních škol začali řešit svou budoucí vzdělávací či profesní dráhu podle typu vzdělávání (v %)

v 68,0 % ji využili zčásti a v 18,1 % jejich rad využili rozhodně. 10,5 % žáků se rad rodičů dostalo, avšak nevyužili je a pouze 1,8 % žáků základních škol se rad rodičů nedostalo. Ačkoliv jde o nízké procento ze všech žáků základních škol (v absolutním vyjádření jde o 25 žáků), je nutné právě na tyto žáky zaměřovat pozornost výchovných-kariérových poradců na školách, neboť ti to žáci nedostávají potřebné informace. U těchto žáků pak role kariérového poradce není pouze doplňkem rodinného rozhodovacího procesu při výběru školy, ale mnohdy je jediným zdrojem informací a poradenství, kterého se žákovi dostane. Jeho role při výběru střední školy je tak velmi významná a výrazně ovlivňuje žáka v jeho další kariéře. Pokud jde o rozdíly mezi chlapci a děvčaty, pak lze říci, že žádné významné rozdíly ve využívání rad rodičů mezi nimi nejsou. Podstatné zde tedy spíše je, jak se rodina výběrem střední školy zabývá, než to, zda jde o chlapce, či dívku.

Obrázek 6.4: Jak žáci základních a středních škol využívají rad svých rodičů při rozhodování o své budoucí vzdělávací či profesní dráze (v %)

Žáci středních škol využívají rad svých rodičů v 81,8 %, což je sice o něco méně než v případě žáků základních škol, avšak rozdíl není tak výrazný. Rozhodně rad svých rodičů využilo 10,8 % žáků středních škol a 71,0 % žáků pak využilo těchto rad do určité míry. Také zde se neprokázaly rozdíly mezi chlapci a dívkami, kdy chlapci využívali rad svých rodičů v 82,6 % a dívky v 81,1 %. Významné rozdíly ve využívání rodičovských rad nejsou ani mezi žáky jednotlivých skupin oborů vzdělání – nejméně využívají rad rodičů žáci z oborů vzdělání ukončených výučním listem – 81,3 %. Žáci z oborů vzdělání ukončených maturitní zkouškou sahají po rodičovských radách v 84,6 %. Je tedy patrné, že **i v dospělém věku přikládají děti radám svých rodičů určitou váhu**. Pokud jde o rozhodování o budoucnosti, tak se zdá, že puberta či období adolescence v rozhodování dětí nehraje až tak významnou roli. Slovo rodičů má stále svou váhu.

Identifikace žáků s povoláním rodičů

Cílem šetření bylo zjistit, do jaké míry se žáci nechávají ovlivnit profesí svých rodičů a zda je profese rodičů pro ně vzorem, který chtějí následovat. Jak žáci **základních škol**, tak žáci **středních škol** se s profesí někoho z rodiny identifikují ve čtvrtině případů (žáci ZŠ v 25,3 %, žáci SŠ v 25,0 %).

V případě **žáků základních škol** chce 8,2 % z nich vykonávat stejnou profesi jako jejich otec a 2,4 % jako jejich matka. Dá se říci, že nejvíce se s profesí rodičů žáci identifikují v případě, že matka či otec mají vysokoškolské vzdělání a vykonávají odbornou profesi. K druhé nejčastější identifikaci s profesí rodičů dochází u těch žáků, jejichž rodiče jsou vyučení. Zde zřejmě hraje roli výkon konkrétního řemesla, které žáci vidí na vlastní oči a kde vidí i výsledky práce rodičů.

U **žáků středních škol** chce stejnou práci jako jejich otec vykonávat 7,7 % žáků a jako jejich matka 3,2 %. I zde dochází ke ztotožnění s profesí rodičů relativně častěji v případě vysokoškolského vzdělání rodičů. Jak u žáků základních škol, tak u žáků středních škol hraje celkem významnou roli profese někoho jiného z rodiny – u žáků základních škol jde o 14,7 %, u žáků středních škol o 14,1 %. Je tedy zřejmé, že při rozhodování o budoucí profesi hraje významnou roli spíše širší rodina než pouze základní.

Naopak 61,8 % žáků základních škol a 59,8 % žáků středních škol chce pracovat spíše v jiných profesích, než vykonávají jejich rodiče či příbuzní.

Kdo by měl v rodině rozhodovat o volbě školy a profese

Rozhodovací procesy týkající se jednotlivých etap volby další vzdělávací a profesní dráhy jsou považovány za jedny z nejobtížnějších a nejkompikovanějších v životě člověka. V této souvislosti šetření zjišťovalo, kdo by měl podle názorů žáků a rodičů rozhodovat o volbě školy a profese. Názory žáků a rodičů jsou zobrazeny v přehledovém obrázku 6.6.

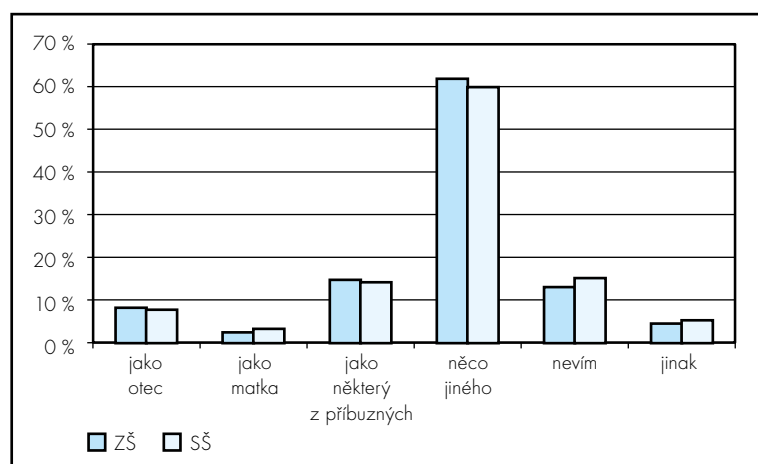
Žáci základních škol se domnívají, že jsou to oni, kdo by měl o budoucí škole rozhodovat. Z dotázaných žáků se 87 % domnívá, že volba školy je především jejich věc a rodiče by do ní neměli zasahovat. Pouze 13 % žáků si myslí, že volbu školy mají ovlivňovat především rodiče. **Ještě radikálnější názor žáci vyjadřovali v případě rozhodování o budoucí profesi.** Žáci základních škol se v 91 % přiklání k názoru, že volba budoucí profese je jejich věc a rodiče by do ní neměli zasahovat. Pouze 9 % žáků se kloní k opačnému názoru, že volbu budoucí profese mají ovlivňovat hlavně rodiče.

Rodiče o své úloze při volbě další vzdělávací a profesní dráhy také přemýšlejí. Z dotázaných rodičů si 32 % myslí, že mají jako rodiče rozhodovat o volbě školy dítěte, a 68 % rodičů uvedlo, že volba školy dítěte je pouze jeho věc. Rodiče přihlížejí nejenom k tomu, aby žáka zvolená střední škola bavila a byla přiměřená jeho předpokladům, ale snaží se předjímat i budoucí rizika. Ze strany rodičů proto dochází ke kritickému posuzování představ žáka o střední škole. V názorech na svou roli **při volbě profese** se rodiče přiklání v 82 % k názoru, že je to žák, kdo by se měl rozhodovat, a pouze 18 % rodičů si myslí, že jako rodiče rozhodují o volbě budoucí profese dítěte.

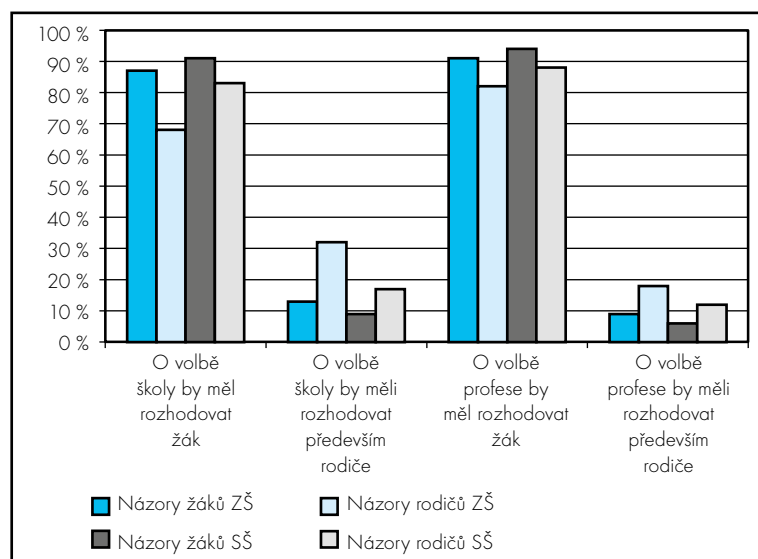
Z dotázaných **žáků středních odborných škol a středních odborných učilišť** se 91 % domnívá, že **volba školy** je především „jejich věc“ a rodiče by do ní neměli nebo spíše neměli zasahovat. Jen 9 % žáků se domnívá, že by rodiče měli volbu částečně nebo zcela ovlivňovat. Stejně tak žáci středních odborných škol a středních odborných učilišť jsou radikální v názoru na **volbu profese**. 94 % žáků středních škol se přiklání k tomu, že je to pouze jejich věc. Jen 6 % žáků se ve větší či menší míře domnívá, že rozhodnutí o budoucí profesi mají ovlivňovat rodiče.

Rovněž **rodiče** se domnívají, že za volbu další vzdělávací a profesní dráhy po střední škole nesou velkou část zodpovědnosti především sami žáci. Z dotázaných rodičů jich 33 % uvedlo, že **volba školy** je záležitostí žáka a jako rodiče by do jeho rozhodování vůbec neměli zasahovat. Polovina rodičů (50 %) si myslí, že by do rozhodování spíše neměli zasahovat. Ve 13 % zastávají rodiče názor, že by měli o volbě školy svého dítěte spíše rozho-

Obrázek 6.5: Míra identifikace žáků základních a středních škol s prací rodičů (v %)

Obrázek 6.6: Kdo by měl v rodině rozhodovat o volbě budoucí školy a profese

6. Jak žáci základních a středních škol vybírají svou další vzdělávací nebo pracovní kariéru

dovat a ve 4 % zcela rozhodovat. Pokud odpovědi sloučíme, pak se k názoru, že by rodiče neměli do volby školy zasahovat, přiklání 83 % rodičů a 17 % rodičů je opačného názoru. Rodiče se přiklání k větší nezávislosti žáků také **při volbě profese**. 88 % rodičů se domnívá, že by o volbě profese měli rozhodovat především žáci, a zbývajících 12 % rodičů uvádí, že jsou to oni, kdo by měl rozhodovat. Na základě statistických testů můžeme konstatovat, že se rodiče 2krát častěji než žáci středních odborných škol a středních odborných učilišť domnívají, že by měli (rodiče) rozhodovat o volbě školy. Ke shodnému poznatku jsme dospěli u názorů na volbu profese.

Uvedené poznatky mají své pozitivní i negativní důsledky. Pokud by bylo rozhodování ponecháno pouze na žákovských preferencích, bez korekce rodičů, pravděpodobně by konečné rozhodnutí žáka nebylo zcela racionální a z dlouhodobého hlediska by mohlo vést ke školní neúspěšnosti či nespokojenosti se zvolenou vzdělávací nebo profesní dráhou.

Zejména u žáků základních škol lze na základě teoretických a empirických poznatků konstatovat, že jedinci v tomto vývojovém období ještě nejsou připraveni natolik, aby se mohli samostatně rozhodovat o konkrétní profesi, respektive o střední škole. Přestože úvahy žáků základních škol stále častěji směřují k profesním plánům, budoucnost vnímaná jejich očima je ještě ve většině aspektů významně spojena s přítomností. Představy jednotlivých žáků o profesní budoucnosti vykazují navíc odlišnosti, a to jak ve zvažovaném časovém horizontu, tak v intenzitě přemýšlení, obsahu plánů, míře konkrétnosti, vyhraněnosti a stabilitě.

Požadavky volby další vzdělávací a profesní dráhy jsou pro žáky základních škol poměrně náročné. Obecně jde o hledání souladu mezi individuálním potenciálem, požadavky vzdělávacího systému a světa práce. Hlavní rizika volby další vzdělávací a profesní dráhy dnešních patnáctiletých žáků vyplývají především z jejich nízké připravenosti pro toto rozhodování. Za nepříznivé faktory lze považovat:

- malou informovanost o světě práce a jednotlivých povoláních, tj. o nezbytných podmínkách zdravotních, požadovaných znalostech, dovednostech a především o skutečném výkonu povolání a jeho perspektivách na trhu práce;
- neznalost vzdělávacího systému, tj. jeho struktury, nabídky, nároků jednotlivých typů a stupňů škol, formálního a neformálního kurikula apod.;
- nedostatečný stupeň sebepoznání, tj. přehled o vlastních schopnostech, o nadání, způsobilosti, fyzických a psychických předpokladech;
- krátkodobou perspektivní orientaci, tj. zaměření na bezprostřední cíle;
- nejasné představy o vlastní budoucnosti, tj. absenci životních plánů.

Na druhé straně lze předpokládat, že při samostatné volbě budou žáci klást důraz na to, aby je zvolená škola či povolání bavily. Psychologové uvádějí prokazatelný vliv zájmů na spokojenost člověka ve škole a na školní úspěšnost. Skutečnost, zdali zvolená profese odpovídá zájmovému zaměření, spoluurčuje pracovní spokojenost, stabilitu a výkonnost v povolání.

U žáků základních a středních škol je samostatné rozhodování o vzdělávací a profesní dráze založené na racionální bázi možné pouze při dostatečné a kvalitní přípravě ve škole. Ta by měla zahrnovat jak poznání základních principů kariérového rozhodování, sebepoznání, znalost vlivů na volbu další vzdělávací a profesní dráhy, schopnost pracovat s informačními zdroji a využívat poradenské služby, tak i orientaci na trhu práce a v možnostech vzdělávání.

Lidé a události mající vliv na výběr vzdělávací/profesní dráhy

Značný prostor byl v rámci šetření věnován tomu, co bylo pro žáky důležité, co je ovlivnilo při jejich rozhodování, na jakou školu jít, v případě žáků středních škol, co vůbec po střední škole dělat.

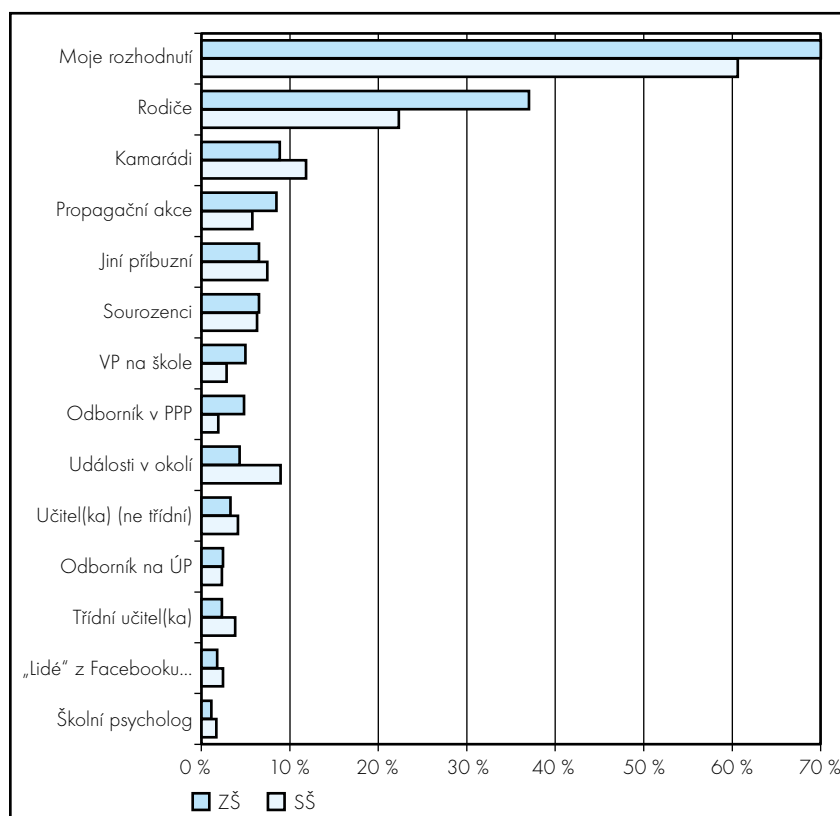
Pokud žáci měli identifikovat ty, kteří je nejvíce ovlivňují při rozhodování, co dál, **pak u žáků základních škol** zcela jednoznačně **dominovala varianta „moje rozhodnutí“**, tedy že se rozhodovali sami, na základě vlastního úsudku. Takto svou volbu vnímá více než 90 % dotázaných žáků základních škol. Na druhém místě se umístili **rodiče**, kdy více než třetina žáků základních škol připustila, že na jejich rozhodování měli rodiče vliv. Žádná z dalších možností nezískala více než 10 %. Určitou váhu přikládají žáci základních škol ještě kamarádům. **K nejméně vlivným zařadili žáci základních škol školního psychologa či třídního učitele či odborníka na úřadě práce**. Je otázkou, zda tito odborníci působí skrytě a tak taktně, že jejich vliv žáci nevnímají, nebo zda se jim poradenství z této strany nedostává. Z odpovědí žáků je zřejmé, že při řešení otázky výběru střední školy se mladí lidé jen velmi málo obracejí na sociální síť. Na tento typ komunikace se příliš nespolehají.

Činnost výchovného poradce, který na školách působí jako kariérový poradce, **byla ze všech institucionalizovaných forem kariérového poradenství vnímána jako nejúčinnější**. Využití rad rodičů přiznalo více než 80 % dotázaných, přímý vliv rodičů na výběr střední školy připustilo pouze něco přes třetinu žáků základních škol. Je tedy otázka, do jaké míry žáci rozlišují radu a přímý vliv. Rozdíly mezi dívkami a chlapci jsou jen velmi malé, pouze vliv kamarádů vnímaly dívky silněji než chlapci.

Také **žáci středních škol** vnímají jako **nejpodstatnější jejich vlastní rozhodnutí**, které však činí „pouze“ 60,6 %. I u nich je jako druhý nejsilnější označován **vliv rodičů** (22,4 %). Desetiprocentní hranici překročila ještě varianta „kamarádi“, kteří v této skupině mají větší vliv než na základní škole.

Na rozdíl od žáků základních škol vnímají středoškoláci více dění v regionu, zejména problematiku nezaměstnanosti, a nechávají se touto situací více ovlivnit. Je zřejmé, že na střední škole si již žáci uvědomují okolnosti působící na trhu práce a vnímají, že je potřebné se alespoň částečně podle nich řídit. **Nejmenší vliv pak přisuzují ve shodě se žáky základních škol školnímu psychologovi, odborníkům z pedagogicko-psychologické poradny, odborníkům na úřadě práce, ale také výchovným poradcům a „přátelům“ ze sociálních sítí**. Zde se již projevila výrazný odklon od poradenství reprezentovaného institucemi a je patrné, že **středoškoláci vnímají největší vliv v rámci sociálních vazeb – v rodině či v okruhu reálných přátel**.

Obrázek 6.7: Jaký vliv při rozhodování kam po základní/střední škole žáci základních a středních škol přisuzují uvedeným variantám (v %)

Poznámka: V grafu jsou uvedeny hodnoty varianty „velký vliv“. Data jsou seřazena sestupně podle hodnot platných pro žáky základních škol.

Žáci v oborech ukončených výučním listem přisuzují svým rodičům více vlivu než žáci v oborech ukončených maturitní zkouškou. Silněji také vnímají vliv ostatních příbuzných. A do třetice se odlišují ve vnímání svého okolí, kdy 11,3 % žáků v oborech ukončených výučním listem uvedlo, že je v jejich rozhodování „kam po střední škole“ také ovlivnily události v regionu, neboť často směřují přímo na trh práce a míra nezaměstnanosti či krach podniků v jejich okolí je zajímavá více než žáky v oborech ukončených maturitní zkouškou, kteří často míří na vysokou školu a spojení s událostmi v regionu není tak silné.

Nízký význam přisuzovaný školním psychologům při volbě vzdělávací či profesní dráhy jak u žáků základních škol, tak u žáků středních škol zřejmě souvisí s tím, že školní psycholog poskytuje pomoc zejména žákům, kteří jsou nějakým způsobem ohroženi či mají nějaké výraznější problémy, které se projevují v rámci školní docházky. Jeho pomoc tak není obecně určena všem žákům.

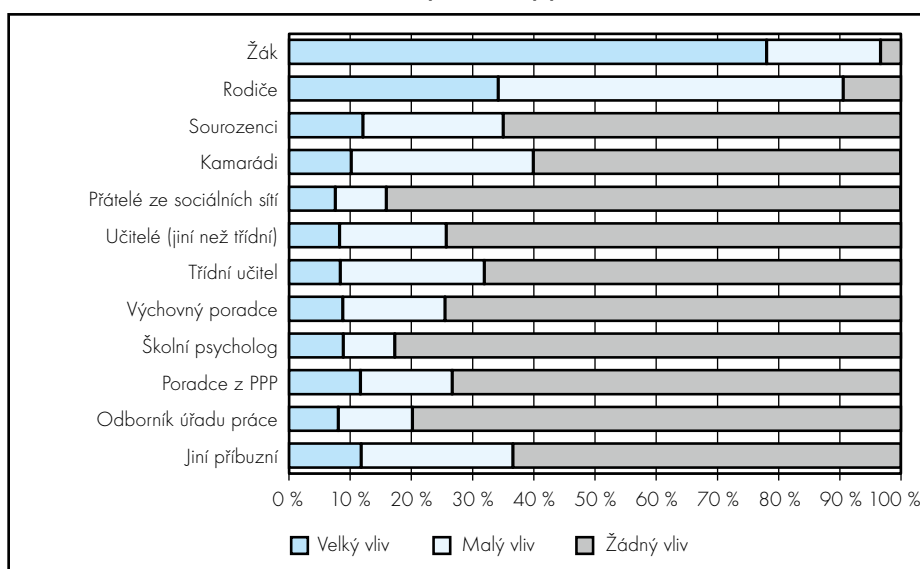
Vliv okolí z pohledu rodičů při rozhodování žáků základních a středních škol o dalším studiu a práci

Nejprve zaměříme pozornost na analýzu sociálních vlivů působících na volbu další vzdělávací a profesní dráhy **žáků základních škol** z pohledu jejich rodičů. Přehledovou formou jsou odpovědi žáků zachyceny v obrázku 6.8.

Rodiče se domnívají, že volba další vzdělávací a profesní dráhy byla nejvíce ovlivněna **žákovým rozhodnutím**. Velký vliv žákovi přisuzuje 78 % rodičů, malý vliv 19 % rodičů a 3 % rodičů se domnívají, že žák neměl na rozhodnutí žádný vliv. Přestože vyšší hodnota koeficientu vlivu ukazuje, že rodiče přisuzují žákovi při rozhodování o volbě další vzdělávací a profesní dráhy menší míru vlivu, na základě statistických testů bylo zjištěno, že volba další vzdělávací a profesní dráhy byla pohledem rodičů 3krát více ovlivněna vlastním rozhodnutím žáka než jejich vlastním působením (tj. působením rodičů). **Rodiče** si v průměru přisuzují spíše malý vliv. Velký vliv na volbu další vzdělávací a profesní dráhy žákem mají rodiče podle jejich vlastního názoru v 34 %, malý vliv v 56 % a v 10 % rodiče uvádějí, že na rozhodování žáka neměli žádný vliv. Ve srovnání s ostatními

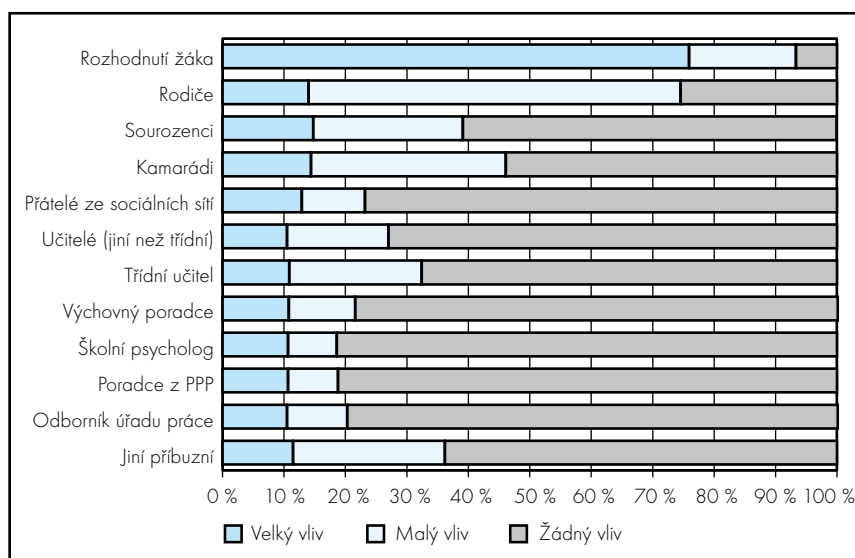
sociálními vlivy je působení rodičů dominantní. Na třetím místě v pořadí se podle rodičů umístili **kamarádi**. V průměru však rodiče inklinují k názoru, že kamarádi a další sociální vlivy nemají na volbu další vzdělávací a profesní dráhy žádný vliv. Dále rodiče přisuzují vliv **jiným příbuzným** a **sourozencům**. Rodiče také vyšší váhu přisuzují **třídním učitelům**, následuje

Obrázek 6.8: Vlivy působící na volbu další vzdělávací a profesní dráhy žáků základních škol pohledem jejich rodičů

6. Jak žáci základních a středních škol vybírají svou další vzdělávací nebo pracovní kariéru

Obrázek 6.9: Vlivy působící na volbu další vzdělávací a profesní dráhy žáků středních odborných škol a středních odborných učilišť pohledem jejich rodičů

poradce z pedagogicko-psychologické poradny, učitelé (jiní než třídní) a výchovný poradce, odborníci z úřadu práce a školní psycholog. **V průměru je vliv těchto subjektů na volbu další vzdělávací a profesní dráhy rodiči zanedbatelný.**

Dále se zaměříme na přehled sociálních vlivů působících na volbu další vzdělávací a profesní dráhy **žáků středních odborných škol a odborných učilišť** z pohledu jejich rodičů. Na otázku, kdo a jak ovlivnil žáka při rozhodování, co bude dělat po ukončení střední školy, 76 % rodičů odpovědělo, že žáci byli ve velké míře ovlivněni svým vlastním rozhodnutím. V 17 % měli žáci malý vliv a v 7 % žádný vliv. Podle koeficientu vlivu se **rozhodnutí žáka** umístilo u rodičů na prvním místě. Rodiče se domnívají, že jsou žáci při rozhodování o tom, kam půjdou po střední škole, ovlivněni téměř 5krát více svým vlastním rozhodnutím než působením rodičů. Na druhém místě v pořadí se umístili **rodiče**. Jen 14 % dotázaných rodičů si však myslí, že to byli oni, kdo žáka významně ovlivnil. Více než 60 % rodičů se domnívá, že měli na rozhodnutí žáka malý vliv a 26 % si myslí, že neměli žádný vliv. Žáci jsou podle názoru rodičů při rozhodování o střední škole 5krát více ovlivněni svým vlastním rozhodnutím. Dále byli podle názoru rodičů v pořadí za **kamarády** ovlivněni **sourozenci**, **jinými příbuznými**, **třídními učiteli** a **ostatními učiteli**. Na dalších příčkách se však umístili **přátelé ze sociálních sítí**, kterým rodiče připisují vyšší vliv než žáci, následováni jsou **výchovným poradcem**, **poradcem z informačního a poradenského střediska při úřadu práce**, **poradcem z pedagogicko-psychologické poradny** a **školním psychologem**.

Působení vrstevníků, vrstevnických skupin a přátel na volbu další vzdělávací a profesní dráhy je tématem, které se ve výzkumech objevuje poměrně často. Ukazuje se, že vliv vrstevníků na rozhodování v poslední době vzrůstá, i když jejich úloha leží především v poskytování informací. Skutečnost, že se kamarádi umístili na třetím místě, je pochopitelná. V tomto vývojovém období dochází u žáků k postupnému odpoutávání se od rodičů. Stále významnější roli v jejich životě začínají hrát vrstevníci. Ti jsou zdrojem sociálního učení a slouží jako

opora v procesu vytváření vlastní identity. Žáci se snaží mezi svými vrstevníky nalézt někoho, komu by mohli plně důvěřovat a s nímž by mohli sdílet své vnitřní pocity. Přátelské vztahy se stávají důležitým zdrojem emoční opory, porozumění, umožňují rozvíjet sociální dovednosti a poskytují korektivní zkušenost. Přes uvedený význam vrstevníků jsou pro žáky stále na prvním místě vztahy k rodičům. Zejména v případě emočních problémů, vztahových konfliktů a řešení důležitých životních kroků se obracejí nejprve na své rodiče a teprve na druhém místě vyhledávají kamarády, spolužáky a další vrstevníky. Z analýzy dat vyplývá, že kamarádi žáky při rozhodování o střední škole ovlivňují více než sourozenci a učitelé.

Diskutovanou otázkou v rámci rozhodování žáků při přechodu mezi nižším a vyšším sekundárním vzděláváním je úloha učitelů a kariérových poradců. Výzkumy poukazují na malý vliv učitelů a kariérových poradců jak v České republice, tak v zahraničí. Poradenští pracovníci a učitelé se v našem šetření umístili nejmenším za vlivem rodičů, ale i kamarádů a sourozenců.

Učitelé (jiní než třídní) se v hodnocení žáků umístili za sourozenci, a to na šestém místě (koef. 2,60)². Následováni jsou třídními učiteli (koef. 2,62), výchovnými poradci (koef. 2,63), poradci z pedagogicko-psychologických poraden (koef. 2,70) a odborníky z úřadu práce (koef. 2,75).

Rodiče vyšší váhu připisují třídním učitelům (koef. 2,60), následuje poradce z pedagogicko-psychologické poradny (koef. 2,62), učitelé (jiní než třídní) a výchovný poradce (oba subjekty shodně koef. 2,66), odborníci z úřadu práce (koef. 2,72) a školní psycholog (koef. 2,74).

Z analýzy dat plyne, že jsou žáci podle svého názoru a názoru rodičů více ovlivněni učiteli (třídními a dalšími) než kariérovými poradci na základní škole.

Úloha učitelů a třídních učitelů je při volbě další vzdělávací a profesní dráhy důležitá. Učitelé posuzují žáka v jednotlivých vyučovacích předmětech. Kvalifikovaný učitel je schopen diagnostikovat nejen úroveň vědomostí a dovedností, ale i projevy nadání, zájmů a případných vzdělávacích obtíží žáka. Učitelé společně s rodiči dále působí na formování vzdělanostních a profesních aspirací. Učitelé pomáhají jedincům s utvářením reálného profesního cíle a perspektivy, vybavují je kompetencemi potřebnými pro sebepoznávání, plánování a rozhodování. Poněvadž žáci tráví ve škole velké množství času, učitelé mají značný potenciál, aby se stali klíčovým zdrojem informací, rad a pomoci. Vyučovací předměty navíc poskytují dostatek prostoru pro kvalitní působení ze strany pedagogů, poněvadž v nich mohou systematicky rozvíjet zájem žáků o obor, poskytovat kvalifikované informace o oborech vzdělání, naplnit a perspektivách jednotlivých profesí.

²⁾ Koeficient představuje uměle vytvořený ukazatel vlivu daného subjektu na rozhodování žáka. Nabývá hodnot od 1 do 3. Přitom čím je koeficient vyšší, tím je vliv subjektu na rozhodování žáka menší.

Třídní učitelé v rámci diagnostických činností poznávají žáky lépe a důkladněji než ostatní učitelé. Navíc vytvářejí širší pedagogickou charakteristiku žáka, která vychází z hodnocení mnoha učitelů. Zjištěná situace potvrzuje, že třídní učitel je v užším kontaktu s rodiči a při volbě vzdělávací a profesní dráhy plní v řadě případů významnější roli než výchovný poradce, neboť je lépe obeznán jak se studijními předpoklady žáka, tak rodinnými či sociálními poměry.

Zjištění, že žáci a rodiče přisuzují poradenským pracovníkům nižší míru vlivu, nemá s velkou pravděpodobností příčinu v nekvalitních poradenských službách, ale spíše v jejich nízkém využívání žáky a rodiči. Dlouhodobě nízké využívání poradenských služeb poskytovaných výchovnými poradci, školními psychology, informačními a poradenskými středisky a pedagogicko-psychologickými poradnami potvrzují jak poznatky z našeho šetření (viz kapitola 7), tak dříve realizované výzkumy. Příčiny tohoto trendu vidíme v nedostatečném povědomí rodičů a žáků o informačních a poradenských možnostech jednotlivých subjektů kariérového poradenství, malých zkušenostech s jejich využíváním a v nevyhovující dostupnosti.

Atributy ovlivňující výběr další vzdělávací/profesionální dráhy

V tomto sledování bylo třeba odlišit žáky základních a středních škol, neboť na obě skupiny působí jiné okolnosti, a dále bylo nutné u žáků středních škol odlišit ty vlivy, které ovlivňují žáky, kteří chtějí po ukončení střední školy pokračovat v dalším vzdělávání, a žáky, kteří po ukončení střední školy již v dalším vzdělávání pokračovat nechtějí.

Pro **žáky základních škol** bylo vybráno patnáct atributů, u kterých měli vyjádřit, jak důležité byly při jejich rozhodování o tom, kam dál. Přehled těchto atributů je v obrázku 6.10. Prvních pět lze považovat za jakési obecné atributy, které mají obecnou platnost. Při svém rozhodování o výběru střední školy téměř **všichni žáci základních škol** (přes 90 %) považují za důležité, aby po absolvování školy **vykonávali práci, která je bude bavit** (98,4 %), **byli na škole, která je bude bavit** (97,7 %), **našli dobře placené zaměstnání** (96,4 %), **byli na škole, kterou zvládnou dokončit** (95,4 %), a **našli dobré pracovní uplatnění po skončení střední školy** (94,5 %). Pro značnou část žáků je ještě důležité, aby **studovali ve zvoleném oboru** (87,4 %). Jde vesměs o **okolnosti, které souvisejí s uplatněním na trhu práce a se studiem na vybrané škole**.

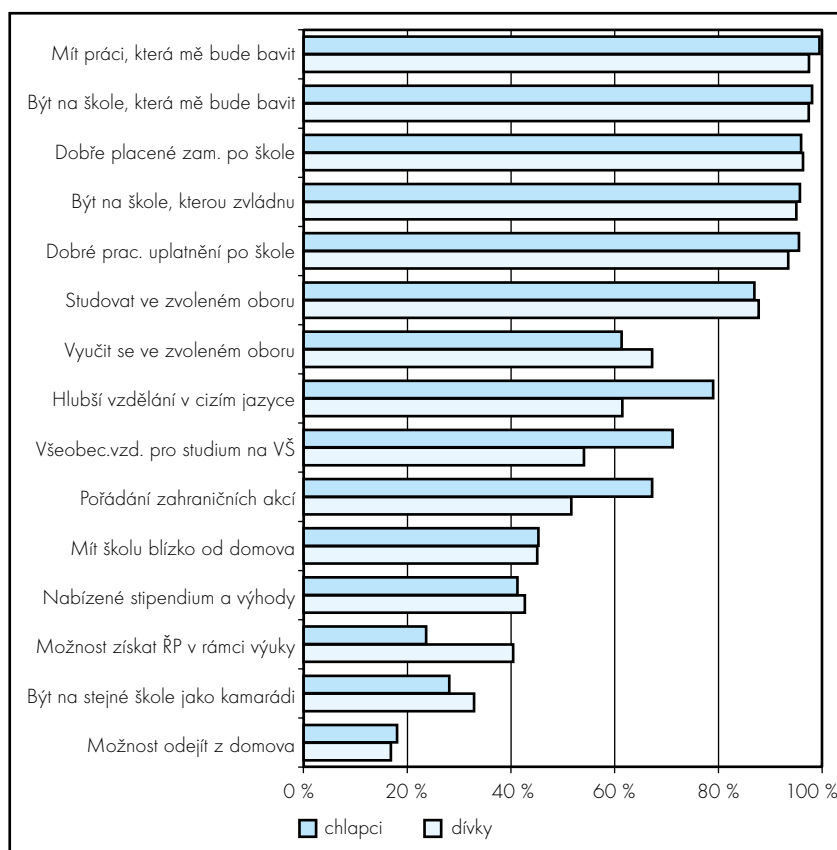
Je tak zřejmé, že si žáci výrazně uvědomují souvislost mezi vystudovaným oborem (školou) a následným vstupem na trh práce a že často vnímají absolvování střední školy jako krok, který vede k uplatnění na trhu práce. Současně je pak vidět výrazná orientace na samotné vzdělávání, kdy se

absolutní většina žáků základních škol chce vzdělávat v oboru (škole), který ji bude zajímat, a zároveň si chce realisticky vybrat školu, na kterou bude stačit. Všechny tyto preference lze vnímat jako velmi pozitivní, protože odrážejí to, že **žáci o budoucí vzdělávací dráze přemýšlejí a vnímají i okolnosti, které jsou s jejich volbou spojeny**.

U ostatních atributů jsou již jejich preference nižší, neboť často jde o atributy, které jsou blízké žákům s nějakým zaměřením. Například hlubší vzdělání v cizím jazyce je předpoklad, který bude důležitý pro žáky, kteří se o cizí jazyky zajímají či mají v plánu studium v cizí zemi či chtějí hodně cestovat. Vyučtit se ve zvoleném oboru je opět faktor, který má vliv u těch žáků, kteří chtějí nastoupit do oborů ukončených výučním listem, ale nezajímá příliš žáky, kteří uvažují o studiu na gymnáziu. Obdobně totéž platí u preferování všeobecného vzdělávání pro studium na vysoké škole, které je důležité pro ty, kteří již nyní vědí, že chtějí jít studovat na vysokou školu, ale již není příliš relevantní pro žáky, kteří se rozhodnou pro vzdělávání se v oborech ukončených výučním listem.

Nejméně významně se u žáků základních škol při výběru střední školy jeví možnost odejít z domova. Stojí jistě za zamyšlení, proč pro necelou pětinu žáků je tato okolnost důležitá. Z dat vyplynulo, že charakter rodiny nemá na přání odejít z domova vliv. Je otázkou, zda u části žáků jde o revoltu spojenou s daným obdobím života (pubertou), či zda za preferováním této možnosti nestojí hlubší rodinné problémy.

Obrázek 6.10: Atributy ovlivňující výběr dalšího vzdělávání u žáků základních škol podle pohlaví (v %)

Poznámka: Výsledné hodnoty jsou součtem odpovědí „velmi důležité“ a „spíše důležité“. Hodnoty v grafu jsou seřazeny sestupně podle výsledků u dívek.

6. Jak žáci základních a středních škol vybírají svou další vzdělávací nebo pracovní kariéru

Z genderového pohledu u atributů s obecnou platností **není mezi chlapci a dívkami výraznější rozdíl**. Rozdíly mezi nimi nejsou ani u položek mít školu blízko domova, nabízené stipendium a jiné výhody a u možnosti odejít z domova.

Naopak nejvýraznější rozdíly mezi pohlavími jsou u hlubšího vzdělání v cizím jazyce, které je výrazněji více preferováno dívkami (o 17,5 procentního bodu), dále u okolnosti, jako je všeobecné vzdělání připravující pro vstup na vysokou školu, které jako důležité vnímají více dívky (o 17,1 procentního bodu), což odpovídá tomu, že dívky častěji než chlapci vstupují do gymnaziálních oborů vzdělání. Pro dívky je také více důležité, zda škola, na kterou chtějí jít studovat, pořádá zahraniční akce (výměnné pobyty, zájezdy, praxe).

Naopak pro chlapce je důležité získání řidičského průkazu v rámci výuky (o 16,8 procentního bodu více než u dívek), dále aby se mohli vyučit ve zvoleném oboru, neboť častěji než dívky míří do oborů ukončených výučním listem, a také více než dívky chtějí jít na školu, kde jsou jejich kamarádi (o 4,8 procentního bodu více).

V okolnostech, které ovlivňují žáky základních škol při výběru střední školy, hrají dominantní roli zejména ty atributy, které mohou ovlivnit jejich úspěšnost jak na škole, tak následně na trhu práce. Toto zjištění dokládá, že si jsou žáci vědomi významu volby a nepodceňují ji.

Žákům středních škol byly nabídnuty atributy dvojího charakteru – první **baterie faktorů ovlivňujících výběr další školy** těm, kteří chtějí pokračovat v dalším vzdělávání, a druhá **baterie atributů těm, kteří již vědí, že nebudou pokračovat v dalším vzdělávání**. Nejdříve se zaměříme na ty žáky, kteří chtějí po skončení střední školy pokračovat v dalším vzdělávání, ať již na vysoké škole, či vyšší odborné, či v nástavbovém studiu, nebo jiné střední škole.

Také **u žáků středních škol** je zřejmé, že volbu dalšího vzdělávání ovlivňují zejména atributy s obecnou platností: **všichni žáci středních škol (přes 90 %) považují za důležité, aby po absolvování školy vykonávali práci, která je bude bavit (96,9 %), studovali obor, který je bude bavit (94,7 %), studovali obor, který jim poskytne dobré pracovní umístění (93,8 %), našli po škole dobře placené zaměstnání (93,4 %), studovali obor připravující pro práci, která je bude bavit (92,6 %), studovali obor, který jim zajistí vysoké příjmy (90,0 %), a také aby byli na škole, kterou zvládnou dokončit (89,2 %).**

Jde vesměs o okolnosti, které stejně jako u žáků základních škol **souvisejí s uplatněním na trhu práce a se studiem na vybrané škole**. Je tak zřejmé, že si žáci výrazně uvědomují souvislost mezi vystudovaným oborem (školou) a následným vstupem na trh práce a že často vnímají absolvování střední školy jako krok, který vede k uplatnění na trhu práce. Současně

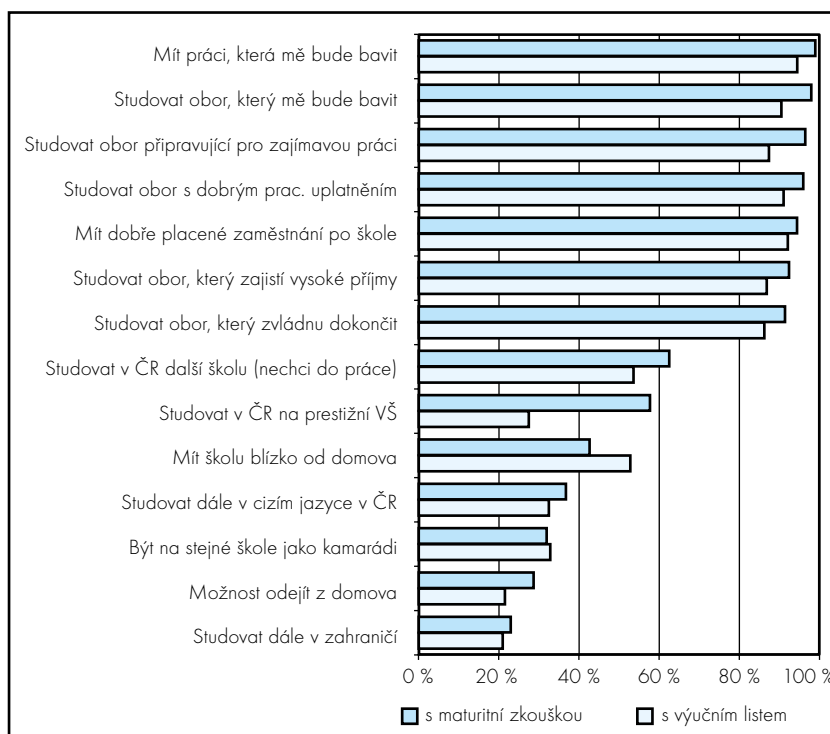
je zde patrná výrazná orientace na samotné vzdělávání (zejména jeho obsah), kdy absolutní většina žáků středních škol, kteří chtějí pokračovat ve vzdělávání, se chce vzdělávat v oboru, který je bude zajímat, a současně si chtějí realisticky vybrat školu, na kterou budou stačit. Všechny tyto preference odrážejí, že žáci o budoucí vzdělávací dráze přemýšlejí a současně vnímají i okolnosti, které jsou s jejich volbou spojeny.

U ostatních atributů jsou již jejich preference nižší. Za zajímavé lze považovat, že hned po attributech, které při výběru další školy uplatňují téměř všichni žáci, následuje položka, že **žáci chtějí jít na jakoukoliv další školu, protože ještě nechť nastoupit do práce (58,7 %)**. Lze se jen dohadovat, zda se tak děje kvůli současné ekonomické situaci a obtížnému hledání zaměstnání, nebo zda jde o snahu prodloužit si období určité bezstarostnosti, kdy ještě mladí lidé nemusejí spoléhat ve všem sami na sebe, ale ještě dále využívají pomoci svých rodičů.

Nejméně významná se u žáků středních škol při výběru dalšího vzdělávání jeví možnost studovat v zahraničí (pouze pro 22,2 % je to důležité) a také **možnost odejít z domova**, která je důležitá pro 25,7 % žáků. Respondenti jsou již ve věku mladých dospělých a jejich touha po osamostatnění je plně pochopitelná.

U atributů s obecnou platností (tedy mít práci, která mě bude bavit, bude bavit, mít dobře placené zaměstnání, být na škole, kterou zvládnou dokončit, najít dobré pracovní uplatnění i studovat obor, který mi zajistí vysoké příjmy) není mezi žáky jednotlivých typů vzdělání

Obrázek 6.11: Atributy ovlivňující výběr dalšího vzdělávání u žáků středních škol podle druhu vzdělávání (v %)

Poznámka: Výsledné hodnoty jsou součtem odpovědí „velmi důležité“ a „spíše důležité“. Hodnoty v grafu jsou seřazeny sestupně podle výsledků u žáků v oborech vzdělání ukončených maturitní zkouškou.

výraznější rozdíl. Naopak **nejvýraznější jsou zejména u položky studovat v ČR na nějaké prestižní univerzitě**, která je velmi důležitá pro žáky oborů vzdělání ukončených maturitní zkouškou (o 30,3 procentního bodu více).

Tiž žáci preferují **studium na jakékoliv škole, protože se jim nechce ještě do práce** (o 8,9 procentního bodu více), a také studium oboru, který je připraví na práci, která je bude bavit (o 9,0 procentního bodu více). Také více než žáci oborů ukončených výučním listem preferují možnost **odejít z domova** (o 7,2 procentního bodu).

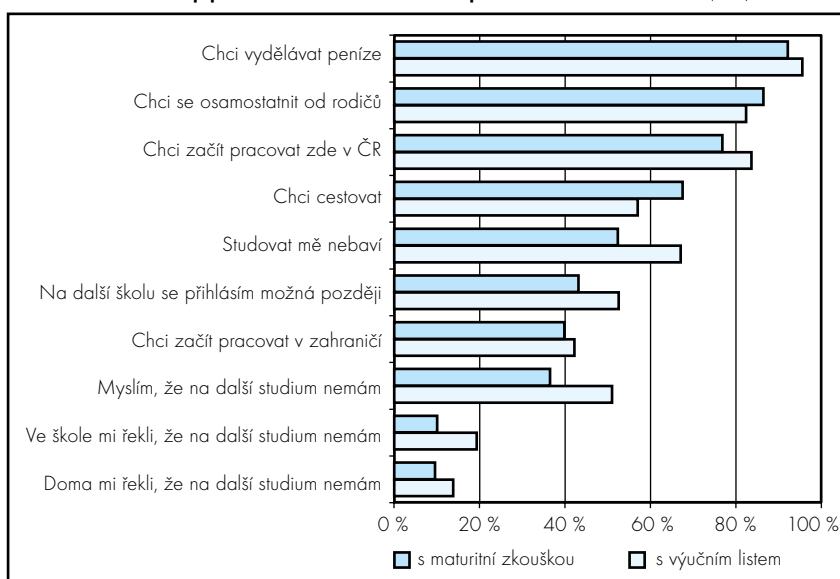
Žáci vzdělávající se v oborech vzdělání ukončených výučním listem preferují pouze dva atributy, a to **mít školu blízko domova** (o 10,1 procentního bodu více) a **být na stejné škole, kde jsou jejich kamarádi či přítel/přítelkyně** (o 0,9 % procentního bodu více). Zejména u položky mít školu blízko domova zřejmě hraje roli to, že jde v jejich případě o nástavbové studium či jinou střední školu, takže si mohou vybírat ze škol, které jsou v relativním dosahu. Žáci, kteří po střední škole míří na vysokou školu, již musejí vybírat podle jiných kritérií a blízkost domova je tak podružná.

V okolnostech, které ovlivňují žáky středních škol při volbě a výběru dalšího vzdělávání, hrají dominantní roli zejména ty atributy, které mohou ovlivnit jejich úspěšnost ve studiu a následně jim zajistit dobré postavení na trhu práce včetně dobrého finančního ocenění. Stejně jako u žáků základních škol toto zjištění dokládá, že si jsou žáci vědomi významu své volby.

Okolnosti, které ovlivňují **žáky středních škol v tom, že nechtějí dále pokračovat ve vzdělávání**, jsou uvedeny v následujícím grafu, z jehož celkových údajů je zřejmé, že k hlavním důvodům, proč se někteří žáci rozhodli již **ve studiu nepokračovat, patří zejména vnímaná potřeba vydělávat peníze** (94,2 % z těch, kteří již nechtějí jít dále studovat, přičemž s tímto tvrzením rozhodně souhlasilo 76,7 %), dále **snaha osamostatnit se od rodičů** (84,4 %, kdy 50,8 % žáků dokonce s tímto výrokem rozhodně souhlasilo) a také tvrzení, že žáci **chtějí začít pracovat v ČR** (80,5 %). Jde vesměs o **důvody ekonomické povahy**, kdy negace dalšího vzdělávání je velmi často podmíněna tím, že mladí lidé vyjadřují potřebu být nezávislí a mít svůj příjem. K četněji zastoupeným důvodům dále také patří chuť cestovat (62,1 %) a tvrzení, že žák již studovat nebaví (60,8 %).

Mezi nejméně frekventované důvody nechuti se dále vzdělávat patří to, že by žáky od vzdělávání odrazovali rodiče či příbuzní nebo že by jim škola doporučovala, aby dále nestudovali. Současně je však nutné se u této položky zastavit podrobněji. Ačkoliv s tím, že by žákům ve škole řekli, že na další studium nemají, souhlasilo „pouze“ 15,0 % žáků středních škol, je zarážející, že to bylo řečeno i těmto 15 %.

Obrázek 6.12: Důvody, které ovlivňují žáky středních škol v tom, že nechtějí pokračovat ve vzdělávání podle druhu vzdělávání (v %)

Poznámka: Výsledné hodnoty jsou součtem odpovědí „velmi souhlasím“ a „spíše souhlasím“. Hodnoty v grafu jsou seřazeny sestupně podle výsledků u žáků v oborech vzdělání ukončených maturitní zkouškou.

Cesta dalšího vzdělávání je otevřená pro všechny a zejména ve škole by se žáci neměli dozvídat, že na další vzdělávání nemají. V současné době, kdy se neustále zdůrazňuje nutnost celoživotního vzdělávání, je zarážející, že právě ze vzdělávací instituce se některým (zřejmě prospěchově slabším) žákům dostane informace, že na další vzdělávání nemají. Jistě, ne každý se může (a neměl by se) stát absolventem prestižní univerzity, ale možností vzdělávání je velké množství, takže až na velmi malé výjimky je otevřené každému.

Na základě rozložení odpovědí podle toho, v jakých oborech se žáci vzdělávají, se ukazuje, že zejména **žákům v oborech vzdělání ukončených výučním listem je v jejich škole doporučeno, aby v dalším studiu již nepokračovali**. Téměř pětina žáků z těchto oborů (tedy z těch, kteří nechtějí pokračovat v dalším vzdělávání) uvedla, že jim nepokračování ve vzdělávání bylo doporučeno ve škole. V oborech vzdělání ukončených maturitní zkouškou to bylo „pouze“ u 9,6 % žáků.

K nejvýraznějším rozdílům v důvodech, proč nestudovat, patří ještě tvrzení „myslím, že na další studium nemám“ (36,6 % žáků v oborech ukončených maturitní zkouškou a 15,1 % žáků v oborech ukončených výučním listem) a také, že žáky studovat nebaví (52,4 % žáků v oborech ukončených maturitní zkouškou a 67,1 % žáků v oborech ukončených výučním listem).

Naopak **žáci v oborech ukončených maturitní zkouškou** častěji uváděli, že dále nebudou studovat zejména proto, že chtějí cestovat (67,5 % žáků v oborech ukončených maturitní zkouškou a 57,0 % žáků v oborech ukončených výučním listem). Lze usuzovat, že důvody pro nepokračování ve vzdělávání mají velmi často nejen ekonomické pozadí, ale vstupují mezi ně i důvody spočívající v malém sebevědomí (myslím, že na další studium nemám).

6.2 Informační zdroje využívané při rozhodování o vzdělávací/profesionální dráze

Zdroje informací potřebných pro volbu školy

V průzkumu bylo zjišťováno, z jakých zdrojů žáci čerpali informace potřebné pro výběr školy či pro správné nastavení profesní kariéry. Vybírali ze stejné matice možných zdrojů informací, přičemž hodnotili, jak jim které zdroje s výběrem vzdělávací či profesní dráhy pomohly či ne. Zcela jednoznačně obě skupiny žáků využívají informace zejména z rodiny, internetu, školy, kam se hlásí, ze současné školy a od kamarádů. Je tak zřejmé, že kromě internetu jde o informační zdroje, se kterými jsou v osobním kontaktu, které znají, mohou je osobně navštívit, jsou s nimi v určité komparaci. K méně využívaným pak patří zdroje informací, kde je osobních vazeb

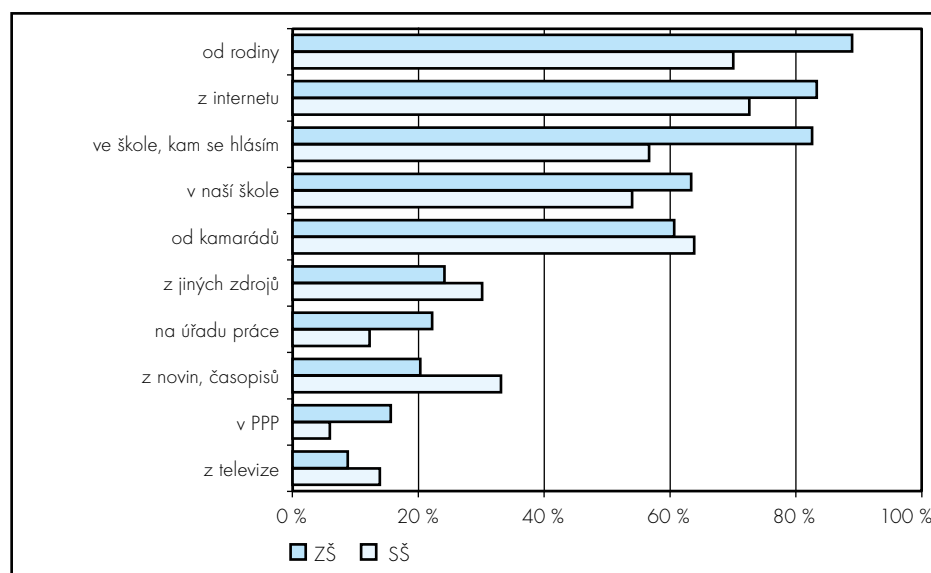
již velmi málo či zcela chybí – úřady práce, televize, časopisy. Současně je však zřejmé, že mezi oběma skupinami žáků jsou patrné rozdíly v preferencích jednotlivých zdrojů.

Žáci základních škol jednoznačně nejčastěji využívají informace poskytované rodinou, dále ty, které naleznou na internetu, a pak ty informace, které získají ze školy, na kterou se hlásí. Vliv domovské školy a kamarádů je již slabší, i když i tak informace z těchto zdrojů využívá více než 60 % žáků základních škol. Jednoznačně nejméně využívají informace získané z televize. **Rozdíly mezi dívkami a chlapci na základní škole** jsou pouze u získávání informací z úřadů práce, z pedagogicko-psychologických poraden, z internetu a z novin či časopisů, kdy tyto zdroje využívaly více dívky. To je zřejmě důsledkem vyšší úrovně komunikace dívek v tomto věku, kdy dívky v otázce své další vzdělávací dráhy více komunikují.

Žáci středních škol na prvním místě využívají internet, dále informace z rodiny a od kamarádů.

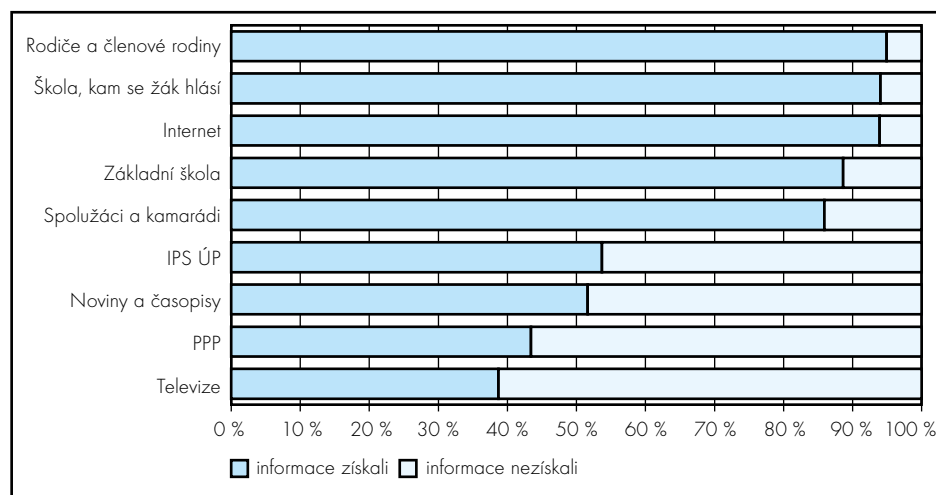
Školy zastávají až pomyslné čtvrté a páté místo, i když i tak jsou využívány více než polovinou respondentů. U středoškoláků je ještě více zřetelný odklon od „autorit“ a jejich příklon k informačním zdrojům, na které mají osobní vazby. Samostatným jevem je pak využívání internetu, který je u obou skupin dominantní při vyhledávání informací. Potvrzuje se zde jeho postavení jako jedinečného zdroje informací s dominantním místem mezi informačními zdroji. Středoškoláci využívají více i další zdroje informací včetně novin a televize. Tady zřejmě již hraje roli vyšší schopnost středoškoláků třídit informace i ze zdrojů, kde je nutné vybrat pouze část informací.

Obrázek 6.13: Zdroje informací potřebných pro volbu školy/budoucího povolání u žáků základních a středních škol (v %)

Poznámka: V grafu je uveden součet podílů odpovědí „velmi pomohly“ a „částečně pomohly“. Data jsou seřazena sestupně podle hodnot platných pro žáky základních škol.

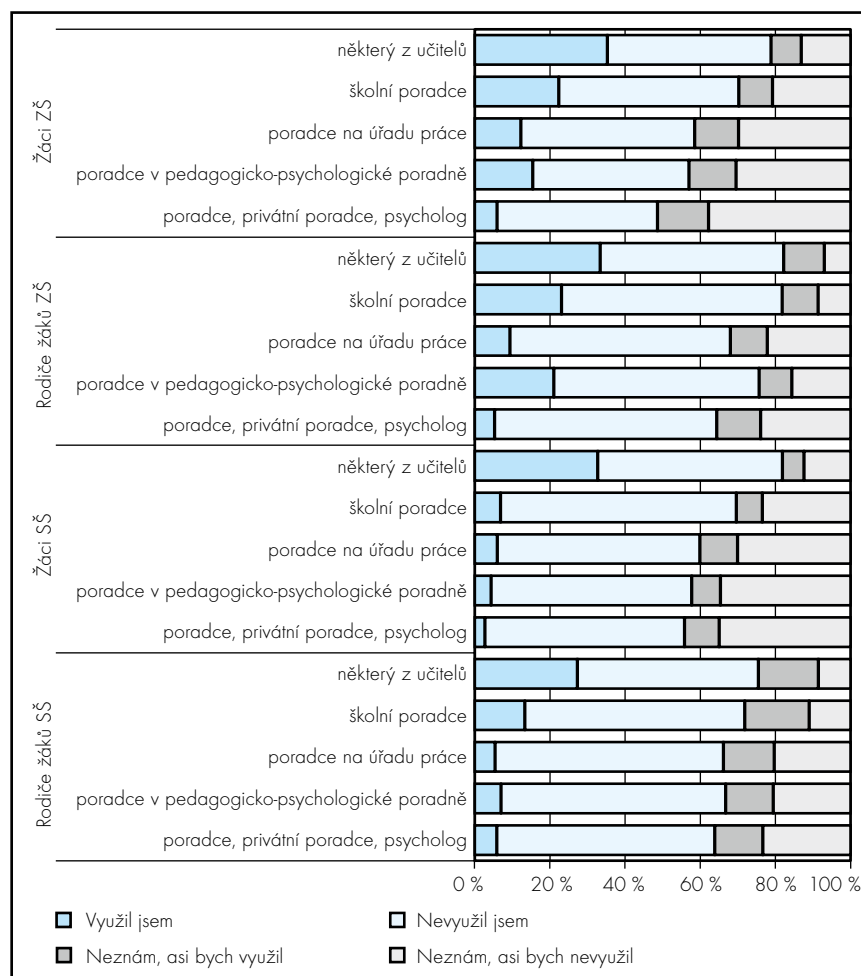
Obrázek 6.14: Informační zdroje, z nichž rodiče žáků základních škol získali informace pro volbu další vzdělávací a profesní dráhy svého dítěte (v %)

Informační zdroje z hlediska rodičů

Rodiče žáků základních škol se měli vyjádřit k následujícím zdrojům: vlastní zkušenost; jiní členové rodiny; základní škola; střední škola, kam se žák hlásí; informační a poradenské středisko při úřadu práce; pedagogicko-psychologická poradna; televize; internet; noviny a časopisy. Obrázek 6.14 ukazuje, že z kterých zdrojů získali rodiče žáků základních škol informace potřebné pro volbu střední školy, a tedy i budoucího povolání svého dítěte a ze kterých zdrojů informace nezískali.

Obrázek 6.15: Využívání poradenských služeb žáky základních škol, středních odborných škol a středních odborných učilišť a jejich rodiče

Nejvíce informací pro volbu další vzdělávací a profesní dráhy **rodiče žáků základních škol** získali na **střední škole**, kam by se žák mohl hlásit (91 %). Neméně významným zdrojem je **internet** (87 %). Z dalších informačních zdrojů jsou to **vlastní zkušenosti rodičů** (83 %), základní škola, kterou žák navštěvuje (80 %), jiní členové rodiny (75 %), noviny a časopisy (54 %), pedagogicko-psychologické poradny (51 %) a informační a poradenská střediska při úřadu práce (50 %). Nejméně informací rodiče získali z televize (45 %).

Z **internetových stránek** znají rodiče především Střední školy.cz, Atlas školství, Střední školy.eu, Integrovaný portál MPSV a Seznam škol. Tyto servery rodičům zároveň i poměrně dobře pomáhají při volbě další vzdělávací a profesní dráhy žáků. Ostatní servery rodiče většinou neznají nebo jejich pomoc hodnotí jako méně přínosnou. **Základní škola** poskytla rodičům informace, které jim velmi pomohly, v 16 %, částečně pomohly ve 43 %, 21 % rodičů nepomohly vůbec a 20 % rodičů informace potřebné pro volbu další vzdělávací a profesní dráhy ze strany základní školy nedostalo. **Pedagogicko-psychologická poradna** se umístila u rodičů na 6. místě, **informační a poradenské středisko** až na 8. místě.

Nejvíce **rodičů žáků středních odborných škol a středních odborných učilišť** vychází ze své **vlastní zkušenosti**

(84 %). Od **jiných členů rodiny** informace pro volbu čerpá 79 % rodičů, 77 % rodičů využívá **internet**, 75 % informace poskytnuté **střední školou**, kterou jejich potomek navštěvuje, a 73 % rodičů využívá informace poskytnuté školou, kam by žák mohl jít studovat. Z novin a časopisů (61 %), televize (50 %), informačních a poradenských středisek při úřadu práce (50 %) a pedagogicko-psychologických poraden (44 %) získávají rodiče informace méně často.

Rad školního poradce využilo jen 13 % rodičů, rad poradce na úřadu práce 6 %, rad poradce v pedagogicko-psychologických poradnách 7 % a rad privátního poradce, psychologa nebo kouče jen 6 % rodičů. Až na rady poskytnuté poradcem na úřadu práce rady jmenovaných poradenských pracovníků rodiče využívají více než žáci, i když rozdíly jsou zanedbatelné. Rodiče žáků středních škol, kteří neznají služby poradců na úřadech práce (20 %), v pedagogicko-psychologické poradně (21 %) a poradců, privátních poradců, psychologů nebo koučů (23 %), by je spíše nevyužili než využili. Opakem jsou rady školních poradců, které by využilo jen 17 % a nevyužilo 11 % dotázaných rodičů.

Výsledky ukazují, že rodiče většinu poradenských pracovníků nevyužívají nebo je neznají. V systému kariérového

poradenství má přitom každý z poradenských pracovníků své nezastupitelné místo.

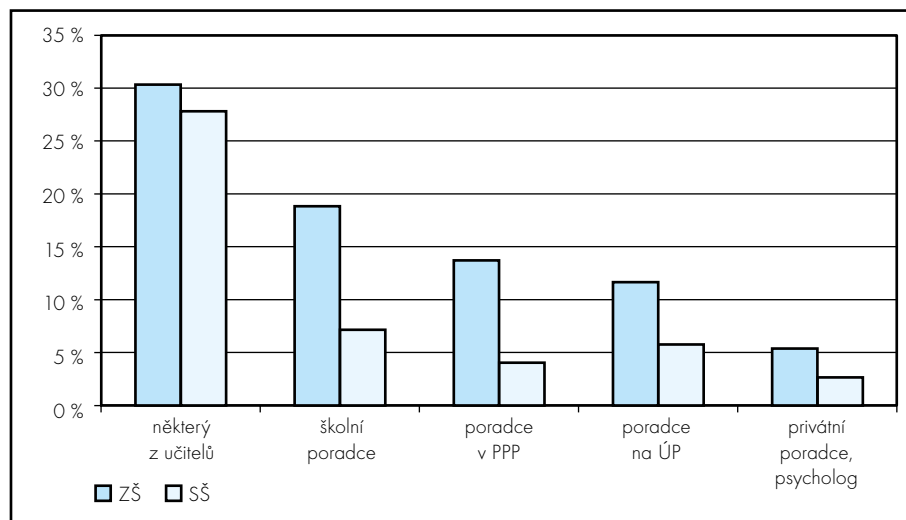
Využití odborné pomoci při volbě vzdělávací/profesionální dráhy

V souvislosti s výběrem další vzdělávací či profesní dráhy byla zjišťována míra účasti odborných pracovníků.

Jak je z údajů zřejmé, žáci jak základních, tak středních škol vyhledávají odbornou pomoc u těch osob, které znají a ke kterým mají relativně nejbližší (učitelé, školní poradci). Již méně se obracejí na další odborníky, tedy poradce v pedagogicko-psychologických poradnách a na úřadu práce. Nejméně žáci základních i středních škol vyhledávají pomoc u soukromých poradců a psychologů. Jednak česká společnost není zvyklá vyhledávat v tomto oboru placené služby, jednak ohledně své budoucí vzdělávací či profesní dráhy mnoho žáků a jejich rodičů spoléhá na radu školy a školního vzdělávacího systému obecně (viz podíl žáků, kteří využívají rad od učitelů či školních poradců).

Jak na základní škole, tak na střední škole rad odborníků o něco **více využívají dívky** než chlapci, přičemž mezi žáky středních škol byl rozdíl mezi chlapci a dívkami menší. **Žáci v oborech ukončených výučním listem** častěji využívají

Obrázek 6.16: Pomoc odborníků při výběru vzdělávací/profesionální dráhy po absolvování základní či střední školy u žáků základních a středních škol (v %)

odborných rad svých učitelů a případně rad odborníků z úřadu práce, kdežto žáci oborů ukončených maturitní zkouškou o něco častěji naslouchají radám školních poradců.

Poměrně vysoké procento těch, kteří odborných rad nevyužívají, je znepokojivé. Současně je zarážející, že třetina žáků základních i středních škol neví o možnosti využít služeb poradce na úřadu práce, poradce v pedagogicko-psychologické poradně či privátního poradce/psychologa, přičemž by stejně jeho rad zřejmě nevyužila. Je s podivem, že žáci tyto služby neznají, neboť v rámci průřezového tématu Člověk a svět práce by se s danými možnostmi měli seznámit. Zůstává tak otázkou, do jaké míry na působení těchto poradců žáci zapomněli a do jaké míry jejich vyjádření ovlivnilo to, že informace o těchto službách nezískali.

Internetové informační zdroje využívané v rozhodovacím procesu o vzdělávací/profesionální dráze

Použití **webových portálů** při hledání informací o možnostech dalšího vzdělávání a jejich hodnocení z hlediska pomoci při rozhodování bylo otázkou další části šetření. Je zřejmé, že portál, s kterým pracují výchovní poradci, je pak tím dominantním zdrojem informací, který využívají žáci i při své orientaci v nabídce škol. Tedy to, jak výchovní poradci s danými portály pracují, je určující pro jejich využitelnost samotnými žáky. Je tedy nutné posílit informovanost o těchto nástrojích zejména mezi výchovnými poradci na školách a také v rámci průřezového tématu Člověk a svět práce, kde by se žáci s těmito informačními pomocnými měli seznámit.

Také **studenti středních škol** určovali míru pomoci uvedených webových portálů v jejich procesu rozhodování. Z výsledků je zřejmé, že jak mezi žáky základních, tak středních škol je značný podíl těch, kteří nevědí, že existují specializované webové stránky, na kterých mohou nalézt značné množství informací, které jim umožní se kvalifikovaně rozhodnout o svém dalším životě. I na úrovni středních škol je tak nezbytné posílit propagační akce, které zvýší informovanost cílové populace (tedy žáků středních škol) o nástrojích, které může při svém rozhodování využívat. Z pohledu **typu vzdělávání žáků**

středních škol jsou pochopitelně **nejvýraznější rozdíly** mezi portály s informacemi o **vysokých školách** a portálech informujících o možnostech volby povolání. Z genderového hlediska dívky celkově využívají informací z internetu o něco častěji, a to zejména v souvislosti s vysokými školami.

Využití ISA+

V letech 2010 až 2013 realizuje Národní ústav pro vzdělávání projekt MŠMT **Kariérové poradenství v podmínkách kurikulární reformy (VIP Kariéra II – KP)**, který je financován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky. V rámci projektu byl vý-

razně inovován a rozšířen Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce (ISA+), dostupný na www.infoabsolvent.cz.

Systém nabízí podporu při **plánování vzdělávání, rozhodování o volbě studia a povolání**, nabízí **podrobné informace o celorepublikové nabídce v oblasti počátečního i dalšího vzdělávání**, hlavně na SŠ a VOŠ; obsahuje textové i audiovizuální informace o jednotlivých povoláních. Novinkou je možnost výběru nejen oborů vzdělání, ale i **školních vzdělávacích programů (ŠVP)**. Pomoc žákům základních škol při výběru vhodné oblasti vzdělávání nabízí také **profitest**. Provozovanost systému umožňuje i snadné vyhledávání nabídky pro žáky se zdravotním postižením.

Systém rovněž obsahuje **informace o trendech a požadavcích současného trhu práce**, o uplatnění absolventů škol na trhu práce i potřebách zaměstnavatelů, významné jsou informace o nezaměstnanosti, vztažené i na jednotlivé obory vzdělání. Obsaženy jsou i charakteristiky a perspektivy (predikce) jak z hlediska odvětví, tak i mnoha profesních skupin v ČR a v EU. Nová **sekce Bez bariér na trh práce** je věnovaná problematice žáků se zdravotním postižením a tématu předčasných odchodů ze vzdělávání. Může tedy pomoci kariérovým poradcům při práci s těmito specifickými skupinami žáků. V sekci **Jak na to** uživatel nalezne podpůrné rady a potřebné informace týkající se přijímání uchazečů na vybranou školu či k řešení specifických a problematických situací, které mohou provázet vzdělávací proces.

Výrazným problémem kariérového poradenství je seznámení žáků základních škol s možnostmi uplatnění v technických oborech. Děti se často do reálných pracovních provozů v rámci různých exkurzí nedostanou a mají pak zkreslené představy o náplni a pracovních podmínkách v technických profesích. Proto byly připraveny multimediální ukázky, které mají **podpořit proces kariérového rozhodování** u žáků 8. a 9. tříd, pomoci jim, aby se mohli lépe **orientovat v nabídce technických oborů vzdělání** a dobře se rozhodnout, jakou vzdělávací cestu, a tedy následně i povolání si zvolí.

Ukázky, které prezentují jednotlivé obory vzdělání, mají

základní cíl – sdělit „Je to zajímavá profese a vy se na ni můžete připravit na střední škole“. Jednotlivé ukázky mají po úvodu dvě základní části: a) Ukázku profese v praxi, tj. ukázku práce v povolání, které odpovídá oboru vzdělání, kde jsou prezentovány zajímavé, ale reálné práce v profesi, b) Ukázky, jak se žáci připravují v daném oboru – v odborném výcviku, v laboratořích nebo v odborných cvičeních (např. konstrukční cvičení u strojařů). Ve druhé části komentují svou činnost žáci, učitelé i absolventi v praxi či jejich zaměstnavatelé.

V rámci projektu je značná pozornost věnována také zjišťování uplatnění absolventů škol na trhu práce. Sledujeme tedy charakteristiky nezaměstnanosti absolventů nebo také inzertní nabídku zaměstnání či požadavky a nároky zaměstnavatelů na absolventy. Na druhou stranu v šetřeních oslovujeme i absolventy výrazně zastoupených učebních i maturitních oborů po třech letech od absolvování a zjišťujeme jejich názory, specifické problémy i dostatečnost úrovně vzdělání pro výkon profese.

Jedná se o velmi zajímavé informační zdroje, které jsou určeny jak pro poradce, poradenské instituce, školy a zájemce o střední a terciární vzdělávání, tak i pro subjekty veřejné a státní správy, úřady práce apod. Všechny zjištěné informace jsou zveřejněny v systému ISA+ a průběžně aktualizovány.

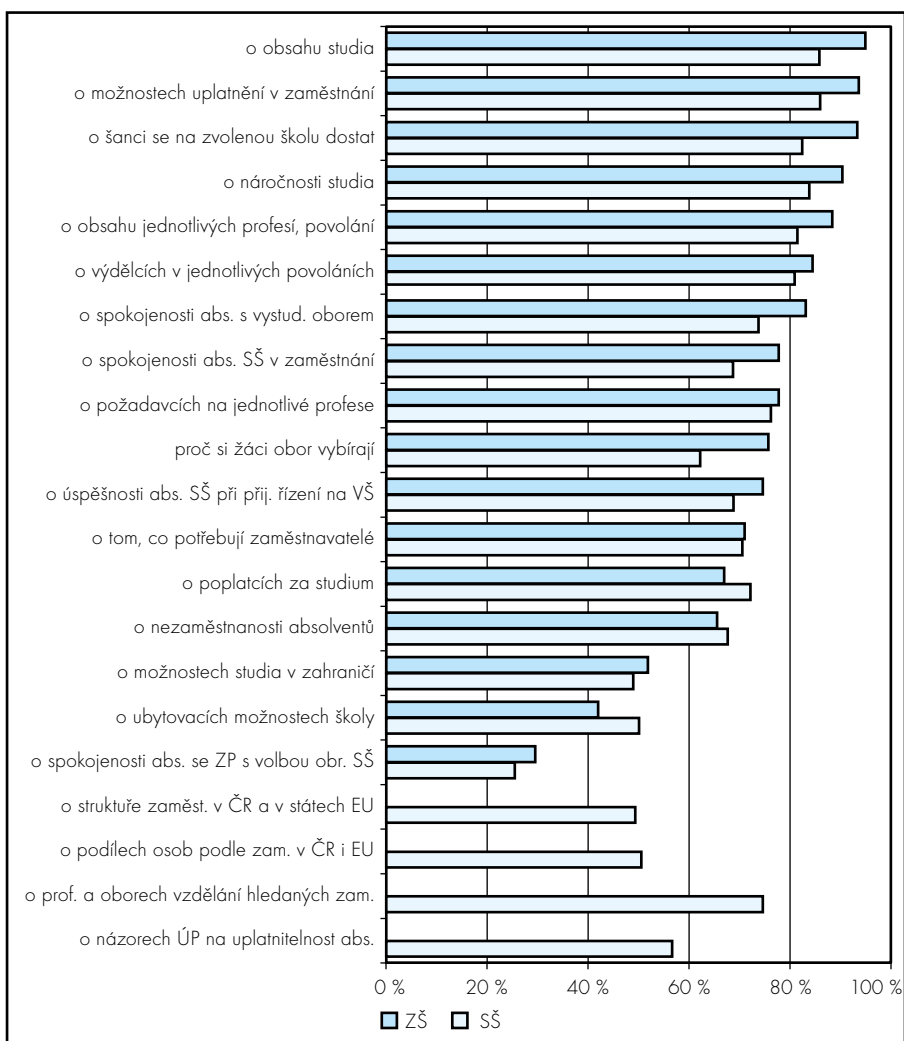
Výsledky individuálního projektu národního Kariérového poradenství v podmínkách kurikulární reformy, jehož hlavním výstupem je výrazně inovovaný informační systém ISA+ na www.infoabsolvent.cz, pomáhají **žákům základních škol** při volbě oboru vzdělání a výběru střední školy, **žákům středních škol** při rozhodování o pokračování ve vzdělávání a při přechodu na trh práce, **výchovným-kariérovým poradcům a učitelům** při poskytování kariérového poradenství a výuce témat Úvodu do světa práce i **managementu škol** při úpravách vlastní vzdělávací nabídky a tvorbě školních vzdělávacích programů.

Podrobné informace o možnostech systému ISA+ na www.infoabsolvent.cz jsou na konci této publikace.

Potřebné informace pro rozhodování o tom, kam po základní/střední škole

Žáci základních škol se se žáky středních škol shodují v určení těch nejdůležitějších informací, které by uvítali při rozhodování o tom, kam jít po absolvování základní, respektive

Obrázek 6.17: Jaké informace by žáci základních/středních škol chtěli využít při rozhodování o tom, kam po škole (v %)

Poznámka: Data jsou seřazena sestupně podle hodnot odpovědí žáků základních škol – součet odpovědí „rozhodně bych využil“ a „spíše bych využil“. Otázky „o struktuře zaměstnanosti v ČR a EU“, „o podílech osob podle zaměstnání v ČR a EU“, „o tom, které profese a obory vzdělání zaměstnavatelé potřebují“ a „o názorech ÚP na uplatnitelnost absolventů“ nebyly žákům základních škol pokládány.

střední školy. **Nejdůležitějšími** jsou pro ně informace **o obsahu studia, o možnostech uplatnění v zaměstnání, o šanci se na zvolenou školu dostat**. Mezi důležité se také řadí získání informací **o náročnosti studia na budoucí škole** a také informace **o obsahu jednotlivých povolání, profesí**. Jde vesměs o informace vztahující se přímo ke studiu a k následnému uplatnění.

Ze získaných dat je zřejmé, že si žáci základních i středních škol uvědomují, že **volba oboru vzdělání je úzce spojená i s jejich uplatněním na pracovním trhu**. Je tak patrné, že výuka průřezového tématu Člověk a svět práce přináší své ovoce, kdy si žáci začínají dávat do souvislostí svoje vzdělávání a následné uplatnění. Další položkou jsou také informace o výdělcích v jednotlivých povoláních. Jak vidno, praktická stránka uplatnění je také jedním z úhlů pohledu při výběru vzdělávací dráhy. Většinou **více informací vyžadovali žáci základních škol**.

Do skupiny otázek, které zajímaly více žáků středních

škol než žáky základních škol, patří **otázky zaměřené na finanční nákladnost studia** (poplatky za studium a ubytovací možnosti školy) a pak **informace z oblasti nezaměstnanosti absolventů škol**. V případě nezaměstnanosti absolventů škol souvisí větší zájem středoškoláků s jejich situací – značná část z nich vstoupí na trh práce, a je tudíž logické, že se o případnou nezaměstnanost více zajímají. Žáci základních škol v absolutní většině směřují do škol, takže přímý vstup na trh práce jim nehrozí. **Žáci středních škol** by ocenili informace, jaké profese a obory vzdělání **potřebují zaměstnavatelé**. Pokud jde o preference jednotlivých typů informací v souvislosti s typem vzdělávání žáků středních škol, tak se jednoznačně ukazuje, že žáky vzdělávající se v oborech vzdělání ukončených výučním listem zajímají především informace spojené s fungováním trhu práce, tedy o možnostech uplatnění, o spokojenosti vyučených a absolventů středních škol v zaměstnání, o výdělcích v jednotlivých povoláních i o názorech úřadu práce na uplatnitelnost absolventů či o možnostech uplatnění v zaměstnání. Oproti tomu žáci vzdělávající se v oborech ukončených maturitní zkouškou se o tyto věci také zajímají, ale navíc preferují informace o náročnosti případného studia, o obsahu studia, o poplatcích za studium či o úspěšnosti absolventů středních škol při přijímacím řízení vysoké školy. Tyto preference jsou zcela logické, neboť žáci těchto oborů vzdělání budou směřovat po ukončení střední školy na různé pozice, a proto potřebují i různé informace. Současně pokládáme za velmi pozitivní, že žáci si své další směřování celkem uvědomují a podle toho se i orientují na dané typy informací.

6.3 Názory žáků základních a středních škol na volbu školy a povolání

Šetření také sledovalo názory žáků základních a středních škol na volbu školy a povolání.

Názory na vzdělání a jeho význam pro profesní kariéru

Respondentům bylo předloženo sedm výroků, kdy se ke každému vyjádřili z hlediska jeho důležitosti a významu, jaký mu přikládali. Jde o tvrzení, která se vztahují k hodnotě vzdělání v lidském životě a jeho souvislosti s vykonávanou prací. Celkově se dá říci, že jak žáci základních škol, tak žáci středních škol vnímají význam vzdělání pro svůj život a pracovní kariéru. **Největší důležitost** přikládají tomu, **aby člověk dělal práci, která ho baví**. Naopak **nejmenší význam** shodně přikládají tvrzení, že **je pro život důležité studovat v zahraničí**. Tomuto tvrzení přikládají značný význam obě skupiny žáků, avšak je zřejmé, že pro určitou část žáků středních škol není tak významné. Je to zřejmě způsobeno tím, že žáci středních škol již více znají praktický život a vnímají, že získaný obor vzdělání či typ absolvované školy je pro získání práce důležitý, ale není to jediný faktor, který ovlivňuje to, co budou po škole dělat. Žáci základních škol vnímají **spojitost mezi školou a vykonávanou prací** jako výraznější a více určující. Pokud jde o rozdíl mezi žáky středních škol podle typu jejich vzdělávání, pak u tohoto výroku jsou rozdíly minimální. Obě vzdělanostní skupiny mu přikládají velkou důležitost.

U výroku, že **dosáhnout co nejvyššího vzdělání je v životě důležité**, je patrné, že pohled žáků základních škol

na význam vzdělání se poněkud odlišuje od pohledu středoškoláků – zatímco takřka polovina žáků základních škol považuje získání co nejvyššího vzdělání za velmi důležité, u středoškoláků mu tak velký význam přiznává třetina žáků. Celkově pak dosažení co nejvyššího vzdělání přikládají více důležitosti žáci základní školy (84,8 % žáků považuje dosažení co nejvyššího vzdělání za důležité, ze žáků středních škol to je 76,5 %). Žáci středních škol sice vnímají význam vzdělání, ale současně se domnívají, že není pro život zcela určující. Žáci základních škol naopak vidí vzdělání jako velmi významný atribut, který bude utvářet jejich život.

Obdobně velmi vysoko byl ceněn také výrok, že **je v životě důležité studovat to, co člověka baví** (druhý nejvýznamnější výrok). Zajímavé je, že zatímco v celkovém vnímání důležitosti (tedy součet odpovědí „velká důležitost“ a „střední důležitost“) ztrácí hodnocení tohoto výroku na výrok o významu práce v životě člověka jen 3 procentní body (v obou vzdělanostních skupinách), tak při pohledu na vnitřní strukturu vidíme, že zde došlo k významnému posunu. Zatímco v případě **hodnocení práce** použilo cca 80 % žáků základních škol označení velmi důležité, u **hodnocení studia** to bylo již „pouze“ okolo 70 % žáků základních škol, přičemž u žáků středních škol to bylo ještě méně. Současně se však jen zanedbatelný počet žáků domnívá, že studovat to, co je baví, není důležité či jen málo důležité. Obdobně jako u práce i zde platí, že si žáci uvědomují, že uspokojení plynoucí ze správné volby vzdělávací dráhy je velmi důležité a naopak studovat to, co je nebaví, může být velmi stresující a to pak může mít negativní vliv na další stránky jejich života.

Další výrok, **o vlivu výběru střední školy** (ve smyslu oboru vzdělání na střední škole) **na další život**, je opět vnímán jako celkem podstatný, kdy jej jako důležitý vidí přes 80 % žáků základních škol a téměř 77 % žáků středních škol.

Posledním hodnoceným výrokiem je **důležitost výběru vysoké školy pro další život**. Také zde považují výběr vysoké školy za velmi důležitý spíše žáci základních škol než žáci škol středních. U žáků středních škol je zajímavé, že takřka shodný podíl jich vnímá výběr vysoké školy jako velmi důležitý či jako spíše důležitý. Zřejmě se zde odráží praxe, kdy žáci středních škol podávají několik přihlášek na vysokou školu, a to často na zcela odlišně zaměřené školy, a jejich další život je tak sice do určité míry ovlivněn jejich výběrem (na jaké vysoké školy se přihlásili), ale do značné míry je určen tím, na jakou vysokou školu jsou pak přijati.

U tohoto výroku se ve vnímání jeho důležitosti liší pohled dívek a chlapců. Jak dívky ze základních škol, tak dívky ze středních škol vnímají výběr vhodné vysoké školy významněji než chlapci. Na základní škole jej jako důležitý vidí 85,5 % dívek (79,2 % chlapců), na střední škole jej takto vnímá 83,0 % dívek (a pouze 75,3 % chlapců).

Také pokud jde o žáky oborů vzdělání ukončených maturitní zkouškou, tak je patrné, že tomuto výroku přikládají větší důležitost (87,5 % jej vnímá jako důležitý) než žáci oborů vzdělání ukončených výučním listem (68,7 %). To samozřejmě odráží fakt, že žáci oborů ukončených maturitní zkouškou míří často na vysokou školu a její výběr je tedy pro ně důležitý. Žáci oborů ukončených výučním listem míří často na trh práce

či do nástavbového studia a výběr vysoké školy je prozatím ponechává chladnými.

6.4 Hlavní poznatky

Stěžejním tématem šetření k problematice rozhodování žáků základních a středních škol o dalším studiu a práci byla volba další vzdělávací a profesní dráhy žáků základních škol a volba další vzdělávací a profesní dráhy žáků maturitních a nematuritních oborů vzdělání středních odborných škol a středních odborných učilišť. Cílem bylo zjistit a porovnat pohledy žáků a jejich rodičů na tento rozhodovací proces, konkrétně kdy se žáci začínají volbou zabývat, kdo by měl o volbě rozhodovat, dále posoudit sociální a institucionální vlivy působící na rozhodování žáků, určit, které formální a neformální zdroje informací žáci a rodiče při volbě využívají, jak hodnotí jejich efektivitu, a v neposlední řadě zjistit skutečné a potenciální využívání poradenských služeb.

Z provedených dílčích analýz a interpretací výsledků vyplývá několik hlavních závěrů:

- **Otázku budoucnosti** (co budou dělat po skončení základní školy) začínají **žáci základních škol** většinou řešit **v osmém ročníku**, přičemž dívky řeší svou budoucnost dříve než chlapci. Svou budoucností se **žáci středních škol** začínají většinou zabývat **v předposledním ročníku** střední školy.
- To, do jaké míry si **děti s rodiči** o své budoucnosti **povídají**, je závislé především na tom, zda děti navštěvují základní školu, či zda jsou již starší a vzdělávají se na střední škole. Rady svých rodičů využívá přes 86 % žáků základních škol a 82 % žáků středních škol. Je zřejmé, že i de facto dospělé děti naslouchají radám svých rodičů.
- Žáci základních škol i středních odborných škol a středních odborných učilišť vnímají vlastní **autonomii při rozhodování** shodně, s tím, že volba školy a budoucího povolání je především „jejich věc“. Hlavní slovo mají mít sami a nedomnívají se, že by za ně měli rozhodovat rodiče. Jen malá část žáků základních i středních škol se identifikuje s povoláním svých rodičů – většina z nich chce dělat něco jiného než jejich rodiče. Poměrně vysokou míru autonomie při volbě školy a budoucího povolání připisují žákovi rovněž rodiče.
Do jisté míry se žáci nechávají ovlivnit svými kamarády. Nejméně vlivu pak připisují institucionalizované formě poradenství, tedy školním psychologům či odborníkům na úřadě práce. Pomoc výchovného poradce byla ze všech institucionalizovaných forem kariérového poradenství vnímána jako neúčinnější.
Přestože jsou názory žáků poměrně radikální, na základě dalších otázek položených v dotazníku žákům se potvrdilo, že jsou při volbě další vzdělávací a profesní dráhy svými rodiči ovlivněni a při rozhodování se řídí jejich radami.
- Přestože se žáci i jejich rodiče přiklání k názoru, že **sociální vliv okolí** je zanedbatelný a volba by měla být především autonomní záležitostí žáka, z našich poznatků je v tomto procesu patrný zanedbatelný vliv rodičů. **Vliv rodiny a zejména rodičů** na výběr vzdělávací či profesní dráhy **je značný**, a to jak u žáků základních škol, tak u žá-

ků středních škol. Téměř všichni žáci základních škol řeší svoji budoucnost doma s rodiči, na střední škole je to více než 60 % žáků.

- **Rodiče** jsou podle odpovědí žáků základních i středních škol druhým nejvýznamnějším zdrojem vlivu. Rodiče žáků středních škol si však sami při volbě další vzdělávací a profesní dráhy připisují spíše malý vliv. Z ostatních sociálních vlivů je nezbytné zmínit působení kamarádů, kteří žáky ovlivňují více než učitelé a poradenští pracovníci. Další osoby ze sociálně významného okolí mají na žáky prokazatelně menší vliv.
- Mezi významné **informační zdroje** z hlediska míry využívání i efektivitu při poskytování informací pro volbu další vzdělávací a profesní dráhy patří **rodiče, internet a škola**, na kterou se chce žák hlásit, a také kamarádi. Část žáků základních i středních škol využívá v rámci rozhodovacího procesu **pomoc odborníků**, přičemž nejčastěji vyhledají pomoc některého z učitelů nebo školního poradce. Kromě systematické přípravy žáků ve školách je třeba klást důraz na osvětu a informační podporu orientovanou na **rodiče**.

Z hlediska pomoci jsou žáky a rodiči pozitivně hodnoceny informace získané z **internetu**. Oficiálními zdroji využívanými v kariérovém poradenství by měly být nekomerční internetové stránky zpracované kvalifikovanými institucemi. Základním internetovým zdrojem pro žáky, rodiče, ale i učitele a kariérové poradce je díky rozsahu a kvalitě poskytovaných informací Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce (www.infoabsolvent.cz). Jeho hlavním cílem je všestranná podpora při rozhodování o vzdělávací a profesní dráze.

Žáci využívají ve větší míře také **oficiální internetové stránky vzdělávacích institucí**. Internetové prezentace jsou vizitkou, prostředkem, jímž školy vypovídají široké veřejnosti samy o sobě. Internetové stránky jednotlivých škol se liší množstvím poskytovaných informací, přehledností, podrobností a aktualností. Na základě zjištěných poznatků lze konstatovat, že kvalitní internetové stránky jsou významné nejenom pro racionální kariérové rozhodování žáků, ale mohou být pro školy na všech úrovních jedním z nástrojů pro zvýšení konkurenceschopnosti při získávání uchazečů o studium.

Významným zdrojem informací je dále přímo **škola, na kterou se žák chce hlásit**. Zde se jako důležitá ukazuje prezentace vzdělávacích institucí na veletrzích škol a kvalitně připravené dny otevřených dveří. Vhodnými komunikačními prostředky s minimálními provozními náklady, které v dnešní době patří mezi běžné nástroje komunikace, jsou Skype, ICQ, Facebook aj.

- Výsledky ukazují, že rodiče i žáci většinu **poradenských pracovníků** nevyužívají nebo je dokonce neznají a o kariérovém poradenství ve školách i mimo ně mají poměrně malé povědomí. To svědčí o slabinách propagace poradenských služeb, příp. cílenosti propagace na vhodné skupiny klientů. Zkušenosti z pedagogické a pedagogicko-psychologické praxe potvrzují, že se vzrůstající dostupností a efektivností služeb kariérového poradenství jsou významně redukovány zbytečné ztráty vznikající chybným

6. Jak žáci základních a středních škol vybírají svou další vzdělávací nebo pracovní kariéru

rozhodováním žáků o další vzdělávací a profesní dráze. Proto je nezbytné kontinuálně pracovat na sladění působení kariérového vzdělávání a kariérového poradenství poskytovaného jak na základních a středních školách, tak dalšími institucemi, aby byl vytvořen komplexní a efektivní systém přípravy žáků na volbu další vzdělávací a profesní dráhy.

- **Za důležité informace**, které potřebují k rozhodování o své budoucí dráze, považují žáci obou vzdělanostních skupin zejména **informace o obsahu studia, o možnostech uplatnění, o šancích se na zvolenou školu dostat, o náročnosti studia**. Tyto informace pokládá za důležité více než 90 % žáků základních škol a více než 80 % žáků středních škol.
- **Žáci základních škol** považují **při výběru střední školy** za důležité, aby získali práci, která je bude bavit, šli na školu, která je bude bavit, po absolvování střední školy získali dobře placené zaměstnání, šli na školu, kterou zvládnou dokončit, našli po škole dobré uplatnění a také aby šli na školu, kde budou studovat ve zvoleném oboru.
- **Žáci středních škol, kteří chtějí pokračovat ve vzdělávání**, považují za důležité, aby po škole našli práci, která je bude bavit, studovali obor, který je bude bavit, studovali obor, který je připraví na práci, která je bude bavit, našli po škole dobře placené zaměstnání a studovali obor, který zvládnou dokončit.
- **Žáci středních škol, kteří již nechťejí pokračovat** v dalším vzdělávání, se takto rozhodli zejména proto, že **chtějí vydělávat peníze**, chtějí se osamostatnit od rodičů, chtějí začít pracovat nebo chtějí cestovat.

Z těchto zjištění vyplývá, že pokud jde o volbu vzdělávací/profesionální dráhy, tak **velmi silně funguje rodina**, která má v rozhodovacím procesu značný vliv, a to nejen u žáků základních škol, ale také u žáků středních škol. Pokud žáci vyhledají **odbornou pomoc**, pak se nejraději obrazejí (kromě rodiny) **na školské instituce, tedy na výchovné-kariérové poradce na školách či na některého z učitelů**. Je zřejmé, že žáci vyhledávají pomoc tam, kde to znají, kde se mohou obrátit k někomu známému. S tím souvisí fakt, že v případě volby budoucí školy či povolání se žáci neobracejí směrem k sociálním sítím (typu Facebook), ale v této otázce více důvěřují rodině, přátelům a blízkým, které znají „face to face“. Na internet se obrazejí jako na hlavní zdroj informací, který naprosto ovládl informační základnu. Jak žáci základních škol, tak žáci středních škol vyhledávají s jeho pomocí potřebné informace a jeho role je naprosto neopominutelná. To ukazuje, že pokud má být pomoc kariérového poradenství účinná, je nutné pracovat s rodinou a současně je nezbytné poskytovat co nejvíce informací prostřednictvím internetu, kde si je zájemci mají možnost

vyhledat. V této souvislosti se dá říci, že kdo není na internetu, jako by nebyl.

Ze získaných odpovědí je zřejmé, že **žáci využívají ty informační zdroje, o kterých se dovědí zejména ve škole**. Platí zde, že jaké informační zdroje používá výchovný poradce či učitel předmětu Člověk a svět práce při výuce (včetně internetových aplikací), takové zdroje pak využívají i žáci, když vyhledávají informace o možnostech svého dalšího působení. Škola se tak jeví jako rozhodující činitel zejména v poskytování orientace v záplavě informací, které na internetu na zájemce čekají.

Za pozitivní zjištění můžeme považovat, že se **žáci vcelku dobře orientují v tom, co je při výběru školy / vzdělávací dráhy důležité**. Jak žáci základních, tak žáci středních škol vnímají propojení vzdělávání a uplatnění na trhu práce a mají celkem realistické představy o tom, co mohou dokázat a jaké požadavky by měli vůči škole, na kterou se hlásí, mít.

Ze šetření tak vyplynulo, že **při poskytování kariérového poradenství je nutné mít na zřeteli, že vliv rodiny je neopominutelný a je nutné s ním pracovat**. Dále je z výsledků zřejmé, že rozšíření informací o možnostech a podobě kariérového poradenství mezi laickou veřejností není dostačující. V situaci, kdy si žáci uvědomují, že výběr školy či profese do značné míry ovlivní jejich další život, se k odborným pracovníkům obrací pouze menší část žáků. Je velmi pozitivní, že v procesu volby školy či povolání velmi dobře fungují rodinné a osobní vazby, ale bylo by ještě lepší, pokud by tyto vazby fungovaly na pozadí odborné pomoci. To, že odborná pomoc není tak využívána, je důsledkem její malé popularizace a publicity. Ukazuje se, že žáci základních i středních škol mnohdy formy odborné pomoci neznají, a tudíž je nevyužívají. A to je nutné změnit.

Další informace k problematice kariérového poradenství jsou dostupné v elektronické podobě na webových stránkách www.nuv.cz v sekci **Poradenství/Kariérové poradenství**, nebo na www.infoabsolvent.cz v sekci **Jak na to**, kde jsou k dispozici informace k tematice:

- než se rozhodnu pro střední školu
- přijímačky – co bych měl vědět
- kam pro pomoc – nevím si rady
- naučím se učit?
- maturitu po vyučení?
- kdo se v tom má vyznat – nejen pro odborníky
- po maturitě – na vyšší odbornou školu
- škola mě nebaví, končím...
- hledám práci – ale jak?

7. Analýza práce a potřeb poradců v oblasti kariérového poradenství na školách a na Úřadu práce ČR

Pro zmapování charakteru a obsahu práce a potřeb poradců v sektoru školství, konkrétně na základních a středních školách v České republice a v informačních a poradenských střediscích (IPS) Úřadu práce České republiky bylo provedeno dotazníkové šetření.

7.1 Profil kariérových poradců

Výchovní poradci, kteří odpovídají za kariérové poradenství v základním a vyšším sekundárním vzdělávání, plní různé role. Kromě kariérového poradenství se starají o osobní a sociální pohodu žáků a obvykle také učí další předměty. Většina z nich uvádí, že poradenské činnosti věnuje méně než 10 % pracovní zátěže (výchovné a kariérové poradenství dohromady). Vlastnímu kariérovému poradenství (jež se týká pracovních míst a profesních příležitostí) je věnována pozornost jen okrajově.

Na většině **základních a středních škol** je minimálně jeden odborník, který se zabývá poradenstvím. Zpravidla jde o pozici s označením výchovný poradce, která se dle klasifikace KZAM ČSÚ řadí právě pod skupinu 23 Odborní pedagogičtí pracovníci. Činnost kariérového poradce vykonávají současně jak s prací učitele, tak s prací výchovného poradce (na středních školách jde o tuto kombinaci v 90 %; na základních školách je to 84,2 % v případě souběhu s prací učitele a 78,9 % v případě souběhu s prací výchovného poradce). Desetina respondentů v základních školách uvedla, že činnost výchovného-kariérového poradce realizuje souběžně s prací zástupce ředitele. Souběh práce s prací speciálního psychologa či školního psychologa byl uveden pouze okrajově (celkový výskyt hodnot nepřesahuje 4 % všech odpovědí).

Celkově lze říci, že pokud se někdo ve škole věnuje kariérovému poradenství, pak je to osoba k tomu pověřená, tj. poradce (výchovný-kariérový). Dále to jsou učitelé, kteří jsou jednak se žáky v denním kontaktu a mohou s nimi řešit i témata týkající se kariérové volby a kteří zároveň pracují s touto problematikou v rámci průřezových témat.

Více než 2/3 výchovných-kariérových poradců se podílí u průřezového tématu Člověk a svět práce jak na přípravě pro zapojení do školního vzdělávacího programu, tak přímo na výuce. Ovšem celá 1/3 výchovných-kariérových poradců uvedla, že se nepodílí ani na přípravě ani na výuce tématu. Z hlediska délky praxe jednotlivých výchovných-kariérových poradců se již výsledky respondentů základních a středních škol poměrně liší, a to zejména v minimální praxi. Na základních školách uvedlo 71 % respondentů praxi delší než 5 let. Na středních školách to je v této kategorii o 16 procentních bodů méně (55 %). 20 % respondentů ze středních škol dokonce uvádí praxi v této oblasti kratší než roční nebo žádnou. Celkově však 2/3 respondentů (65,5 %) uvádějí, že v oblasti kariérového poradenství mají praxi delší než 5 let.

Věková struktura poradců na školách je poměrně vyvážená jak u základních, tak u středních škol. Kariérové poradenství

poskytují převážně osoby vyššího produktivního věku (nad 40 let). Konkrétně na základních školách je poradců nad 50 let 47,4 % a na středních školách jde o 60 %. Mladým učitelům (resp. ve věku do 30 let) zpravidla není tato funkce kariérového poradce přidělována. Pouze jeden respondent (ze základní školy) uvedl věk do 30 let a pouze kolem jedné desetiny dotázaných má věk do 40 let.

Logicky je vyšší počet osob zabývajících se kariérovým poradenstvím přímo na **pracovišti IPS**. Více než 2/3 respondentů uvedlo, že jde zpravidla o 1 osobu. V 19,5 % případech jsou na pracovišti IPS 2 osoby, které mají téma kariérového poradenství na starost. Pouze v 11,7 % jde o zastoupení 3 a více osob.³

Z hlediska genderu převažují v kariérovém poradenství na ÚP jednoznačně ženy. V celkovém počtu jde o 90,9 % zastoupení. Podle délky praxe je vyšší zastoupení mužů u služebně starších poradců (11,8 %) ve srovnání se služebně mladšími kolegy, kde mužů je pouze 3,8 %.

Zastoupení dle věkové struktury je v celkovém sledování poměrně vyrovnané. Zhruba 1/3 tvoří zaměstnanci do 40 let, 1/3 zaměstnanci ve věku 41–50 let a 1/3 zaměstnanci ve věku 50 let a více. Z hlediska časové logiky je pak v dílčím členění menší počet mladých poradců do 30 let u osob služebně starších a naopak u služebně mladších zaměstnanců do 5 let praxe je toto procento mladších osob vyšší.

Co se týká vystudovaného oboru kariérových poradců ÚP, převažující jsou absolventi pedagogiky. Druhou nejčastěji zastoupenou skupinou odpovědí jsou jiné humanitní obory, na třetím místě jsou pak absolventi sociální práce.

7.2 Práce výchovných a kariérových poradců v oblasti kariérového poradenství na školách a na úřadu práce

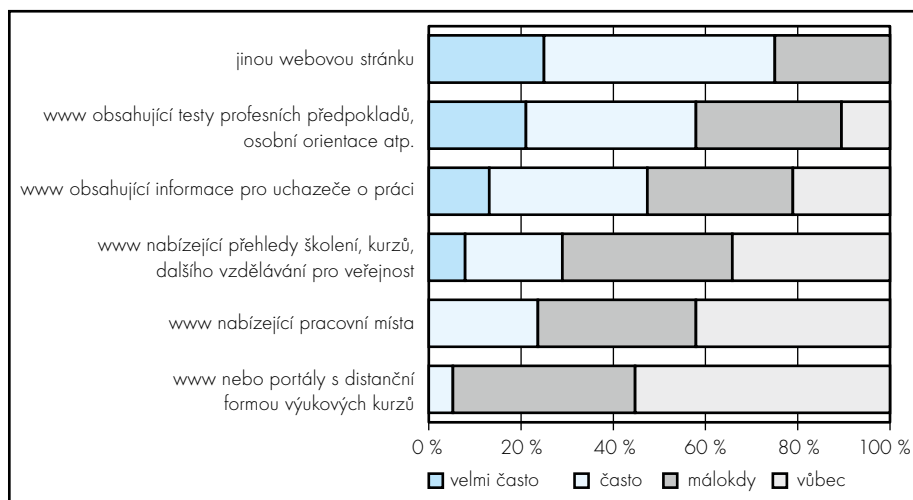
Jednou z největších, byť ne zcela formalizovanou sítí v oblasti kariérového poradenství jsou poradci na základních a středních školách. Ve většině základních a středních škol je minimálně jeden odborný pedagogický pracovník, který se zabývá poradenstvím. Zpravidla jde o pozici s označením výchovný poradce.

V poslední době ovšem školy rozšiřují nabídku služeb a nabízeny jsou i služby v oblasti kariérového poradenství. Buď dochází přímo k rozšíření poradenské nabídky od převážně výchovného ke kariérovému poradenství, nebo jde pouze o změnu v užívání pojmů, které stávající služby školního poradce označují.

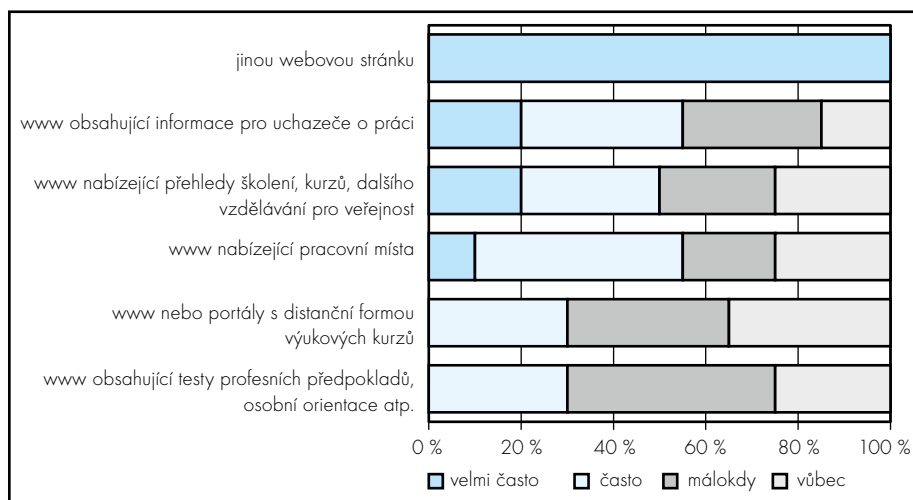
Přestože školní poradci nejsou formalizovanou institucionalizovanou sítí kariérového poradenství, je tato služba nabízena školami v oblasti kariérového poradenství významná

³⁾ Dotazování na úřadech práce proběhlo před jejich zásadní reorganizací.

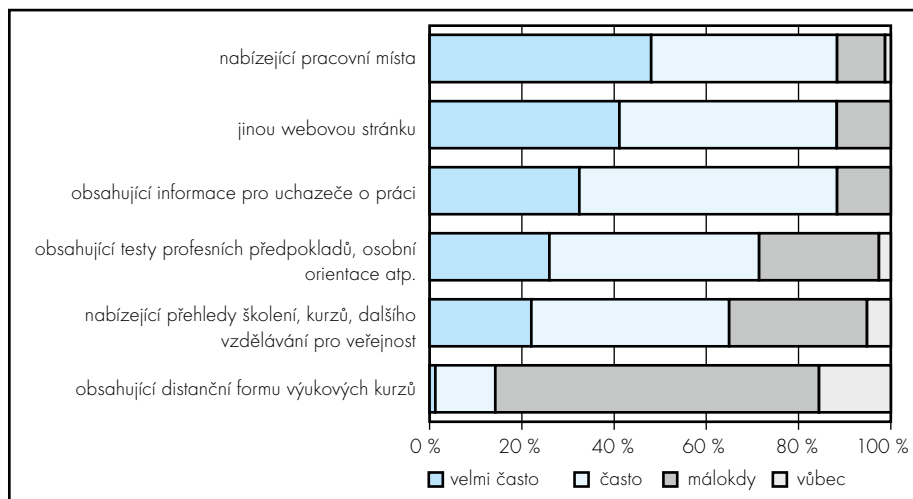
Obrázek 7.1: Využívání veřejných informačních systémů během procesu kariérového poradenství – ZŠ (%)

Obrázek 7.2: Využívání veřejných informačních systémů během procesu kariérového poradenství – SŠ (%)

Obrázek 7.3: Využívání veřejných informačních systémů během procesu kariérového poradenství – ÚP (%)

jednak rozsahem, jednak snadnou dostupností pro žáky, případně jejich rodiče.

Rozsáhlejší aktivity v oblasti kariérového poradenství systémového charakteru lze zaznamenat v sektoru práce v rámci resortu Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV), nyní Úřadu práce ČR.

7.2.1 Využívání webových stránek a veřejných informačních zdrojů

Mezi základní oblasti během poradenského procesu poradce patří využívání internetu, resp. webových stránek. Na obrázcích 7.1–7.3 je uvedeno, jaké **typy webů** poradci během poradenství využívají, resp. jaké informace z oblasti kariérového poradenství nejčastěji na internetu hledají.

Poradci na základních školách nejčastěji využívají webové stránky, které obsahují testy profesních předpokladů, testy osobní orientace atp. Velmi často je využívá 21 % respondentů, 40 % je využívá často. Pouze 11 % je nevyužívá vůbec. Přestože velká část žáků posledních ročníků základních škol směřuje na další stupeň, tj. na střední školu, kariéroví poradci na ZŠ využívají také často weby obsahující informace pro uchazeče o práci (13 % velmi často, 34 % často). Téměř polovina poradců na ZŠ má zřejmě snahu propojovat informace o volbě vzdělávací dráhy s informacemi o volbě profesní.

Poradci na SŠ častěji pracují s webovými stránkami, které řeší právě profesní volbu, resp. vstup na trh práce, tj. weby obsahující informace pro uchazeče o trhu práce (velmi často 20 %, často 35 %) a weby nabízející pracovní místa (velmi často 10 %, často 45 %). Na druhou stranu tyto typy informací na internetu nevyhledává celá 1/4 poradců na SŠ. Překvapující je, že celých 20 % velmi často a 30 % často využívá weby nabízející přehledy kurzů a školení dalšího vzdělávání.

Poradci na obou typech škol využívají webové portály spíše jako doplňkový nástroj pro podporu svých

7. Analýza práce a potřeb poradců v oblasti kariérového poradenství

poradenských služeb. Na základních školách poradci pracují zejména s portály, které poskytují možnosti žáky otestovat (např. testy profesních předpokladů či profesní orientace). Poradci na středních školách naopak tento typ portálu využívají spíše okrajově a preferují práci s webovými stránkami, které nabízejí informace pro uchazeče o práci.

Z hlediska obsahového zaměření nejvíce při práci poradci převažují webové stránky a portály, které nabízejí různé databáze, přehledy ad. Zejména jde o přehledy vzdělávacích zařízení (škol, ale i institucí poskytujících další vzdělávání) a dále o přehledy profesí a informací o nich.

Poradci na úřadech práce nejčastěji využívají portály nabízející pracovní místa a portály obsahující informace pro uchazeče o práci. Tyto portály jsou využívány v podstatě všemi poradci z více než 80 %. Portály nabízející pracovní místa využívají poradci velmi často v 48,1 %, často v 40,3 %. Portály obsahující informace pro uchazeče o práci využívají poradci velmi často v 32,5 %, často v 55,8 %.

Z hlediska konkrétních webových stránek je nejvíce využívaný portál vlastního resortu (MPSV) – tento portál velmi často

využívá 68,8 %, často pak 26 %. Ovšem 10,5 % poradců nevyužívá tento portál vůbec. Na druhém místě z hlediska využívání je Integrovaný portál typových pozic – ten využívá velmi často 59,7 %, často 26 %. Na třetí a čtvrté pozici jsou z hlediska využívání portály Atlas školství a Průvodce světem povolání – oba portály velmi často využívá 36 % poradců.

7.2.2 Spolupráce s ostatními institucemi

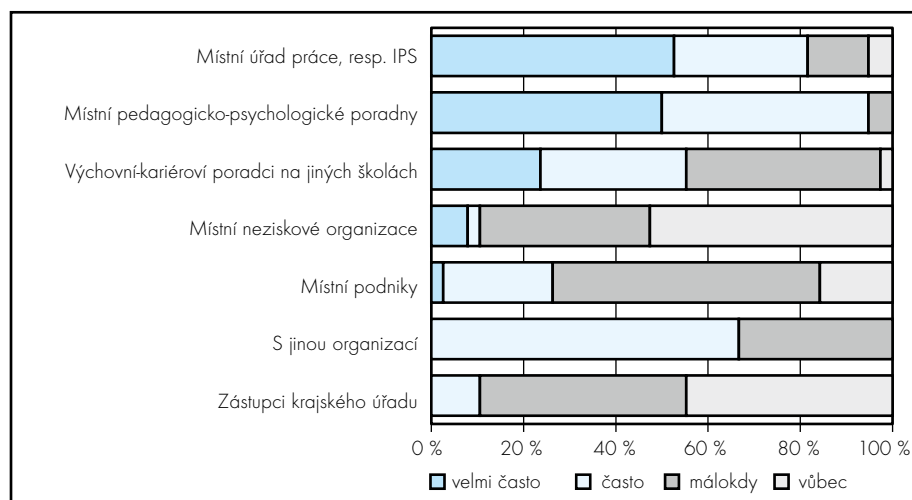
Mezi důležité faktory, které mohou ovlivňovat práci kariérových poradců, patří, vedle nástrojů, s nimiž pracují, také **instituce, se kterými spolupracují**. Do přehledu byly zahrnuty subjekty, které mají spojitost s volbou vzdělávací a profesní dráhy a které jsou zastoupeny ve všech třech sektorech (soukromý, neziskový, firemní). Výstupy jsou velmi podobné jak pro základní, tak pro střední školy. Nejvíce **poradci na obou stupních škol** spolupracují s místním úřadem práce, resp. s místním IPS – informačním poradenským střediskem (která tvoří základní poradenskou síť v resortu MPSV). Úzkou spoluprací mají výchovně-kariéroví poradci nastavenou vedle IPS úřadu práce také s místními pedagogicko-psychologickými poradnami.

Na základních školách jsou velmi často v kontaktu s polovinou poradců, 44,7 % spolupracuje často. Žádný z respondentů na ZŠ ani na SŠ neuvedl žádnou spolupráci.

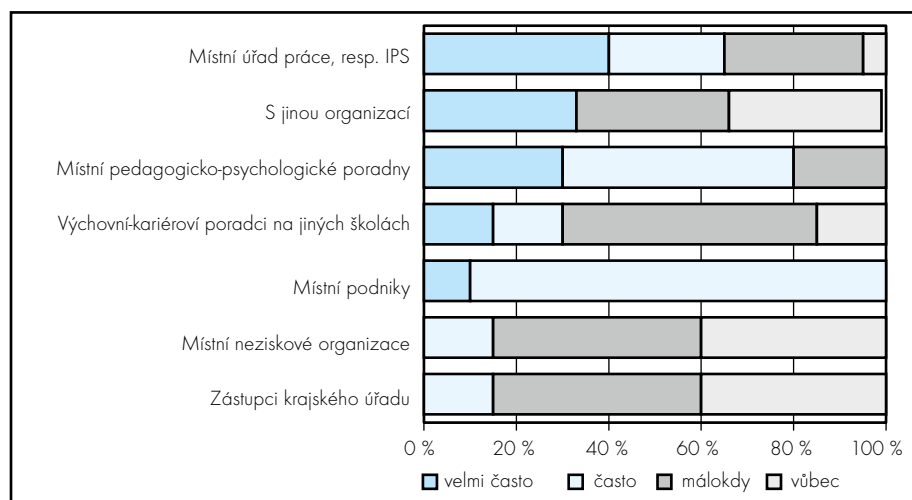
Na středních školách lze nalézt mezi spolupracujícími subjekty větší variabilitu v odpovědích, a to zejména ve spolupráci s jinými než uvedenými organizacemi. Poradci na SŠ uváděli, že dále spolupracují např. s místní hospodářskou komorou či velmi často využívají služeb poradců ze soukromého sektoru. Rozdíl mezi odpověďmi poradců na základních a středních školách lze také zaznamenat u spolupráce s neziskovými organizacemi. Zatímco poradci ze středních škol uvedli spolupráci s tímto typem subjektu až na posledním místě (často spolupráci uvádí 15 %, málokdy 45 % a vůbec 40 %), někteří poradci na základních školách (2,6 %) uvedli, že spolupracují s neziskovými organizacemi dokonce velmi často. Ovšem podobně jako na středních školách cca 1/2 poradců s nimi nespupracuje vůbec.

Spolupráce s ostatními kariérovými poradci na jiných školách v dané lokalitě je hodnocena oběma skupinami respondentů průměrně. O něco aktivnější spolupráci lze zaznamenat u poradců na základních školách, kde velmi častá spolupráce je uvedena u téměř 1/4 responden-

Obrázek 7.4: Míra spolupráce s ostatními organizacemi v oblasti kariérového poradenství ve vlastním regionu – ZŠ (%)

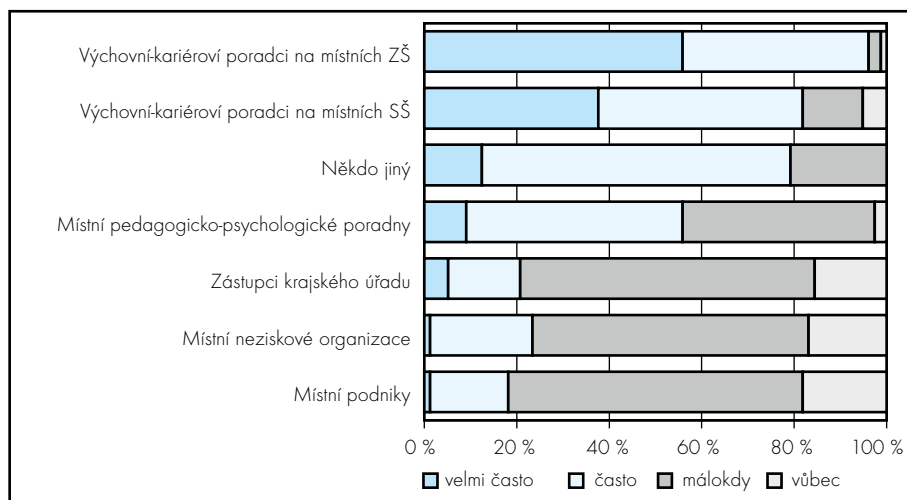

Obrázek 7.5: Míra spolupráce s ostatními organizacemi v oblasti kariérového poradenství ve vlastním regionu – SŠ (%)

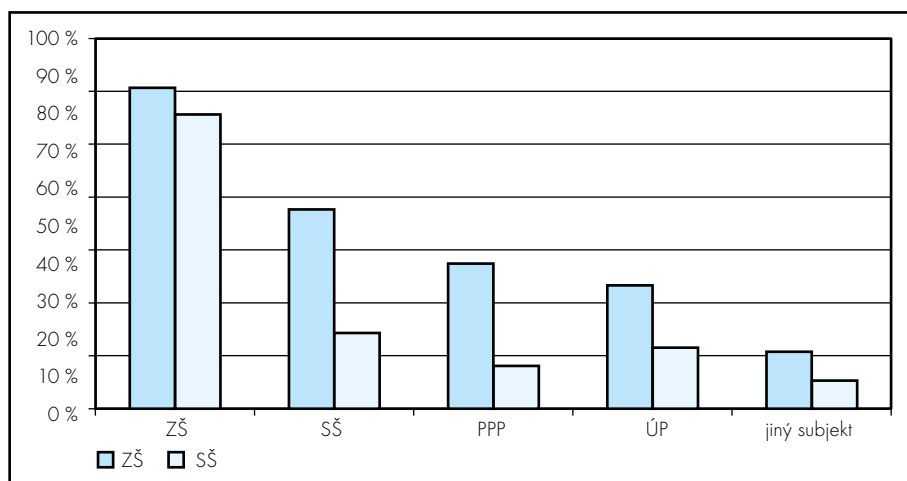

7. Analýza práce a potřeb poradců v oblasti kariérového poradenství

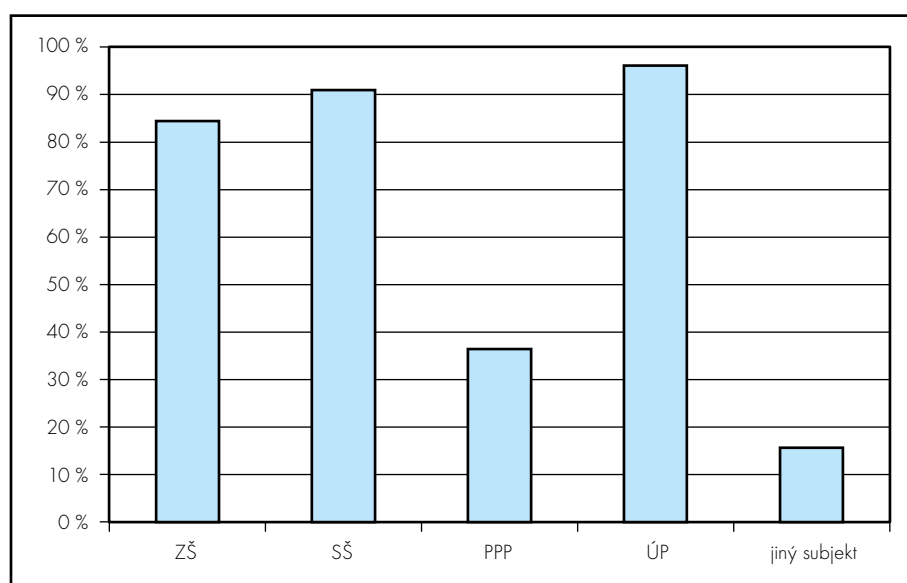
Obrázek 7.6: Míra spolupráce s ostatními organizacemi v oblasti kariérového poradenství ve vlastním regionu – ÚP (%)

Obrázek 7.7: Názor na institucionální zastoupení aktérů v oblasti poskytování informací o vzdělávací nabídce (%)

Obrázek 7.8: Názor na institucionální zastoupení aktérů v oblasti poskytování informací o vzdělávací nabídce – ÚP (%)

tů a u 1/3 jde o spolupráci častou. Na středních školách je velmi častá spolupráce zaznamenána pouze u 15 % a častá u stejného % respondentů. Poradci z obou stupňů škol uvedli, že minimálně spolupracují také se zástupci krajského úřadu a spíše v menší míře je spolupráce navázána s místními podniky.

Celkově lze tedy říci, že vazbu na trh práce poradci spíše preferují předávat žákům zprostředkovaně, a to právě přes lokální úřad práce, resp. informační poradenské středisko. Vedle spolupráce s IPS je pro poradce velmi důležitá také spolupráce s místními pedagogicko-psychologickými poradnami.

Jako nejčastější spolupráci uvádějí **poradci ÚP** spolupráci s výchovnými/kariérovými poradci na místních základních školách, na druhém místě jde o výchovně-kariérové poradce na místních středních školách. Na třetím místě, z hlediska intenzity spolupráce, jsou uváděny jiné instituce, mezi které respondenti řadili: Pedagogové ZŠ, SŠ a VOŠ, univerzity a personální agentury, speciálně pedagogická centra, Hospodářská komora, psycholog, Probační a mediační služba, Armáda ČR atd.

Z hlediska odpovědi na otázku, jakou roli by měla hrát která instituce v oblasti **poskytování informací o vzdělávací nabídce**, byly odpovědi **poradců na základních a středních školách** velmi podobné. Dle odpovědi respondentů by zásadní roli měly v této oblasti hrát úřady práce, hned na druhém místě se poradci shodují na důležité roli samotných středních škol a na třetím místě vidí role škol základních.

Podle **poradců ÚP** má hlavní roli v této oblasti hrát právě úřad práce. Tento názor má 96,1 % poradců ÚP. Náзор na roli škol je ovšem také pozitivní – poradci ÚP vidí jako podstatnou také roli škol v této oblasti – 90,9 % poradců si myslí, že tuto roli mají zastávat střední školy, 84,4 % poradců se domnívá, že tuto roli mají hrát i školy základní. Pouze třetina poradců se domnívá, že tyto informace mají poskytovat i pedagogicko-psychologické poradny.

7. Analýza práce a potřeb poradců v oblasti kariérového poradenství

V oblasti **poskytování informací o pracovních možnostech** má rozhodně hrát primární roli úřad práce. Na tom se shodlo 100 % poradců na ZŠ a 95 % na SŠ. Poradci na obou stupních škol se shodli na tom, že na druhém místě to mají být střední školy a na třetím základní. Shoda souhlasu se ovšem již poměrně zásadně liší. Zatímco poradci na ZŠ vidí střední školy jako důležitý zdroj informací o pracovních možnostech v 42,1 %, samotní poradci na SŠ vidí roli středních škol v této oblasti jako zásadnější – s výrokem souhlasilo 70 % poradců SŠ.

Od základních škol se tato role očekává pouze u cca 30 % respondentů a pedagogicko-psychologické poradny by měly tyto informace poskytovat pouze dle názoru 20 % dotázaných. Poradci ZŠ ovšem vidí, vedle naprosto klíčové role úřadu práce, v oblasti informování o pracovních možnostech roli hospodářské komory, samotných podniků, dále vysokých škol, rodičů a také roli informací na internetu.

V oblasti **poskytování informací o pracovních možnostech** podle názorů pracovníků ÚP mají hlavní roli hrát opět poradci ÚP, a to poměrně převažujícím způsobem. Tento

názor mělo 98,7 % poradců. Názory na zastoupení ostatních institucí se pohybují na poměrně nízké úrovni, a to 28,6 % u středních škol, 24,7 % u jiných subjektů a pouze do 10 % poradců zastává názor, že tuto roli mají hrát také základní školy (7,8 %) či pedagogicko-psychologické poradny (6,5 %).

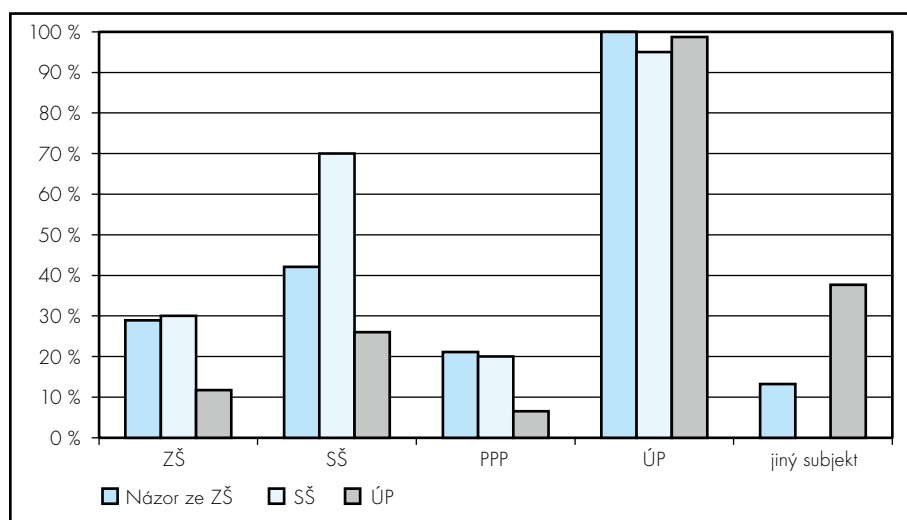
Rovněž v oblasti **poskytování informací o uplatnění absolventů škol v regionu na trhu práce** se opět **poradci z obou stupňů škol** shodují na podstatné roli úřadu práce. Na druhém místě dle důležitosti zastoupení této role vidí všichni poradci střední školy, dále pak základní. Na posledním místě se toto očekává od pedagogicko-psychologických poraden. Téměř 100 % poradců na ZŠ i SŠ vidí v této pozici klíčovou roli úřadu práce. U středních škol vidí již tuto roli pouze zhruba 1/2 dotázaných. Mezi další aktéry, kteří by měli poskytovat informace o uplatnění absolventů škol v místním regionu na trhu práce, zařadili zejména poradci ZŠ: lokální neziskové organizace, internet, resp. stránky zaměřené na poskytování takovýchto informací v jejich regionu, regionální tisk a regionální média.

Podle **poradců ÚP** v této oblasti poskytování informací o **souvislostech mezi trhem práce a vzdělávací nabídkou** mají hlavní roli opět hrát oni. Zde vidí svůj úkol téměř všichni poradci v resortu práce (98,7 %). Spíše okrajovou roli mají v této oblasti hrát ostatní instituce. Hned na dalším místě uvedli poradci v 37,7 % jiné subjekty. 26 % poradců si myslí, že by tuto roli měly zastupovat střední školy, podle 11,7 % by toto měly zajistit i školy základní. Pouze 6,5 % si myslí, že tyto informace mohou poskytovat i pedagogicko-psychologické poradny.

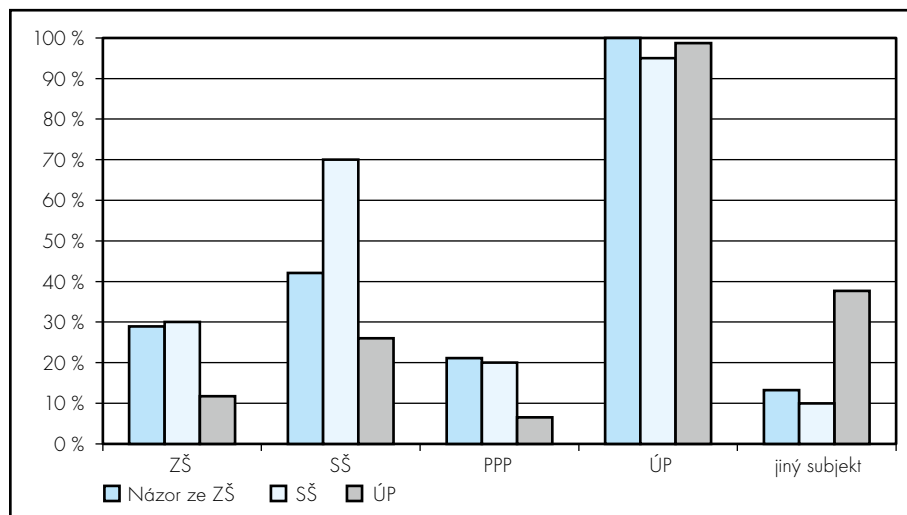
V oblasti poskytování možnosti **diagnostiky studijních předpokladů** se shodují respondenti SŠ i ZŠ na podstatné roli pedagogicko-psychologických poraden. Dále se priority liší: dle poradců ZŠ mají tuto roli v 52,6 % hrát základní školy, dále v podobném zastoupení také úřady práce (44,7 %) a o něco méně střední školy (souhlasí 39,5 %). Dle poradců na SŠ ovšem mají tuto roli hrát hned po poradnách právě střední školy (35,0 %), dále pak základní školy (30,0 %) a pouze okrajově mají toto téma řešit úřady práce (názor 10 % respondentů SŠ).

PPP označili za nejpodstatnější také poradci ÚP. Tento názor zastává 92,2 % respondentů. Tuto roli ovšem vidí také sami u sebe, a to v 68,8 % případech odpovědi. Spíše okrajově by tuto činnost měly

Obrázek 7.9: Názor na institucionální zastoupení aktérů v oblasti poskytování informací o pracovních možnostech (%)

Obrázek 7.10: Názor na institucionální zastoupení aktérů v oblasti poskytování informací o uplatnění absolventů škol v regionu na trhu práce ÚP (%)

zajišťovat školy – toto si myslí zhruba třetina dotazovaných. Asi 10 % poradců ÚP se domnívá, že tuto roli mají hrát i jiné subjekty. Jako jiné instituce uváděli respondenti zejména *soukromé psychology a jiná speciální centra*; dále byli zmiňováni: *psycholog na ÚP nebo testování na internetu*.

Ohledně **poskytování poradenství v oblasti volby vzdělávání**, dalšího studia vidí jak **respondenti ZŠ**, tak **SŠ** nejdůležitější roli obou typů škol. Poměrně důležitou roli zde vidí velká část respondentů také u pedagogicko-psychologických poraden (pravděpodobně zejména ve vazbě na výše zmíněnou diagnostiku a z důvodu poměrně úzkého napojení na síť škol). Role úřadu práce je ve volbě respondentů až na posledním místě – přesto ale názor, že by ÚP měly řešit také poskytování poradenství v této oblasti, sdílí cca 2/3 poradců na obou stupních škol.

Podle **poradců ÚP** převažuje opět jejich vlastní role. Tento názor zastává 94,8 % respondentů. Ovšem jisté zapojení vidí jako podstatné i u středních (75,3 %) a následně základních škol (71,4 %). Ovšem více než polovina respondentů se domnívá, že tyto informace, resp. poradenství má poskytovat také pedagogicko-psychologická poradna (50,6 %).

Co se týče **poskytování poradenství v oblasti volby povolání**, vidí **poradci** na **ZŠ** poměrně rovnoměrně rozdělené role jak úřadů práce, tak jejich základních škol, tak středních škol (cca 81,6–89,5 %), o něco menší roli přikládají pedagogicko-psychologickým poradnám (63,2 %). **Poradci** na **SŠ** mají odpovědi v oblasti volby povolání od poradců na **ZŠ** odlišné. Ve volbě povolání se 85 % **poradců** na **SŠ** shoduje na podstatné roli pedagogicko-psychologických poraden (názor 85 % respondentů **SŠ**), na druhém místě vidí podstatnou roli středních škol a úřadů práce (v obou případech preference v 80 %) a až na posledním místě vidí roli základních škol (65 %).

Od respondentů ÚP jsou výsledky obdobné jako v předcházející otázce. Hlavní roli mají hrát **poradci ÚP** – tento názor zastává 97,4 % poradců. Ovšem důležitou roli mají hrát následně po ÚP základní školy (76,6 %) a následně školy střední (59,7 %). Zde je opět podstatná role kariérových-výchovných poradců. Podobně vidí **poradci ÚP** důležitou roli poradců také v pedagogicko-psychologických poradnách (59,7 %).

V oblasti **poskytování poradenství, jak se orientovat ve světě práce** (např. jak zvládnout přijímací pohovor, jaké jsou typy pracovních smluv), vidí respondenti role jednotlivých institucí velmi odlišně. Dle **poradců na základních školách** by měly informace o orientaci na trhu práce poskytovat primárně základní školy spolu s úřady práce (názor 76,3 % respondentů), dále střední školy (73,7 %) a menšina zastává názor, že orientovat se ve světě práce mají pomoci klientům také pedagogicko-psychologické poradny (34,2 %). **Poradci na SŠ** naopak vidí jako klíčovou roli středních škol (názor 95 % respondentů), dále úřadů práce (65 %) a pouze v třetině případů by tuto úlohu měly zastávat také základní školy a přibližně ve 20 % pedagogicko-psychologické poradny. Že mají opět zásadní roli hrát **poradci ÚP** – to si myslí 98,7 % poradců z ÚP. 54,5 % se domnívá, že tuto roli mají hrát kariéroví-výchovní poradci na středních školách. Pokud jde

o poradce na základních školách, tuto roli u nich vidí pouze 18,2 % respondentů. Podle 10,4 % má tuto roli hrát jiný subjekt a podle 6,5 % pedagogicko-psychologické poradny.

V oblasti **poskytování komplexního individuálního kariérového poradenství** (pro volbu profesní a vzdělávací dráhy) také nelze najít shodu mezi odpověďmi dotázaných na **ZŠ** a **SŠ**. **Poradci na základních školách** vidí jako primárního nositele individuálního kariérového poradenství nejčastěji úřad práce, resp. IPS – informační poradenské středisko (v 71,1 %), ve zhruba 1/2 případů je to pedagogicko-psychologická poradna a základní škola, až na posledním místě uvádí cca 1/3 respondentů **ZŠ** střední školy. Naopak **střední školy** vidí v této oblasti vlastní klíčovou roli ve spolupráci s úřadem práce (2/3 odpovědí) a pouze 1/3 respondentů **SŠ** vidí v této oblasti také roli základních škol. Dále respondenti doplňovali spíše obecněji roli regionálních poradenských center a odborných poradenských pracovišť. Že mají poradenství zajišťovat zejména **poradci ÚP** – to se domnívá 96,1 % respondentů ÚP. Zhruba třetina respondentů vidí jako další instituce, které mají poskytovat individuální kariérové poradenství, střední školy (36,4 %), pedagogicko-psychologické poradny (33,8 %) a základní školy (29,9 %).

V oblasti **poskytování skupinového poradenství** pro volbu profesní a vzdělávací dráhy **poradci na ZŠ** vidí v této oblasti opět nejčastěji roli úřadů práce (73,7 %), na druhém místě pak vnímají svoji roli (50,0 %) a podobně roli pedagogicko-psychologických poraden. (47,4 %). Roli středních škol vnímá v této oblasti pouze 39,5 % poradců na **ZŠ**. **Poradci na SŠ** vidí v oblasti skupinového poradenství mírně vyšší (oproti individuálnímu) roli úřadu práce (s výrokem souhlasilo 70,0 %), následně pak vidí roli středních škol (50,0 %) a pedagogicko-psychologických poraden (45,0 %). U základních škol vidí tuto roli pouze 1/4 respondentů. Odpovědi **poradců ÚP** se mírně liší od názoru na předchozí oblast. Hlavní roli mají opět hrát **poradci ÚP** (toto se domnívá 96,1 % respondentů), pouze dle 1/3 respondentů mají tuto roli hrát **poradci** na školách (32,5 % **SŠ**, 26 % **ZŠ**). Pouze okrajovou roli mají hrát v oblasti skupinového poradenství **poradci** v pedagogicko-psychologických poradnách (tuto roli přisoudilo PPP pouze 5,2 % respondentů).

Celkově lze shrnout, že jak **poradci** na základních, tak na středních školách vidí v dílčích oblastech, které přímo spadají pod kariérové poradenství nebo s ním souvisejí, nezastupitelnou roli úřadu práce. Dále si sami uvědomují také podstatnou roli jak základních, tak středních škol. Zpravidla pak **poradci** na základních školách vidí větší důležitost v roli základních škol a **poradci** na středních školách přikládají větší význam středním školám.

Důležitou roli pedagogicko-psychologických poraden vidí **poradci** z obou stupňů škol v oblasti testování a diagnostiky studijních předpokladů, v dalším sledu vidí **poradci** na obou stupních škol jejich roli také v poskytování komplexního individuálního kariérového poradenství. V oblastech kariérového poradenství, které se přímo vážou na trh práce a pracovní uplatnění, ale respondenti roli poraden vidí spíše jako doplňující (oproti roli úřadu práce a škol).

Kariéroví **poradci** úřadu práce vidí hlavní roli v oblasti

kariérového poradenství právě úřadu práce. A to ve všech dílčích oblastech dotazování kromě diagnostiky studijních předpokladů, kde vidí stěžejní roli poradců v pedagogicko-psychologických poradnách. Poradci PPP mají zasahovat zejména právě do této oblasti. V ostatních dílčích činnostech kariérového poradenství vidí respondenti jako velmi důležitou roli, z hlediska četnosti odpovědí, u kariérových-výchovných poradců na středních školách, následně pak, z hlediska četnosti odpovědí, na základních školách.

7.3 Klienti výchovných-kariérových poradců

Na **základních školách** jsou mezi nejčastějšími klienty výchovných-kariérových poradců žáci, a to téměř ve 100 %. Druhým nejčastějším typem klienta jsou rodiče těchto žáků. Zhruba 5,3 % poradců uvedlo, že rodiče žáků s nimi nespoupracují vůbec, 10,5 % navštíví školního poradce málokdy; převažující většina poradců ovšem uvedla, že rodiče žáků jejich školy jsou klienty velmi často (26,3 %) a často (57,9 %). U dospělých osob studujících na ZŠ uvedlo pouze 2,6 % respondentů, že jsou také jejich klienti, a to málokdy. Ovšem 66,7 % dotázaných uvedlo mezi další klienty také kolegy, kteří potřebují řešit problematiku kariérového poradenství (ať již z důvodu zapojení tématu do výuky, řešení volby vzdělávací či profesní dráhy u žáků ve své třídě, nebo ve svém okolí v soukromí – např. rodina). Dále mezi klienty počítají také okruh osob v soukromém životě, kteří využívají znalostí poradce (např. kamarádi, sourozenci). Dále poradenství poskytují také např. bývalým žákům, kteří se opakovaně hlásí do 1. ročníku na střední školu a na první pokus u přijímacího řízení neuspěli.

Na **středních školách** jsou také dle předpokladu nejčastějšími klienty výchovných-kariérových poradců žáci, a to zhruba v 95 %. Není to ovšem vždy pravidlem, protože někteří dotázaní poradci uvedli, že i vlastní žáci využívají služeb poradce málokdy (5 %). Na druhém místě z hlediska intenzity spolupráce jde opět o rodiče těchto žáků. Ve srovnání se základní školou je ovšem spolupráce rodičů a poradců na SŠ méně intenzivní. Velmi často jsou klienty rodiče u 10 % poradců SŠ, často u 45 %, ovšem spíše méně intenzivní spolupráci (málokdy) s rodiči uvedlo 40 % poradců. Podobně jako na ZŠ i na SŠ je zhruba 5 % rodičů, kteří s poradci nespoupracují. Hlavním rozdílem v práci poradce na střední škole je mírně vyšší pravděpodobnost, že mezi klienty budou také dospělé osoby. Může jít jednak o dospělé, kteří již přímo na škole studují (s nimi se alespoň někdy setkává 60 % poradců na SŠ). A dále o dospělé, kteří se teprve chystají na školu buď studovat, nebo se ucházet o získání dílčí kvalifikace. 35–45 % poradců na SŠ uvedlo, že mezi klienty takové osoby nemají – ostatní radí i dospělým osobám alespoň někdy. Často radí dospělým 20 % poradců v případech, kdy dospělí již studují na škole nebo se ucházejí o získání dílčí kvalifikace na škole. Dokonce třetina poradců na SŠ uvedla, že často radí dospělým, kteří mají zájem o studium na jejich škole. Více než třetina poradců uvedla, že poskytuje alespoň někdy poradenství pro dospělé, a zhruba třetina poradenství k dospělým nesměruje vůbec, protože se na ně dospělí nikdy neobrátili.

Tito klienti na školách nejčastěji **kontaktují** poradce osobně, na základních i středních školách uvedli poradci, že

v 90 % je kontakt nejčastěji touto formou. Druhým nejtýpčtějším způsobem kontaktování poradce je jak na základní, tak na střední škole telefonický způsob.

Úřad práce, resp. pracoviště kariérového **poradce ÚP** žáci nejčastěji navštěvují hromadně s učitelem během výuky. U žáků ZŠ je to nejčastěji v 90,9 %, často v 6,5 %. Pouze 1,3 % poradců uvedlo, že je žáci ZŠ s učitelem nikdy na pracovišti nenavštěvují. U žáků SŠ je tento typ návštěv také nejčastější (71,4 %), ve 20,8 % jde o časté návštěvy. 2,6 % poradců uvedlo, že je žáci SŠ s učitelem nikdy na pracovišti nenavštěvují. Z hlediska četnosti následují za návštěvami žáků s učitelem návštěvy žáků ZŠ s rodiči, a to individuálně. Nejčastější je tento typ návštěvy u 14,3 % poradců, častý u 67,5 %. Pouze v 1,3 % případů poradce ÚP nenavštěvují žáci ZŠ s rodiči individuálně.

Dále, řazeno dle četnosti, uvádějí poradci četnost návštěv žáků SŠ individuálně (nejčastěji v 5,2 %), samotných žáků ZŠ individuálně (nejčastěji 2,6 %). V tomto srovnání navštěvují poradce nejméně žáci středních škol individuálně se svými rodiči – v 10,4 % případů toto poradci ÚP v praxi neřeší vůbec, v 74 % málokdy.

Nejčastěji (v 97,4 %) je účelem návštěvy žáků s učitelem na ÚP beseda se žáky základních škol. Na druhém místě jsou účelem návštěv besedy a exkurze středoškoláků – jako nejčastější důvod toto uvedlo 79,2 %, často 13 %. Dalším účelem je testování žáků základních škol. Jako nejčastější důvod to uvedlo 31,2 %, často 23,4 %. Na druhé straně jedna pětina respondentů uvedla, že žáky ZŠ vůbec netestuje. U testování žáků středních škol je tato aktivita méně častá. Jako nejčastější důvod návštěvy to uvedlo pouze 5,2 % respondentů, 15,6 % to uvedlo jako častý důvod. Podle třetiny poradců jde spíše o výjimečný důvod návštěvy (32,5 % málokdy).

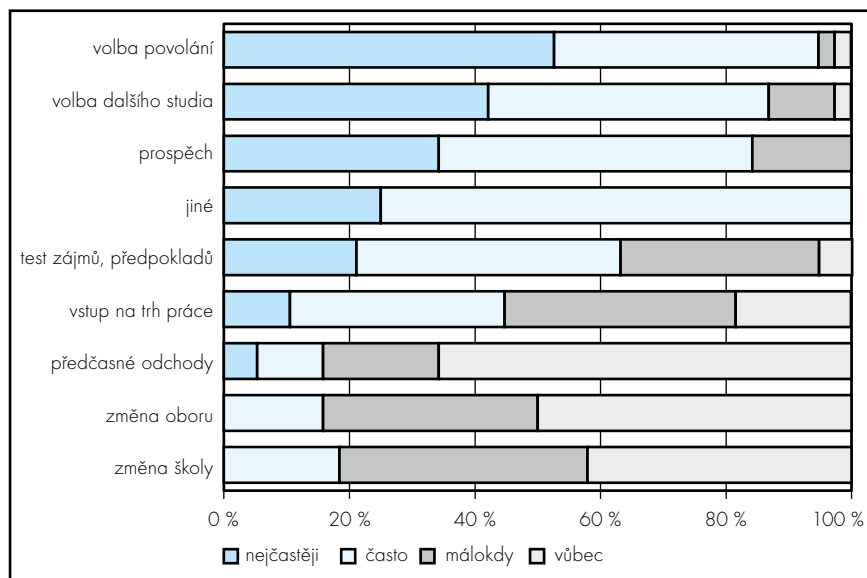
7.4 Témata, která poradci řeší nejčastěji

Na **základních školách** je nejčastějším tématem, které poradce řeší, volba povolání, která úzce souvisí s volbou dalšího studia. Tato dvě témata jsou nejčastěji poradci řešena u zhruba poloviny případů a necelá polovina (42,1–44,7 %) poradců toto téma řeší často. Desetina poradců se tímto tématem zabývá málokdy a 2,6 % respondentů uvedlo, že tato témata neřeší během poradenské praxe vůbec – zde je velmi pravděpodobné, že jde o školy, kde je role poradců buď nová a nezavedená, nebo jde o roli pouze formální, či jde o poradce, který se zaměřuje zejména na poradenství výchovné, z hlediska psychologického.

Dalším častým tématem, které poradce řeší, je prospěch žáků. Ani jeden respondent neuvedl, že by toto téma neřešil nikdy. Nejčastěji a často řeší prospěch žáků více než 3/4 poradců.

V dotaznících u poradců na ZŠ byla zaznamenána také jiná dílčí témata, se kterými se v poradenském procesu setkávají. Z těchto témat poradci uváděli: problematické chování žáků a výchovné problémy obecně, které velmi často souvisejí s nízkou motivací ke studiu a jistotou dostat se na jakoukoliv střední školu bez nároků na studijní výsledky (témata zejména pro výchovné poradce). Žáci tak často volí ne dle svých schopností a dovedností, ale z hlediska toho, který obor je

Obrázek 7.11: Problémy v oblasti kariérového poradenství, které poradce na ZŠ řeší se žáky (%)

dle jejich názoru nejpohodlnější (zde je souvislost se zánikem některých řemeslných či technických oborů).

Poměrně často uvádějí poradci jako svou náplň také testování zájmů a předpokladů žáků. Velmi často pracuje s testováním 21,1 % poradců, často 42,1 %. Protože mezi respondenty, poradci na ZŠ, nepřevažují psychologové, lze na základě praxe předpokládat, že testování poradci žákům zprostředkovávají skrze pedagogicko-psychologické poradny.

Příprava na vstup na trh práce (např. příprava na pracovní pohovor, psaní životopisu) není pro poradce na ZŠ v současné době dominantním tématem. Přesto je pozitivním zjištěním, že 10,5 % poradců řeší se žáky toto téma velmi intenzivně a 34,2 % velmi často. Poměrně vysoké procento poradců na ZŠ (18,4 %) ovšem tuto problematiku se žáky neřeší vůbec. Na základních školách je tedy poradenským tématem č. 1 volba povolání a s ním úzce související volba dalšího studia vč. řešení prospěchu žáků. Testování zájmů a předpokladů je spíše okrajová záležitost, stejně jako konkrétní příprava na vstup na trh práce. S ohledem na stupeň je minimálně řešeno také téma změny školy a předčasné odchody ze studia.

Na středních školách je prioritním tématem výchovných-kariérových poradců prospěch. Ten řeší se žáky všichni oslovení poradci nejčastěji (45 %) nebo často (55 %). Otázkou je, do jaké míry jde o řešení prospěchu v rovině pozitivní (mít co nejlepší známky z důvodu usnadnění přijetí na vyšší nebo vysokou školu) nebo v rovině negativní (minimalizovat propadnutí či vyloučení ze školy z důvodu prospěchu). Poradci na SŠ intenzivněji se žáky pracují v oblasti přípravy vstupu na trh práce (např. příprava na pracovní

pohovor, psaní životopisu). Toto téma uvedla na druhém místě, co do intenzity práce se žáky, většina poradců. 40 % poradců toto téma řeší se žáky nejčastěji, 30 % velmi často a 30 % málokdy (resp. alespoň někdy). Nikdo z poradců neuvedl, že by toto téma se žáky neřešil nikdy.

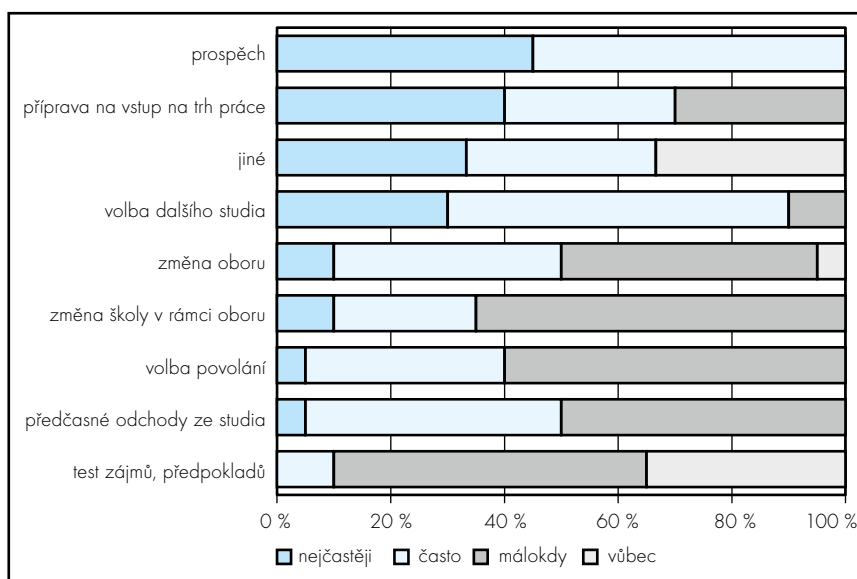
Mezi další témata, která poradci na SŠ často řeší, lze zařadit na třetí místo problémy osobní či nedostatek motivace studovat (někdy lenost). Tento názor poradce na SŠ navazuje na postřehy poradců ze ZŠ, kdy žáci postrádají často motivaci k tomu být lepší, protože dostat se na střední školu je oproti minulosti velmi snadné a poměrně snadné je se na ní také udržet i bez většího zapojení žáků. Souvislost je zde opět také s již výše zmiňovaným faktem, a to se způsobem výběru střední školy. Oproti minulosti

žáci již jen málokdy procházejí výběrovým řízením a vybírají si často obor ne dle svých znalostí a dovedností, ale dle toho, jak je snadné školu dokončit.

Velmi časté téma, které poradci řeší na SŠ, je volba dalšího studia. 30 % poradců toto téma řeší nejčastěji, 60 % často a 10 % někdy, resp. málokdy. Nikdo z respondentů neuvedl, že by možnost návaznosti studia na vyšší stupni školy se žáky neřešil. **Poměrně často řeší** poradci na SŠ téma změny oboru (s přechodem na jinou školu) nebo změny oboru v rámci školy. Změna oboru je nejčastějším tématem u 10 % poradců. Často toto téma řeší 40 % (změna s pravděpodobnou změnou školy) a 25 % (změna oboru v rámci školy).

Testování zájmů a předpokladů, které zajišťují poradci na ZŠ poměrně často, je u poradců na SŠ spíše okrajová záležitost. Více než 1/3 toto téma neřeší vůbec, více než

Obrázek 7.12: Problémy v oblasti kariérového poradenství, které poradce na SŠ řeší se žáky (%)

7. Analýza práce a potřeb poradců v oblasti kariérového poradenství

1/2 málokdy. Pouze 10 % uvedlo, že tuto problematiku řeší s klienty často. Na středních školách je tedy poradenským tématem č. 1 prospěch a následně příprava na vstup na trh práce. Velmi často poradci řeší se žáky volbu studia. Na střední škole, oproti základní, je častěji se žáky probírána také možnost změny oboru (ať v rámci školy, či s případným přestupem na jinou instituci).

Poměrně často řeší, na rozdíl od poradců na ZŠ, poradci na SŠ téma změny oboru s přechodem na jinou školu nebo změny oboru v rámci školy. Změna oboru je nejčastějším tématem u 10 % poradců. Často toto téma řeší 40 % (změna s pravděpodobnou změnou školy) a 25 % (změna oboru v rámci školy).

Protože téma předčasných odchodů je pravděpodobnější právě na středních školách, směřovala pouze na poradce na SŠ podotázka týkající se toho, co poradce se žákem nejčastěji rozebírá v případě uvažování o předčasném odchodu ze

školy. Poradci na SŠ se nejčastěji v těchto případech zaměřují prvotně na odkrytí důvodu odchodu žáka ze školy (poradci v šetření doplňují, že často jde o provázání s osobními či zdravotními důvody, které také se žáky probírají). Velmi často pak v druhém kroku diskutují o možnosti změny školy či oboru nebo změny formy studia. Změnu školy či oboru řeší velmi často či často 90 % poradců, změny formy studia 65 %. Poradci se tedy snaží žáka primárně udržet ve vzdělávacím procesu. Někteří respondenti výslovně uvádějí snahu žáka motivovat, podpořit a udržet ve stávajícím zahájeném studiu. Možnosti pracovních příležitostí sice se žákem, který uvažuje ze školy odejít, probírají poradci také, ale z hlediska četnosti je to na posledním místě.

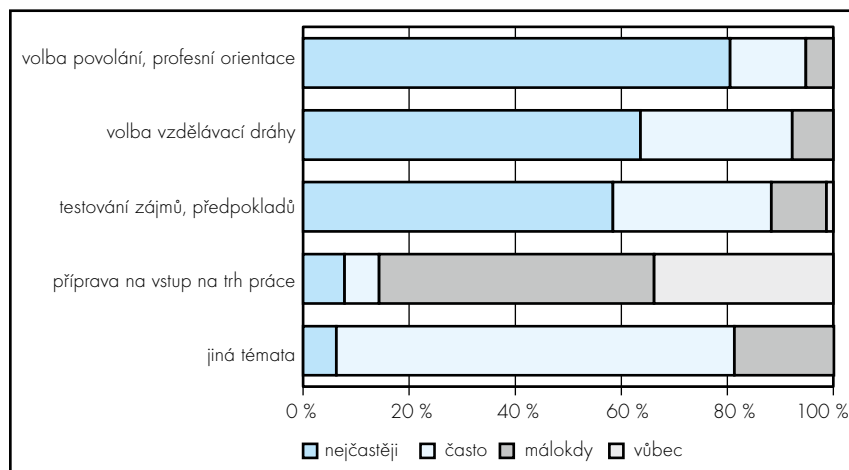
Na poradce ÚP se žáci základních škol obracejí **nejčastěji** z důvodu volby povolání a profesní orientace, a to uvedlo jako nejčastější důvod 80,5 %, častým důvodem je to u žáků ZŠ ve 14,3 %. Hned **druhým nejčastějším důvodem** je pak

volba vzdělávací dráhy – nejčastěji se žáci ZŠ obracejí na poradce s tímto důvodem v 63,6 %, často v 28,6 %. S profesní a vzdělávací volbou se obracejí žáci na poradce vždy – to uvedli všichni respondenti. Jde o hlavní poradenské téma pro tuto cílovou skupinu klientů. **Na třetím místě** pak bylo téma žáků ZŠ testování zájmů a předpokladů – nejčastěji se obracejí s tímto tématem žáci na poradce v 58,4 %, často v 29,9 %, málokdy v 10,4 %. Téma přípravy na trh práce je spíše okrajové – nejčastěji ho řeší se žáky ZŠ pouze 7,8 % poradců, 6,5 % často. Více než polovina (51,9 %) poradců toto téma řeší málokdy, třetina (33,8 %) nikdy.

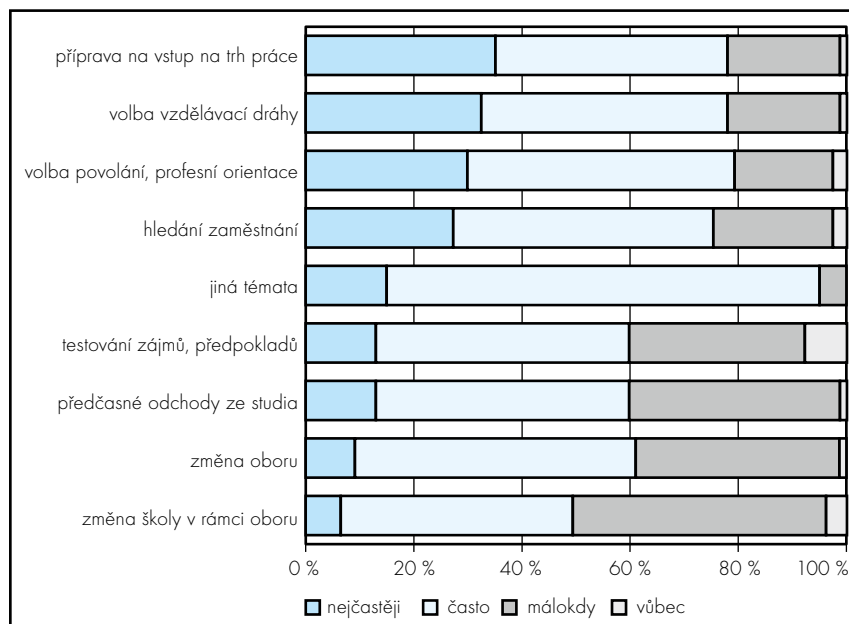
Následně bylo dotazování zaměřeno na témata, která s poradci IPS řeší žáci středních škol. Jako **nejčastější typ dotazu žáků SŠ** jsou uváděny dotazy k **přípravě na trh práce** (nejčastěji v 35,1 %, často 42,9 %). Na druhém místě pak žáky SŠ zajímá **volba vzdělávací dráhy** (nejčastěji v 32,5 %, často v 45,5 %). Na třetím a čtvrtém místě jde o témata týkající se trhu práce – poradenství v oblasti **volby povolání a profesní orientace** řeší žáci SŠ nejčastěji v 29,9 % a často v 49,4 %; poradenství při hledání zaměstnání nejčastěji v 27,3 % a často v 48,1 %.

Specifické dotazy se týkaly názoru kariérových poradců ÚP na připravenost žáků na volbu povolání, a to zvlášť u žáků základních a zvlášť u žáků středních škol. Podle poradců ÚP jsou na tom z hlediska připravenosti nejlépe žáci ZŠ v oblasti orientace v nabídce středních škol. Výsledky dotazování na připravenost žáků SŠ na volbu povolání jsou podobné z hlediska četnosti odpovědí. Názory poradců na

Obrázek 7.13: Žáci ZŠ se na poradce ÚP obracejí v oblasti kariérového poradenství s tématy (%)

Obrázek 7.14: Žáci SŠ se na poradce ÚP obracejí v oblasti kariérového poradenství s tématy (%)

připravenost žáků SŠ jsou ovšem mírně optimističtější než u žáků ZŠ. Nejpozitivněji se poradci ÚP vyjadřují k orientaci žáků v nabídce VOŠ a VŠ. Obdobný názor mají poradci na to, zda si žáci uvědomují význam přípravy na SŠ z hlediska uplatnění na trhu práce.

Nejčastěji navštěvují žáci úřad práce, resp. pracoviště kariérového poradce ÚP hromadně s učitelem během výuky. Účelem tohoto typu návštěvy je beseda se žáky. Žáci základních škol se na poradce obraceli nejčastěji z důvodu volby povolání a profesní orientace. Hned druhým nejčastějším důvodem je pak volba vzdělávací dráhy. S profesní a vzdělávací volbou se obraceli žáci na poradce vždy – to uvedli všichni respondenti. Jde o hlavní poradenské téma pro tuto cílovou skupinu klientů.

Celkově lze shrnout, že témata, kterými se výchovně-kariéroví poradci zabývají v rámci své poradenské činnosti, jsou na základní a střední škole velmi podobná. Rozdíl je zejména v četnosti: to, jak často se poradce s kterým tématem ve své praxi setkává, určuje jednak stupeň školy (základní vs. střední), ale také typ středoškolského vzdělávání (zejména rozdíl mezi obecně a odborně zaměřenou výukou).

Na základních školách je poradenským tématem č. 1 volba povolání a s ním úzce související volba dalšího studia vč. řešení prospěchu žáků. Testování zájmů a předpokladů je spíše okrajová záležitost, stejně jako konkrétní příprava na vstup na trh práce. S ohledem na stupeň je minimálně řešeno také téma změny školy a předčasné odchody ze studia.

Na středních školách je poradenským tématem č. 1 úspěch a následně příprava na vstup na trh práce. Velmi často poradci řeší se žáky volbu studia. Na střední škole, oproti základní, je častěji se žáky probírána také možnost změny oboru (ať v rámci školy, či s případným přestupem na jinou instituci).

Z důvodu prolnutí rolí poradce (jak oblast kariérní volby, tak oblast výchovná) řeší často poradci na obou stupních škol také výchovné problémy, problémy s motivací ke studiu či problémy osobního charakteru. Ty ovšem velmi často mají souvislost právě s tématy zaměřenými přímo na kariérní volbu, jakými jsou úspěch či předčasné odchody ze studia. Předčasné ukončení studia řeší častěji poradci na středních školách – minimálně občas se s touto problematikou setkali všichni poradci SŠ (na ZŠ bylo toto téma zaznamenáno více než u 1/3 poradců).

Z pohledu pracovníků ÚP lze shrnout, že nejčastěji navštěvují žáci úřad práce, resp. pracoviště kariérového poradce ÚP hromadně s učitelem během výuky. Z hlediska četností následují za návštěvami žáků s učitelem návštěvy žáků ZŠ s rodiči, a to individuálně. Následně byli poradci dotazováni na účel hromadných návštěv žáků, pokud navštíví IPS ÚP s učitelem v rámci výuky. Jak ukázaly odpovědi v předchozí otázce, jsou nejčastějším typem návštěv právě návštěvy žáků, které přivede na ÚP jejich učitel. Ať již na základní, nebo střední škole.

Nejčastěji je účelem tohoto typu návštěvy beseda se žáky základních škol. Na druhém místě jsou účelem návštěv besedy a exkurze středoškoláků. Žáci základních škol se na poradce obraceli nejčastěji z důvodu volby povolání a profesní orientace. Hned druhým nejčastějším důvodem je pak volba vzdělávací dráhy. S profesní a vzdělávací volbou se obraceli

žáci na poradce vždy – to uvedli všichni respondenti. Jde o hlavní poradenské téma pro tuto cílovou skupinu klientů.

Následně bylo dotazování zaměřeno na témata, která ovšem s poradci IPS řeší žáci středních škol. Jako nejčastější typ dotazu žáků SŠ jsou uváděny dotazy k přípravě na trh práce. Na druhém místě pak žáky SŠ zajímá volba vzdělávací dráhy. Specifické dotazy se týkaly názoru kariérových poradců ÚP na připravenost žáků na volbu povolání, a to zvlášť u žáků základních a zvlášť u žáků středních škol.

Podle poradců ÚP jsou na tom z hlediska připravenosti nejlépe žáci ZŠ v oblasti orientace v nabídce středních škol. Výsledky dotazování na připravenost žáků SŠ na volbu povolání jsou podobné z hlediska četnosti odpovědí. Názory poradců na připravenost žáků SŠ jsou ovšem mírně optimističtější než u žáků ZŠ. Nejpozitivněji se poradci ÚP vyjadřují k orientaci žáků v nabídce VOŠ a VŠ. Obdobný názor mají poradci na to, zda si žáci uvědomují význam přípravy na SŠ z hlediska uplatnění na trhu práce.

Poradci také doplnili velké množství komentářů, které se připravenosti žáků ZŠ na vstup na trh práce, resp. na volbu povolání týkají. Nejčastěji se komentáře týkají velkých rozdílů mezi školami, resp. poradci na školách. Druhým tématem komentářů je individuální připravenost žáků (případně v kombinaci s předchozím tématem). Některé otevřené odpovědi, stejně jako u žáků ZŠ, se týkaly individuálního postoje nebo znalostí studentů SŠ nebo opět komentují rozdíly mezi žáky či školami, kde studují.

7.5 Podpora výchovných a kariérových poradců na školách a na úřadu práce

Z důvodu zájmu o systematickou podporu výchovných a kariérových poradců nejen na školách, ale také na pobočkách Úřadu práce ČR bylo jedním z cílů šetření zmapovat také **oblast vzdělání poradců**, a to jak z hlediska jejich odborného základu získaného během formálního vzdělávání, tak z hlediska jejich znalostí a dovedností získaných během dalšího neformálního vzdělávání, včetně případného zájmu o další kurzy.

Z hlediska **formálního vzdělání** celkově převažují mezi výchovně-kariérovými poradci osoby s pedagogickým vzděláním – těchto osob je většina (78 % poradců celkově). Psychologické vzdělání má 38 % všech respondentů celkově – kde z toho pouze 13 % uvedlo psychologii jako jediný hlavní obor. Ostatní dotázaní mají vystudovanou kombinaci pedagogika – psychologie. Mezi humanitními obory, které dotázaní poradci vystudovali, pouze jeden respondent uvedl sociální práci. 26 % dotázaných poradců má vystudovaný jiný humanitní obor (mimo pedagogiky, sociologie, psychologie a sociální práce). U poradců, kteří mají technické vzdělání (21 %), má polovina z nich také vzdělání pedagogické, výjimečně i psychologické. Poradci s tímto backgroundem jsou nejen na středních odborných školách, ale v polovině případů také na základních školách.

Při srovnání odpovědí respondentů ze ZŠ a respondentů ze SŠ jsou ovšem mírné rozdíly. Poradci na ZŠ i SŠ sice shodně uváděli nejčastěji studium pedagogiky, ale u respondentů ZŠ to bylo v 86,8 % a u respondentů SŠ 60 %. U poradců ZŠ pak na druhém místě z hlediska četnosti bylo uváděno studium

7. Analýza práce a potřeb poradců v oblasti kariérového poradenství

psychologie (36,8 %), dále pak jiný humanitní obor (23,7 %) a spíše okrajově jiný technický obor (13,2 %).

Na středních školách je rozdělení vystudovaných oborů (jiných než pedagogika) v odpovědích poradců rovnoměrnější. Na druhém místě také figuruje psychologie (40 %), na třetím místě ovšem převládá studium jiného technického oboru (35 %) následováno jiným humanitním oborem (30 %). 5 % respondentů SŠ uvedlo jako vystudovaný obor sociální práci. Jak na středních, tak základních školách je převažující vzdělání výchovného-kariérového poradce pedagogické. Druhý nejčastější obor, který poradci vystudovali, je psychologie, často právě kombinovaná se studiem pedagogiky. Toto celkové pořadí poradců podle studovaných oborů je shodné jak pro základní, tak střední školy, s výjimkou mírné převahy poradců na SŠ, kteří mají vystudovaný technický obor častěji než poradci na ZŠ.

Co se týká **vystudovaného oboru kariérových poradců ÚP**, převažující jsou absolventi pedagogiky. A to jak v celkovém sledování (48,1 %), tak u služebně starších (54,9 %) i u služebně mladších poradců (34,6 %). Druhou nejčastěji zastoupenou skupinou odpovědí jsou jiné humanitní obory (celkově 29,9 %, u služebně starších v 29,4 % a u služebně mladších v 30,8 % odpovědí). Na třetím místě jsou pak absolventi sociální práce (v celkovém sledování 22,1 %). U služebně mladších kolegů je pak zastoupení absolventů sociální práce výrazně vyšší (30,8 %) než u služebně starších kolegů (17,6 %). Rozdíl mezi služebně mladšími a staršími zaměstnanci je poměrně výrazný také u absolventů sociologie, kterých je mezi staršími kolegy zastoupení pouze 2 % a mezi služebně mladšími 11,5 %. Zastoupení absolventů psychologie je poměrně vyrovnané – celkově i dle členění přes 7 %. Zastoupení absolventů technických oborů je u služebně mladších kolegů nižší (7,7 %) oproti kolegům služebně starším (15,7 %).

Mapováním **dalšího neformálního vzdělávání** (účasti na kurzech zaměřených na kariérové poradenství) bylo zjištěno, že 1/4 dotázaných nikdy žádný takový kurz neabsolvovala. Celkem 27,6 % respondentů uvedlo, že absolvovali 1 kurz na toto téma. 39,7 % absolvovalo 2–5 kurzů, a dokonce 6,9 % absolvovalo více než 5 kurzů zaměřených na kariérové poradenství.

Z hlediska porovnání účasti na dalším vzdělávání celkově více osob absolvovalo alespoň 1 kurz na ZŠ oproti SŠ. Celých 50 % poradců na SŠ neabsolvovalo vůbec žádný kurz na toto téma. Na ZŠ jde jen o 13,2 % poradců.

Průměrně 1/5 poradců ÚP (19,5 %) žádný kurz na téma kariérového poradenství neabsolvovala. Další pětina poradců absolvovala jeden kurz (20,8 %), 37 % absolvovalo mezi dvěma až pěti kurzy a 22,1 % absolvovalo více než pět kurzů.

O další vzdělávání v oblasti kariérového poradenství má zájem 70,7 % respondentů ze škol. Mírně vyšší zájem je u poradců na SŠ oproti poradcům na ZŠ. I ti poradci, kteří již absolvovali více než 5 kurzů, projevíli zájem i o další kurzy v budoucnosti. Na tyto kurzy ovšem nechtějí vynakládat žádné vlastní prostředky. Poradci, kteří doposud absolvovali 2–5 kurzů na toto téma, mají také spíše zájem o prohloubení svých znalostí a dovedností (pouze 1/5 z této skupiny již o další studium zájem nemá). Náklady, které jsou ochotni na

toto vzdělávání vynaložit, se z hlediska typu odpovědí velmi liší, a to od 0 Kč do 5000 Kč za rok.

Poradci, kteří absolvovali alespoň jeden kurz na téma kariérového poradenství, mají většinou zájem i o další kurzy (mimo 1/4 z této skupiny). Prostředky, které by na toto vzdělávání zpravidla museli vynaložit, se pohybují od 0 do 500 Kč za rok maximálně. U poradců, kteří nikdy žádný kurz na téma kariérového poradenství neabsolvovali (již zmíněná 1/4 respondentů celkem), má pouze 1/2 zájem o kurzy, kde by získala v dané oblasti znalosti a dovednosti. Pokud mají ochotu se nějakého kurzu v budoucnu zúčastnit, pak do něj nejsou ochotni investovat vůbec nebo maximálně 500 Kč za rok.

Z hlediska nákladů (cena kurzu) lze hodnotit, že zhruba 1/2 respondentů, jak na ZŠ, tak na SŠ, není ochotná za kurzy dalšího vzdělávání v oblasti kariérového poradenství platit vůbec. 1/3 osob je ochotná vložit do svého dalšího vzdělávání maximálně 500 Kč za rok z vlastních prostředků. 9,8 % je ochotno investovat do školení maximálně 2000 Kč za rok a 4,9 % maximálně 5000 Kč za rok. Mírně větší ochota podílet se finančně na svém dalším rozvoji je u poradců na základních školách.

Naprostá **většina poradců ÚP (93,5 %) má o další vzdělávání zájem.** Mírně vyšší zájem projevíli poradci služebně mladší (96,2 %) oproti poradcům, kteří mají praxi delší než pět let (92,2 %). Z hlediska nákladů (ceny) lze hodnotit, že necelá 1/3 respondentů (29,2 %) není ochotná za kurzy dalšího vzdělávání v oblasti kariérového poradenství platit vůbec. Další třetina (33,3 %) je ochotná investovat do svého vzdělávání maximálně 500 Kč za rok. Zejména pro poskytovatele kurzů dalšího vzdělávání či pro tvůrce vzdělávacích programů pro poradce je zajímavé, **kolik času** jsou poradci ochotni se svému dalšímu rozvoji, resp. kurzům dalšího vzdělávání věnovat. Z těch poradců na školách, kteří by měli zájem o další kurzy, odpověděla většina (51,2 %), že by se ráda tematice kariérového poradenství věnovala v průměru 2–3 dny. Necelá 1/3 respondentů uvedla rozsah 4–5 dní. Většina poradců ÚP uvedla, že je ochotná věnovat kurzům více než 3 dny v roce. 44,4 % je ochotno věnovat vlastního dalšímu vzdělávání 4–5 dní v roce, 43,1 % dokonce 5 a více dní. 11,1 % je ochotno se vzdělávat maximálně 2–3 dny v roce a pouze 1,4 % uvedlo jako maximum 1 den. Celkově lze říci, že více než 3/4 poradců ÚP jsou ochotné věnovat svému dalšímu rozvoji 4 dny v roce a více.

Z hlediska podpory výchovných-kariérových poradců byl sledován také zájem o **jednotlivé typy**, resp. způsoby **podpory** těchto poradců.

Na základních školách vyjádřili poradci jednoznačně největší zájem o přístup k pomůckám a různým nástrojům poradce (např. videa, animace, testy), které by mohli využít během poradenské praxe. 42,1 % poradců na ZŠ volilo tento způsob podpory na prvním místě. Téměř 70 % poradců má o tento způsob podpory zájem. Stejně procento má také zájem o to, dostávat aktuální informace o kariérovém poradenství v ČR. Celkově zhruba 60 % poradců na ZŠ projevilo také zájem o přístup k metodikám práce poradce, tj. postupy, návody, metodiky např. v oblastech vedení pohovoru s klientem, metody koučování. Na třetím místě je z hlediska vážnosti zájem také o novinky z oblasti poradenské legislativy a o sdílení informací

s kolegy v oblasti kariérového poradenství, a to na společných setkáních (např. na konferencích, diskusních fórech). Naopak o sdílení informací elektronickou formou je spíše minimální zájem (např. zasílání newsletterů o kariérovém poradenství). Zájem o školení je menší než zájem o trvalý přístup k metodikám, nástrojům a informacím. Zájem ale poradci překvapivě více projeví o školení v prezenční formě než o školení ve formě distanční (např. formou e-learningu).

Na středních školách jsou výsledky zájmu o podporu v oblasti kariérového poradenství poměrně odlišné. 70 % poradců na SŠ sice podobně jako poradci na ZŠ má zájem o poskytování informací v oblasti kariérového poradenství v ČR, ovšem na druhém místě (zájem zhruba 65 % respondentů SŠ) je zájem o prezenční školení v dané problematice. Tuto formu podpory zároveň volilo jako 1. volbu 30 % poradců na SŠ. Podobně jako na základních školách i na středních školách mají poradci velký zájem o přístup k pomůckám, nástrojům pro poradenskou praxi. O tuto formu podpory má zájem 50 % respondentů SŠ a jako první volbu tuto možnost preferovalo 20 % dotazovaných ze SŠ. Zajímavý je také zájem 10 % poradců SŠ o informace ze zahraničí, kdy desetina uvádí tento zájem na prvním místě. Ovšem celkově ve srovnání s celou skupinou respondentů na SŠ je tento zájem spíše okrajový. Z hlediska celkového počtu je také zájem o metodiky (např. metody vedení pohovoru s klientem, metody koučování) – stejně jako u ZŠ je u metodik preference respondentů zhruba uprostřed.

Poradci na školách by uvítali přístup ke včasným aktualizacím a aktualitám z MŠMT (které se týkají oblasti kariérového

poradenství). Dále by někteří poradci přivítali informování formou elektronických periodik. Celkově by poradci rádi získali větší prostor k práci se žáky a preferovali by méně administrativy, která se týká jejich hlavní pracovní náplně, ale i oblasti poradenství.

Poradci ÚP by přivítali podporu spíše v podobě prezenčních školení či setkání než v rozesílání newsletterů či ve formě distančního studia. Zájem mají hlavně o nové informace, trendy, zkušenosti přímo v oblasti kariérového poradenství, které mohou přímo využít pro vlastní práci s klienty. Na posledním místě z hlediska zájmu byly informace o kariérovém poradenství ze zahraničí.

Protože Národní ústav pro vzdělávání poskytuje již od roku 2006 výchovným-kariérovým poradcům na školách možnost účastnit se kurzu dalšího vzdělávání na téma kariérového poradenství (zdarma, formou e-learningu), bylo jedním z cílů studie zmapovat aktuální zájem o jednotlivé stávající a inovované moduly. Celkově lze k zájmu o vzdělávání shrnout, že volba tématu kurzu výrazně ovlivňuje volbu formy (prezenční, distanční, kombinovaná). Podle hodnocených konkrétních témat **poradci na školách** preferují kurzy e-learningové a následně prezenční. U e-learningové distanční formy mírně převládá zájem o kurzy spíše na základní úrovni, u prezenčního školení zaměřeného interaktivně mírně převládá zájem o kurzy pokročilé úrovně. Kariéroví **poradci ÚP** projevují hlavní zájem o pokročilé kurzy, a to zejména v interaktivní prezenční podobě. Až na třetí pozici je celkový zájem o e-learning. Opět vždy převažují kurzy v pokročilé podobě.

8. Závěr

Česká ekonomika se stále vyvíjí. V roce 2010 činila **hrubá přidaná hodnota** vyprodukovaná celou ekonomikou ČR téměř 2 biliony Kč (měřeno ve stálých cenách roku 2000), což je téměř o 500 miliard Kč více než v roce 2000. Zároveň to je však o téměř 120 miliard Kč méně než celková přidaná hodnota ČR v roce 2008, tedy než ekonomiku ČR naplno zasáhl dopad finanční krize. Mezitím se druhým nejvýznamnějším **dovozcem do ČR** stala Čína. První místo si stále drží Německo. Z něj do ČR proudí více než jedna čtvrtina celého českého importu. **Export** je v ČR z více než 25 % tvořen Výrobou elektrických a optických přístrojů a dalších více než 18 % z celkového vývozu ČR pochází z Výroby dopravních prostředků.

Změnami v ekonomice je dán vývoj zaměstnanosti, potřeby kvalifikací i nezaměstnanosti. **Zaměstnanost** v ČR od roku 1995 nejvíce **snížila** v odvětví **Zemědělství, lesnictví a rybolov**. Obrovský **propad** v počtu zaměstnaných postihuje také **Textilní, oděvní a kožedělný průmysl**, což lze do jisté míry připisovat výše zmíněnému rostoucímu dovozu z Číny. Ovšem nyní lze pozorovat pokles také ve **Výrobě a opravách strojů a zařízení**, kde došlo ke snížení zaměstnaných osob o 29 %, a dále pak v **Těžebním průmyslu a Stavebnictví** (pokles o 50 %, resp. o 10 %), **Výrobě kovů a kovodělných výrobků** (pokles o 15 %), **Dřevozpracujícím, papírenském a polygra-**

fickém průmyslu (o 21 %), **Výrobě a rozvodu elektřiny, plynu a vody** (31 %) a také **Výrobě ostatních nekovových minerálních výrobků** (o 25 %).

Na druhé straně můžeme vysledovat dlouhodobý **růst podílu kvalifikačně náročnějších pracovních míst** a tento trend zůstane zachován i v příštích letech. Zatímco pracovní místa, na která bylo požadováno terciární vzdělání, tvořila v roce 2000 na pracovním trhu ČR 24 %, v roce 2010 to již bylo více než 28 % a v roce 2020 to bude o něco méně než třetina všech pracovních míst. **V letech 2010–2020** se očekává pokračující nárůst počtu zaměstnaných především v odvětví **Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu a výzkum a vývoj**. Dalším poměrně výrazně rostoucím odvětvím bude **Velkoobchod, maloobchod a opravy**. Předpokládá se výrazné snížení poptávky po kvalifikovaných manuálně pracujících, protože lidská pracovní síla bude v řadě rutinních činností nahrazena pokročilou technologií. U profesí, které řadíme mezi kvalifikované nemanuální, pravděpodobně dojde k přesunu z administrativně úřednických pozic směrem k poskytování služeb.

Příchod ekonomické krize potvrdil, že není vhodné vzdělávací nabídku plně přizpůsobovat jen aktuálním potřebám trhu práce a směřovat žáky základních škol do konkrétních oborů vzdělání. Důležité je tedy spíše umožnit žákům stu-

dovat takové obory, o které se sami zajímají a pro něž mají nejlepší předpoklady. Na druhé straně potřebují být seznámeni s možnostmi uplatnění na trhu práce, aby se mohli orientovat i podle toho. Obecně platí, že nejvyšší šanci na nalezení pracovního uplatnění budou mít více kvalifikovaní lidé, a to především v technických oborech. Potenciál pro budoucí uplatnění budou mít mladí lidé s vyšším sekundárním a terciárním vzděláním. Lidé bez kvalifikace budou v budoucnosti hledat uplatnění pravděpodobně ještě obtížněji než nyní, v době ekonomické krize.

Celková míra registrované nezaměstnanosti v České republice dosáhla v dubnu 2012 8,4 %, kdy bylo na úřadech práce registrováno celkem 497,3 tis. nezaměstnaných, z toho 26,6 tis. tvořili nezaměstnaní absolventi a mladiství. Tradičně nejvyšší (29,2 %) je míra nezaměstnanosti absolventů nižšího středního vzdělání s výučním listem (kategorie E) a za stávajících ekonomických podmínek je jejich uplatňování na trhu práce velmi obtížné. Absolventi středního vzdělání s výučním listem (H) mají míru nezaměstnanosti výrazně nižší, lépe pak na tom jsou také absolventi středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou. Míra nezaměstnanosti absolventů gymnaziálního vzdělávání se ve srovnání s předchozím rokem v podstatě nezměnila a je tradičně velice nízká. To je ovšem dáno přechodem téměř všech absolventů do terciárního vzdělávání. Je tedy zřejmé, že vyhlídky uplatnění absolventa jsou z velké části ovlivněny stupněm dosaženého vzdělání.

V České republice má 92 % lidí mladších 25 let ukončené alespoň středoškolské vzdělání. V EU27 je mezi mladými lidmi v průměru pouze 79,0 % těch, kteří dosáhli přinejmenším středoškolského vzdělání. V porovnání s průměrem za vyspělé státy EU ovšem stále zaostáváme v podílu vysokoškolsky vzdělaných (20,4 % terciárně vzdělaných v ČR oproti 33,6 % průměru EU27 v roce 2010).

Zvyšování podílu středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaných lidí lze mimo jiné řešit snižováním předčasných odchodů ze středních škol. Tyto cíle řeší strategie Evropa 2020. V ČR není problém **předčasných odchodů** žáků na gymnáziích a v maturitních oborech vzdělání středních odborných škol nijak významný, možná i proto, že odcházející velmi často přestupují do jiného (obvykle nižšího) typu vzdělávání a bez přerušení pokračují ve vzdělávání. Varovné však jsou údaje u dvou- a tříletých oborů s výučním listem, které jsou určeny především pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (kat. E). Podíl těchto žáků, kteří opouštějí studium už v 1. ročníku, dosahuje téměř 31 %. Možnosti změny typu studia v této kategorii jsou omezené a jen asi třetina žáků se podaří přestoupit jinam. Neméně zneklidňující je podíl žáků, kteří opustili 1. ročník klasických učebních oborů (kat. H). Z těchto oborů předčasně odešlo z tříletých učebních oborů 16,4 % žáků a z oborů středního vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem pak 16 % žáků.

Z výpovědí dotázaných expertů vyplývá, že skupiny žáků ohrožených předčasnými odchody ze vzdělávání nelze vymezit etnicky, podstatný je spíše **charakter rodinného zázemí**, skutečnost, zda má rodina o vzdělání dítěte zájem, resp. zda je rodina žáka schopná vykonávat nad žákem a plněním povinností dostatečný dohled a motivovat ho.

Větší problémy podle výpovědí expertů nejsou ani s dětmi z dětských domovů. Podstatným rizikovým faktorem, který není spojen s rodinou ani psychologickými charakteristikami žáka, ale významně ovlivňuje zájem žáka o dokončení studia, je **chybná volba oboru nebo školy**, tedy situace, kdy žák ztratí o obor zájem nebo jeho schopnosti zvolené úrovni vzdělání neodpovídají. Z pohledu vhodných intervenčních nástrojů zaměřených na podporu dokončení studia jednotlivých žáků dotazovaní experti zdůrazňovali potřebu včasné reakce při prvních obtížích, brzké upozornění rodičů na absence a dále potřebu individuálního přístupu a posuzování žáků v kontextu jejich životní situace.

Předčasným odchodům lze preventivně čelit v momentech, kdy se žáci rozhodují o své budoucí vzdělávací nebo profesní kariéře. Výsledky šetření mezi žáky základních škol ukázaly, že při svém rozhodování o výběru střední školy téměř **všichni** považují za důležité, aby po absolvování školy **vykonávali práci, která je bude bavit** (98,4 %), aby **byli na škole, která je bude bavit** (97,7 %). Velice podobně dopadlo šetření i mezi žáky středních škol.

Ze šetření také víme, že 99 % žáků základních škol a skoro 96 % žáků středních škol řešilo svoji budoucí vzdělávací nebo profesní dráhu se svými rodiči. Důležité také je, že naprostá většina z nich (86 % žáků základních škol a 82 % žáků středních škol) rad svých rodičů opravdu využila. Pokud jde tedy o rozhodování o budoucnosti, je zřejmé, že **slovo** (či intervence) **rodičů má stále svou váhu**.

K nejméně vlivným při rozhodování o dalším studiu nebo kariéře zařadili žáci základních škol školního psychologa, třídního učitele či odborníka na úřadě práce, zatímco **činnost výchovného poradce**, který na školách působí jako kariérový poradce, **byla ze všech institucionalizovaných forem kariérového poradenství vnímána jako nejúčinnější**.

U středoškoláků je patrné, že **největší vliv cítí v rámci sociálních vazeb – v rodině či v okruhu reálných přátel**. Ti mají také jako jediní na rozhodnutí žáka jakýkoliv podstatný vliv. Protože téměř 15 % žáků rad rodičů nevyužívá, je nutné právě na tyto žáky zaměřovat pozornost výchovných-kariérových poradců na školách, neboť ti žáci nedostávají potřebné informace a to může vést k výše zmíněným předčasným odchodům. K hlavním důvodům, proč se někteří žáci rozhodli již **ve studiu nepokračovat, ale patří zejména vnímaná potřeba vydělávat peníze, dále snaha osamostatnit se od rodičů** a také skutečnost, že žáci **chtějí začít pracovat**.

Při výběru vzdělávací nebo profesní dráhy využívají **žáci na prvním místě internet**, dále **informace z rodiny a od kamarádů**. Školy zastávají až pomyslné čtvrté a páté místo, i když i tak jsou využívány více než polovinou respondentů.

Naopak **rodiče žáků základních škol** získávají nejvíce informací pro volbu další vzdělávací dráhy svých dětí na **střední škole**, kam by se žák mohl hlásit. Neméně významným zdrojem je pro ně také **internet**. Z dalších informačních zdrojů jsou to vlastní zkušenosti rodičů, základní škola, kterou žák navštěvuje, jiní členové rodiny, noviny a časopisy. **Rad školního poradce** využilo jen 13 % rodičů, rad poradce na úřadu práce 6 %, rad poradce v pedagogicko-psychologických poradnách 7 % a rad privátního poradce, psychologa

nebo kouče jen 6 % rodičů. **Výsledky ukazují, že rodiče většinu poradenských pracovníků nevyužívají nebo je neznají.** V systému kariérového poradenství má přitom každý z poradenských pracovníků své nezastupitelné místo.

Řešení problémů žáků s přechodem mezi vzdělávacími stupni a ze škol do zaměstnání se věnuje **kariérové poradenství**. Podle **kariérových poradců na pobočkách úřadu práce** má hlavní roli v této oblasti hrát právě úřad práce. Jejich názor na roli škol je ovšem také pozitivní – poradci ÚP vidí roli škol v této oblasti jako podstatnou. V oblasti **poskytování informací o pracovních možnostech** má však rozhodně hrát primární roli úřad práce.

Poradci na základních školách vidí v oblasti **poskytování komplexního individuálního kariérového poradenství** (pro volbu profesní a vzdělávací dráhy) jako primárního nositele nejčastěji úřad práce, resp. IPS – informační poradenské středisko, ve zhruba 1/2 případů pak pedagogicko-psychologickou poradnu a základní školu. Naopak poradci ze **středních škol** zdůrazňují v této oblasti svoji vlastní klíčovou roli, ale ve spolupráci s úřadem práce.

Celkově lze říci, že pokud se někdo **ve škole** věnuje kariérovému poradenství, pak je to osoba k tomu pověřená, tj. poradce (výchovný-kariérový). Dále to jsou učitelé, kteří jsou se žáky v denním kontaktu a mohou s nimi řešit i témata týkající se kariérní volby a kteří zároveň pracují s touto problematikou v rámci průřezových témat. Více jak 2/3 výchovných-kariérových poradců se podílí u průřezového tématu Člověk a svět práce jak na přípravě pro zapojení do školního vzdělávacího programu, tak přímo na výuce. Ovšem celá 1/3 výchovných-kariérových poradců uvedla, že se nepodílí ani na přípravě, ani na výuce tématu.

Témata, kterými se **výchovný-kariéroví poradci** zabývají v rámci své poradenské činnosti, jsou velmi podobná jak na základní, tak na střední škole. Rozdíl je zejména v četnosti: to,

jak často se poradce s kterým tématem ve své praxi setkává, určuje jednak stupeň školy (základní vs. střední), ale také typ středoškolského vzdělávání (zejména rozdíl mezi obecně a odborně zaměřenou výukou). Na základních školách je poradenským tématem č. 1 **volba povolání** a s ním úzce související volba dalšího studia vč. řešení prospěchu žáků. Testování zájmů a předpokladů je spíš okrajová záležitost, stejně jako konkrétní příprava na vstup na trh práce. S ohledem na tento stupeň je minimálně řešeno také téma změny školy a předčasné odchody ze studia.

Pro žáky základních škol i středních škol jsou nejdůležitější informace, které jim pomáhají při rozhodování o tom, kam jít po absolvování základní, respektive střední školy. **Nejdůležitějšími** jsou pro ně informace **o obsahu studia, o možnostech uplatnění v zaměstnání, o šanci se na zvolenou školu dostat**. Mezi důležité se také řadí získání informací **o náročnosti studia na budoucí škole** a také informace **o obsahu jednotlivých povolání, profesí**. Jde vesměs o informace vztahující se přímo ke studiu a k následnému uplatnění.

Zejména žáci středních škol, ale i základních škol si uvědomují, že **volba oboru vzdělání je úzce spojená i s jejich uplatněním na pracovním trhu**. Je tak patrné, že výuka průřezového tématu Člověk a svět práce přináší své ovoce, kdy si žáci začínají dávat do souvislostí svoje vzdělávání a následné uplatnění. Další položkou jsou také informace o výdělcích v jednotlivých povoláních. Praktická stránka budoucího uplatnění se tak stává jedním z úhlů pohledu při výběru vzdělávací dráhy.

Žáky středních škol navíc zajímají **otázky finanční nákladnosti terciárního studia nebo informace z oblasti nezaměstnanosti absolventů škol**. V případě nezaměstnanosti absolventů škol souvisí větší zájem středoškoláků s jejich situací – značná část z nich vstoupí na trh práce, a je tudíž logické, že se o případnou nezaměstnanost více zajímají.

Podkladem pro tuto publikaci byly studie:

Lepič, M. – Koucký J.: **Kvalifikační potřeby trhu práce**. Praha: NÚV, 2012. 80 stran.

Dostupné na: www.infoabsolvent.cz/Temata/Publikace/9-0-72

Burdová, J. – Chamoutová, D.: **Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním – 2012**. Praha: NÚV, 2012. 42 stran.

Dostupné na: www.infoabsolvent.cz/Temata/Publikace/9-0-71

Vojtěch, J. – Chamoutová, D.: **Vývoj vzdělanostní a oborové struktury žáků a studentů ve středním a vyšším odborném vzdělávání v ČR a v krajích ČR a postavení mladých lidí na trhu práce ve srovnání se stavem v Evropské unii – 2011/12**. Praha: NÚV, 2012. 50 stran.

Dostupné na: www.infoabsolvent.cz/Temata/Publikace/9-0-67

Trhlíková, J.: **Předčasné odchody ze vzdělávání na středních školách. Kvalitativní analýza rozhovorů s experty a příklady dobrých praxí**. Praha: NÚV, 2012. 40 stran.

Dostupné na: www.infoabsolvent.cz/Temata/Publikace/9-0-73

Drahoňovská, P. – Eliášková, I.: **Analýza práce a potřeb poradců v oblasti kariérového poradenství Úřadu práce ČR**. Praha: NÚV, 2012. 38 stran.

Dostupné na: www.infoabsolvent.cz/Temata/Publikace/9-0-68

Šťastnová, P. – Drahoňovská, P.: **Jak žáci základních a středních škol vybírají svou další vzdělávací nebo pracovní kariéru**. Praha: NÚV, 2012. 40 stran.

Dostupné na: www.infoabsolvent.cz/Temata/Publikace/9-0-69

Uvedené publikace jsou k dispozici na www.nuv.cz v rubrice Vzdělávání a trh práce nebo na www.infoabsolvent.cz v sekci Absolventi škol a trh práce, v části Publikace.

9. Příloha: Podrobné seznámení s možnostmi vyhledávání v ISA+

Hledáme v ISA+

Návod pro uživatele Informačního systému o uplatnění absolventů škol na trhu práce, www.infoabsolvent.cz.

Úvodní strana systému ISA+ (www.infoabsolvent.cz)

Úvodní strana systému ISA+

(<http://www.infoabsolvent.cz>) je koncipována jako rozcestník ke všem informacím, které Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce (zkráceně ISA+) obsahuje. Z úvodní strany lze vstoupit do libovolné ze čtyř tematických sekcí, které jsou reprezentovány čtyřmi různobarevnými panely:

- červený panel **Kam na školu** (se vzdělávací nabídkou, filmovými ukázkami z reálného pracovního a školního prostředí a Profitemem pro základní orientaci),
 - oranžový **Absolventi a trh práce** (obsahující především informace o přechodu a uplatnění absolventů na trhu práce, vhodné pro kariérové rozhodování, v zestručněné formě dynamických a statických stránek a také ve formě publikací ke stažení),
 - zelený **Bez bariér až na trh práce** (sekce zaměřená na problematiku zdravotně a sociálně znevýhodněných, obsahující výsledky šetření, příklady dobré praxe a publikace),
 - modrý **Jak na to rady a doporučení** (zaměřený na kariérové poradenství – jak vybírat obor a školu, jak postupovat při problémech ve studiu apod.).
- Popřípadě lze rolovat po stránce níže a zvolit cílovou skupinu v oddílu **Vybrali jsme pro Vás** a vstoupit do některého z předvybraných témat. O **novinkách na webu** se dozvíte v dolní části úvodní strany

Obrázek: Úvodní strana

a v zápatí najdete odkaz na podrobnější informace o projektu, adresu Národního ústavu pro vzdělávání (NÚV) a **kontakty na poradnu** Centra kariérového poradenství NÚV, poskytující odborné poradenství v otázkách volby vzdělávací cesty. Tvůrcem obsahové náplně ISA+ je tým Národního ústavu pro vzdělávání, systém byl připraven v rámci projektu Kariérové poradenství v podmínkách kurikulární reformy – VIP II - Kariérové poradenství. Obsah je pravidelně aktualizován a doplňován.

Zobrazení úplné nabídky systému ISA+

Těžištěm systému je nabídka čtyř sekcí, reprezentovaná čtyřmi různě barevnými panely v prostřední části úvodní strany. Kliknutím na jeden z barevných panelů rozbalíte nabídku

díličích témat všech čtyř sekcí. Aktuálně vybraná sekce je vždy zvýrazněna béžovým podbarvením. Dál postupujte kliknutím na některé z témat v rozbalené nabídce.

Obrázek: Sekce rozkliknuté

Navigace a fulltext

Nejen na úvodní straně, ale i v kterékoliv části systému lze využít horní navigační menu nebo rámeček pro **fulltextové hledání** libovolného termínu, adresy nebo slovního spojení (vysvětleno v samostatné kapitole) a přesunout se tak rychleji k hledaným informacím.

Horní **navigační menu** má stejnou strukturu jako čtyři barevné panely na úvodní straně a s jeho pomocí se rovněž dostanete ke všem informacím, které systém ISA+ obsahuje.

Fulltextové hledání
Navigační menu

Obrázek: Fulltextové hledání v záhlaví

Šedá šipečka ukazuje Vaši aktuální pozici v systému z pohledu jeho rozčlenění do čtyř základních sekcí. V jakékoli úrovni systému lze kliknout na Úvodní strana v navigačním menu (je umístěno v horní části stránky, těsně pod barevným proužkem) a přesunout se na úvodní stranu.

Drobečková navigace v tmavě šedém pruhu, který najdete pod navigačním menu, ukazuje hloubku Vaší aktuální pozice v některé z databází systému ISA+.

Drobečková navigace
Šedá šipečka aktuální pozice

Obrázek: Navigace

Hledání oboru vzdělání, školy a povolání krok za krokem

Kliknutím na panel Kam na školu na úvodní straně rozbalíte nabídku jednotlivých cest k výběru oboru vzdělání, čili Výběr podle oboru vzdělání, Výběr podle školy, Výběr podle povolání, Výběr podle videa, Výběr podle obrázků (obrázkový

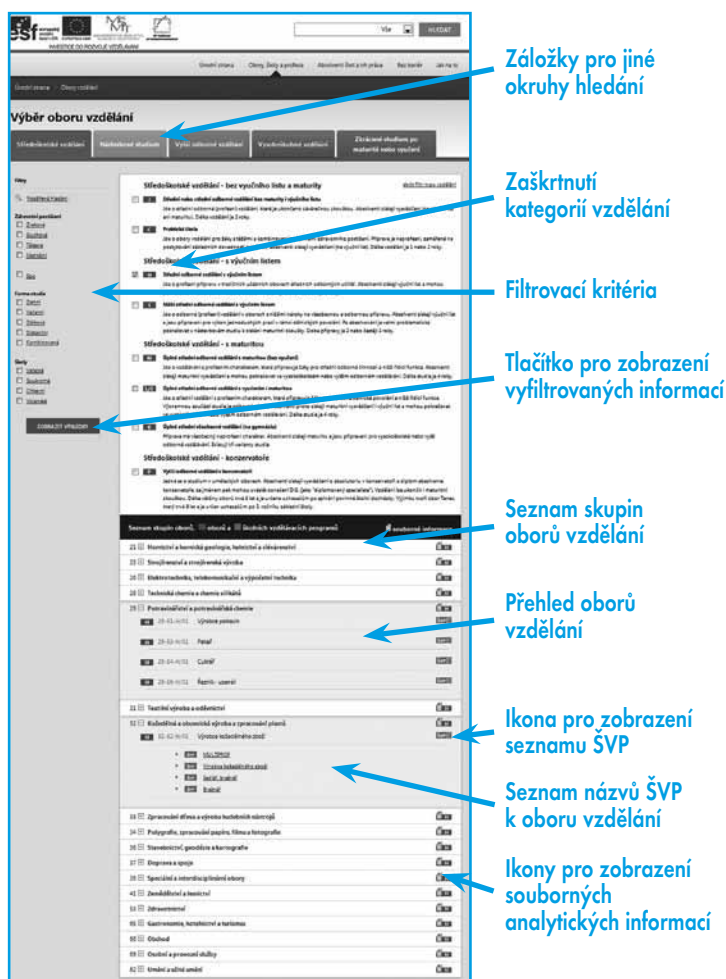
přůvodce je určen spíše pro žáky), popřípadě můžete žákům doporučit Profitest, po jehož absolvování systém uživateli nabídne určité okruhy vzdělávání, které by pro něj na základě jeho odpovědí mohly být zajímavé.

Hledání oboru vzdělání

Tradiční a nejpoužívanější cestou hledání vhodného vzdělávání je pečlivý **výběr oboru vzdělání**. Proto je v nabídce panelu Kam na školu uveden hned jako první. Kliknutím na Výběr oboru vzdělání se dostanete do vyhledavače oborů vzdělání, kde je potřebné nejprve vybrat kategorii vzdělání. Ty jsou spolu s vysvětlujícím popisem uvedeny uprostřed stránky. Kategorii vzdělání zvolíte kliknutím do bílého čtverečku, což se projeví symbolem zaškrtnutí. Pak se v dolní části obrazovky objeví přehled skupin oborů. Kliknutím na některou z nich zobrazíte přehled oborů vzdělání. Kliknutím na malý zelený obdélníček po pravé straně zobrazíte seznam příslušných školních vzdělávacích programů k tomuto oboru vzdělání. Kliknutím na název oboru vzdělání se přesunete na kartu tohoto oboru (v jejíž dolní části je přehled škol nabízejících tento obor vzdělání). Kliknutím na název školního vzdělávacího programu byste se rovněž přesunuli na kartu oboru vzdělání, ale přehled škol v dolní části karty oboru by odpovídal pouze vybranému školnímu vzdělávacímu programu.

Postup výběru oboru vzdělání je znázorněn vpravo. Zaškrtnout můžete libovolný počet kategorií vzdělání, rozbalit lze i více skupin oborů najednou. Můžete využít také filtrovací kritéria po levé straně.

Na **kartě oboru** se dozvíte základní užitečné informace. Jsou to především Charakteristika přípravy v oboru a Možnosti uplatnění absolventa v oboru. Podrobnější údaje pak naleznete v části nazvané Učební dokumenty. Zde je k dispozici Charakteristika

Záložky pro jiné okruhy hledání

Zaškrtnutí kategorií vzdělání

Filtrovací kritéria

Tlačítko pro zobrazení vyfiltrovaných informací

Seznam skupin oborů vzdělání

Přehled oborů vzdělání

Ikona pro zobrazení seznamu ŠVP

Seznam názvů ŠVP k oboru vzdělání

Ikony pro zobrazení souborných analytických informací

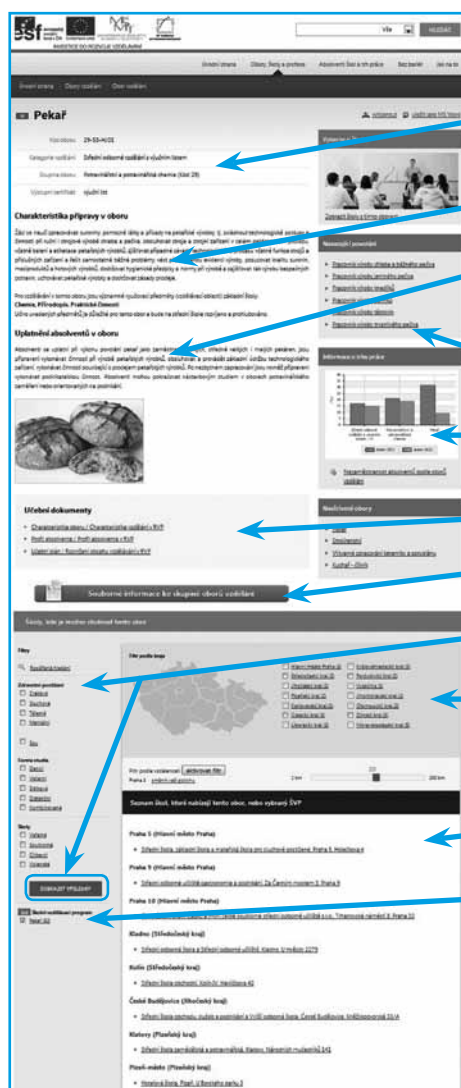
Obrázek: Výběr oboru vzdělání

9. Příloha: Podrobné seznámení s možnostmi vyhledávání v ISA+

vzdělání v RVP, kde se můžete seznámit s náplní jednotlivých vzdělávacích oblastí všeobecného i odborného vzdělání, tedy s tím, co se v průběhu studia naučíte. Pokud si rozkliknete název Profil absolventa v RVP, zjistíte, jaké klíčové kompetence a jaké odborné kompetence získáte v průběhu studia. O tom, jaký je počet hodin věnovaný jednotlivým vzdělávacím oblastem a obsahovým okruhům, se dovíte po kliknutí na Rozvržení obsahu vzdělávání v RVP. Zde je tabulka, kde lze vyčíst, kolik hodin bude věnováno např. matematickému vzdělávání nebo jednotlivým oblastem odborné části přípravy během celého studia.

Pro zodpovědné rozhodování je vhodné podívat se i na souborné informace vybrané z analýz trhu práce, týkající se skupiny oborů nebo přímo Vámi vybraného oboru vzdělání. Když srolujete po stránce dolů, najdete přehled škol nabízejících tento obor vzdělání. Školy můžete filtrovat podle kraje, o který se zajímáte, nebo můžete zaškrtnout některý z filtrů v levé nabídce. Pro zohlednění zadaných filtračních kritérií klikněte na tlačítko Zobrazit výsledky. Kliknutím na některou ze škol se přesunete na její kartu (vysvětlení viz kapitola Hledání vzdělávací nabídky školy).

Obrázek: Karta oboru

Základní údaje

Anotace oboru

Uplatnění absolventa

Budoucí povolání

Nezaměstnanost absolventů

Podrobněji o oboru

Informace z analýz

Filtrovací kritéria

Výběr kraje

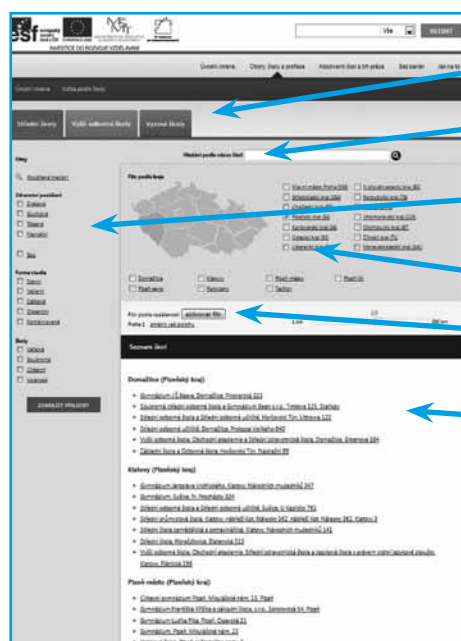
Školy nabízející tento obor

Školní vzdělávací programy

Hledání vzdělávací nabídky školy

Jinou možností vyhledávání je postup prostřednictvím **výběru školy**. Postupujte opět z úvodní strany (homepage) kliknutím na panel Kam na školu nebo s využitím navigačního menu v horní části stránky, těsně pod barevným proužkem (v navigačním menu klikněte na Obory, školy a profese, rozbalí se nabídka, v níž poklikáte na Výběr podle školy). Dostanete se na rozcestník (viz obr. vpravo), kde na barevných záložkách můžete přepínat mezi vzdělávací nabídkou středních, vyšších odborných nebo vysokých škol. Pomocí mapky České republiky nebo ze seznamu krajů můžete vybrat kraj školy, v levé části můžete zadat filtrační kritéria. Po nastavení filtračních kritérií klikněte na tlačítko Zobrazit výsledky. Srolujete-li po stránce níže, uvidíte seznam škol vyhovujících Vašemu výběru. Je seřazen podle okresů.

Obrázek: Výběr školy

Záložky SŠ, VOŠ, VŠ

Možnost zadání názvu nebo adresy

Filtrovací kritéria

Výběr kraje

Výběr škol v určitém okruhu vzdálenosti

Přehled škol

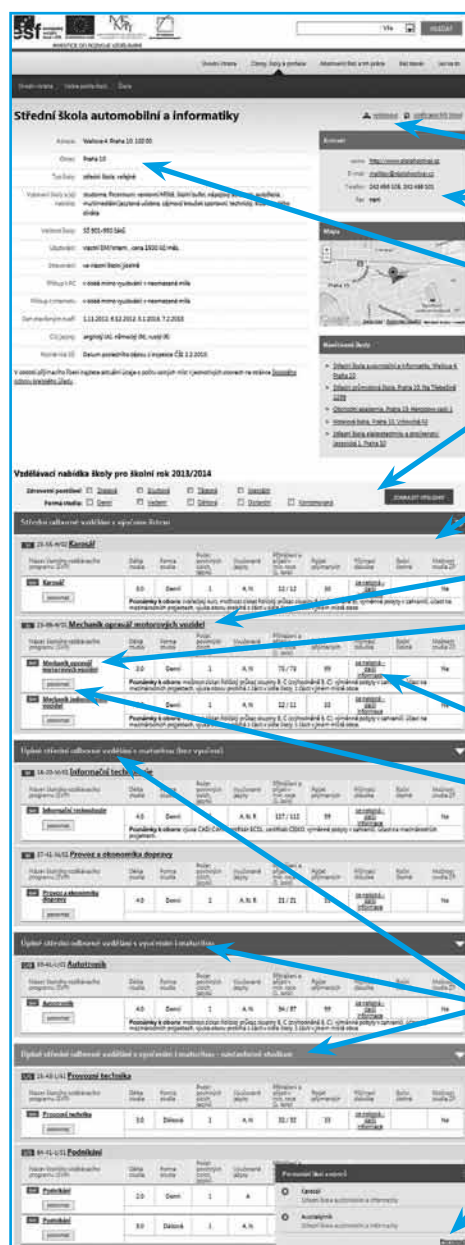
Chcete-li však vybrat přímo konkrétní školu, protože znáte její název nebo adresu, využijte bílý proužek nad mapkou ČR, klikněte do něj a zadejte název školy nebo jeho část, popřípadě část adresy přímo z klávesnice, a pak klikněte na šedé kolečko se symbolem lupy.

Namísto volby kraje z mapky nebo seznamu můžete využít hledání v okruhu zvoleného počtu kilometrů od místa, kde se právě nacházíte, nebo od obce, kterou vyberete v číselníku. Tato nabídka je umístěna pod přehledem krajů, ve světlejším poli a je nutné ji nejprve aktivovat kliknutím na šedé tlačítko Aktivovat filtr. Vzdálenost si pak nastavíte v bílém proužku tažením myši, číslo ukazuje aktuálně zvolenou vzdálenost (přednastaveno je 20 km).

Kliknutím na některou z uvedených škol se přesunete na její **kartu**. Zde najdete kromě úplného názvu podle školského rejstříku a adresy i odkaz na její webové stránky, e-mailovou adresu a telefonní číslo určené pro zájemce o studium. Po pravé straně najdete umístění školy na mapě. Rolujete-li níže, dostanete se na tabulku oborů vzdělání, do nichž škola v nejbližším školním roce plánuje přijímat žáky. Přehled oborů je uspořádán podle stupně vzdělání, který poskytuje. Informace o oboru vzdělání, potažmo školním vzdělávacím programu, najdete v příslušném řádku tabulky. Kliknete-li na název oboru nebo název školního vzdělávacího programu, přesunete se na kartu příslušného oboru vzdělání.

Kliknutím na tlačítko porovnat (v tabulce oborů na kartě školy) přidáte obor do porovnání. Až jich budete mít přidáno více (z této nebo z jiných karet školy), v dolní části okna internetového prohlížeče se Vám zobrazí modro-šedé okénko se seznamem oborů, které jste už do porovnání přidali. Porovnání zobrazíte kliknutím na modrý text Porovnat ve zmíněném modro-šedém okénku.

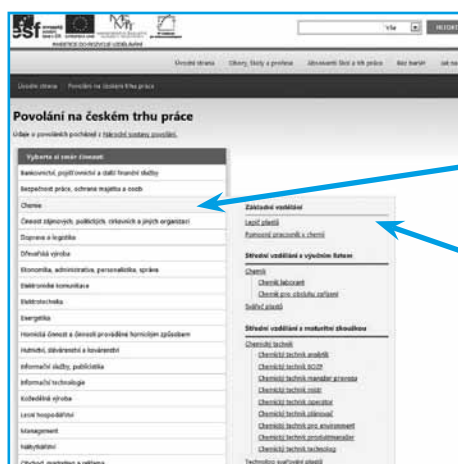
Obrázek: Karta školy

Obor podle povolání

K oboru vzdělání a škole, kde je možné obor studovat, se dostanete i cestou přes výběr **povolání**. Začíná se opět na úvodní straně systému ISA+ (www.infoabsolvent.cz), kde rozkliknete panel Kam na školu. Rozvine se dílčí nabídka a v ní jako třetí v pořadí uvidíte Výběr podle povolání. Nechcete-li se vracet na úvodní stranu, využijte horní navigační menu, klikněte na text Obory, školy a profese a z nabídky vyberte Výběr podle povolání (i zde je třetí v pořadí). Přesunete se na seznam směrů činnosti, z nichž můžete jednu kliknutím vybrat. Objeví se rámeček s přehledem povolání, která v rámci vybraného směru činnosti existují, rozdělených podle úrovně vzdělání,

Obrázek: Výběr povolání

kteřá je pro výkon povolání nejčastěji požadována. Kliknutím na některé z povolání se přesunete na jeho kartu s podrobnějšími informacemi.

Karta povolání obsahuje základní informace o povolání a činnostech, které jsou pro ně charakteristické. V oranžovém rámečku je uveden obor, popřípadě obory vzdělání, které jsou pro toto povolání vhodnou školní přípravou. Kliknutím na ně se dostanete opět na kartu oboru vzdělání. Na kartě povolání je vhodné si projít i výčet zdravotních omezení, která by ztížila, nebo znemožnila výkon tohoto povolání. Graf znázorňuje medián hrubého měsíčního výdělku v soukromém a veřejném sektoru pro jednotlivé profese v rámci zvoleného povolání. Názvy profesí a číselné hodnoty jsou potom přehledně uvedeny v tabulce pod grafem, spolu s metodickými údaji a vysvětlením pojmu medián. Chcete-li se o povolání dozvědět ještě podrobnější informace, můžete využít odkaz po pravé straně, kterým se přesunete do Katalogu typových pozic Národní soustavy povolání. Její webové stránky se otevrou v novém okně, takže na www.infoabsolvent.cz se pak můžete snadno vrátit.

Obrázek: Karta povolání

Výběr podle filmových ukázek

Další možností je seznámit se nejprve s trhem práce a profesemi prostřednictvím filmových ukázek a teprve potom zjistit, které obory vzdělání jsou pro vás zajímavé. V panelu Kam na školu na úvodní stránce najdete tuto cestu pod názvem Výběr podle videa. Dostanete se na seznam, v němž je primárně otevřena zelená záložka s nejnovějšími filmovými ukázkami, zaměřujícími se na technické obory vzdělání. Kliknutím na červenou a oranžovou záložku zobrazíte seznam dříve natočených ukázek, které jsou rozříděné podle pracovní činnosti, nebo podle pracoviště. Účelem filmových ukázek je přiblížit žákům reálné pracovní prostředí a u nových ukázek i školní přípravu. Kliknutím na některou z položek seznamu se spustí příslušná filmová ukázka. Přehrávání můžete ovládat poklikáním na některý ze zobrazených ovládacích prvků.

Kliknutím na modré tlačítko Možnosti vzdělávání se přesunete do přehledu vzdělávacích oblastí a oborů vzdělání, které s ukázkou souvisejí. Seznam je uspořádán podle úrovně vzdělání, kterou příslušný obor vzdělání poskytuje.

Obrázek: Ovládání filmové ukázky

Profitest

Panel Kam na školu na úvodní stránce zahrnuje i test prvotní profesní orientace, tzv. Profitest. Nejedná se však o klasický diagnostický test. Je vhodný spíše jako doplňkový test, jehož výsledkem je vstup do vzdělávací nabídky, k níž by uživatel v závislosti na svých odpovědích mohl inklinovat. Test je vhodný pro žáky 9. tříd. Podrobnější informace o testu a odpovědi na nejčastěji kladené otázky najdete v tmavém poli pod obrázkem.

Test je anonymní, ale je možné zadat e-mailovou adresu pro zaslání odkazu, pomocí něhož se lze do přerušného Profitestu vrátit a pokračovat dalšími úkoly až k jeho dokončení. Pokud e-mail nechcete zadávat a v průběhu testování byste se rozhodli test přerušit, nezapomeňte si opsat nebo zkopírovat do Wordu unikátní kód pro návrat. Ten najdete v červeném oušku záložky s aktuálně rozpracovaným úkolem nebo otázkou (příklad kódu: EEF367A7-8E0C-4A12-87C8-77FF8BC5397C).

Kontrolní otázka pro vygenerování Profitestu

Chcete-li, můžete zadat e-mailovou adresu pro zaslání odkazu pro opětovný návrat k nedokončenému testu

Znáte-li unikátní kód, můžete se do testu vrátit

Více o Profitestu

Obrázek: Profitest

Informace z analýz postavení absolventů na trhu práce

Pro informované rozhodování o budoucím oboru vzdělání je důležité zohlednit možnosti uplatnění na trhu práce po dokončení studia. Je důležité znát požadavky zaměstnavatelů a vědět, na co se připravit. Uplatnitelnost absolventů technických oborů je zpravidla lepší než absolventů humanitních oborů a i toto hledisko je vhodné vzít v úvahu, zvláště pokud je žák nadaný v obou směrech a potřebuje se mezi nimi rozhodnout. Stejně tak existuje řada oborů, v nichž se lze velice dobře uplatnit i po vyučení, což může být důležitá informace pro ty, které láká spíše praktická činnost než roky teoretického studia. V informačním systému se můžete v této souvislosti podívat také na uplatnitelnost absolventů maturitních nástavbových oborů po vyučení. Tyto a řada dalších informací spojených s trhem práce jsou obsaženy v sekci **Absolventi a trh práce**. K přehledu témat této sekce se dostanete kliknutím na oranžový panel na úvodní stránce, nebo kdekoli v systému kliknutím na Absolventi a trh práce v navigačním menu pod barevným proužkem v záhlaví stránek.

Objeví se rozcestník s barevnými záložkami, představujícími hlavní témata, z nichž jste si vybrali v předchozím kroku. Vlevo můžete zaškrtnout cílovou skupinu, nebo zaškrtnutí kliknutím do příslušného čtverečku zrušit. Pokud není nic zaškrtnuto, dostanete úplnou nabídku

Záložky s hlavními tématy

Přehled dílčích témat

Statické a dynamické stránky

Výběr cílové skupiny

Obrázek: Absolventi a trh práce

témat a stránek. Uprostřed je výčet dílčích témat, která můžete rozbalit kliknutím na některé z nich. Objeví se přehled souvisejících statických a dynamických stránek. Statické stránky jsou stručné články, dynamické stránky obsahují ovládací prvky, které umožňují zobrazit pouze takové informace, o které se zajímáte. Jsou použity pouze tehdy, kdy by vzhledem k velkému objemu dat byl pouhý článek příliš obsáhlý a složitý. V závěru statické nebo dynamické stránky najdete odkazy na případné související statické a dynamické stránky a na výchozí analytickou studii.

V rozcestníku sekce na záložce Publikace (úplně vpravo) jsou pohromadě umístěny všechny analytické studie, které byly k tématu Absolventi a trh práce doposud vydány. Pro přehlednost jsou rozčleněny podle témat, přičemž nejprve se zobrazí ty nejaktuálnější v rámci zvoleného tematického okruhu a teprve v odkazu Všechny si můžete prohlédnout kompletní seznam. Kliknutím na název publikace se přesunete na stránku s anotací a elektronickou verzí publikace (souborem ve formátu pdf) ke stažení.

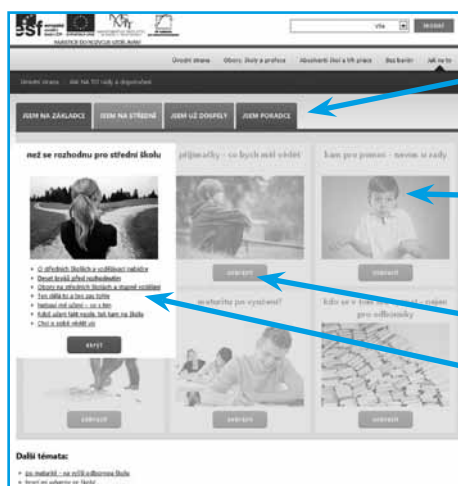
Zaměřeno na žáky se zdravotním a sociálním znevýhodněním

Neméně zajímavá je sekce **Bez bariér až na trh práce**, která se soustřeďuje na problematiku zdravotně a sociálně znevýhodněných a na předčasné odchody ze vzdělávání. Uspořádání informací a vyhledávání je v této sekci obdobné jako v sekci Absolventi a trh práce. Dostanete se sem kliknutím na zelený panel na úvodní stránce, nebo pomocí navigačního menu v záhlaví informačního systému, a následným výběrem některého z témat. Přejdete na rozcestník obdobný tomu v sekci Absolventi a trh práce, kde po levé straně můžete zvolit cílovou skupinu, uprostřed rozklikáváte

seznam dílčích témat a na záložkách můžete přepínat mezi hlavními tématy sekce. Analytické studie k těmto tématům najdete vždy na konci každého článku (statické stránky) nebo také v sekci Absolventi škol a trh práce v odkazu Publikace (na záložce Publikace), v seznamu zařazené pod dílčím nadpisem Bez bariér až na trh práce. Pro žáky se zdravotním postižením je také důležitá informace o filtrech ve vzdělávací nabídce (sekce Kam na školu), kde se po zaškrtnutí příslušného zdravotního postižení objevují jen vhodné obory a školy, které je nabízejí.

Kariérové poradenství

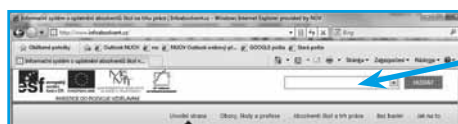
Aby byl informační systém dostatečně komplexní, zahrnuje i sekci věnovanou kariérovému poradenství, zaměřenou na volbu vzdělávací cesty a rady týkající se zvládnutí studia. Sekce je nazvána **Jak na to, rady a doporučení** a dostanete se do ní kliknutím na modrý panel na úvodní stránce nebo využitím horního navigačního menu. Obsah sekce je seskupen podle cílových skupin (žáci ZŠ, žáci SŠ, dospělí, poradci), které mohou mít rozdílnou informační potřebu. Základní témata jsou reprezentována obrázky, kliknutím na tlačítko Zobrazit rozkryjete dílčí témata. Kliknutím na některé z nich se přesunete na příslušnou statickou stránku (článek) k tématu.

Obrázek: Jak na to

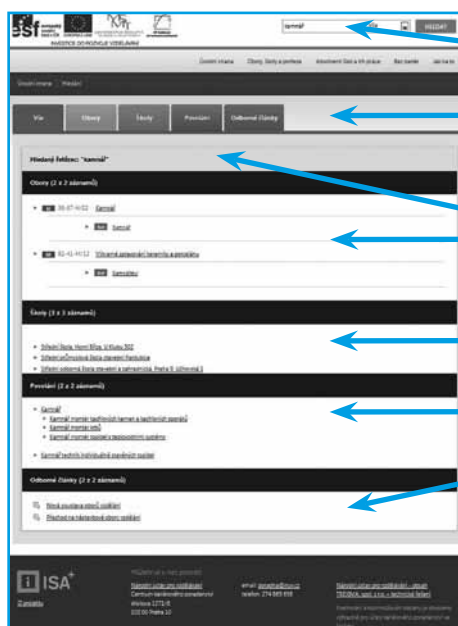
Fulltextové hledání

Pokročilejší uživatelé si mohou cestu k hledané informaci urychlit využitím fulltextového hledání vpravo v záhlaví stránky. Zde je možné přímo z klávesnice zadat libovolný text. Prohledávat můžete celý systém ISA+, nebo hledání omezit jen na obory, školy, povolání nebo články.

Obrázek: Fulltextové hledání v záhlaví

Výsledky hledání jsou seříděny nejprve tematicky, uspořádány podle nejvyšší relevance. Mezi výsledky můžete přecházet kliknutím na ouško **záložek**. Na první záložce vidíte všechny výsledky pohromadě. Často je výsledků velmi mnoho a je vhodné vážit jak zadávaná slova, tak výběr odpovídající záložky.

Obrázek: Výsledky hledání

Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce

Vítáme Vás v informačním systému ISA+, který Vám nabízí pomoc při hledání vzdělávací a profesní dráhy. Najdete zde všechny školy a obory vzdělávání, informace k přechodu na trh práce i do dalšího vzdělávání. Při výběru povolání Vám pomůže i Profi test nebo prezentace pracovních činností. Velkým přínosem je ISA+ pro žáky se zdravotním postižením i pro ty, kteří mají studijní problémy.

KAM NA ŠKOLU obory, školy a profese	ABSOLVENTI ŠKOL A TRH PRÁCE	BEZ BARIÉR až na trh práce	JAK NA TO rady a doporučení
Výběr podle oboru Výběr podle školy Výběr podle povolání Výběr podle videa Výběr podle obrázků Profitest	Vzdělávání a volba oboru Uplatnění vzdělání Požadavky zaměstnavatelů Nezaměstnanost Zaměstnanost Publikace	Volba školy pro žáky se ZP Absolventi se ZP a trh práce Předčasné odchody ze vzdělávání Statistické přehledy	Jsem na základce Jsem na střední Jsem už dospělý Jsem poradce

V září 2012 byl spuštěn výrazně inovovaný informační systém ISA+, který pomáhá žákům základních škol při **volbě oboru vzdělání a výběru střední školy**, žákům středních škol při **rozhodování o pokračování ve vzdělávání a při přechodu na trh práce**, výchovným-kariérovým poradcům a učitelům při poskytování **kariérového poradenství** a výuce témat **Úvodu do světa práce**, managementu škol při úpravách vlastní vzdělávací nabídky a tvorbě školních vzdělávacích programů.

NEJVÝRAZNĚJŠÍ NOVINKY:

- možnost **výběru oborů i školních vzdělávacích programů (ŠVP)**,
- **nové videoukázky** – představují práci v technických profesích i přípravu na ně,
- **profitest** – pomůže žákům základních škol při výběru oblasti vzdělávání,
- **výběr podle obrázků** – poskytuje snadnější orientaci ve vzdělávací nabídce SŠ,
- **bez bariér až na trh práce** – nová sekce věnovaná problematice žáků se zdravotním postižením a tématu předčasných odchodů ze vzdělávání,
- **jak na to – rady a doporučení** – různé užitečné informace pro uživatele systému,
- **syntetické stránky** – obsahují soubor informací ke každé skupině oborů,
- **filtry vzdělávací nabídky** – podle zdravotního postižení, vzdálenosti od bydliště, formy studia, zřizovatele, ŠVP,
- **fulltextové vyhledávání** – najde na ISA+ odkazy související se zadaným výrazem.

○ inovaci a obsah systému ISA+ se stará Národní ústav pro vzdělávání v rámci projektu MŠMT **Kariérové poradenství v podmínkách kurikulární reformy (VIP Kariéra II – KP)**, který je financován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Věříme, že inovovaný systém zjednoduší a zefektivní práci uživatelů při vyhledávání a užívání informací potřebných pro kariérové poradenství.

Národní ústav pro vzdělávání
Centrum kariérového poradenství
Weilova 6
102 00 Praha 10

PONĚLÍ až PÁTEK
9.30–12.00 13.00–16.00
tel.: 274 869 698, mobil: 724 652 215
e-mail: poradna@nuv.cz

Uplatnění absolventů škol na trhu práce - 2012

Zpracovali: Jany Burdová, Petra Drahoňovská, Ivana Eliášková, Daniela Chamoutová, Jan Koucký, Martin Lepič, Pavlína Šťastnová, Jana Trhlíková, Helena Úlovcová, Jiří Vojtěch, Jiří Tillner

Recenzenti: František Paulík, Robert Sukup
Korektury: Oddělení pro informační a publikační činnost

Obálka a návrh grafické úpravy: Tomáš Tamchyna
Sazba a zlom: Věra Vyskočilová
Tisk: Comunica, a. s.

Vydal Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení
a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, Weilova 1271/6, 102 00 Praha 10

Vydání první
Praha 2013

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení
a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků
Weilova 1271/6, 102 00 Praha 10

www.nuv.cz
www.infoabsolvent.cz

